

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI**

İSLAM TARİHİNDE İŞKENCE (EMEVİLERE KADAR)

Yüksek Lisans Tezi

Çiğdem ASİLER

Çorum 2018

**İSLAM TARİHİNDE İŞKENCE
(EMEVİLERE KADAR)**

Çiğdem ASİLER

**Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ**

ÇORUM-2018

KABUL VE ONAY

Çiğdem ASİLER tarafından hazırlanan İslam Tarihinde İşkence (Emevilere Kadar) başlıklı bu çalışma, 04/12/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ (Başkan/Danışman)

İmza

Doç. Dr. İsmail PIRLANTA

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Ahmet SEZİKLİ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

İmza

Mehmet EVKURAN

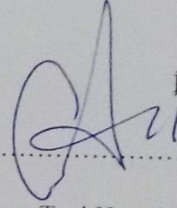
Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (04/12/2018)

İmzası

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Çiğdem ASİLER

ÖZET

ASİLER, Çiğdem. *İslam Tarihinde İşkence (Emevilere Kadar)*, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2018.

Gizli davet döneminde Hz. Peygamber, ailesi ve yakın arkadaşlarına İslam'ı anlatırken nübüvvetin üçüncü yılında Mekke'de aleni davet döneminin başlamasıyla İslam dinini her yerde tebliğ etmeye başladı. Bunun üzerine öfkelenen Mekkeliler ilk önce alay ve hakaretlerle Müslümanları dinlerinden vazgeçirmeye çalıştılar. Fakat gün geçtikçe İslam'ın hızlı bir şekilde yayılmasından dolayı aleni davetten yaklaşık iki yıl sonra işkence dönemini başlattılar.

Tezimizde Hz. Peygamber döneminden başlayarak Dört Halifenin sonuna kadar geçen dönemde yapılan baskı, eziyet ve işkenceler hakkında bilgi vermeyi amaçladık. Bu bağlamda siyer alanındaki ilk kaynakları kullanarak araştırmamıza başladık. Bu kaynaklar ve lügatler yardımıyla işkence kelimesini izah ettikten sonra Mekkelilerin zulmünden kurtulmak için Müslümanların Habeşistan'a yaptıkları göçleri anlattık. Mekkelilerin son çare olarak düşündükleri Haşimoğullarını ve Abdülmuttaliboğullarını kapsayan boykot kararını ve bu boykotla birlikte Müslümanlara yapılan eziyetleri işledik. Mekke'de işkence eden müşriklerin ve işkenceye maruz kalan Müslümanların isimlerini vererek detaylı bilgiler aktardık. Medine döneminde Müslümanlarla müşrikler arasında gerçekleşen savaşlarda yapılan işkenceleri anlattık. Hz. Peygamber'in vefatından sonra sırasıyla devlet başkanı olan Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali dönemlerini inceleyerek yapılan işkenceleri işlemeye çalıştık.

Anahtar Kavramlar: İşkence, Mekkeliler, Hz. Peygamber, Dört Halife

ABSTRACT

ASİLER, Çiğdem. *"The torture in the history of Islam (until Umayyads)"* (Master's Thesis), Çorum 2018.

While the Prophet (Pbuh) was telling his family and close friends about Islam in the period of hidden invitation, from the third year of Prophethood the period of open invitation started and the Prophet started to tell Islam in everywhere.

Therewith, the people from Mecca stamped with rage and tried to argue Muslims out of their religion. But by the time passing, Islam was spreaded swifly and after torture period started.

We started our study by using the first sources about Siyra to collect informations about opression, torture and torment on Muslims from the period of the Prophet till the period of four torture and after told the tortue on Muslims who migrated to Abyssinia to escape from torture and after we told the boykott. We gave the names of people who tortured and were tortured by giving detail. We told the torture in the wars which occured among Muslims and non-Muslims. And also we told the torture which was implemented by non-Muslims in the period of Abu Bakr, Omar, Osman and Ali.

Keywords: Torture, Meccans, the Prophet, four Caliphs

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	ix
ÖN SÖZ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM MEKKE DÖNEMİ

1.1 İŞKENCE.....	3
1.2 HABEŞİSTAN'A HİCRET	5
1.3 BOYKOT	7
1.4 TAİF	10
1.5 İŞKENCE EDENLER	11
1.5.1 Amr b. Hişam (Ebu Cehil).....	12
1.5.2 Ebu Leheb.....	15
1.5.3 Ömer b. Hattab	17
1.5.4 Esved b. Abd Yeğus	18
1.5.5 Haris b. Kays	18
1.5.6 Velid b. Muğire	19
1.5.7 As b. Vail.....	20
1.5.8 Nadr b. Haris	20
1.5.9 Nebih ve Münebbih b. Haccac	21
1.5.10 Züheyr b. Ebi Ümeyye	21
1.5.11 Ukbe b. Ebi Muayt	21

1.5.12 Esved b. Muttalib.....	22
1.5.13 Tu'ayme b. Adi.....	22
1.5.14 Ebu Süfyan b. Haris.....	22
1.5.15 Ebu Süfyan b. Harb.....	23
1.5.16 Rükane b. Abd Yezid	23
1.5.17 Ümeyye b. Halef ve Übey b. Halef	23
1.5.18 Mut'im b. Adi.....	24
1.5.19 Ebu Uhayha	24
1.5.20 Malik b. Tılatıla	24
1.6 İŞKENCE EDİLENLER.....	24
1.6.1 Hz. Peygamber.....	26
1.6.2 Bilal b. Rabah	32
1.6.3 Ammar b. Yasir.....	33
1.6.4 Habbab b. Eret	34
1.6.5 Halid b. Said	34
1.6.6 Suheyb b. Sinan	35
1.6.7 Amir b. Führeyre.....	35
1.6.8 Ebu Führeyhe	35
1.6.9 Lübeyne	36
1.6.10 Zinnire.....	36
1.6.11 Nehdiye.....	37
1.6.12 Ümmü Ubeys	37
1.6.13 Sümeyye ve Yasir	37
1.6.14 Mus'ab b. Umeyr	37
1.6.15 Guzeyye	38
1.6.16 Ebu Zer	38

1.6.17 Sa'd b. Ebi Vakkas.....	39
1.6.18 Zübeyr b. Avvam	39
1.6.19 Hz. Ebu Bekir	39
1.6.20 Hz. Osman	40
1.6.21 Abdullah b. Süheyl	40
1.6.22 Abdullah b. Mesud.....	40
1.6.23 Ebu Ubeyde b. Cerrah.....	41
1.6.24 Şuca' b. Vehb.....	41
1.6.25 Amir b. Ebi Vakkas	41

İKİNCİ BÖLÜM MEDİNE DÖNEMİ

2.1 BEDİR SAVAŞI	42
2.2 ESMA BT. MERVAN'I ÖLDÜRME SERİYYESİ.....	46
2.3 SALİM B. UMEYR SERİYYESİ	46
2.4 İBNÜ'L-EŞREF'İN ÖLDÜRÜLMESİ.....	47
2.5 UHUD SAVAŞI	48
2.6 AMR B. ÜMEYYE ED-DAMRİ SERİYYESİ	56
2.7 Bİ'RU MAUNE	56
2.8 RACİ OLAYI	57
2.9 BENİ NADİR SAVAŞI	58
2.10 ZATÜ'R-RİKA GAZVESİ.....	59
2.11 HENDEK SAVAŞI.....	59
2.12 BENİ KURAYZA KUŞATMASI.....	61
2.13 ABDULLAH B. ÜNEYS SERİYYESİ	62
2.14 GÂBE SAVAŞI.....	62
2.15 HAYBER'İN FETHİ	62
2.16 KÜRZ B. CABİR KOMUTASINDAKİ SERİYYE	64

2.17 HABAT SERİYYESİ.....	65
2.18 HUDEYBİYE.....	65
2.19 MEKKE’NİN FETHİ	66
2.20 MU’TE SAVAŞI.....	69
2.21 BENİ CEZİME GAZVESİ.....	70
2.22 HUNEYN GAZVESİ	71
2.23 TAİF GAZVESİ	72
2.24 TEBÜK GAZVESİ.....	72

III. BÖLÜM DÖRT HALİFE DÖNEMİ

3.1. HZ. EBU BEKİR DÖNEMİ.....	74
3.1.1 Ridde Olayları.....	74
3.1.2 Esvedü’l-Ansi	74
3.1.3 Tuleyha	75
3.1.4 Fucae’nin Yakılması	76
3.1.5 Şarkıcı Kadın.....	77
3.1.6 Malik b. Nüveyre Olayı	77
3.1.7 Müseylime.....	79
3.1.8 Eş’as b. Kays’ın İrtıdadı	80
3.1.9 Hevazin, Esed ve Gatafanlıların İrtıdadı.....	81
3.1.10 Bahreynlilerin İrtıdadı.....	82
3.1.11 Ulleys’in Fethi.....	82
3.1.12 Anbar’ın Fethi	82
3.1.13 Ecnadin veya Ecnadeyn Savaşı.....	83
3.1.14 Yermük Olayı.....	83
3.2. HZ. ÖMER DÖNEMİ	84

3.2.1 Cısr Savaşı	85
3.2.2 Büveyb Savaşı.....	86
3.2.3 Kadisiye Savaşı.....	86
3.2.4 Medain'ın Fethi.....	87
3.2.5 Mercu's-Suffer Savaşı	88
3.2.6 Celula Savaşı.....	88
3.2.7 Nihavend Savaşı.....	88
3.2.8 Hemedan'ın Fethi.....	89
3.2.9 Yezdcerd b. Şehriyar'ın Öldürülmesi	89
3.2.10 Nube'nin Fethi	90
3.2.11 Hz. Ömer'in Şehit Edilmesi.....	90
3.3. HZ. OSMAN DÖNEMİ.....	91
3.3.1 Yönetim.....	91
3.3.2 Sahabeye Karşı Tutumu.....	94
3.3.2.a Abdullah b. Mesud	95
3.3.2.b Ebu Zer	96
3.3.2.c Ammar b. Yasir	98
3.3.3 Hz. Osman'ın Şehit Edilişi	100
3.3.3.a Mektup Hadisesi	103
3.3.3.b Katledilişi.....	106
3.4. HZ. ALİ DÖNEMİ.....	109
3.4.1 Cemel Olayı	111
3.4.2 Siffin Savaşı.....	114
3.4.3 Hariciler	117
3.4.4 Muhammed b. Ebi Bekir'in Öldürülmesi	117
3.4.5 Abdullah b. Hadrami.....	118

3.4.6 Hz. Ali'nin Şehit Edilişi	119
SONUÇ	122
KAYNAKÇA.....	124

KISALTMALAR

Kısaltmalar

b.	bin
bk.	bak
bt.	binti
c.	cilt
çev.	çeviren
Ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
md.	madde
ö.	ölüm
sad.	Sadeleştiren
Sav	Sallallahu aleyhi ve sellem
sy.	Sayı
t.y	tarih yok
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vd.	ve diğerleri
y.e.y.	yayın evi yok
y.y.	yayın yeri yok

ÖN SÖZ

Mekke’de İslam’ın gelişiyle beraber üç yıl boyunca gizli davet dönemi yaşandı. Bu süreçte Hz. Peygamber, İslam’ı sadece ailesi ve en yakın arkadaşlarına anlattı. “Ey Muhammed sana emredileni açıkça ortaya koy” ayetiyle beraber gizli davet dönemi sona ererek İslam dini aleni bir hale geldi. Böylece Hz. Peygamber, İslam’ı çarşı-pazar her yerde anlatır oldu. Bu durum Mekkelileri öfkeden deliye dönderdi. Mekkeliler her zaman Hz. Peygamber’in karşısında yer aldı. Hz. Peygamber amcası Ebu Talip tarafından korunduğu için Mekkeliler ona pek fazla bir şey yapamadılar. İlk başta Hz. Peygamber’i yalancılıkla suçlayıp toplum önünde itibarsızlaştırmaya çalıştılar. Bu bağlamda Mekke’de İslam düşmanı denildiğinde ilk akla gelen isimler; Ebu Leheb, Ebu Cehil, Ukbe b. Ebi Muayt, Velid b. Muğire olarak vermemiz mümkündür.

Mekkelilerin Müslümanlara karşı davranışları onların maddi durumuna göre değişiklik göstermekteydi. Müslüman, zengin ve soyluysa fiziksel işkenceden çok psikolojik işkenceye maruz kalmaktaydı. Fakat asabiyet bakımından zayıf ya da köle ise Mekkelilerden her türlü eziyet ve işkence görmekteydi. Amcası Ebu Talip’in vefatı Hz. Peygamber’in de fiziksel saldırılara maruz kalmasının önünü açtı. Mekkelilerin her türlü işkencelerine karşılık Müslümanlar dinlerinde sebat göstermekteydi.

Hz. Ömer ve Hz. Hamza’nın Müslüman olması İslam dininin yayılmasını hızlandırdı. Bu durum Mekkelileri çileden çıkardı. Bunun üzerine Mekkeliler bir araya gelip Haşimoğulları ve Abdülmuttaliboğullarına karşı üç yıl boyunca sürecek olan ekonomik ve toplumsal bir ambargo uyguladılar. Bu süreçte insanlar büyük sıkıntılara maruz kaldılar hatta açlıktan ölenler bile oldu. Mekkelilerin bu eziyetleri İslam’ın yayılmasını durduramadı. Tüm bu eziyetler ve işkenceler neticesinde Mekkeliler umduklarını bulamayınca İslam dinini ve Hz. Peygamber’i ortadan kaldırmak için savaşıma karar verdiler. Bu savaşlar esnasında Mekkeliler ve diğer İslam düşmanları Müslümanlara karşı vahşice işkence yaptılar. Hz. Peygamber’in vefat etmesiyle İslam devletinin başkanlığı halifeler tarafından yürütüldü. Çalışmamızda Dört Halife dönemindeki eziyetler ve işkenceleri de aktaracağız.

Araştırmamız giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde; araştırmanın konusu, önemi ve kaynaklarından bahsedilmiştir. Birinci bölümde; işkencenin tanımı yapılmıştır. Müslümanların Habeşistan’a hicret etmeleri daha sonra

Mekkelilerin Haşimoğullarına ve Abdülmuttaliboğullarına karşı uyguladıkları toplumsal ve ekonomik baskı anlatılmıştır. Bunun yanında Hz. Peygamber'in Taif'te yaşadığı işkenceler de detaylı olarak işlenmiştir. Mekke döneminde işkence uygulayan müşriklerin isimleri verilmiştir. İşkenceye maruz kalan Müslümanların da isimleri verilerek Mekkelilerin uyguladığı işkenceler detaylı olarak izah edilmiştir.

İkinci bölümde Mekkeliler ve yandaşları İslam dinini ortadan kaldırmak için Müslümanlara karşı savaş açmıştır. Bu savaşlarda yapılan işkenceler izah edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Hz. Peygamber vefat ettikten sonra ilk halife Hz. Ebu Bekir daha sonra sırasıyla Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali dönemlerinde yapılan işkenceler ele alınmıştır.

Çalışma esnasında sürekli beni yönlendiren, yanırlarım hususunda uyarın ve her konuda farklı düşünmeyi öğreten değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Azimli'ye teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Tarih boyunca inançları yüzünden birçok birey-toplum işkenceye maruz kalmıştır. Yahudilerin Babil ve Filistin’de; Hristiyanların ise Roma İmparatorluğu döneminde birtakım işkencelere uğradıkları gibi Mekke döneminde de Müşrikler Müslümanlara işkenceler yapmıştır.

Mekke’de İslamiyet’in aleni bir şekilde yayılmasına bağlı olarak Müslümanların sayısının artması Mekkelileri bir hayli rahatsız etmiştir. Bu sebeple Mekkeliler öncelikle alay ve hakaret dönemi ile Müslümanları yıldırmaya çalışsa da bir sonuç alamamış ve daha da ileriye giderek baskı ve zulümlerini savaş boyutuna taşımışlardır. Hz. Peygamber dönemi boyunca yapılan işkenceler onun vefatıyla dört halife döneminde de devam etmiştir.

Hz. Ebu Bekir dönemi bir takım isyan hareketlerinde, İran ve Bizans’la yapılan mücadelelerde işkenceler uygulanmıştır. Akabinde Hz. Ömer’in halifeliği döneminde de Farslılarla mücadelelerde işkenceler görülmüştür. Hz. Osman dönemine bakıldığında ise yönetim ile ilgili problemlerde ve sahabeye karşı tutumlarda işkenceye rastlanır. Hz. Ali’nin halifeliği döneminde ise Hz. Osman’ın kanını talep eden gruplarla yapılan mücadelelerde işkenceler uygulanmıştır.

Çalışmamızı ilk kaynaklara dayandırarak anlattık. Tezi hazırlama süresince: Salim b. Zekvan (ö. 70/689); *es-Sire*, Zühri (ö. 124/742); *el-Meğazi (İlk Dönem İslam Tarihinde Savaşlar)*, İbn İshak (ö. 151/768); *Kitabü’s-Siyer ve’l-Meğazi (Hz. Peygamber’in Hayatı ve Gazveleri)*, Vakıdi (ö. 207/823); *Kitabü’l-Meğazi (Hz. Peygamber’in Savaşları)*, İbn-i Hişam (ö. 218/833); *Siret-i İbn-i Hişam (Hz. Peygamber’in Hayatı)*, Minkari (ö. 212/827); *Vak’atu Sıffin (Sıffin Savaşı)*, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam (ö. 224/838); *Kitabü’l-Emval (İlk Dönem Ekonomi Yönetimi)*, İbn Sa’d (ö. 230/845); *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, İbn Kuteybe (ö. 276/889); *el-İmame ve’s Siyase (Hilafet ve Siyaset)*, Belazuri (ö. 279/892-893); *Fütuhu’l-Büldan (Ülkelerin Fetihleri)*, *Ensabü’l-Eşraf (Hz. Peygamber’in (sav) Hayatı ve Şahsiyeti)*, Ebu Hanife Ahmed ed-Dineveri (ö. 238/895); *el-Ahbaru’t-Tıval (Eskilerin Haberleri)*, Taberi (ö. 310/923); *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, İbn Hibban (ö. 354/965); *es-Siretü’n-Nebeviyye ve Abaru’l-Hulefa (Hz. Peygamber ve Halifeler)*, İbnü’l Esir (ö. 630/1233); *İslam Tarihi el-Kamil Fi’t-Tarih Tercemesi*, İbn Kesir (ö. 774/1373); *el-Bidaye ve’n-*

Nihaye adlı eserler fazlasıyla istifade ettiğim ilk kaynaklardır. Ayrıca hadis kitabı olarak da Buhari'nin *Sahih-i Buhari ve Tercemesi* kullandığım önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu kaynakların yanı sıra Çağdaş kaynaklardan da Mevdudi; *Tarih Boyunca Tevhid ve Hz. Peygamber (sav)'in Hayatı*, Muhammed Hamidullah; *İslam Peygamber'i*, Asım Köksal; *İslam Tarihi Mekke-Medine Devri*, Hüseyin Algül; *İslam Tarihi*, Martin Lings; *İlk Kaynaklara Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, Emile Dermenghem; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, Mehmet Azimli'nin *Dört Halifeyi Farklı Okumak* adlı eserler de en çok kullandığım başlıca araştırmalar oldu.

Çalışmamızın oluşmasında İSAM Kütüphanesi makaleler veri tabanının büyük bir katkısı olmuştur. Bununla beraber Türkiye Diyanet Vakfı'nın yayınladığı İslam Ansiklopedisi maddelerinden de istifade edilmiştir.

İncelenen bu kaynaklar ışığına İslam Tarihinde Emevilere kadar olan işkenceler bir bütün halinde verilerek elde edilen bilgilerle çalışmanın İslam Tarihine katkıda bulunması amaçlanmıştır. Şimdiye kadar İslam Tarihinde İşkence başlıklı toplu bir kaynağın bulunmayışı çalışmanın önemini bir kez daha arttırmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM MEKKE DÖNEMİ

1.1 İŞKENCE

İşkence sözlükte birine yapılan eziyet, maddi ve manevi cefa anlamına gelmektedir.¹ Farsça da işkence ve eziyet; şikence olarak adlandırılmaktadır.² İşkence başka bir ifadeyle birine maddi ve manevi yapılan aşırı eziyet, aşırı gerginlik, sıkıntılı durum, azap demektir.³ Arapça'da işkence; azap, ta'zib, müsl, zulüm, eziyet gibi anlamlara gelmektedir. İşkence, insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahiptir. Tarihin hemen hemen her döneminde işkence uygulanmıştır. Kur'an da bazı peygamberlerin işkenceye maruz kaldıklarından bahsetmiştir. Mekke'de İslam dininin aleni hale gelmesiyle Hz. Peygamber ve Müslümanlar kavimleri tarafından her türlü baskı ve işkenceye maruz kalmıştır.⁴

Mekke'de İslam'a davet öncelikle ferdi⁵ olup gizli bir şekilde üç yıl boyunca yapılmıştır.⁶ Hz. Peygamber İslam'ı açıkça ilan emri gelene kadar bu şekilde devam etmiştir.⁷ Bu dönemde Mekkelilerin Müslümanların üzerinde eziyet bağlamında fazla bir etkisi olmamıştır; sadece Mekkeliler onları küçümseyerek alay etmiştir.⁸

Hız. Peygamber ile birlikte Müslümanlar da ibadetlerini gizli bir şekilde yaparlardı. Bunun temel sebebi Mekkelilerin namaz kılan Müslümanlara sözlü ve fiziksel saldırıda bulunmasıdır.⁹ Hz. Peygamber ve diğer Müslümanlar, namaz kılmak için bir gün vadiye gittiklerinde Müslümanlardan Tuleyb b. Umeyr ve Hatıp b. Amr

¹ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2006), "İşkence" md., II, 1465.

² Mehmet Kanar, *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Say Yayınları, 2013), "Şikence" md., 973.

³ *Türkçe Sözlük*, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988), "İşkence" md., I, 730.

⁴ Şamil Dağcı, "İşkence", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 23 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 430.

⁵ Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi- İlk Dönem*- (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006), 227.

⁶ İbn İshak, *Kitabü's-Siyer ve'l-Meğazi*, çev: Ali Bakkal (İstanbul: İlk harf Yayınevi, 2013), 204; Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, çev: Zakir Kadiri Ugan ve Ahmet Temir (İstanbul: MEB Yayınları, 1992), IV, 122.

⁷ İbn İshak, *Siyer*, 204.

⁸ Şükrü Balıkcı, "Mekke Döneminde Müşriklerin Müslümanlara Uyguladığı Ambargo", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3, (1997): 366.

⁹ İbn İshak, *Siyer*, 207.

namaz kılarken İbnü'l-Esda ve İbnü'l-Gaytala isimindeki müşriklerin saldırılarına maruz kalarak taşlandılar.¹⁰

Bir rivayete göre Hz. Peygamber, Kâbe avlusunda Müslümanlarla birlikte namaz kılması büyük bir kargaşaya sebep olmuş ve bu kargaşada Haris b. Ebi Hale öldürülmüştür. Böylelikle ilk şehit olan sahabi Ebu Hale olmuştur. Bu olaydan sonra Sa'd b. Ebi Vakkas: “Bir yıl boyunca Müslümanlığımızı gizledik ve namazlarımızı evlerde, kapılar kapalı olarak ya da şehrin etrafındaki dağ geçitlerinde kıldık.” dedi.¹¹ Yine bir gün Müslümanlar gizlice namaz kıldıkları bir vakitte Mekkeliler tarafından yakalandı.¹² Onları gören Ebu Süfyan b. Harb ve Ahnes b. Şarik adlı müşriklerdir.¹³ Müslümanlara hakaret edip,¹⁴ küfrettiler,¹⁵ taşladılar.¹⁶ Birbirlerini öldürecek gibi mücadele ettiler. Sa'd b. Ebi Vakkas eline aldığı deve kemiği ile müşriklere saldırdı ve birinin kafasını yaraladı. Bu olay İslam uğruna dökülen ilk kan oldu.¹⁷

Mekkeliler Ebu Talip'in yanına gittiler. Ebu Talip'e: “Kardeşinin oğlu, ilahlarımıza sövüyor, dinimizi eleştiriyor, bizi akılsızlıkla itham ediyor, babalarımıza sapık diyor. Ya onu bize saldırmaktan vazgeçirirsin ya da onunla bizim aramıza girmezsin, onun işini bitiririz. Sen de bizim gibi ona muhalifsin.” diyerek yeğenini korumasını istediler. Ebu Talip Mekkelilerin bu çıkışlarından dolayı onlara yumuşak üslup kullandı.¹⁸ Ancak Ebu Talip, Mekkelilerin söylemlerine aldırmadan Hz. Peygamber'i himaye etmeye devam etti. Hz. Peygamber, İslam'ı yaymaya devam ettiği için Mekkeliler bu duruma öfkelenerek Ebu Talip'in yanına tekrar gittiler bu defa onunla daha da sert konuştular:

Aramızda yüksek bir şeref ve itibarlı bir mevkiin var. Bununla birlikte yeğenini bu halde bırakmayacağız. Ya onu yok edeceğiz ya da o ilahlarımıza küfretmekten, atalarımıza sövmekten, dinimizi eksik ve kusurlu bulmaktan vazgeçecek. Dilersen bizimle savaş, dilersen onu terk et. Biz sana durumu bildirdik. Sana düşman

¹⁰ Belazuri, *Ensabü'l-Eşraf (Hz. Peygamber'in (s.a.v) Hayatı ve Şahsiyeti, Siyasi ve Askeri Mücadeleleri)*, çev: Hikmet Akdemir (İstanbul: İlk harf Yayınevi, 2018), I, 213.

¹¹ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev: Mehmet Yazgan (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), 93-94.

¹² İbn İshak, *Siyer*, 207.

¹³ Belazuri, *Ensab*, I, 212.

¹⁴ İbn İshak, *Siyer*, 207.

¹⁵ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 94; M. Ali Kapar, *Hz Muhammed'in (sav) Müşriklerle Münasebetleri* (İstanbul: Esra Yayınları, 1993), 108

¹⁶ Emile Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, çev: Ahmet Ağırakça (İstanbul: İnsan Yayınları, 1997), 99.

¹⁷ İbn İshak, *Siyer*, 207; Belazuri, *Ensab*, I, 212.

¹⁸ İbn İshak, *Siyer*, 207.

olmaktan ve seninle harp etmekten kaçındık. Kanaatimize göre tek çıkar yol budur. Durumunu iyice düşün. Sonra kararını bize bildir.¹⁹

Ebu Talip Mekkelilerin sert uyarılarını Hz. Peygamber'e anlattı. Hz. Peygamber, oldukça kararlı bir şekilde: "Güneşi sol elime ayı da sağ elime koysan yine de bu davadan vazgeçmem" dedi.²⁰

Önce alayla başlayan işkence süreci daha sonra fiziksel boyuta ulaştı. Onların alaylarına karşı, "Sana emrolunanı açıkça ortaya koy; putperestlerden yüz çevir! Alay edenlere karşı Biz sana yeteriz; onlar, Allah'ın yanında bir başka ilah daha edinirler; yakında ne olduğunu öğrenecekler."²¹ ayetiyle Hz. Peygamber'e destek verildi. Bu ayetle kast edilen müşrikler As b. Vail, Haris b. Tulatıla, Esved b. Muttalip, Esved b. Abd Yeğus ve Velid b. Muğire'dir.²² Mekkeliler ayrıca kendi kabileleri içinde yaşayan Müslümanları dinlerinden vazgeçirmek amacıyla hapsedti, dövdü, aç-susuz bırakarak onlara işkence uyguladı. Müslümanlardan bazıları ise baskılar sonucunda eziyetlere dayanamayıp dinlerinden döndüler.²³

1.2 HABEŞİSTAN'A HİCRET

Müslümanların sayısının günden güne artmasından dolayı Mekkeliler öfkeleniyordu. Bu yüzden onlara karşı daha acımasızca davranmaya işkenceleri arttırmaya başladılar.²⁴ Daha önce yapmadıkları eziyetleri yaptılar.²⁵ Onları hapsederek dinlerinden vazgeçirmeye çalıştılar.²⁶ Hz. Peygamber, Mekkelilerin işkencelerinden amcası Ebu Talip tarafından korunduğu için²⁷ ona pek bir şey yapamıyorlardı.²⁸ Fakat kölelerin ve asabiyeti güçlü olmayanların kendilerini himaye edecek kimseleri yoktu. Müslümanların maruz kaldığı baskı ve işkencelerden kurtulmak için Habeşistan'a hicret etmeleri gündeme gelince²⁹ şu ayetler nazil oldu:

¹⁹ İbn İshak, *Siyer*, 216.

²⁰ İbn İshak, *Siyer*, 216.

²¹ Hicr 15/94-96.

²² Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid bin Velid* (İstanbul: Çağ Yayınları, 1992), 76.

²³ İbn-i Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, çev: Hasan Ege (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1994), I, 429; Taberi, *Tarih*, IV, 137.

²⁴ İbn Şihab ez-Zühri, *el-Meğazi (İlk Dönem İslam Tarihinde Savaşlar)*, çev: Mehmet Nur Akdoğan (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 87.

²⁵ Belazuri, *Ensab*, I, 453.

²⁶ Zühri, *Meğazi*, 87.

²⁷ İbn İshak, *Siyer*, 242.

²⁸ Taberi, *Tarih*, IV, 141.

²⁹ İbn İshak, *Siyer*, 242.

Ey iman eden kullarım! Benim arzım geniştir. O halde yalnız bana ibadet edin. Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz. İman edip salih amel işleyenlere cennette altlarından nehirler akan hususi yerler hazırlarız. Onlar orada ebedi kalırlar. Böyle amel edenlere ne güzel mükâfattır. Onlar ki, sabreder ve yalnız Rablerine tevekkül ederler. Nice canlı hayvan vardır ki rızkını arkasına yüklemeyiz. Allah onlara da size de rızk veriyor. O Semi'dir, Âlim'dir.³⁰

Bunun üzerine Müslümanlar hicret ettiler.³¹ Konuyla ilgili olarak benzer şekilde şu ayetler de o dönemde nazil oldu. Bu ayetlerde başka yerlere göç edilebileceğini ancak göç etmeden önce sabırlı davranılmasından³² bahsedilmektedir:

Kendilerine zulüm yapıldıktan sonra Allah yolunda hicret edenleri elbette dünyada güzel bir şekilde yerleştiririz. Ahiret mükâfatı ise şüphesiz daha büyüktür. Eğer iman etmeyenler bunu bilseler!³³

Deki: "Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada güzel davrananlara, iyilik yapanlara, güzel, iyi (bir karşılık) vardır. Allah'ın yarattığı yeryüzü, geniştir. Sadece sabredenlere sevapları sonsuz ödenir."³⁴

Müslümanların hicret etmeleri bize dini alanda insanların baskı gördüğünü göstermektedir.³⁵ Habeşistan'a göç etmeyen Müslümanlar da dinlerini on yıl gizleyerek korku içinde Mekke'de kalmışlardır. On yıl geçtikten sonra Müslümanlara Medine'ye hicret etmeleri emri gelmiştir.³⁶

Habeşistan'a hicret eden Müslümanlar, Mekkelilerin Hz. Peygamber'e inandığı haberini aldıklarında kendi yurtları olan Mekke'ye geri dönmek için hareket ettiler. Fakat yolda bunun gerçek olmadığını öğrendiler.³⁷ Ancak tekrar Habeşistan'a geri dönemediler.³⁸ Mekke'ye girmekten korkan Müslümanlar ya gizlice ya da Mekkeli birisinin himayesinde şehre girebildi. Osman b. Maz'un Velid b. Muğire'nin, Ebu Seleme b. Abdülesed, Ebu Talip'in,³⁹ Hz. Osman, Ebu Uhayha Said b. As b. Ümeyye'nin, Ebu Huzeyfe b. Utbe, babasının himayesinde Mekke'ye girebildi.⁴⁰ Fakat Osman b. Maz'un, Hz. Peygamber'in ve diğer Müslümanların karşılaştığı işkenceleri görünce şöyle dedi:

³⁰ Ankebut 29/56-60.

³¹ İbn İshak, *Siyer*, 242.

³² Celalettin Vatandaş, *Hz. Muhammed'in (s.a.v) Hayatı ve İslam Daveti (Mekke Dönemi)* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2016), I, 419.

³³ Nahl 16/41

³⁴ Zümer 39/10.

³⁵ Bk. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 92.

³⁶ İbn İshak, *Siyer*, 242.

³⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l- Kebir*, çev: Musa Kazım Yılmaz (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), I, 193.

³⁸ İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi el-Kamil Fi't-Tarih Tercemesi*, çev: M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: Bahar Yayınları, 1991), II, 79.

³⁹ İbn İshak, *Siyer*, 249.

⁴⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 79.

Allah'a yemin olsun ki, arkadaşlarım ve ailem Allah yolunda oldukları için çeşitli eza ve belalara maruz kalırken, müşrik bir adamın himayesi altında olduğum için benim emniyet içinde gezip dolaşmam ve bana onların uğradıkları eza ve belaların isabet etmemesi, benim için büyük bir eksikliklerdir.⁴¹

Osman b. Maz'un ile Lebid b. Rebia Kureyş meclisine gittiler. Orada bulunanlardan biri Osman b. Maz'un gözüne vurdu. Gözü aldığı darbeden dolayı morardı.⁴² Sa'd b. Ebi Vakkas, Osman b. Maz'un'a vuran kişinin burnunu kırarak karşılık verdi.⁴³

Habeşistan'dan dönen Müslümanlara yapılan işkenceler tüm hızıyla devam ediyordu. Abdullah b. Süheyl hapsedildi,⁴⁴ Seleme b. Hişam, kardeşi Ebu Cehil tarafından dövüldü, aç susuz bırakılıp hapsedildi.⁴⁵ Müslümanlar Mekke'de kaldıkları süre boyunca işkencenin boyutu da artıyordu.⁴⁶ Yapılan baskı ve zulmün giderek artması neticesinde Habeşistan'a ikinci kez hicret ettiler.⁴⁷ Mekkeliler yola çıkan Müslümanları yollarından döndürmek için yoğun çaba sarf ettiler.⁴⁸

1.3 BOYKOT

Daha önce temas ettiğimiz gibi Mekkeliler Ebu Talip ile görüşerek durumu çözmeye çalışsalar da başarılı olamadılar. Çünkü Hz. Peygamber onların yaptığı tekliflerin hepsine kapalıydı ve düşüncesinde de direnç gösteriyordu.⁴⁹ İslam dininin yayılması, Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in İslam dinine girmesi, Müslümanların

⁴¹ İbn İshak, *Siyer*, 249.

⁴² Bu konuda bk. İbn İshak, *Siyer*, 250; İbn-i Hişam, *Siret*, II, 14.

⁴³ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 79.

⁴⁴ Vatandaş, *Mekke Dönemi*, 425.

⁴⁵ Şah Muinüddin Ahmet Nedvi, Said Sahib Ansari, *Büyük İslam Tarihi, Asrı Saadet Ashabı Kiram*, çev: Ali Genceli (İstanbul: Çelikkilt Matbaası, 1964), III, 389; Fayda, *Halid bin Velid*, 60

⁴⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 79.

⁴⁷ İbn İshak, *Siyer*, 292.

⁴⁸ Habeşistan'a gönderilen müşriklerin arasında meydana gelen ve değişik bir işkence türünü ifade eden olay şu şekilde olmuştur: Umare b. Velid, yakışıklı bir kişidir. Amr b. As ve Umare birlikte deniz yolculuğuna çıktılar. Amr'ın eşi de bu yolculukta yanlarında bulunuyordu. Umare sarhoş olunca Amr'ın eşine sarkıntılık yaptı. Umare daha sonra Amr'ı denize itti fakat o yüzerek gemiye tutunmayı başardı. Amr kendisini öldürmek isteyen Umare'ye karşı kin duymaya başladı. Habeşistan'a varan Umare bu kez de Necaşi'nin eşi ile birlikte olmak istedi. Umare, kadımla olan ilişkisini Amr'a anlattı. Amr da Necaşi'ye olup biteni anlattı ve eşine ait olan kokuyu da ona verdi. Necaşi, Umare'yi ve büyücülerini çağırdı. Umare'nin kıyafetleri çıkarıldıktan sonra büyücüler onun idrar deliğine üfledi. Umare bu olaydan sonra serbest bırakıldı ve vahşi hayvanların olduğu yerde yaşamaya başladı. Hz. Ömer döneminde bulunan Umare'nin saçları o kadar uzamıştı ki vücudunun her yerini kapatıyordu; İbn İshak, *Siyer*, 235-238; Başka bir rivayete göre Necaşi, Umare'yi öldürüp cesedini parça parça ettikten sonra yakmıştır. Karısını da diri diri toprağa gömmüştür. Başka bir rivayete göre, Necaşi sihirbazları çağırmış ve karısına sihir yaptırmıştır. Karısı delirtmiş sonra da ölmüştür. Diğer bir aktarım ise Necaşi karısına büyü yaptırdıktan sonra karısı delirmiş ve hayvanlarla birlikte olmaya başlamıştır; Belazuri, *Ensab*, I, 412.

⁴⁹ İbn İshak, *Siyer*, 216.

Habeşistan'da iyi muamele görmesi⁵⁰ ve Kâbe'de açıkça namaz kılmaya başlamalarından dolayı rahatsız olan Mekkeliler toplandı.⁵¹ Bunun üzerine Haşimoğulları ve Muttaliboğulları, Hz. Peygamber'i Mekkelilere teslim etmemek için⁵² Şi'bu Ebi Talip denilen mahalleye götürdüler.⁵³ Böylece Mekkelilerin Hz. Peygamber'i öldürme fikri uygulanamamış oldu.⁵⁴

Mekkeliler, Müslümanların bu davranışı üzerine Haşimoğulları ve Abdülmuttaliboğullarıyla ticaret yapmamaya ve kız alıp vermemeye dair yazılı bir anlaşma yaptılar.⁵⁵ Ayrıca bu süreçte onlarla aynı mekânda bulunmayacaklar ve konuşmayacaklardı.⁵⁶ Mekkeliler bu kabilelerle anlaşma şartlarına bağlı kalacaklarına dair birbirlerine söz verdiler⁵⁷ ve Hz. Peygamber'i teslim edene kadar Haşimoğulları ve Abdülmuttaliboğullarıyla barış anlaşması yapmayacaklardı.⁵⁸

Mekkelilerin baskıları her geçen gün daha da artarak devam ediyordu. Öyle ki Ebu Talip mahallesinde bu kabileleri kuşatma altına alıp onların buldukları yerden dışarı çıkmalarına izin vermiyorlardı.⁵⁹ Sadece panayırdan panayıra buldukları yerden çıkabiliyorlardı.⁶⁰ Fakat bu dönemde bile Mekkeliler onları rahat bırakmayarak takip ediyorlardı. Bir şey satın almak istediklerinde Mekkeliler onlardan önce davranarak satın alacakları metayı alıp fiyatını arttırıyorlardı. Velid b. Muğire: "Kimi bir yiyecek satın alırken görürseniz, fiyatını arttırın. Kimin yanında para yoksa nakit ödemek üzere borçlandırın." derdi.⁶¹ Eğer esnaflardan birinin onlara bir şey sattıklarına şahit olurlarsa satıcıya hakaret ve tehdit edip onları döverlerdi.⁶²

Boykot süresince inanlar büyük sıkıntılara maruz kaldılar. Dışarıdan birinin onlara yardım etmesine bile izin verilmiyordu.⁶³ Örneğin; bir gün Hâkim b. Hizam yanında yiyecek taşıyan biriyle Ebu Talip mahallesinde yaşayan halası Hz. Hatice'ye

⁵⁰ İbn-i Hişam, *Siret*, I, 467.

⁵¹ İbn İshak, *Siyer*, 258.

⁵² İbn İshak, *Siyer*, 218.

⁵³ Belazuri, *Ensab*, I, 408.

⁵⁴ Balıkçı, "Ambargo", 373.

⁵⁵ İbn İshak, *Siyer*, 219.

⁵⁶ Belazuri, *Ensab*, I, 413.

⁵⁷ İsrail Balcı, "Kâbe'ye Asılan Boykot Sayfasının Tahrifiyle İlgili Rivayetlerin Tahlili", *Din Bilimleri Akademi Araştırma Dergisi* 4, sy. 3 (2006): 43.

⁵⁸ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 108.

⁵⁹ İbn İshak, *Siyer*, 223.

⁶⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 413.

⁶¹ İbn İshak, *Siyer*, 223.

⁶² Mahmud Es'ad, *İslam Tarihi -Tarih-i Din-i İslam- İslamiyet Öncesi Araplar Mekke Devri- Medine Devri*, sad: Ahmet Lütfi Kazancı ve Osman Kazancı (İstanbul: Marifet Yayınları, 1983), 487.

⁶³ İbn İshak, *Siyer*, 223.

giderken önüne Ebu Cehil çıktı ve yiyecek götürmesine mani olduğu gibi onları tehditlerle korkutmaya çalıştı. Ebu'l Bahteri: “Halasının kendisine emanet ettiği yiyeceğini, ona götürmesine mani mi oluyorsun?” dese de Ebu Cehil onun yiyecek götürmesine karşı çıktı. Bunun üzerine Ebu'l-Bahteri deve kemiği ile Ebu Cehil'in başını yarıp, onu ayağının altında çiğnedi.⁶⁴

Boycot yıllarında insanlar açlıktan dolayı sıkıntılı günler yaşamışlardır. Bu sıkıntılı günlere örnek vererek durumun vahametini ortaya koymak istiyoruz. Kadının biri uzun zaman önce kesilmiş kurban derisini bulmuş karnını doyurmak düşüncesiyle onu almış ve bu duruma çok sevinmiştir.⁶⁵ Sa'd b. Ebi Vakkas 'da gece dışarı çıktığında yerde deve derisi görüp almış ve bu deriyle üç kez karnını doyurmuştur.⁶⁶ Açlıktan dolayı çocukların çığlıkları Ebu Talip mahallesinin dışından bile duyuluyordu. Sabah olduğunda Mekkeliler bir araya gelerek birbirlerine çocuk seslerini duyup duymadıklarını sorarlardı. Bazıları bu olaydan memnun olurken, bazıları bu durumdan oldukça rahatsızdı.⁶⁷

Sonuç olarak Mekkeliler Müslümanlara karşı alay, hakaret, fiili işkencelerden sonra boykot kararıyla daha fazla baskı ve eziyet yapmışlardır.⁶⁸ Bu karar toplumsal baskının zirvesi olmuştur.⁶⁹ Aslında Mekkeliler boykottan önce de Müslümanlara baskı, eziyet ve işkence yapmışlardır fakat hiç biri yazılı olmamıştır.⁷⁰ Hz. Peygamber ile yanındakiler çok zor bir yaşam geçirmiştir. Bu durum üç yıl boyunca devam etmiş⁷¹ ve bu süreçte insanlar bitkin düştükleri gibi hayatını kaybedenler de olmuştur.⁷² Boykot sadece Haşimoğulları ve Abdülmuttaliboğullarına uygulansa da diğer Müslümanlar Mekkelilerden baskı, eziyet ve işkence görmeye devam etmiştir.⁷³

⁶⁴ İbn İshak, *Siyer*, 225-226; Abbas b. Abdülmuttalib bir şeyler satın almak amacıyla Ebu Talip mahallesinden çıkmış, yolda Ebu Cehil ona saldırmak istemiştir. Ebu Cehil onların bir şey satın almasına karşı çıkıyordu bu yüzden Hz. Hatice, Zem'a b. Esved'in Ebu Cehil ile görüşmesini istedi. Bu görüşme sonucunda Ebu Cehil bu davranışından vazgeçti. Hâkim b. Hizam arada sırada Hz. Hatice'ye yiyecek gönderirdi, Belazuri, *Ensab*, I, 415.

⁶⁵ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 108.

⁶⁶ İbn İshak, *Siyer*, 268.

⁶⁷ İbn İshak, *Siyer*, 223- 224.

⁶⁸ Mustafa Ağırman, “Hz. Peygamber'in Medine'yi İslamlaştırması ve Hicret Projesi”, *EKEV Akademi Dergisi* 1, sy. 2 (1998): 58.

⁶⁹ Mehmet Azimli, “Mekke Dönemindeki Boykot Yılları Üzerine Bazı Mülâhazalar”, *İSTEM*, sy. 7 (2006): 63.

⁷⁰ Azimli, “Boykot”, 56.

⁷¹ İbn İshak, *Siyer*, 223; Belazuri, *Ensab*, I, 413.

⁷² Belazuri, *Ensab*, I, 413.

⁷³ Azimli, “Boykot”, 57.

1.4 TAİF

Hız. Peygamber, Mekkelilerin baskı ve zorbalıklarından amcası Ebu Talip tarafından korunurken⁷⁴ amcasının ölmesiyle⁷⁵ Mekkelilerin baskılarından dolayı kendisini himaye edebilecek kabile aramaya başlamış⁷⁶ ve bu amaçla Ta'if'e gitmiştir.⁷⁷ Taif'i seçmesinin sebebi İslam'ı anlatabileceği ve kendisini koruyabilecek yer olma ihtimalindedir.⁷⁸

Hız. Peygamber, Taif'e gittiğinde halka İslam dinini anlattı ve kendisini himaye etmelerini istedi. Fakat onlar Hız. Peygamber'in söylediklerini kabul etmedikleri gibi Onu yalancılıkla suçladılar.⁷⁹ Taifliler, Hız. Peygamber'e: "Senin kavmin ve hemşerilerin seni istemediler ve davetini kabul etmediler; sen de bize geldin öyle mi? Vallahi biz, (senin davetini) onlardan daha sert bir şekilde reddeder ve daha fena karşılık veririz." dediler.⁸⁰ Taiflilerden bir kişi bile Hız. Peygamber'e inanmadı. Ayrıca onlar, Taifli gençlerin Müslüman olmalarından korktukları için Hız. Peygamber'i Taif'ten kovdular.⁸¹

Hız. Peygamber, Taiflilerin kendisine inanmayacağını anlayınca olayın Mekkelilere duyurulmamasını istedi fakat onlar bu teklifini de reddettiler.⁸² Dahası ayak takımı ve köleleri⁸³ yönlendirilerek; Hız. Peygamber'e küfrettirip onu dövürdüler.⁸⁴ Taiflilerin bu saldırılarından dolayı Hız. Peygamber'in ayakları yaralanıp kanamıştı.⁸⁵ Acılar içinde kıvranan Hız. Peygamber atılan taşlardan dolayı yere düştüğünde, her seferinde onu kaldırıp taşlamaya devam etmişlerdir.⁸⁶ Bu noktada azatlısı Zeyd b. Harise, Hız. Peygamber'i onlardan korumaya çalışsa da onun da başı yaralanmıştır.⁸⁷ Hız. Peygamber kendisini Taiflilerin saldırılarından koruyabilmek için Mekkelilerle Utbe b.

⁷⁴ Taberi, *Tarih*, IV, 141.

⁷⁵ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 76.

⁷⁶ Taberi, *Tarih*, IV, 161.

⁷⁷ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 76.

⁷⁸ Bu konuda bk. W. Montgomery Watt, *Hız. Muhammed Mekke'de*, çev: Süleyman Kalkan (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016), 175.

⁷⁹ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 76.

⁸⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 417.

⁸¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 199.

⁸² Taberi, *Tarih*, IV, 162.

⁸³ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye Büyük İslam Tarihi*, çev: Mehmet Keskin (İstanbul: Çağ Yayınları, 1994), III, 209.

⁸⁴ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 77.

⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 199.

⁸⁶ Mevdudi, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hız. Peygamber'in Hayatı*, çev: Ahmed Asrar (İstanbul: Pınar Yayınları, 1992), III, 307.

⁸⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 199.

Rebia ve Şeybe b. Rebia'nın başına sığınmak zorunda kalmıştır. Hz. Peygamber oradaki gölgelikte oturarak⁸⁸ Allah'a şöyle dua etmiştir: "Ey Rabbim! Gücsüzlüğümü, çaresizliğimi, insanlara karşı küçük düşmemi sana havale ediyorum. Ey merhametlilerin en merhametlisi, ey zayıfların Rabbi! Beni kime bırakıyorsun?"⁸⁹

Sonuç olarak Hz. Peygamber Taif'ten ümidini kesip Mekke'ye geri dönmek istemiş fakat kimse onu himaye altına almamıştır. Nihayet Mut'im b. Adi'nin himayesiyle Mekke'ye girebilmiştir.⁹⁰ Bu olaydan sonra Mekkelilerin Hz. Peygamber'e olan düşmanlıkları artmış, Hz. Peygamber ise hac mevsimi geldiğinde diğer Arap kabilelerinden kendisini himaye etmelerini istemiş ve İslam dinini anlatmaya devam etmiştir.⁹¹

1.5 İŞKENCE EDENLER

Mekkelilerin bütün uyarılarına rağmen Hz. Peygamber, İslam dinini anlatmaktan vazgeçmemiştir. İslamiyet'in gün geçtikçe yayılmasına öfkelenen Mekkeliler kendi kabileleri içinde yaşayan Müslümanlara çeşitli işkenceler yaparak onları dinlerinden vazgeçirmeye çalışmışlardır.⁹²

İslam dinine, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı kin besleyen, düşmanlık yapan Mekkeli liderlerin isimleri şöyledir: Amr b. Hişam, Ebu Leheb, Ubeyd b. Abd Yeğus, Amr b. Talatıla, Velid b. Muğire, As b. Vail, Ümeyye b. Halef, Ubey b. Halef, Ebu Kureyş b. Fakih, Ebu Kays b. Eslet, el-Hasıyn, İbnü'l-Haris b. Sa'id, Saib b. Safiyy, Esved b. Abd'il-Esed, As b. Sa'id, Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia, Ebu Süfyan b. Harb, Ebu'l-As b. Hişam, Ukbe b. Ebi Muayt, Ebu'l-Asda Hüzeli, Hakem b. Ebi'l-As, Adıyy b. Cebr, Ram'a b. Esved,⁹³ Esved b. Abd Yeğus, Haris b. Kays, Ebu Kays b. Fakih, Nadr b. Haris, Münebbih b. Haccac, Nebih b. Haccac, Züheyr b. Ebi Ümeyye, Adi b. Hamra, Ebü'l-Bahteri el-As b. Hişam, İbnü'l-Esda'dır.⁹⁴

⁸⁸ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 77.

⁸⁹ Belazuri, *Ensab*, I, 417.

⁹⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 417; Taberi, *Tarih*, IV, 164.

⁹¹ İbn Kesir, *Bidaye*, III, 214.

⁹² İbn İshak, *Siyer*, 208.

⁹³ İbn İshak, *Siyer*, 203.

⁹⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 223-224.

Müslümanlara karşı baskı ve eziyet uygulayan Mekkeliler ise; Ebu Leheb, Ukbe b. Ebi Muayt, Hakem b. Ebi'l-As, Adıyy b. Hamra'dır.⁹⁵ Ebu Cehil, Ebu Leheb, Ukbe b. Ebi Muayt, Hz. Peygamber'in hem komşusu hem de en büyük düşmanlarından.⁹⁶

Şimdi Müslümanlara karşı alay, hakaret, baskı ve işkence uygulayan Mekkelilerin isimlerini vererek daha kapsamlı bir şekilde müşriklerin Müslümanlara karşı yapmış olduğu işkenceleri anlatmak istiyoruz:

1.5.1 Amr b. Hişam (Ebu Cehil)

Amr b. Hişam, İslam'ın ve Müslümanların en azılı düşmanlarından.⁹⁷ Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı yaptığı kötülüklerle nam salmıştır. Ebu Cehil ismi de Müslümanlar tarafından kendisine verilmiştir. Müslümanlara karşı acımasızca davranarak onlara eziyet etmiştir.⁹⁸ Her fırsatta İslam dinine karşı çıkmış, hem sözlü hem de fiili saldırılarda bulunmuş ve İslamiyet'in yayılmasına mani olmak için elinden gelen bütün kötülükleri yapmıştır.⁹⁹

Ebu Cehil'in Müslümanlara karşı davranışları onların maddi durumuna göre değişiklik gösterirdi. Zengin ve soylu Müslümanı akılsızlıkla suçlayıp ona hakaret eder; tüccar ise mallarının satılmasına engel olacaklarını söyleyip tehditler savurur; eğer Müslüman fakir ve kimsesizse onu döver, ona eziyet ederdi.¹⁰⁰

Ebu Cehil, Medine'ye hicret etmiş olan üvey kardeşi Ayyaş b. Rebia'nın Müslüman olmasına öfkeleniği için onu kandırarak Mekke'ye götürüp¹⁰¹ yüz sopa vurmuş¹⁰² sonra da onu ipe sımsıkı¹⁰³ bağlayıp hapsedmiştir. Ebu Cehil tarafından işkenceye maruz kalan, dövülen, aç susuz bırakılarak hapsedilen diğer bir Müslüman Seleme b. Hişam'dır.¹⁰⁴ Velid b. Velid de Müslüman olduğu için yakalanıp zincirlenmiştir.¹⁰⁵ Hz. Peygamber şöyle dua etmiştir: “Allah'ım! Seleme b. Hişam'ı,

⁹⁵ İbn İshak, *Siyer*, 203.

⁹⁶ Belazuri, *Ensab*, I, 224.

⁹⁷ İbn İshak, *Siyer*, 204.

⁹⁸ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 75; Ebu Cehil künyesi Hz. Peygamber tarafından verilmiştir, Belazuri, *Ensab*, I, 225.

⁹⁹ Mehmet Ali Kapar, “Ebu Cehil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 10 (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 117.

¹⁰⁰ İbn-i Hişam, *Siret*, I, 432-433.

¹⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, çev: Abdurrahman Elmalı ve Mehmet Akbaş, IV, 145.

¹⁰² Fayda, *Halid bin Velid*, 63.

¹⁰³ İbn Kesir, *Bidaye*, III, 263.

¹⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 145.

¹⁰⁵ Nedvi ve Ansari, *Ashabı Kiram*, IV, 14.

Ayyaş b. Ebu Rebia'yı, Velid'i ve hiçbir çareye gücü yetmeyen ve (hicret için) hiçbir yol bulamayan Müslümanların zayıflarını kurtar.”¹⁰⁶

Velid b. Velid Mekkelilerin zulmünden kurtulmuştur. Hz. Peygamber, Ayyaş b. Rebia ve Seleme b. Hişam'ın durumunu Velid b. Velid'e sorduğunda o, onların baskı altında olduklarını, ayakları pranga ile birbirlerine bağlı olduğunu söylemiştir.¹⁰⁷ Hz. Peygamber bu olayı işittikten sonra bazı Müslümanları gönderip Ayyaş'ı Mekke'de hapsedildiği yerden kurtarmıştır.¹⁰⁸

Ebu Cehil tarafından işkenceye maruz kalan diğer bir Müslüman Abdullah b. Mesud'dur. Onu İslam dininden vazgeçirebilmek için göğsüne tarakla vurmuş¹⁰⁹ ve dövmüştür.¹¹⁰

Ebu Cehil, Hz. Peygamber'e karşı da eziyet ve işkence uygulamıştır.¹¹¹ Özellikle boykot kararının alınmasında Mekkelilerle birlikte hareket etmiş hatta Hz. Peygamber'in öldürülmesi planının içinde de yer almıştır.¹¹² Şimdi de Ebu Cehil tarafından Hz. Peygamber'e uygulanan işkencelere örnek verelim:

Ebu Cehil bir gün: “Vallahi şayet Muhammed'i namaz kılarken görürsem (ayaklarımla) onun boynunu çiğneyeceğim.” dedi. Hz. Peygamber'in namaz kıldığını öğrenince: “Ey Muhammed! Senin namaz kılmayı yasaklamadım mı?” dedi. Hz. Peygamber, Ebu Cehil'i itip kakarak yanından uzaklaştırmaya çalıştı. Hz. Peygamber'in bu hareketi üzerine Ebu Cehil: “Ben Batha halkının en izzetlisi olduğum halde beni itip kakıyor ve tehdit mi ediyorsun?” dedi.¹¹³ Bu olaydan sonra:

Namaz kılarken kulu namazdan men edeni- yani Ebu Cehil'i- gördün mü? Söyler misin, ya o kul-yani Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) hidayet yolunda ise! Biz Zebanileri çağıracağız, o da taraftarlarını- yani aşireti ve birlikte oturup kalktıklarını- çağırсын!¹¹⁴ ayeti indi.

Konuyla ilgili olarak “Allah'ın kulu O'na ibadet etmek için kalktığı zaman nerdeyse cinler etrafında üst üste yığılıyorlardı.”¹¹⁵ ayeti indi. Bu ayet Ebu Cehil ve

¹⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 145.

¹⁰⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 147.

¹⁰⁸ Hüseyin Algül, *İslam Tarihi* (İstanbul: Gonca Yayınevi, 1986), I, 212.

¹⁰⁹ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 373.

¹¹⁰ Taberi, *Tarih*, IV, 305.

¹¹¹ Mevdudi, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, III, 176.

¹¹² Kapar, “Ebu Cehil”, 117.

¹¹³ Belazuri, *Ensab*, I, 226.

¹¹⁴ Alak 96/9-18.

¹¹⁵ Cin 72/19.

yandaşlarının her türlü engellemelerine, tehditlerine rağmen Hz. Peygamber'in namaz kılmaya devam ettiğini göstermektedir.¹¹⁶

Ebu Cehil'in, Hz. Peygamber'e uygulamak istediği işkencelerden bir diğeri de Hz. Peygamber secdeyken başını taşla ezmek idi. Bunu dillendirip tehdit etse de¹¹⁷ Haşimoğullarının tepkisinden çekindiğinden bu işten vazgeçmiştir.¹¹⁸

Yine bir gün Ebu Cehil, Safa'da Hz. Peygamber'i görünce küfredip hakaret etmiştir. Onur kırıcı hareketlerde bulunan Ebu Cehil'e karşı Hz. Peygamber tek kelime etmemiştir. Fakat olaya şahit olan Abdullah b. Cüd'an et-Teymi'nin cariyesi Hz. Peygamber'in maruz kaldığı eziyetleri amcası Hamza b. Abdülmuttalib'e anlatmıştır. Hamza duyduklarından dolayı öfkeli bir şekilde Ebu Cehil'in yanına gitmiş ve elindeki yayı onun kafasına vurup yeğenine yaptığı muamelenin aynısını kendisine de yapmasını isteyerek adeta meydan okumuştur. Bu hadiseyle beraber Hamza Müslüman olmuştur.¹¹⁹ Hz. Hamza'nın da Müslüman olmasıyla Mekkeliler Hz. Peygamber'e pek bir şey yapamamıştır.¹²⁰ Böylece İslam dini hızla yayılmaya başlamıştır.¹²¹

Hz. Peygamber, Hüzeyl kabilesinden Amr isimdeki bir adamı İslam dinine davet etti. Fakat Ebu Cehil hemen adamın yanına giderek Hz. Peygamber'in söylediklerini yalanladı. Bunun üzerine adam, Ebu Cehil'in dediklerine inandığı için İslam dinine girmedi.¹²²

Hz. Peygamber, Ebu Cehil'in davranışlarından dolayı "Kim Ebu Cehil'e Ebü'l-Hakem derse Allah'tan af dilenmesini gerektirecek bir hata işlemiş olur." dedi.¹²³ Ebu Cehil, Müslümanlara eziyet ettiği için Hz. Peygamber: "Her ümmetin bir firavunu vardır. Bu ümmetin firavunu da Ebu Cehil'dir." demiştir.¹²⁴ Gerek Müslümanlara gerekse de Hz. Peygamber'e karşı eziyet ettiği için Kur'an da Ebu Cehil hakkında birçok ayet inmiştir. "Bir zamanla sana, 'Rabbin, insanları (bilgisiyle) kuşatmıştır' demiştik. O sana gösterdiğimiz riyayı ve Kur'an'da söz konusu edilen lanetli ağacı sırf

¹¹⁶ Mevdudi, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, III, 177.

¹¹⁷ İbn İshak, *Siyer*, 275.

¹¹⁸ Vatandaş, *Mekke Dönemi*, 396.

¹¹⁹ İbn İshak, *Siyer*, 238-239.

¹²⁰ İbn İshak, *Siyer*, 240; İbn-i Hişam, *Siret*, I, 388.

¹²¹ İbn İshak, *Siyer*, 240.

¹²² Belazuri, *Ensab*, I, 230.

¹²³ Belazuri, *Ensab*, I, 225.

¹²⁴ İbn İshak, *Siyer*, 289.

insanlar için imtihan aracı yaptık.”¹²⁵ Buradaki lanetli ağacın anlamı “*mezmur, kınanmış*” diye tabir edilir. Bu ayet ise Ebu Cehil hakkındadır.¹²⁶

1.5.2 Ebu Leheb

Peygamberliğin üçüncü yılında:¹²⁷ “Önce en yakın akrabalarını uyar.”¹²⁸ ayeti indi. Bu ayetten sonra:

Sana emrolunanı açıkça ortaya koy; putperestlerden yüz çevir! Alay edenlere karşı Biz sana yeteriz; onlar, Allah’ın yanında bir başka ilah daha edinirler; yakında ne olduğunu öğrenecekler.¹²⁹ ayeti indi.

Hiz. Peygamber: “Anladım ki, ben uyarmaya kendilerinden kötülük gördüğüm kavimden başlamalıydım.” dedi. Hiz. Peygamber, bunun üzerine akrabalarını ve kendi kavmini uyarmak amacıyla yemek tertip etmeye karar verdi. Yemeğe Abdülmuttaliboğullarıyla beraber Ebu Talip ve Ebu Leheb de katıldı. Yemekler yenildikten sonra Hiz. Peygamber konuşmaya başlayacağı sırada Ebu Leheb kalabalığa:¹³⁰

İşte bunlar senin amcaların ve amcaoğullarıdır. İstedğini söyle! Namazı bırak! Şunu bil ki, senin kabilenin Araplara asla gücü yetmez. Sana sahip çıkmaya en layık olan kimseler ailen ve babanın oğullarıdır. Şayet işine bakarsan bu onlar için Kureyş boylarının kendilerine saldırmamasından, Arapların onlara el uzatmasından daha kolaydır. Ey kardeşimin oğlu! Babasının çocukları, senin getirdiğin şeyden daha kötü bir şey getiren birini asla görmedim.¹³¹ dedi.

Hiz. Peygamber amcasının bu sözleri karşısında sessiz kaldı.¹³² Hiz. Peygamber yemek davetinde umduğunu bulamayınca ertesi gün yine yemek tertip etti. Yemekler yenildikten sonra Hiz. Peygamber: “Ey Abdülmuttaliboğulları! Allah’a yemin olsun ki size getirdiğimden daha iyisini getirmiş hiçbir Arap genci bilmiyorum. Ben size dünya ve ahiretle ilgili bir şey getirdim.” dedi.¹³³ Hiz. Peygamber’in konuşmasından sonra Ebu Talip:

Bizim arzu ettiğimiz şey, sana yardımcı ve destekçi olmak; nasihatine kulak vermek ve sözünü tasdik etmektir. İşte bunlar atanın oğulları, bir araya toplanmışlar. Ben sadece onlardan biriyim. Ancak şu var ki, vallahi senin istediğin şeye onlar içinde en hızlı koşan benim. Sana emredilen şeyi yerini getir! Vallahi seni korumaya ve savunmaya devam edeceğim. Ancak Abdülmuttalib’in dinini terk

¹²⁵ İsra 17/60.

¹²⁶ İbn İshak, *Siyer*, 290.

¹²⁷ İbn İshak, *Siyer*, 204.

¹²⁸ Şu’ara 26/214.

¹²⁹ Hicr 15/ 94-96.

¹³⁰ İbn İshak, *Siyer*, 204-205.

¹³¹ Belazuri, *Ensab*, I, 215.

¹³² Belazuri, *Ensab*, I, 215.

¹³³ İbn İshak, *Siyer*, 205-206.

etme konusunda nefsimi itaatkâr bulmuyorum. Nihayet onun üzerinde öldüğü dine bağlı olarak öleceğim.¹³⁴ dedi.

Ebu Talip'in bu sözlerinden sonra orada bulunanlar da sert konuşmadılar. Ebu Leheb orada bulunanların aksine sert bir tavırla:

Ey Abdülmuttaliboğulları! Vallahi bu kötü bir vaziyettir. Sizden başkası onun elini tutmadan önce siz onun ellerinden tutun! (Dediğimi yapmadığınız takdirde) onu (başkasına) teslim ettiğiniz zaman zillete düşersiniz. Onu teslim etmeyip de korursanız o zaman siz öldürülürsünüz.¹³⁵ dedi.

Ebu Leheb küstahça laflar söylemeye devam edip kalabalığı dağıtmıştır.¹³⁶ Hz. Peygamber, yemek hadisesinde başarılı olamayınca tekrar kendi kavmini uyarmak için Sefa tepesinde Mekkelilere seslenmiştir. Mekkeliler de Hz. Peygamber'in yanına giderek: "Sana ne oluyor ey Muhammed?" dediler. Hz. Peygamber: "Şimdi şu dağın tepesinde bir ordu var, desem bana inanır mısınız?" dedi. Onlar, "Elbette inanırız, bize göre sen töhmet altında biri değilsin, senin yalan söylediğini asla görmedik." dediler.¹³⁷

Hz. Peygamber:

Ey Beni Abdülmuttalib, Ey Beni Abdülmenaf, Ey Beni Zühre! (Kureyşten birçok boyu saydı.) Ben şiddetli bir azap hususunda sizleri uyarıyorum. Allah, en yakın akrabamı uarmamı istedi. Sizler 'la ilahe illallah' demedikçe sizin için ne bu dünya da bir menfaate ne de ahirette bir kismete kefil olabilirim. dedi.¹³⁸

Hz. Peygamber'in bu sözlerinden sonra: Ebu Leheb: "Ellerin kurusun bizi bunun için mi çağırdın?" dedi.¹³⁹ Eline aldığı taşı Hz. Peygamber'e atmak istemiştir.¹⁴⁰ Bunun üzerine "Ebu Leheb 'in iki eli kurusun, kurudu da."¹⁴¹ ayetinin tamamı inmiştir.¹⁴²

Ebu Leheb, Müslümanlara karşı acımasızca davranmış ve her fırsatta Hz. Peygamber'i yalanlayıp ona işkence etmiştir.¹⁴³ Hz. Peygamber'in kapısının önüne pislik bırakarak ona eziyet etmiştir. Bir gün Hz. Peygamber'in kapısına pislik ve kokmuş şeyler bırakırken Hz. Hamza onu görmüş bunun üzerine pislikleri alıp Ebu Leheb 'in başına atmıştır. Bu olaydan sonra Ebu Leheb böyle şeyleri kendi yapmasa da

¹³⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 216.

¹³⁵ Belazuri, *Ensab*, I, 216.

¹³⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 88.

¹³⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 187.

¹³⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 187.

¹³⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 188.

¹⁴⁰ Mevdudi, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, III, 180.

¹⁴¹ Tebbet 111/1-5.

¹⁴² İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 188.

¹⁴³ İbn İshak, *Siyer*, 210.

başkasına yaptırmıştır.¹⁴⁴ Neticede İslam'a davetin ilk gününden beri Ebu Leheb her zaman Hz. Peygamber'in karşısında olmuştur.¹⁴⁵

1.5.3 Ömer b. Hattab

Ömer b. Hattab, İslam dinine girmeden önce Müslümanlara karşı acımasızca davranarak onları dinlerinden vazgeçirmeye çalışmıştır.¹⁴⁶ Ömer b. Hattab'ın İslam'a karşı tutumunun oldukça sert olduğunu şu sözler göstermektedir: "Hattab'ın eşeği Müslüman oluncaya kadar Müslüman olmaz."¹⁴⁷

Ömer b. Hattab'ın Müslüman olmasıyla ilgili çeşitli rivayetler vardır. Bu rivayetlerden ilki şöyledir; Ömer b. Hattab kılıcını kuşanmış bir halde Hz. Peygamber'i bulmak için yola çıkmıştır. Yolda giderken kız kardeşinin ve eniştesinin de Müslüman olduğu öğrenmiş ve öfkeli bir şekilde kardeşinin evine gitmiştir. Kardeşi hemen Kur'an yazılı olan kâğıdı saklamıştır.¹⁴⁸ Ömer, kardeşinden kâğıdı istese de o, ona vermemiştir. Bunun üzerine sayfayı bulabilmek için evi altını üstüne getirmiştir. Kâğıdı bulduktan sonra kardeşinin kafasına vurup onu yaralamış,¹⁴⁹ eniştesini de sıkıca tuttuktan sonra yere yatırıp ayaklarıyla çiğnemiştir. Kız kardeşi kocasını kurtarmak istemiş fakat o da yüzünden yaralamıştır. Ömer, sonra kardeşinin durumuna üzülmüş, tekrar kâğıdı istemiştir. Ömer, okuduğu ayetten etkilenip Müslüman olmuştur.¹⁵⁰

Bu rivayete göre Hz. Ömer'in kılıç alıp Hz. Peygamber'i öldürmek için yola çıkması pek mümkün gözükmediği söylenebilir.¹⁵¹ Çünkü Ebu Talip'in himayesinde olmadığı dönemde bile Mekkeliler, Hz. Peygamber'i öldürmeye cesaret edemedikleri için her kabileden bir genç seçip onu ortadan kaldırmayı düşünmüşlerdir.¹⁵²

Hz. Ömer'in Müslüman olması ile ilgili bir diğer rivayet de şöyledir; Ömer b. Hattab, akşamüzeri dışarı çıkmıştır. O sırada Hz. Peygamber'in namazda okuduğu ayeti duyduğunda gönlü ferahlamıştır. Bundan dolayı Hz. Ömer'in Müslüman olduğu

¹⁴⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 235.

¹⁴⁵ Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, çev: Nazire Erinç Yurter (İstanbul: İnkılab Yayınevi, t.y.), 16.

¹⁴⁶ İbn İshak, *Siyer*, 252.

¹⁴⁷ İbn İshak, *Siyer*, 252; İbn-i Hişam, *Siret*, I, 458.

¹⁴⁸ İbn İshak, *Siyer*, 252-253.

¹⁴⁹ Zühri, *Meğazi*, 35-36.

¹⁵⁰ İbn İshak, *Siyer*, 254-255.

¹⁵¹ Bu görüş ile ilgili bk. Mehmet Azimli, *Dört Halifeyi Farklı Okumak-2 Hz. Ömer* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 25.

¹⁵² İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 103.

aktarılır.¹⁵³ Dozi, Hz. Ömer'in bu vakte kadar Kur'an'ı hiç mi duymadığını söyleyerek bu rivayeti eleştirir. Ahmed Hilmi, Dozi'yi bu sözlerinden dolayı cahillikle suçlar. İnsanın psikolojisi gereği aynı şeyleri sürekli görmesine rağmen onu önemsemezken her gün gördüğü şeyin dikkatini çekebileceğini belirtir. Aynı şekilde bir şiirin, kötü okunduğunda dikkat çekmediğini ancak hitabeti kuvvetli biri tarafından okunduğunda insanı etkileyebileceğini vurgular. Yine Hz. Ömer'in de Kur'an-ı kimden dinlediğinin çok önemli olduğunu söyler. O dönemde İslam dini gizli olduğu için Kur'an'ı bir müşrik tarafından dinlemiş olma ihtimalinin yüksek olduğunu savunur.¹⁵⁴

Azimli 'ye göre; Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili ikinci rivayet daha uygundur. Çünkü Kur'an'ın insan üzerindeki tesirinin güçlü olduğunu savunur.¹⁵⁵ Ayrıca Müşrik olan Velid b. Muğire, Hz. Peygamber'in okuduğu Kur'an'ın etkisinde kalmıştır.¹⁵⁶

Hz. Ömer, Müslüman olduğunu açık bir şekilde Kâbe'de söylemesi üzerine Mekkelilerin saldırılarına maruz kalmıştır.¹⁵⁷ O, Müşriklerden Utbe'yi yere yatırıp yumruklamış sonra da parmaklarını onun gözüne sokmuştur.¹⁵⁸ Hz. Ömer, Mekkelilerin bu saldırısından başka eziyet görmemiştir.¹⁵⁹

1.5.4 Esved b. Abd Yeğus

Esved b. Abd Yeğus, Hz. Peygamber'le alay eden Mekkelilerden biriydi. Müslümanları gördükleri zaman: "Kısra ve Kayser'in mülklerine varis olan yeryüzünün kralları size geliyor." der onlarla alay ederdi. Hz. Peygamber'e karşı da: "Ey Muhammed! Bugün gökyüzüyle görüştün mü? diyerek dalga geçerdi.¹⁶⁰

1.5.5 Haris b. Kays

Haris b. Kays, Hz. Peygamber'e karşı alay edici sözler söyleyip ona eziyet eden Mekkelilerden biriydi. Haris b. Kays: "Muhammed kendini ve ashabını, onların

¹⁵³ Zühri, *Meğazi*, 36.

¹⁵⁴ Bu konuda bk. Şehbenderzade Ahmed Hilmi, *İslam Tarihi*, çev: Ömer Öztöp (İstanbul: Doğan Güneş Yayınları, 1971), I, 161.

¹⁵⁵ Bk. Azimli, *Hz. Ömer*, 26.

¹⁵⁶ Seyyid Süleyman Nedvi, *Büyük İslam Tarihi- Asrı Saadet Peygamberimizin Tebliğat ve Talimatı*, çev: Ali Genceli (İstanbul: Yaylacık Matbaası, 1967), II, 445.

¹⁵⁷ Zühri, *Meğazi*, 37.

¹⁵⁸ İbn Kesir, *Bidaye*, III, 48.

¹⁵⁹ Zühri, *Meğazi*, 37.

¹⁶⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 237.

öldükten sonra dirileceklerini vaat ederek aldattı. Vallahi bizi sadece zaman ile günlerin ve olayların geçmesi helak eder.” der¹⁶¹ ve Hz. Peygamber’e inanmadığını da söylerdi.¹⁶²

1.5.6 Velid b. Muğire

Hz. Peygamber’e karşı alay eden diğer bir müşrik Velid b. Muğire’dir.¹⁶³ Velid b. Muğire ve yandaşları panayır günlerinde Arap kabileleri, Hz. Peygamber’i kendilerine sorduklarında ağız birliğine varmak için bir araya geldiler. Hz. Peygamber’in kâhin, mecnun, şair, sihirbaz olduğunu söylediler. Velid b. Muğire, Hz. Peygamber’e en uygun ismin sihirbaz olduğuna karar verdi ve böylece Arap kabileleri Hz. Peygamber’i sorduklarında onun sihirbaz olduğunu söyleyeceklerdi.¹⁶⁴ Müşrikler bu görüşmeden sonra Hz. Peygamber’in sihirbaz olduğunu Mekke’de haykırdılar.¹⁶⁵

Mekkeliler, Hz. Peygamber hakkında yalan yanlış laflar söyleyerek insanları İslam’dan ve Hz. Peygamber’den uzaklaştırmak için ellerinden geleni yapıyorlardı.¹⁶⁶ Bunun üzerine Velid b. Muğire hakkında:

Tek olarak yaratılıp, kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim o kimseyi bana bırak! Üstelik o, (nimetlerimi) daha da arttırmamı umuyor. Asla, (ummasın)! Çünkü o, bizim ayetlerimize karşı olabildiğince inatçıdır. Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım! Zira o, düşündü, taşındı, ölçtü biçti. Canı çıkasınca, ne biçim ölçtü biçti! Sonra, canı çıkasınca tekrar (ölçtü biçti); nasıl ölçü biçtiyse! Sonra baktı. Sonra kaşlarını çatı; suratını astı. En sonunda kibrini yenemeyip sırt çevirdi de: ‘Bu (Kur’an), dedi, olsa olsa (sihirbazdan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değil’ ben onu sekara (cehenneme) sokacağım.¹⁶⁷ ayet indi.

Velid b. Muğire ve diğer müşriklerle ilgili yaklaşık yüz dört kadar ayet inmiştir.¹⁶⁸ Velid b. Muğire ve iki oğlu da Hz. Peygamber’i yalanlayarak ona eziyet etmiştir. Ubey, Hz. Peygamber’e çürümüş kemiği ufalayıp nasıl dirilteceğini alaycı bir üslupla sorması üzerine¹⁶⁹ “O bu çürümüş kemikleri diriltecek kimdir?”¹⁷⁰ ayeti inmiştir.

¹⁶¹ Belazuri, *Ensab*, I, 239.

¹⁶² İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 73.

¹⁶³ Belazuri, *Ensab*, I, 243.

¹⁶⁴ İbn İshak, *Siyer*, 211-212.

¹⁶⁵ Belazuri, *Ensab*, I, 242.

¹⁶⁶ İbn İshak, *Siyer*, 212.

¹⁶⁷ Müddessir 74/10-26.

¹⁶⁸ Fayda, *Halid bin Velid*, 69.

¹⁶⁹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 73.

¹⁷⁰ Yasin 36/78.

1.5.7 As b. Vail

As b. Vail, Hz. Peygamber'le alay eden müşriklerden birisidir.¹⁷¹ Hz. Peygamber'in oğlu Kasım vefat ettiği için Hz. Peygamber'in soyunun kesik olduğunu söylemiş ve onunla alay etmiştir. Bu olaydan dolayı Kevser suresi 108/3 ayeti nazil olmuştur.¹⁷² Ayrıca güçsüz ve kimsesiz olan Müslümanlara karşı acımasızca davranmıştır.¹⁷³

As b. Vail'in Habbab b. Eret'e borcu vardı. Habbab, borcunu istediği zaman İslam dinini reddetmesi karşılığında ona borcunu ödeyeceğini söylemiştir.¹⁷⁴ Bu olay üzerine: "Baksana şu ayetlerimizi inkâr edip 'Mutlaka malım mülküm de olacak, çocuk da olacak! diyen adamın haline'!"¹⁷⁵ ayeti nazil olmuştur.

1.5.8 Nadr b. Haris

Nadr b. Haris, Müslümanlara ve Hz. Peygamber'e karşı eziyet eden ve onları yalanlayan müşriklerden birisidir.¹⁷⁶ Mekkeliler indinde itibarını kaybetme korkusundan dolayı Hz. Peygamber'e psikolojik baskı uygulamıştır.¹⁷⁷ Hz. Peygamber'in söylediği sözlerden daha güzel sözler söyleyeceğini belirterek onunla alay etmiştir. Hakkında toplam sekiz ayet inmiştir.¹⁷⁸ Kur'an'da: "Ayetlerimiz ona okunduğu zaman: 'Öncekilerin masalları 'der.'"¹⁷⁹ Bu ayetin yanı sıra şu ayetlerde Nadr b. Haris hakkında nazil olmuştur:

"Hani bir zaman da onlar; 'Ya Rabbi, eğer bu Kur'an senin tarafından gelmiş hak bir kitap ise hemen üzerimize gökten taş yağdır yahut bize acı bir azap ver' demişlerdir."¹⁸⁰

"Bir de o kâfirler alayla şöyle dediler: 'Ey bizim Rabbimiz, bizim azap payımızı hesap günü gelmeden çabuklaştır.'"¹⁸¹

¹⁷¹ Belazuri, *Ensab*, I, 251.

¹⁷² İbn-i Hişam, *Siret*, II, 44; Belazuri, *Ensab*, I, 251.

¹⁷³ Mustafa Fayda, "As b. Vail", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 3 (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 449.

¹⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 183.

¹⁷⁵ Meryem 19/77-80.

¹⁷⁶ İbn İshak, *Siyer*, 277; Belazuri, *Ensab*, I, 253.

¹⁷⁷ İhsan Süreyya Sırma, *İslami Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2013), 74.

¹⁷⁸ İbn İshak, *Siyer*, 277.

¹⁷⁹ Kalem 68/15.

¹⁸⁰ Enfal 8/32.

¹⁸¹ Sad 38/16.

“Öyle insanlar vardır ki, hiçbir bilgiye dayanmaksızın Allah hakkında tartışıp durur.”¹⁸²

Nadr b. Haris, Bedir savaşında esir alındı; Hz. Peygamber’in emri üzerine boynu vurulmuştur.¹⁸³

1.5.9 Nebih ve Münebbih b. Haccac

Nebih ve Münebbih b. Haccac, Hz. Peygamber’e karşı eziyet eden müşriklerdendir. Hz. Peygamber ile karşılaştıklarında: “Allah senden başka (peygamber olarak) gönderecek birini bulamadı mı? İşte şurada senden daha yaşlı ve daha zengin biri var!” der, ayrıca Hz. Peygamber’in mecnun olduğunu söyleyerek onunla alay edelerdi.¹⁸⁴

1.5.10 Züheyr b. Ebi Ümeyye

Züheyr b. Ebi Ümeyye, Hz. Peygamber’i yalanlayan, onun getirdiği her şeyi reddeden ve onu eleştiren kişilerden birisidir.¹⁸⁵

1.5.11 Ukbe b. Ebi Muayt

Ukbe b. Ebi Muayt, Hz. Peygamber’e ve Müslümanlara karşı eziyet veren kişilerden birisidir.¹⁸⁶ Ayrıca Hz. Peygamber’in en azılı düşmanıdır. Ukbe, eziyet etmek için sepetin içine dışkı doldurup Hz. Peygamber’in kapısına bırakırdı. Onun bu hareketini Tuleyb b. Umeyr görünce onun kafasına vurup, kulaklarını çekti. Sonra da sepeti, Ukbe’nin boynuna taktı.¹⁸⁷

Ukbe b. Ebi Muayt’ın uyguladığı diğer bir eziyet de; secdede olan Hz. Peygamber’in sırtına deve işkembesi bırakmasıdır.¹⁸⁸ Bu olay onun nefesini kesti.¹⁸⁹ Yine bir gün secdede iken Hz. Peygamber’in boynuna bastı ve bu olaydan dolayı Hz. Peygamber, gözünün çıkacağını zannetti.¹⁹⁰

¹⁸² Hac 22/3.

¹⁸³ Belazuri, *Ensab*, I, 255.

¹⁸⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 263.

¹⁸⁵ Belazuri, *Ensab*, I, 265.

¹⁸⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 75.

¹⁸⁷ Belazuri, *Ensab*, I, 271.

¹⁸⁸ İbn İshak, *Siyer*, 290; Belazuri, *Ensab*, I, 273.

¹⁸⁹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 93.

¹⁹⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 272-273.

1.5.12 Esved b. Muttalib

Esved b. Muttalib, kendisi gibi İslam düşmanı olan arkadaşlarıyla beraber işaretleşir, alkış tutar, ıslık çaldı böylece hem Müslümanlarla hem de Hz. Peygamber'le alay ederdi.¹⁹¹ Bunun üzerine:

Suç işleyenler dünyada iman edenlerle alay edip durdular. Müminler yanlarından geçerken kaş göz işareti yaparlardı. Ailelerine döndükleri zaman da alay ederek eğlenirlerdi. Müminleri gördükleri zaman: işte bunlar sapıklardır derlerdi. Hâlbuki onlar müminlere gözcü olarak gönderilmiş değillerdi.¹⁹² ayeti nazil olmuştur.

Hz. Peygamber'e karşı alaycı bir tavırla:

Ey Muhammed gel seninle ortak olalım. Sen bizim putlarımıza tap, bizde senin mabuduna tapalım. Eğer neticede bizim putlarımız hak çıkarsa sen de kazanmış olursun. Senin mabudun gerçek çıkarsa biz de kazanmış oluruz. dedi.¹⁹³

Bunun üzerine:

De ki: Ey kâfirler! Ben sizin ibadet ettiklerinize (putlara) tapmam. Siz de benim ibadet etmekte olduğuma (Allah'a) ibadet ediciler değilsiniz. Zaten ben sizin tapmış olduklarınıza tapan değilim. Siz de (hiçbir zaman) benim ibadet ettiğime ibadet ediciler değilsiniz. Sizin dininiz (batıl inancınız) size, benim dinim de banadır.¹⁹⁴ ayeti nazil olmuştur.

1.5.13 Tu'ayme b. Adi

Tu'ayme b. Adi, Hz. Peygamber'e karşı eziyet eden, onu yalanlayan Mekkelilerden birisidir. Bedir savaşında esir alındı ve Hz. Hamza onun kafasını vurdu.¹⁹⁵

1.5.14 Ebu Süfyan b. Haris

Ebu Süfyan b. Haris, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı sert davranarak onları hicvetmiştir. Ayrıca İslam dinine karşı çıkmış ve Müslümanlara da eziyet etmiştir.¹⁹⁶ Yaklaşık yirmi yıl boyunca Müslümanları hicveden şiirler yazmıştır.¹⁹⁷

¹⁹¹ Belazuri, *Ensab*, I, 275; İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 76.

¹⁹² Mutaffin 83/29-33.

¹⁹³ Es'ad, *İslam Tarihi*, 458.

¹⁹⁴ Kafirun 109/1-6.

¹⁹⁵ Belazuri, *Ensab*, I, 289.

¹⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 53.

¹⁹⁷ Mevdudi, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, III, 180.

1.5.15 Ebu Süfyan b. Harb

Ebu Süfyan b. Harb, Hz. Peygamber'i dininden vazgeçirmek için tekliflerde bulunmuştur. Mekkelilerle bir olup Hz. Peygamber aleyhinde plan kuranlar arasında yerini almıştır.¹⁹⁸

Ebu Süfyan, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı doğrudan işkence uygulamamıştır. Fakat Müslümanlara karşı eziyet edenlerle birlikte hareket etmiştir. Mekkelilerin Hz. Peygamber'e uyguladığı eziyetlere ve işkencelere ses çıkartmamış herhangi bir müdahalede de bulunmamıştır.¹⁹⁹

1.5.16 Rükane b. Abd Yezid

Rükane b. Abd Yezid, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı kin besleyen müşriklerdendir.²⁰⁰ Rükane, güçlü bir yapıya sahipti. İslam dinine girmede ve Hz. Peygamber'in sihirbaz olduğunu söyledi.²⁰¹

1.5.17 Ümeyye b. Halef ve Übey b. Halef

Ümeyye b. Halef ve Übey b. Halef, Hz. Peygamber'e eziyet edip onu yalanlayan müşriklerdendir. Übey, bir gün çürümüş bir kemiği ufaladıktan sonra Hz. Peygamber'e: "Ey Muhammed! Sen Rabbinin bu kemiğe hayat vereceğini mi iddia ediyorsun?" dedi.²⁰² Bunun üzerine "O bu çürümüş kemikleri diriltecek kimdir?"²⁰³ ayeti nazil oldu. Übey bununla da yetinmeyerek Hz. Peygamber'in yüzüne tükürmek istedi fakat başarılı olamadı. Bu kişinin Übey değil Ümeyye b. Halef olduğunu söyleyenler de vardır.²⁰⁴

Ümeyye b. Halef, İslam düşmanlarından birisidir. Kaş göz işareti yaparak Müslümanlarla alay ederdi.²⁰⁵ Ümeyye b. Halef'in bu davranışlarından dolayı "Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı (el, kaş ve göz işaretiyle) eğlenmeyi ve ayıplamayı adet edinen her kişinin vay haline."²⁰⁶ ayeti nazil oldu.

¹⁹⁸ Ünal Kılıç, "Ebu Süfyan b. Harb'in Hayatı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2, sy. 1 (1998): 464.

¹⁹⁹ Kılıç, "Ebu Süfyan", 465-466.

²⁰⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II,77.

²⁰¹ İbn İshak, *Siyer*, 369.

²⁰² Belazuri, *Ensab*, I, 249.

²⁰³ Yasin 36/78.

²⁰⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 250.

²⁰⁵ İbn-i Hişam, *Siret*, I, 474.

²⁰⁶ Hümeze 104/1.

1.5.18 Mut'im b. Adi

Müslümanlara karşı dil uzatan diğer bir müşrik de Mut'im b. Adi'dir.²⁰⁷ Mekkeliler arasında Hz. Peygamber'e karşı en az eziyet eden kişidir. Ancak diğer müşrikler gibi o da İslam dinini reddediyordu. Mut'im, Bedir savaşından önce öldü.²⁰⁸

1.5.19 Ebu Uhayha

Ebu Uhayha; "Muhammed'i bırakın, ona saldırmayın! Onun söylediği gerçek ise o, Kureyş'ten başkalarının değil bizim içimizdendir. Şayet o yalancı biriyse önce Kureyş onun karşısına dikilir." derdi. Ayrıca Hz. Peygamber hakkında: "O, semadan aldıklarını söylüyor" derdi. Bir gün yanına Nadr b. Haris geldi. Ona: O, ilahlarımıza hakaret ediyor; atalarımızın cehennemlik olduğunu iddia ediyor; kendisine tabi olmayan kişiyi azapla tehdit ediyor." dedi. Ebu Uhayha bu sözlerden etkilenerek Hz. Peygamber'e düşmanlığını açıkça söyleyip, onu eleştirdi.²⁰⁹

1.5.20 Malik b. Tılatıla

Malik b. Tılatıla da diğer müşrikler gibi Hz. Peygamber'le alay ederdi.²¹⁰

1.6 İŞKENCE EDİLENLER

Hz. Peygamber, Mekkelilerin bütün uyarılarına rağmen İslam dinini anlatmaktan vazgeçmiyordu. İslamiyet'in gün geçtikçe yayılması Mekkelileri çileden çıkartıyordu. Bunun üzerine kendi içlerinde yaşayan Müslümanlara çeşitli işkenceler yaparak dinlerinden vazgeçirmeye çalışıyorlardı.²¹¹

Müslümanlığı kabul edip ve bunu gizlemeyenlerin sayısı yedi kişiydi. Bu isimler: Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir, Bilal, Habbab b. Eret, Suheyb b. Rumi, Ammar b. Yasir ve annesi Sümeyye idi.²¹²

Mekkelilerin Müslümanlara karşı davranışları onların maddi durumuna göre farklılık gösterirdi. Müslüman eğer zengin ve itibarlı biri ise onu akılsızlıkla suçlayıp

²⁰⁷ Ali Himmet Berki ve Osman Keskiöğlü, *Hatemü'l-Enbiya (Hz. Peygamber ve Hayatı)* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1988), 78.

²⁰⁸ Belazuri, *Ensab*, I, 287.

²⁰⁹ Belazuri, *Ensab*, I, 257.

²¹⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 293.

²¹¹ İbn İshak, *Siyer*, 207-208.

²¹² İbn Kesir, *Bidaye*, III, 86.

ona hakaret ederler; eğer tüccarsa onun mallarının satılmasına mani olup tehditler savururlardı. Eğer fakir ya da köle ise onları döver²¹³ ateşte dağlarlar, demir zırhlar giydirerek güneşin altında bekletirler,²¹⁴ hapsederler,²¹⁵ kadın-erkek demeden boyunlarına ip bağlayarak Mekke’de sokak sokak dolandırıp²¹⁶ işkence ederlerdi.²¹⁷

Mekkelilerden işkence gören bir Müslüman çektiği acıdan dolayı ayağa kalkacak gücü kalmazdı. Müslümanlara kendi tanrıları olan Lat ve Uzza’yı kabul edip etmediklerini sorduklarında işkencelerden kurtulmak için Lat ve Uzza’yı kabul ettiklerini hatta Mekkelilerin gösterdiği böcekleri bile Tanrı olarak kabul ettiklerini söylerlerdi.²¹⁸ Müslümanlar maruz kaldıkları işkenceler neticesinde bazıları dinden döndü bazıları da bütün yapılanlara katlandı.²¹⁹

Mekkelilerin uyguladığı işkenceler neticesinde sakat kalan hatta ölenler bile vardı.²²⁰ Ammar b. Yasir, Suheyb, Ebu Fukeyhe, Amir b. Fukeyre; şuurlarını kaybedene kadar işkence gördüler.²²¹ Bu olaylara şahit olan diğer Müslümanlar ise İslam dinine daha da bağlandılar.²²² Mekkeliler tarafından işkenceye maruz kalan Müslümanlar hakkında inen ayetler²²³ şunlardır:

“Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O’na dua edenleri yanından kovma! Onların hesabından sana bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok ki onları kovasın. Eğer kovarsan zalimlerden olursun.”²²⁴

“Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, elbette onları dünyada güzel bir şekilde yerleştiririz. Ahiret mükâfatı ise daha büyüktür. Keşke bilselerdi! Onlar, sabreden ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimselerdir.”²²⁵

²¹³ İbn-i Hişam, *Siret*, I, 432-433.

²¹⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 302.

²¹⁵ İbn İshak, *Siyer*, 285-286.

²¹⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 92.

²¹⁷ İbn İshak, *Siyer*, 286; İbn-i Hişam, *Siret*, I, 433.

²¹⁸ İbn İshak, *Siyer*, 266.

²¹⁹ İbn İshak, *Siyer*, 267; İbn-i Hişam, *Siret*, I, 429; Bazı rivayetlere göre de yapılan işkenceler neticesinde bir kişi bile dininden vazgeçmemiştir, bk. Mevlana Şibli, *Büyük İslam Tarihi- Asr-ı Saadet*, çev: Ömer Rıza Doğrul (İstanbul: Eser Matbaası, 1977), I, 172.

²²⁰ Vatandaş, *Mekke Dönemi*, 401.

²²¹ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 282.

²²² Vatandaş, *Mekke Dönemi*, 401.

²²³ Belazuri, *Ensab*, I, 359.

²²⁴ En’am 6/52.

²²⁵ Nahl 16/41-42.

“Sana şüphesiz ki Rabbin, eziyete uğradıktan sonra hicret eden, sonra Allah yolunda cihad edip sabreden kimselerin yanındadır. Şüphesiz Rabbin bundan sonra da çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”²²⁶

Tezimize Mekkeliler tarafından işkenceye maruz kalan Müslümanların isimlerini ve maruz kaldıkları baskı, şiddet ve işkenceleri izah ederek devam etmek istiyoruz.

1.6.1 Hz. Peygamber

Mekkelilerin itiraz ettiği ilk kişi hiç şüphesiz Hz. Peygamber idi. Hz. Peygamber her şeyden önce bir insandı.²²⁷ Mekkeliler, Hz. Peygamber’in çarşı-pazar dolandığını, yemek yediğini yani sıradan bir insan olduğunu söyleyerek kendilerinden bir fark görmediler. Bu yüzden Hz. Peygamber’i eleştirip onun peygamberliğini reddettiler.²²⁸

Ve kâfirler: ‘Bu nasıl peygamberdir? Yemek yiyor ve çarşılarda geziyor. O’nunla beraber nezir olmak için neden bir melek indirilmedi?’ dediler. ‘Yahut O’na bir hazine atılmadı yahut ondan yiyeceği bir bahçesi olmalı değil miydi?’ dediler. O zalimler ‘siz ancak bir sihre müptela olmuş bir adama tabi oluyorsunuz’ dediler.²²⁹

Mekkeliler, Hz. Peygamber’e mal, mülk, şöhret hatta hükümdarlık teklifinde dahi bulundular. Fakat Hz. Peygamber, bütün bu teklifleri reddederek kendisinin Allah tarafından gönderildiğini tekrar Mekkelilere hatırlattı.²³⁰

Mekkelilerin bütün çabalarına rağmen Hz. Peygamber İslam dinini anlatmaktan vazgeçmiyordu. İslamiyet’in gün geçtikçe yayılması Mekkelileri bir hayli telaşlandırıyordu.²³¹

Mekkeliler, Hz. Peygamber’e karşı ilk önce sözlü saldırılarda bulunmuş; onun şair, deli, sihirbaz olduğunu söyleyerek alay etmişlerdir.²³² Hz. Peygamber’in deli, şair ve sihirbaz olduğunu söyleyen Mekkelilere cevap olarak: “O halde (Ey Habibim) sen öğüt ve nasihate devam et. Sen Rabbinin nimeti sayesinde ne kâhinsin ne de bir mecnun.”²³³ “Müşrikler Peygamber’e dediler ki: ‘Ey kendisine öğüt verici bir kitap indirilen! Şüphesiz ki sen delisin’ dediler.”²³⁴ ayetleri nazil olmuştur.

²²⁶ Nahl 16/110.

²²⁷ Mevdudi, *Hz. Peygamber’in Hayatı*, II, 396.

²²⁸ İbn İshak, *Siyer*, 274.

²²⁹ Furkan 25/ 7-8.

²³⁰ İbn İshak, *Siyer*, 284-285.

²³¹ İbn İshak, *Siyer*, 207-208.

²³² Taberi, *Tarih*, IV, 141.

²³³ Tûr 52/29.

²³⁴ Hıcr 15/6.

Mekkeliler, Hz. Peygamber’i yalancılıkla suçlayıp Kur’an’ın melekler değil de şeytanlar tarafından kendisine verildiğini iddia etti.²³⁵ Hz. Peygamber, Mekkelilerin her türlü baskısına rağmen İslam dinini anlatmaktan vazgeçmedi, fakat kavmi tarafından yalanlanması ve reddedilmesi onu bir hayli üzmekteydi.²³⁶

Hz. Peygamber’le kaş göz işareti yaparak alay eden müşrikler: Esved b. Abd Yeğus, Esved İbnü’l-Muttalib, Velid b. Muğire, As b. Vail, Haris İbnü’t-Talatıla,²³⁷ Ümeyye b. Halef’tir.²³⁸ Bunun üzerine: “Arkandan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve ayıplamayı adet edinen her kişinin vay haline!”²³⁹ ayeti nazil olmuştur.

Mekkeliler, Hz. Peygamber’le alay ettikleri gibi namaz ve ezanla da dalga geçerlerdi.²⁴⁰ Hz. Peygamber, Kur’an’ı okumaya başlayınca Mekkeliler gürültü çıkartıp, alkış tutarlardı. Böylece Kur’an’ın dinlenmesine ve anlaşılmasına engel olurlardı.²⁴¹ Bunun üzerine: “Kâfirler şöyle dediler: ‘Bu Kur’an’ı dinlemeyin. Onun hakkında lüzumsuz yaygaralar koparın. Olur ki üstün gelirsiniz.’”²⁴² ayeti nazil oldu.

Mekkeli bir adam Hz. Peygamber’in yanına gelip İslam dini hakkında sorular sorduktan sonra Hz. Peygamber’e arkasını gösterdi.²⁴³ Bu hadiseden sonra:

Allah, kâfirlerden bir kısmının kökünü kessin veya onları perişan etsin, böylece bozulmuş bir halde dönüp gitsinler-ki bu işte senin yapacağın bir şey yoktur- yahut (Müslüman olsunlar da) tövbelerini kabul etsin diye (Allah Bedir’de size yardım etti.) Çünkü onlar zalimlerdir.²⁴⁴ ayeti indi.

Hz. Peygamber, Mekkelilerin baskı ve zulmünden amcası Ebu Talip tarafından korunurken²⁴⁵ amcasının vefat etmesiyle Mekkelilerin baskı ve eziyetine maruz kaldı.²⁴⁶ Mekkeliler Hz. Peygamber’e karşı fiili saldırılarda bulunarak küfrettiler, tükürdüler,²⁴⁷ üzerine toprak serptiler,²⁴⁸ kapısına kan sürdüler.²⁴⁹

²³⁵ Mevdudi, *Hz. Peygamber’in Hayatı*, II, 409-410.

²³⁶ Salim b. Zekvan, *es-Sire*, çev: Harun Yılmaz (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 47.

²³⁷ İbn İshak, *Siyer*, 365.

²³⁸ İbn-i Hişam, *Siret*, I, 474.

²³⁹ Hümeze 104/1.

²⁴⁰ H. Ahmet Sezikli, *Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 38.

²⁴¹ Mevdudi, *Hz. Peygamber’in Hayatı*, III, 212.

²⁴² Fussilet 41/26.

²⁴³ İbn İshak, *Siyer*, 324.

²⁴⁴ Al-i İmran 3/127-128.

²⁴⁵ Taberi, *Tarih*, IV, 141.

²⁴⁶ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 72.

²⁴⁷ Şeyh Muhammed Yusuf Kandehlevi, *Hayatü’s-Sahabe (Peygamberimiz ve İlk Müslümanlar)*, çev: Sıtkı Güllü (İstanbul: Akit Yayınları, 1996), I, 237.

²⁴⁸ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 72.

²⁴⁹ İmam-ı Kastalani, *İlahi Rahmet Hz. Muhammed (sav) Mevahibü Leddünniye*, çev: Şair Abdülbaki (İstanbul: Hisar Yayınevi, t.y.), I, 53.

Hız. Peygamber'e karşı en çok düşmanlık besleyen ve bazen fiili saldırılarda bulunan kişilerin başında Ebu Leheb, Hakem b. As, Ukbe b. Ebi Muayt, Adıyy b. Hemra ve İbn-i Esda el-Hüzeli vardır.²⁵⁰ Bu kişiler Hız. Peygamber'in kapısının önüne pislik bırakarak ona eziyet ederlerdi.²⁵¹ Hatta Hız. Peygamber ocağa yemek koyduğunda bile tencerenin içine pislik atarlardı.²⁵² Ebu Leheb ve Ukbe b. Ebi Muayt, işkembeden çıkarılan pislikleri alıp Hız. Peygamber'in kapısına bırakırlardı. Bu yüzden Hız. Peygamber onlara: "Ey Abdümenafogulları! Bu nasıl komşuluk?" der sonra attıkları pisliği temizlerdi.²⁵³

Hız. Peygamber'e karşı en çok eziyet veren kişi hiç şüphesiz amcası Ebu Leheb'tir.²⁵⁴ Eşi Ümmü Cemil'in de kocasından bir farkı yoktu. Birlikte Hız. Peygamber'e karşı düşmanlık yaparlardı.²⁵⁵ Ümmü Cemil, Müslümanları hicveden şiirler söyleyerek Müslümanlarla alay ederdi.²⁵⁶ Ebu Leheb'in Hız. Peygamber'e uyguladığı işkencelere örnek vererek konuyu izah edelim:

Hız. Peygamber, çarşı-pazar dolaşıp İslam dinini anlatmıştır. Ebu Leheb de Hız. Peygamber'i sürekli takip etmiş²⁵⁷ ve sözlerine itibar edilmemesini söyleyerek onu yalancılıkla suçlamıştır. Bir yandan da Hız. Peygamber'e karşı fiili saldırılarda bulunmuş²⁵⁸ onu taşlamıştır.²⁵⁹ Aldığı darbelerden dolayı Hız. Peygamber'in kaval kemiği²⁶⁰ ve ayakları kan içinde kalmıştır.²⁶¹ Ebu Leheb'in Hız. Peygamber'e karşı davranışlarını örnek alan diğer Mekkeliler de Hız. Peygamber'e karşı baskı ve zorbalıklarda bulunmuş hatta onların kini o kadar büyümüş ki, Hız. Peygamber'in kızının başını yarmışlardır.²⁶²

Ebu Leheb ile bir olan karısı Ümmü Cemil Hız. Peygamber'in ve ailesinin ayaklarına batması için²⁶³ geçtiği yollara diken attı.²⁶⁴ Hız. Peygamber, bu eziyetlerden

²⁵⁰ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 71.

²⁵¹ Taberi, *Tarih*, IV, 160.

²⁵² İbn Kesir, *Bidaye*, III, 208.

²⁵³ Belazuri, *Ensab*, I, 235-236.

²⁵⁴ İbn İshak, *Siyer*, 210.

²⁵⁵ İbn Kesir, *Bidaye*, III, 61.

²⁵⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 89.

²⁵⁷ İbn İshak, *Siyer*, 322.

²⁵⁸ İbn İshak, *Siyer*, 322; İbn Hibban, *es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hülafa*, çev: Harun Bekiroğlu (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 60.

²⁵⁹ İbn İshak, *Siyer*, 322.

²⁶⁰ İbn Hibban, *Siret*, 67.

²⁶¹ İbn İshak, *Siyer*, 322; İbn Hibban, *Siret*, 60.

²⁶² İbn İshak, *Siyer*, 324.

²⁶³ Mevdudi, *Hız. Peygamber'in Hayatı*, III, 182.

korunmak için kendi evini terk edip başka bir eve taşınmak zorunda kaldı.²⁶⁵ Ebu Leheb ve karısı Ümmü Cemil'in bu davranışlarından dolayı da Kur'an da: "Ebu Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O, çok yakında alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı da onunla beraber ateşe girecektir."²⁶⁶ ayeti indi.

Ümmü Cemil kendisi ve kocası hakkında ayet indiği haberini alınca Hz. Peygamber'in ağzına taşla vuracağını söyledi. Ümmü Cemil, Hz. Ebu Bekir'e: "Ey Ebu Bekir arkadaşın nerede? Bana gelen habere göre o beni hicvetmiş. Vallahi şayet onu bulsam elbette işte bu taş ile onun ağzına vururum. O şunu bilsin ki vallahi ben şair bir kadınıym." dedi.²⁶⁷

Ebu Leheb'in iki oğlu da Hz. Peygamber'in kızlarıyla evliydi. Ebu Leheb, oğullarına Hz. Peygamber'in iki kızını boşaması için ısrar etti. Oğulları da babalarının dediklerini yaptı.²⁶⁸ Ayrıca Hz. Peygamber'in evine gidip İslam dinini kabul etmediğini söyleyerek üzerine yürüdü,²⁶⁹ yüzüne tükürdü.²⁷⁰ Bu da yetmez gibi Hz. Peygamber'e saldırıp gömleğini yırttı.²⁷¹

Hz. Peygamber'e karşı eziyet edenlerden biri olan Ebu Cehil²⁷² Mekke'ye gelen tüccar ve hacıların Hz. Peygamber'le görüşmesine engel olmak için elinden geleni yapmıştır. Hz. Peygamber'e karşı hakaret etmekten ve iftira atmaktan geri kalmamıştır.²⁷³ Ebu Cehil'in Hz. Peygamber'e yapmış olduğu işkenceyi bir alıntıyla anlatmak istiyoruz:

Resulullah (s), Makam-ı İbrahim'in yanında namaz kılarken, Ebu Cehil yanında oturan arkadaşlarına, "Kim gidip filancalardan, bize (doğum yapmış) devenin eşini getirecek?" dedi. İçlerinden biri kalktı, gitti ve (doğum yapmış) bir deve eşi getirdi. Ona, "Muhammed'i secde ederken gördüğün zaman, onu, iki kürek kemiği arasına koy!" dediler. Adam, Resulullah secdeye vardığı zaman, deve eşini iki kürek kemiğinin arasına koydu. O, secdesini bitirinceye kadar yerinden kılmıdamadı. O sırada küçük bir kız çocuğu olan Fatıma yetişti, onu aldı. Resulullah'ın sırtını silmeye başladı. Sonra, Müşriklere doğru yönelip onlara hakaretvari sözler söyledi. Onlar kendilerinden geçercesine kahkaha ile güldüler. Hz. Resulullah namazını

²⁶⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 220.

²⁶⁵ Hizmetli, *İslam Tarihi*, 235.

²⁶⁶ Tebbet 111/1-5

²⁶⁷ İbn-i Hişam, *Siret*, I, 473.

²⁶⁸ Belazuri, *Ensab*, I, 221.

²⁶⁹ Es'ad, *İslam Tarihi*, 451.

²⁷⁰ Vatandaş, *Mekke Dönemi*, 395.

²⁷¹ Kandehlevi, *Hayatü's-Sahabe*, I, 243.

²⁷² İbn İshak, *Siyer*, 204.

²⁷³ Rıdvan Gür, "Ebu Cehil ve İslam Karşıtı Faaliyetleri", *IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi-Bildiriler Kitabı III* (2015): 259.

bitirdi. Kâbe'ye doğru yönelerek ellerini kaldırdı ve onlara şöyle beddua etti: "Allah'ım! Amr b. Hişam'ı, Utbe b. Rebi'a'yı, Şeybe b. Rebi'a'yı, el-Velid b. Utbe'yi, Umare b. el-Velid'i, Ümeyye b. Halef'i ve Ukbe b. Ebu Mu'ayt'ı sana havale ediyorum."²⁷⁴

Hiz. Peygamber, Ebu Cehil'e: "Vallahi (bu yaptıklarına) bir son verirsin ya da Allah sana çarpan büyük bir musibeti başına mutlaka indirecektir." dedi. Hiz. Peygamber, Ebü'l-Bahteri'ye başından geçen olayları anlattı. Bunun üzerine Ebu Cehil'in yanına gitti ve onu kırbacıyla dövdü.²⁷⁵

Ebu Cehil tarafından Hiz. Peygamber'e uygulanan işkence neticesinde onun nefesi kesilmiştir. Hiz. Peygamber bu tür işkencelerle neredeyse her gün karşılaşmıştır. Ebu Cehil, Hiz. Peygamber'in Kâbe'de ibadet etmesini de yasaklamıştır.²⁷⁶ Kâbe'de Ümeyye b. Halef, Ebu Cehil ve Ukbe b. Ebi Muayt bir olup Hiz. Peygamber'e ve Hiz. Ebu Bekir'e saldırmışlardır.²⁷⁷ Hiz. Ebu Bekir, Hiz. Peygamber'i korumak istemiş²⁷⁸ fakat onun da başı yarılmış saçları²⁷⁹ ve sakalı yolunmuştur. Hiz. Ebu Bekir'in sakalları o kadar şiddetli çekilmiştir ki diplerinden kan gelmiştir.²⁸⁰ İşte bu hadise Mekkelilerin uyguladığı baskıyı ve zorbalıkları anlatmaktadır.²⁸¹

Hiz. Peygamber'e karşı en büyük düşmanlık Hicr denilen yerde yapılmıştır. Hiz. Peygamber, Kâbe'yi tavaf ederken Mekkelilerin kendisi hakkında konuşmalarından rahatsız olduğu için oradan uzaklaşmıştır. Hiz. Peygamber, ikinci kez tavaf ettiğinde yine Mekkelilerin sataşmalarına aldırmandan oradan uzaklaşmıştır. Fakat üçüncü kez aynı muhabbetin devam etmesi üzerine Hiz. Peygamber: "Beni dinleyiniz, Ey Kureyş cemaati! Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki ben size boğazlama (kurbanlık) getirdim." dedi. Bunun üzerine Mekkeliler oradan dağılmıştır. Fakat Mekkeliler ertesi gün yine aynı şekilde Hicr denilen yerde toplanmışlar ve Hiz. Peygamber'in geldiğini görünce çevresini kuşatıp yakasından tutmuşlardır. Hiz. Ebu Bekir de: "Rabbim Allah diyen bir adamı öldürecek misiniz?" dedi. Hiz. Ebu Bekir'in bu sözünden dolayı oradan uzaklaşmışlardır.²⁸²

²⁷⁴ İbn İshak, *Siyer*, 290.

²⁷⁵ Belazuri, *Ensab*, I, 226.

²⁷⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 93.

²⁷⁷ Hüseyin Algül, "Hiz. Ebu Bekir'in İslam'ın İlk Yıllarındaki Faaliyetlerine Genel Bir Bakış", *İSTEM*, sy. 1 (2003): 31.

²⁷⁸ Asım Köksal, *İslam Tarihi Hiz. Muhammed (as) ve İslamiyet (Mekke Devri)* (İstanbul: Er-Tu Matbaası, 1981), 208.

²⁷⁹ İbn İshak, *Siyer*, 319.

²⁸⁰ Sırma, *Mekke Dönemi ve İşkence*, 60.

²⁸¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 80.

²⁸² İbn İshak, *Siyer*, 318-319.

Hız. Peygamber'e işkence uygulayan bir diğer Mekkelî Ukbe b. Ebi Muayt'dır. Ukbe, Hız. Peygamber secde de iken cübbesini onun boğazına dolayıp boğmak istemiştir. Ukbe'nin bu eziyetinden dolayı Hız. Peygamber yere düşmüş hatta orada bulunanlar Hız. Peygamber'in öldüğünü düşünmüşlerdir.²⁸³ Yine bir gün Ukbe b. Ebi Muayt, Hız. Peygamber'in yüzüne tükürmüştür.²⁸⁴

Ebu Süfyan ve Amr b. As, Hız. Peygamber'i hicveden şiirler söylediler.²⁸⁵ Amr b. As'ın Hız. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı tavrı oldukça sertti.²⁸⁶ Abdullah b. Ebi Ümeyye de Hız. Peygamber'e düşmanlık besleyenler ve eziyet edenler arasındadır.²⁸⁷ Hüveyris b. Nukayz da eziyet eden müşriklerden idi. Hız. Fatıma ve Ümmü Gülsüm'ün bindiği deveyi dürtmesi sonucunda ikisinin de yere düşmelerine neden oldu. Bu müşrik Hız. Ali tarafından öldürüldü.²⁸⁸ Yine Hübeyre b. Ebi Vehb de İslam dinine karşıydı ve Hız. Peygamber'e eziyet verenlerdendi.²⁸⁹

Hız. Peygamber, Amir b. Sa'saa kabilesini İslam'a davet etmiştir. Bu kabileler, Hız. Peygamber'e en çok eziyet veren kabile olmuştur. Hız. Peygamber'e karşı taşkınlıkta bulunmuşlar ve onu taşlamışlardır.²⁹⁰

Hicret için Müslümanlar yola çıktığında Hız. Peygamber, Hız. Ali, Hız. Ebu Bekir Mekke'de kaldılar. Mekkeliler, Hız. Peygamber'in kaıp gitmesinden endişelendikleri için bir an önce Daru'n-Nedve'de toplandılar ve Hız. Peygamber'i ortadan kaldırmak için plan kurdular.²⁹¹ Mekke'nin önde gelenleri Hız. Peygamber'in zincirlenerek hapsedilmesini ve aklıktan ölmesini istediler. Bazıları ise Hız. Peygamber'in sürgün edilmesini istedi; ancak bu teklif pek olumlu karşılanmadı. Çünkü Hız. Peygamber, gittiği yerde İslam dinini anlatmaya devam edecek ve bir gün güçlenip kendilerine savaş açaabilme ihtimalinin yüksek olduğunu düşündükleri için bu fikre sıcak bakmadılar.²⁹²

Ebu Cehil, her kabileden bir genç seçip o gençler tarafından Hız. Peygamber'i öldürme teklifinde bulundu. Böylece her kabileden soylu biri seçildiği için

²⁸³ İbn Hibban, *Siret*, 68.

²⁸⁴ İbn Kesir, *Bidaye*, III, 135.

²⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 374.

²⁸⁶ Dermenghem, *Hız. Muhammed*, 100.

²⁸⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, çev: Mehmet Şahinalp ve Hikmet Akdemir, V, 51.

²⁸⁸ Ali Muhammed Sallabi, *Mü'minlerin Emiri Hız. Ali Hayatı, Şahsiyeti ve Yaşadığı Çağ*, çev: Şerafettin Şenaslan (İstanbul: Ravza Yayınları, 2008), VI, 135.

²⁸⁹ Belazuri, *Ensab*, I, 297.

²⁹⁰ Kandehlevi, *Hayatü's-Sahabe*, I, 73.

²⁹¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 103.

²⁹² Mevlana Muhammed Ali, *Peygamberimizin Hayatı Siret'ün Nebi*, çev: Ali Genceli (Ankara: Nur Yayınları, t.y.), 138-139.

Haşimoğulları kan talebinde bulunamayacaktı. Ebu Cehil'in teklifi Mekkeliler tarafından kabul gördü. Cebrail, Hz. Peygamber'in yatağında yatmamasını emretti. Hz. Peygamber yatağında Hz. Ali'nin yatmasını istedi. Hz. Peygamber'in yatağını gözleyen Mekkeliler, Hz. Peygamber'e ait olan bürdeyi görünce sabaha kadar kapıda beklediler. Hz. Ali'nin kalktığını görünce öfkelenerek Hz. Ali'yi dövdüler. Mescid-i Haram'a götürüp orada hapsedtiler.²⁹³ Mekkeliler, Hz. Ebu Bekir'in evine yöneldiler. Kapıyı açan Esmâ babasının yerini bilmediğini söylese de Mekkeliler buna inanmadı. Ebu Cehil ya da başka biri Esmâ'ya tokat atmıştır.²⁹⁴ Öyle şiddetli vurdu ki kulağındaki küpeler yere düşmüştür.²⁹⁵ Mekkeliler Hz. Peygamber'in bulunması için ödül olarak 100 deve vereceklerini söylediler.²⁹⁶ Hiç şüphesiz ki Müslümanlar arasında Mekkelilerin aşağılamalarına, küfürlerine ve işkencelerine en çok maruz kalan kişi Hz. Peygamber olmuştur.²⁹⁷ Hz. Peygamber aslında şu sözleriyle bize her şeyi anlatmaktadır:

Allah yolunda hiç kimsenin görmediği eziyetler gördüm. Allah yolunda hiç kimsenin korkmadığı kadar korkutuldum. Üzerimizden otuz gün otuz gece geçtiği halde ben ve Bilal'in ciğer sahibi canlı birinin yiyebileceği bir şeyi yoktu. Ancak Bilal'in koltuk atında gizlenen yiyecekler hariç.²⁹⁸

1.6.2 Bilal b. Rabah

Bilal b. Rabah, Ümeyye b. Halef'e köle olarak satılmıştır. Fakat Müslüman olduktan sonra Ümeyye tarafından türlü işkencelere maruz kalmıştır. Bilal, Mekke'de sıcaklığın en yüksek olduğu anda kızgın kumlara yatırılmış ve üzerine büyükçe bir kaya parçası konulmuştur. İslam dininden dönene kadar da bu halde kalması emredilmiştir.²⁹⁹ Sıcaklığın bir hayli yüksek olmasından dolayı neredeyse taşların üzerine et konulsa pişebilecek bir durumdaydı.³⁰⁰

Bilal'in boynuna ip bağlanmış ve Mekkeli çocuklar tarafından sokak sokak sürüklenmiştir.³⁰¹ Bazen de dikenler üzerinde sürüklenerek işkence edilmiştir. Bu gibi işkencelerden dolayı vücudu paramparça olan³⁰² Bilal dayanamayıp bayıldığı da

²⁹³ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 103-104.

²⁹⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 460.

²⁹⁵ İbn Kesir, *Bidaye*, III, 287.

²⁹⁶ Mevdudi, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, III, 392.

²⁹⁷ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 93.

²⁹⁸ İbn Kesir, *Bidaye*, III, 69.

²⁹⁹ İbn-i Hişam, *Siret*, I, 429.

³⁰⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 341.

³⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 265.

³⁰² Es'ad, *İslam Tarihi*, 461.

olmuştur.³⁰³ Ancak yapılan işkencelere rağmen o, dininden vazgeçmemiş: “Allah bir, Allah bir” demeye devam etmiştir.³⁰⁴ Ümeyye, onun bu tutumuna öfkelenmiş ve işkence etmeye devam etmiştir.³⁰⁵

Ümeyye, Bilal’e karşı zalimce işkence uygulamakla beraber³⁰⁶ Bilal’in ailesinden bazı kişiler de ona işkence uygulamıştır. Bilal’in el ve ayaklarını bağlayıp taşlamışlardır.³⁰⁷ Bilal, işkencelerden Hz. Ebu Bekir tarafından satın alınarak kurtulmuş sonra da azat edilmiştir.³⁰⁸

1.6.3 Ammar b. Yasir

Ammar b. Yasir, Müslüman olduğu için işkenceye maruz kalmıştır.³⁰⁹ Ammar b. Yasir’e demirden bir gömlek giydirilmiş, güneşin altında bekletilmiş ve bu işkence sonucunda adeta onun ilikleri erimiştir.³¹⁰ Ayrıca güneşte ısınmış taşlar üzerinde işkenceye maruz kalmıştır.³¹¹ Ammar’a yapılan işkenceler gün geçtikçe artmıştır. Onu yakalayıp suya batırmışlar,³¹² ateşle dağlamışlardır.³¹³ Bazen üzerine büyük bir taş koyup bekletmişler bazen de dövmüşlerdir.³¹⁴

Ammar b. Yasir, yapılan işkencelerden dolayı şuurunu kaybetmek üzereydi.³¹⁵ Mekkelilerin yaptığı akıl almaz işkencelerden kendisini kurtarmak için mecburen onların istediklerini yapmak zorunda kaldı. Böylece Ammar işkenceden kurtuldu.³¹⁶ Hz. Peygamber, Ammar b. Yasir’in Mekkelilerin dediklerini yapmak zorunda kaldığı için: “Aynı şeyi tekrar yaparlarsa, yine önceden söylediğin gibi söyle” dedi.³¹⁷ Bunun üzerine “Gönlü iman ile dolu olduğu halde zor altında olan kimse müstesna inandıktan sonra Allah’ı inkâr edip gönlünü kâfirliğe açanlara Allah katında bir gazap vardır. Büyük azap

³⁰³ Belazuri, *Ensab*, I, 341.

³⁰⁴ İbn İshak, *Siyer*, 263; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 263.

³⁰⁵ Belazuri, *Ensab*, I, 341.

³⁰⁶ Ebu’l-Velid El-Ezraki, *Ahbaru Mekke (Mekke Tarihi)*, çev: Yunus Vehbi Yavuz (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 268.

³⁰⁷ Belazuri, *Ensab*, I, 342.

³⁰⁸ İbn İshak, *Siyer*, 263; İbn-i Hişam, *Siret*, I, 430; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 263.

³⁰⁹ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 282.

³¹⁰ Köksal, *Mekke Dönemi*, 216.

³¹¹ İbn İshak, *Siyer*, 265; İbn-i Hişam, *Siret*, I, 432; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 282.

³¹² İbn İshak, *Siyer*, 266.

³¹³ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 283.

³¹⁴ İbnü’l-Esir, *Kamil*, II, 69.

³¹⁵ Belazuri, *Ensab*, I, 303.

³¹⁶ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 284.

³¹⁷ İbn İshak, *Siyer*, 266; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 284.

da onlar içindir.”³¹⁸ ayet indi. Suheyb, Amir b. Führeyre ve diğer Müslümanların durumu da Ammar ile aynıydı.³¹⁹

Ammar’ın Müslüman olan ailesi de Mekkeliler tarafından işkence görmüştür. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Sabır ey Yasir ailesi! Gideceğiniz yer cennettir” diyerek onları teselli etmiştir.³²⁰

1.6.4 Habbab b. Eret

Mekkeliler tarafından işkenceye maruz kalan bir diğer Müslüman Habbab b. Eret’dir.³²¹ Habbab’a işkence uygulayan kişi Utbe b. Ebi Vakkas’dır.³²² Habbab kızgın kumların üzerine sırtı yere gelecek şekilde yatırıldı. Adamın biri ayağıyla onun göğsüne iyice bastırdı.³²³ Sırtının suyu yok olana kadar bu işkenceye devam ettiler.³²⁴ Yine bir gün Habbab’ın başını kızgın kuma batırdılar,³²⁵ üstüne çakıl taşları ile inek derisi attılar. Mekkelilerin uyguladığı işkencelerin izleri Habbab’ın sırtında yıllarca kaldı.³²⁶

Habbab’ın Müslüman olduğunu duyan efendisi demiri iyice kızdırdıktan sonra onun başına bastırmıştır.³²⁷ Karnı da demirle yedi defa dağlanmıştı.³²⁸ Habbab, Hz. Peygamber’in yanına gelmiş ve başına gelen bu olaylardan dolayı şikâyetçi olmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

Sizden önceki zamanlarda bir adamın bedeni demir taraklarla taranır, tarak et ve sinirleri geçerek kemiğe dayanırdı; baltalarla parçalanırlardı, ama yine de bu (işkence) onları dinlerinden döndürmezdi. Siz acele ediyorsunuz. Vallahi bu iş devam edip gidecek. dedi.³²⁹

1.6.5 Halid b. Said

Halid b. Said Müslüman olduktan sonra azarlanmış, hakarete maruz kalmıştır. Babası onun başına sopayla vurmuş,³³⁰ üç defa kafasını suya sokmuş³³¹ ve onu hapsetmiştir. Halid, Mekke’nin sıcak günlerinde üç gün susuz kalmıştır.³³²

³¹⁸ Nahl 16/106.

³¹⁹ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 282.

³²⁰ İbn İshak, *Siyer*, 265-266.

³²¹ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 263.

³²² Belazuri, *Ensab*, I, 333.

³²³ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 184; Belazuri, *Ensab*, I, 331.

³²⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 329.

³²⁵ İbnü’l-Esir, *Kamil*, II, 70.

³²⁶ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 184.

³²⁷ Belazuri, *Ensab*, I, 332.

³²⁸ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 185.

³²⁹ Belazuri, *Ensab*, I, 329.

³³⁰ İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 108.

1.6.6 Süheyb b. Sinan

Müslüman olduğu için Mekkelilerden işkence gören bir diğer Müslüman Süheyb b. Sinan'dır.³³³ Süheyb ve arkadaşları otururken yanlarından geçen Mekkelilerin: “Şu aşağılık insanlara bakın! Allah'ın aramızdan seçip de lütufta bulunduğu kimseler bunlar mı?”³³⁴ diyerek onlarla alay etmesi üzerine Süheyb: “Biz Allah'ın nebisinin arkadaşlarıyız. Biz ona iman ettik; siz onu inkâr ettiniz. Biz onu tasdik ettik siz onu yalanladınız. Müslüman olan zelil olmaz müşrik olan aziz olmaz.” diyerek cevap vermiştir. Bu cevap karşısında müşrikler Süheyb'i ve yanındakileri şuurunu kaybedene kadar³³⁵ dövmüşlerdir. Bir yandan da Mekkeliler şöyle demeye devam etmişlerdir: “Allah'ın aramızdan seçip lütufta bulunduğu kişiler sizler misiniz?”³³⁶ diyerek onları küçümsemişlerdir.³³⁷ Süheyb, Mekkeliler tarafından hapsedilmiş³³⁸ ve mallarını alma karşılığında serbest bırakılmıştır.³³⁹

1.6.7 Amir b. Führeyre

Amir b. Führeyre, Müslüman olduğu için işkenceye maruz kalmış³⁴⁰ fakat dininden vazgeçmemiştir.³⁴¹ Hz. Ebu Bekir tarafından satın alınarak kurtulmuştur.³⁴² Amir b. Führeyre, Bi'ru Maune de Cebbar b. Seleme'nin attığı mızrakla ölmüştür.³⁴³

1.6.8 Ebu Führeyre

Ebu Führeyre, Müslüman olduğu için Mekkelilerden işkence görmüştür. Sıcaklığın en yüksek olduğu vakit demir bir pranga giydirilmiş, toprağa yüz üstü yatırılmıştır.³⁴⁴ Bazen de onun üzerine büyük bir kaya koymuşlardır.³⁴⁵ Şuurunu

³³¹ Köksal, *Mekke Devri*, 171.

³³² İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 109.

³³³ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 258.

³³⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 336.

³³⁵ Köksal, *Mekke Devri*, 218-219.

³³⁶ Belazuri, *Ensab*, I, 340.

³³⁷ Ömer Sabuncu, “Suheyb er-Rumi Hayatı, Kişiliği ve Faaliyetleri”, *İSTEM*, sy. 7 (2006): 164.

³³⁸ Belazuri, *Ensab*, I, 339.

³³⁹ Nasr b. Müzahim el-Minkari, *Vak'atu Siffin*, çev: Cemalettin Saylık (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 275.

³⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 261.

³⁴¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 70.

³⁴² İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 261; Belazuri, *Ensab*, I, 355.

³⁴³ Belazuri, *Ensab*, I, 355.

³⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 138-139.

³⁴⁵ Belazuri, *Ensab*, I, 357.

kaybedene kadar işkenceye maruz kalmıştır.³⁴⁶ Susuzluktan halsiz kaldığı için dili dışarıya sarkmıştır.³⁴⁷ Ümeyye b. Halef, Ebu Fükeyhe'nin ayağına ip bağlayıp kızgın kumlar üzerinde sürüklenmesini emretmiştir. Ümeyye b. Halef, oradan geçen domuzlan böceğini göstererek: "Bu senin Rabbin değil mi? dedi. Fükeyhe ise: "Beni, seni ve bu domuzlan böceğini yaratan Allah benim Rabbin'dir." diye karşılık verince Ümeyye daha sinirlenmiş ve onun boğazını sıkarak onu boğmaya çalışmıştır. Übey b. Halef, Ebu Fükeyhe'ye karşı yapılan işkencenin artırılmasını istemiştir. İşkenceler neticesinde Ebu Fükeyhe'nin öldüğü düşünülerek bırakılmıştır. Hz. Ebu Bekir tarafından satın alınarak Mekkelilerin işkencesinden kurtulmuştur.³⁴⁸

1.6.9 Lübeyne

Ömer b. Hattab Müslüman olmadan önce Beni Müemmil b. Habib'in cariyesine işkence uygulamıştır.³⁴⁹ Ömer, sadece yorulduğu vakit işkenceye ara vermiştir.³⁵⁰ O, cariyenin önce boğazını sıkmış sonra da öldüğünü zannederek bırakmıştır.³⁵¹ Cariye, Hz. Ebu Bekir tarafından satın alınarak işkenceden kurtulmuştur.³⁵²

1.6.10 Zinnire

Zinnire, Müslüman olduğu için eziyet görmüş, gördüğü eziyetler neticesinde gözü kör olmuştur.³⁵³ Gözleri kör olana kadar Zinnire'ye işkence eden kişinin Ebu Cehil olduğunu söyleyenler de vardır.³⁵⁴ Ömer b. Hattab'ın da Zinnire'ye karşı işkence yaptığı bilgisi kaynaklarda yazmaktadır.³⁵⁵ Zinnire İslam dışında başka dini kabul etmemiş,³⁵⁶ Hz. Ebu Bekir tarafından satın alınarak kurtulmuştur.³⁵⁷

³⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 138-139.

³⁴⁷ Belazuri, *Ensab*, I, 357.

³⁴⁸ Belazuri, *Ensab*, I, 356.

³⁴⁹ İbn-i Hişam, *Siret*, I, 431; Belazuri, *Ensab*, I, 357; Beni Müemmil b. Habib'in cariyesinin ismi Lübeyne olduğu söylenir, Belazuri, *Ensab*, I, 357.

³⁵⁰ İbn-i Hişam, *Siret*, I, 431.

³⁵¹ Belazuri, *Ensab*, I, 357.

³⁵² İbn-i Hişam, *Siret*, I, 431.

³⁵³ İbn İshak, *Siyer*, 264; Belazuri, *Ensab*, I, 357.

³⁵⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 358.

³⁵⁵ Belazuri, *Ensab*, I, 357.

³⁵⁶ İbn İshak, *Siyer*, 264.

³⁵⁷ Belazuri, *Ensab*, I, 358.

1.6.11 Nehdiye

Mekkelilerden işkence gören bir diğer zayıf Müslüman Nehdiye'dir.³⁵⁸ Müslüman olunca efendisi ona: "Seni dinden çıkaran biri gelip seni (satın alarak) azat edinceye kadar vallahi bu işkenceye son vermem!" dedi.³⁵⁹ Hz. Ebu Bekir tarafından satın alınarak işkencelerden kurtuldu.³⁶⁰

1.6.12 Ümmü Ubeys

Ümmü Ubeys, Müslüman olduğu için³⁶¹ Esved b. Abd Yeğus tarafından işkenceye maruz kalmıştır. Hz. Ebu Bekir tarafından satın alınarak işkencelerden kurtulmuştur.³⁶²

1.6.13 Sümeyye ve Yasir

Ammar b. Yasir'in annesi ve babası da Müslüman olmuştur. Bu yüzden Ammar'ın annesi Sümeyye işkenceye maruz kalmıştır.³⁶³ Sümeyye'nin sarf ettiği sözlerden dolayı Ebu Cehil elindeki oku onun karnına saplayıp Sümeyye'yi öldürmüştür. Böylece Sümeyye, İslam tarihinde şehit edilen ilk kadın olmuştur.³⁶⁴ Sümeyye'yi öldüren kişinin Ebu Cehil değil de Mahzumoğullarından Muğire isminde biri olduğu da söylenir.³⁶⁵

Ammar'ın babası Yasir de kızgın taşlar üzerinde işkence görmüştür.³⁶⁶ Yasir bu işkenceler sonucu şehit edilmiştir.³⁶⁷ Neticede İslam dininden başka bir dini kabul etmedikleri için Ammar'ın anne ve babası öldürülmüştür.³⁶⁸

1.6.14 Mus'ab b. Umeyr

İslam dinine girdikten sonra büyük sıkıntılar yaşayan Mus'ab b. Umeyr, Mekke'nin en varlıklı genciydi ve en yeni en güzel elbiseler giyerdi.³⁶⁹ Mus'ab,

³⁵⁸ İbn İshak, *Siyer*, 264.

³⁵⁹ Belazuri, *Ensab*, I, 358.

³⁶⁰ İbn İshak, *Siyer*, 264.

³⁶¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 71.

³⁶² Belazuri, *Ensab*, I, 358.

³⁶³ İbn İshak, *Siyer*, 265.

³⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, çev: Hikmet Akdemir vd., III, 264.

³⁶⁵ Bk. Cahid Kara, "Klasik Kaynaklarda İslam Muhalifleri Hakkındaki Rivayetlerin Değerlendirilmesi: Ebu Cehil (Ebu'l-Hakem Amr b. Hişam) Örneği", *İSTEM*, sy. 21 (2013): 141.

³⁶⁶ İbn İshak, *Siyer*, 265.

³⁶⁷ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 69.

³⁶⁸ İbn İshak, *Siyer*, 265.

Müslüman olduğunu annesinden ve kabilesinden saklamak zorunda kaldı. Osman b. Talha, Mus'ab'ı namaz kılariken görünce hemen annesine ve kabilesine söyledi.³⁷⁰ Mus'ab'ın Müslüman olduğunu öğrenen ailesi ekonomik desteklerini çekerek onu açlık ve sefalet ile terbiye etmeye çalıştı. O, günlerce aç kaldı, üstüne giyecek kıyafet bulamadı. Ailesi onun İslam dininden vazgeçeceğini düşünse de Mus'ab İslam dinine sıkıca sarıldı.³⁷¹ Sıcaktan derisi yılan derisi gibi kurudu.³⁷² Habeşistan'a hicrete kadar ailesi tarafından hapsedildi.³⁷³

1.6.15 Guzeyye

Guzeyye, Müslüman olduktan sonra sürgün edilmiştir. Kervan sahipleri Guzeyye'ye karşı çok acımasız davranmış; kadını eyeri olmayan bir devenin üzerine bağlamışlar, aç-susuz bir şekilde yola çıkarmışlardır. Sonra da onu yere indirip güneşin altında yürütmüşlerdir.³⁷⁴ Guzeyye, açlıktan ve yorgunluktan yarı ölü bir vaziyette olduğunu söylemiştir.³⁷⁵

1.6.16 Ebu Zer

Ebu Zer, Kâbe'nin avlusunda yoksul bir adam görmüştür. Adamın Müslüman olduğunu düşünerek ona Hz. Peygamber'in yerini sormuştur. Bu soru üzerine adam Ebu Zer'in Müslüman olduğunu haykırınca orada bulunanlar onu feci bir şekilde dövmüştür. Ebu Zer şu sözlerle başına gelen bu olayı özetlemektedir: "Kendime geldiğimde sanki (yaralarımın akan kanlarla) kırmızıya boyanmış bir puta dönmüştüm."³⁷⁶

Ebu Zer, Müslüman olduğunu açıkladığı zaman da Mekkeliler tarafından dayak yemiştir. Abbas b. Abdülmuttalib sayesinde eziyetten kurtulmuştur. Ebu Zer ikinci gün de Mekkelilere Müslüman olduğunu söyleyince yine dayak yemiştir. Abbas sayesinde kurtulmuştur.³⁷⁷

³⁶⁹ İbn İshak, *Siyer*, 267.

³⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 127.

³⁷¹ Vatandaş, *Mekke Dönemi*, 397.

³⁷² İbn İshak, *Siyer*, 267.

³⁷³ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 127.

³⁷⁴ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 152.

³⁷⁵ Kapar, *Müşriklerle Münasebetler*, 132.

³⁷⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 90-91.

³⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 253-254.

1.6.17 Sa'd b. Ebi Vakkas

Sa'd b. Ebi Vakkas, Müslüman olduğu için annesi tarafından eziyete maruz kalmıştır.³⁷⁸ Sa'd'ın annesi İslam dininde anne babaya asi davranılmayacağını çok iyi bildiği için bu durumu kullanarak oğlunun İslam dininden dönene kadar bir şey yiyip içmeyeceğine dair yemin etmiştir.³⁷⁹

“Ey İnsanoğlu! Ana baba, seni körü körüne bana ortak koşman için zorlasalar da onlara itaat etme, dünya işlerinde onlarla güzel geçin, bana yönelen kimsenin yoluna uy, sonunda dönüşünüz banadır. O zaman yaptıklarınızı size bildiririm.”³⁸⁰ Başka bir ayette: “Biz insana ebeveynine iyi muamele etmesini tavsiye ettik. Eğer onlar bilmediğin bir şeyi bana şirk koşman için uğraşırlarsa onlara itaat etme.”³⁸¹ Sa'd b. Ebi Vakkas bu ayetlerin inmesiyle İslam dininden vazgeçmemiştir.³⁸²

1.6.18 Zübeyr b. Avvam

Zübeyr b. Avvam İslam dinini kabul ettiği için amcası tarafından bir hasıra sarılmış³⁸³ tavana asılmıştır. Amcası onun altına ateş yakarak onu dumana maruz bırakmıştır.³⁸⁴ Zübeyr bu işkenceye birkaç defa maruz kalmıştır.³⁸⁵

1.6.19 Hz. Ebu Bekir

Hz. Ebu Bekir'in Müslüman olduğu öğrenilince Talha b. Ubeydullah ile beraber bir ipe bağlandı.³⁸⁶ Hz. Ebu Bekir her fırsatta İslam dinini anlatmak istese de bu durum Mekkelilerin hoşuna gitmedi. İslam'ı anlatma çabalarından dolayı Mekkeliler onu ayaklarının altına alıp çiğnediler. Yüzüne vürudular,³⁸⁷ saçlarını yoldular.³⁸⁸ Hz. Ebu Bekir'in karnına çıkıp onu yumrukladılar. Yediği dayaktan dolayı yüzü tanımaz bir hale

³⁷⁸ Vatandaş, *Mekke Dönemi*, 396.

³⁷⁹ Köksal, *Mekke Devri*, 181; Vatandaş, *Mekke Dönemi*, 397.

³⁸⁰ Lokman 31/15.

³⁸¹ Ankebut 29/ 8.

³⁸² Köksal, *Mekke Devri*, 181.

³⁸³ İbn Hacer el-Askalani, *Sahabe-i Kiram Ansiklopedisi el-İsabe*, çev: Naim Erdoğan (İstanbul: İz Yayıncılık, 2010), II, 233.

³⁸⁴ Mehmet Efendioğlu, “Zübeyr b. Avvam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 44 (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 522.

³⁸⁵ Vatandaş, *Mekke Dönemi*, 397.

³⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 243.

³⁸⁷ İbn Kesir, *Bidaye*, III, 47.

³⁸⁸ İbn İshak, *Siyer*, 319.

geldi. Teymoğullarının gelmesiyle Hz. Ebu Bekir'i bırakıp oradan ayrıldılar.³⁸⁹ Ayrıca Hz. Ebu Bekir, işkence gören Bilal, Amir b. Führeyre, Zinnire, Nehdiye ve Ümmü Ubeys'i azat ederek Mekkelilerin zulmünden kurtardı.³⁹⁰

1.6.20 Hz. Osman

Hz. Osman, İslam dinine girince amcası Hakem b. As tarafından işkenceye maruz kalmıştır. Amcası Hz. Osman'ı yakalamış bir direğe bağlamış³⁹¹ ve karanlık odaya hapsedmiştir.³⁹² Hz. Osman İslam dininden dönen kadar da bu vaziyette kalacağını söylemiştir. Fakat Hz. Osman'ın kararlı olduğunu anlayan Hakem onu serbest bırakmıştır.³⁹³

1.3.21 Abdullah b. Süheyl

Abdullah b. Süheyl'in Müslüman olduğunu öğrenen babası onu bağladı ve dininden dönmesi için baskı ona yaptı.³⁹⁴

1.6.22 Abdullah b. Mesud

Müslümanlar, Kur'an'ın açıktan okunması için içlerinden birini seçmek istediler. Abdullah b. Mesud hemen öne atıldı fakat asabiyet bakımından zayıf olduğu için pek taraftar olmadılar. Çünkü Arap toplumunda asabiyeti güçlü olan birine Mekkeliler pek zarar veremezdi. Bunu bildikleri içinde Abdullah'ı görevlendirmekle tereddüt ettiler. Fakat bütün uyarılara rağmen Allah'ın kendisini koruyacağı inancı tam olan Abdullah b. Mesud, Kur'an'ı yüksek sesle okumaya başlayınca Mekkeliler etrafına toplandı. Söylenen şeylerin ne olduğunu merak eden Mekkeliler İslam dinini anlatan bir şey olduğunu fark ettiler. Hemen Abdullah'a saldırarak onun yüzüne vurdular. Yüzüne gelen darbelere aldırış etmeden Kur'an'ı okumaya devam eden Abdullah, arkadaşlarının yanına yaralı bir vaziyette gitti. Ertesi günde Kur'an'ı okumak istedi fakat bu sefer izin vermediler. Sonuç olarak Mekke'de Hz. Peygamber'den sonra Kur'an'ı açıktan okuyan kişi Abdullah b. Mesud oldu.³⁹⁵

³⁸⁹ İbn Kesir, *Bidaye*, III, 47.

³⁹⁰ İbn İshak, *Siyer*, 264.

³⁹¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 58.

³⁹² Hamdi Savaş, *İslam Tarihi -Hz. Muhammed ve Dört Halife Devri* (Kayseri: y.e.y., 1993), I, 18.

³⁹³ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 58.

³⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 473.

³⁹⁵ İbn İshak, *Siyer*, 259.

1.6.23 Ebu Ubeyde b. Cerrah

Ebu Ubeyde, Müslüman olduktan sonra babası ve Mekkeliler tarafından işkenceye maruz kalmıştır.³⁹⁶

Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, babaları, oğulları, kardeşleri yahut kendi soy soplaları olsalar bile, Allah'a ve peygamberine düşman olan kimselere sevgi beslediğini göremezsin. İşte Allah onların kalplerine iman yazmış ve onları kendi katından bir ruh ile desteklenmiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan ve içlerinde ebedi kalacakları cennetlere sokacaktır. Allah onlardan razı olmuş, onlara da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, Allah'ın tarafında olanlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.³⁹⁷

1.6.24 Şuca' b. Vehb

Şuca' b. Vehb, hicrete kadar Mekkelilerin uyguladığı bütün eziyetlere katlanmak zorunda kalmıştır.³⁹⁸

1.6.25 Amir b. Ebi Vakkas

Amir b. Ebi Vakkas, Müslüman olduğu için annesi tarafından işkenceye maruz kalmıştır. Annesi, oğlunun İslam dininden dönen kadar güneşin altında aç susuz bekleyeceğine dair yemin etmiştir.³⁹⁹

Müslüman oldukları için aileleri tarafından eziyet görenler de vardı.⁴⁰⁰ Müslümanlardan bazıları gördükleri işkenceler neticesinde şuurlarını kaybettiler.⁴⁰¹ Bazıları ise her türlü işkencelere katlandı ve İslam dininde sebat gösterdi.⁴⁰² Mekkelilerin akıl almaz işkencelerinden kurtulmak isteyen bazı Müslümanlar, mecburen onların dediklerini yaptı.⁴⁰³

³⁹⁶ Algül, *İslam Tarihi*, I, 206.

³⁹⁷ Mücadele 58/22.

³⁹⁸ Nedvi ve Ansari, *Ashabı Kiram*, III, 100.

³⁹⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 139.

⁴⁰⁰ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 92.

⁴⁰¹ Belazuri, *Ensab*, I, 303.

⁴⁰² İbn İshak, *Siyer*, 267.

⁴⁰³ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 284.

İKİNCİ BÖLÜM MEDİNE DÖNEMİ

Mekkeliler Medine’de yaşayan Müslüman olmamış Evs ve Hazrec kabilelerine şu mektubu yazdılar:

Şurası Muhakkak ki: Siz bizim bir vatandaşımıza kendinize sığınma hakkı tanıdınız. Allah’a yemin ediyoruz ki: Onu ya öldürsünüz, ya da (memleketinizden) çıkartırsınız. Aksi takdir de hepimiz birden sizin üzerine yürür, nihayet sizi ölüm yerlerinde öldürür. Kadınlarınızı (kendimize) helal kılarız. Mealinde bir mektup yazmışlardır. Bu (mektup) Abdullah b. Übey ile yanındaki putperestler ulaşınca Peygamber (s.a.)’le savaşmak üzere bir araya geldiler. Kureyş’in Abdullah’a mektup göndermesi haberi Peygamber (s.a.)’e erince, (gidip) Abdullah ile onun etrafında bulunan putperestlerin yanına vardı ve: Kureyş’in tehdidi size son derece tesir etti. (Kureyş’in bu tehdidiyle) size vereceği zarar (sizin bizimle harbe kalkışmak suretiyle) kendinize vermek istediğiniz zarardan daha fazla değildir. (Çünkü siz kendi öz) oğullarınız ve kardeşlerinizle savaşmak istiyorsunuz. dedi. Peygamber’den (s.a) bunu duyunca dağıldılar.⁴⁰⁴

2.1 BEDİR SAVAŞI

Hicret sonrası Mekkelilerin Müslümanlara yaptığı baskılar artarak devam etti ve savaş boyutuna taşındı.⁴⁰⁵ “Kendileriyle savaşılana (müminlere) zulme uğramış olmaları sebebiyle (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette Kadir’dir.”⁴⁰⁶ ayeti indi.

Bedir savaşında Hz. Ali, Hz. Hamza ve Ubeyde b. Haris mübareze yani teke tek vuruşmak için hazırlanmışlardır.⁴⁰⁷ Bu mübareze de Ubeyde ile Utbe b. Rebia, Hz. Hamza ile Şeybe b. Rebia, Hz. Ali ile Velid b. Utbe karşılıklı yerlerini almıştır.⁴⁰⁸ Mübarezeler neticesinde Ubeyde ile Utbe birbirine karşı kılıç darbeleri indirmiştir. Hz. Hamza ve Hz. Ali, Utbe’yi hemen öldürmüştür.⁴⁰⁹ Şeybe de Ubeyde’nin ayağını kesmiş,⁴¹⁰ bunun üzerine Hz. Hamza, Şeybe’yi; Hz. Ali’de Velid’i öldürmüştür.⁴¹¹

⁴⁰⁴ Ebu Davud, Harac, 22-23.

⁴⁰⁵ Ebu’l-Hasen en-Nedvi, *Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed*, çev: Abdülkerim Özaydın (İstanbul: İz Yayıncılık, 1992), 174.

⁴⁰⁶ Hacc 22/39.

⁴⁰⁷ Zühri, *Meğazi*, 54.

⁴⁰⁸ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 360.

⁴⁰⁹ Zühri, *Meğazi*, 54.

⁴¹⁰ Zühri, *Meğazi*, 54; Vakıdi, *Hz. Peygamber’in (s.a.v) Savaşları (Kitâbü’l-Mağazi)*, çev: Musa K. Yılmaz (İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 2014), I, 118; Taberi, *Tarih*, IV, 291.

⁴¹¹ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 360; Hz. Ali ve Hz. Hamza’nın bu mübareze de Şeybe’yi öldürdüğünü söyleyenler de bulunmaktadır, bk. İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 14; Vakıdi, *Meğazi*, I, 118.

Zübeyr b. Avvam mızrağını Ubeyde b. Sa'id'in gözüne attı sonra da o, yere düşünce ayağıyla mızrağa iyice bastırdı. Böylece Ubeyde'nin gözü çıktı⁴¹² hatta Zübeyr'in uyguladığı güçten dolayı mızrağın ucu da eğildi.⁴¹³

Hız. Hamza ile Esved b. Ebi'l-Esed havuzun kenarında birbirleriyle mücadele ederken Hız. Hamza fırsat bulduğu anda Esved'in bacağını baldırının yarısına kadar kesti. Aldığı darbeden sonra Esved, sürünerek havuzun içine atladı.⁴¹⁴ Arkadaşlarının yanına gitmek istese de⁴¹⁵ Hız. Hamza onun peşini bırakmadı ve onu havuzda öldürdü.⁴¹⁶

Daha önce bahsettiğimiz gibi Ümeyye b. Halef, Müslüman olan Bilal'e insanlık dışı işkenceler uyguladı. Bilal, savaşta kendisine işkence eden Ümeyye b. Halef ile karşılaşınca onu öldüreceğini haykırdı.⁴¹⁷ Ümeyye, sırtüstü yatırıldı ve Hubab b. Münzir tarafından burnu kesildi.⁴¹⁸ Kılıcıyla Ümeyye'nin kasığını kesen Hubab,⁴¹⁹ Hubeyb b. Yesaf ile birlikte ölene kadar ona vurdular. Mücadele esnasında Ümeyye, Hubeyb'in kolunu kesti.⁴²⁰ Hubeyb, Ümeyye'nin öldürüldüğünü şöyle anlatır:

Ben boyun kısmından yukarıya vuruyordum. Boynunu kesiyordum; nihayet yakasına kadar ulaşıyordum ve 'Al sana; ben İbn Yesaf'ım' diyordum. Sonra silahını aldım; zırhı da parçalanmıştı. Bu kez Ali b. Ümeyye geldi. El- Hubab ona yöneldi ve ayağını kesti. Ali b. Ümeyye acısından öyle bir bağırdı ki böyle bir bağırma asla duyulmuş değildi. Sonra Ammar onunla karşılaştı ve onu öldürdü." Deniliyor ki: Ammar el-Hubab'ın darbesinden önce Ali ile karşılaşmış; karşılıklı birkaç darbe vurmuşlardı. Sonra Ammar onu öldürmüştü. Birinci görüş yani ayağı kesildikten sonra Ammar'ın onu öldürmüş olması bize göre daha doğrudur. Kuşkusuz Ümeyye'nin öldürülmesi konusunda bundan başka haberler de işittik.⁴²¹

Ümeyye b. Halef'in öldürülmesi ile ilgili diğer bir rivayet ise; Mu'az b. Rifa'a ve Ümeyye birbirleriyle kıyasıya mücadele etmiştir. Mu'az, Ümeyye'nin koltuk altına kılıcı sapladıktan sonra sürekli ona darbe vurmuştur. Öyle ki böbreğinin yağları kılıca bulaşmıştır.⁴²²

⁴¹² Vakıdi, *Meğazi*, I, 135.

⁴¹³ İbn Kesir, *Bidaye*, III, 437.

⁴¹⁴ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 360.

⁴¹⁵ Taberi, *Tarih*, IV, 290.

⁴¹⁶ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 360; Taberi, *Tarih*, IV, 290; İbn Hibban, *Siret*, 128.

⁴¹⁷ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 368; Taberi, *Tarih*, IV, 301; İbn Hibban, *Siret*, 133.

⁴¹⁸ Vakıdi, *Meğazi*, I, 133; Ümeyye'nin burnunu kesen kişinin Bilal olduğu da söylenir, bk. Belazuri, *Ensab*, I, 351.

⁴¹⁹ Belazuri, *Ensab*, I, 351.

⁴²⁰ Vakıdi, *Meğazi*, I, 133; Belazuri, *Ensab*, I, 351.

⁴²¹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 133.

⁴²² Vakıdi, *Meğazi*, I, 134.

Ebu Dücane, Kureyşli olan Asım b. Ebi Avf ile mücadele etti ve onu sonunda öldürdü. Ebu Dücane adamın eşyalarını almak istedi fakat Hz. Ömer buna izin vermedi. Ansızın Ma'bed b. Vehb, Ebu Dücane'ye hamlede bulundu. Bunun üzerine Ebu Dücane de adama saldırdı ve onu kesti.⁴²³

Savaşta, Hz. Ali kılıcını Nevfel b. Huveylid'in önce göğsüne sonra da baldırına saplamıştır. Hz. Ali, düşmanının zırhını parça parça ederek onu öldürmüştür.⁴²⁴ Hibban b. Arika tarafından atılan ok Harise b. Süraka'nın boğazına saplanmıştır.⁴²⁵ Savaşta Rifa'a b. Rafi'nin de gözü çıkmıştır.⁴²⁶ Havvat b. Cübey, kafasına taş geldiği için yaralanmıştır.⁴²⁷ Zübeyr b. Avvam, büyük yaralar almıştır.⁴²⁸

Bedir Savaşı baba ile oğulları karşı karşıya getirmiştir. Örneğin; Abdullah b. Süheyl, İslam dinine girmiş fakat babasından baskı gördüğü için Müslüman olduğunu gizlemek zorunda kalmıştır. Abdullah b. Süheyl ve babası Süheyl b. Amr Mekkelilerin yanında yer almış, fakat savaş başladığında Abdullah b. Süheyl Müslümanların safına geçmiştir. Bu duruma babası çok öfkelenmiştir.⁴²⁹ Yine Hz. Ebu Bekir, Müslüman olduğunda ailesi de İslam dinini kabul etmiştir. Fakat Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman b. Ebi Bekir, Müslüman olmayı kabul etmediği gibi savaşta Mekkelilerin yanında yer almıştır. Hz. Ebu Bekir, oğlu ile savaşmak istemiş fakat Hz. Peygamber buna izin vermemiştir.⁴³⁰ Ebu Ubeyde de babasının acımasızca davranışlarından dolayı savaşta onu öldürmüştür.⁴³¹

Savaşta Mekkeliler, Ebu Cehil'i koruyup kollamışlar ve kimsenin onun yanına yaklaşmasına izin vermemişlerdir. Mu'az b. Amr, Ebu Cehil'i sürekli takip etmiş bir fırsatını bulduğu anda ona saldırıp baldırının yarısını kesmiştir.⁴³² Ebu Cehil, aldığı darbeden dolayı yere yuvarlanmıştır.⁴³³ Mu'az b. Amr, onu hareketsiz bırakana kadar vurmuş, can çekişirken de bırakmıştır.⁴³⁴ Ebu Cehil'in oğlu İkrime babasını o halde

⁴²³ Vakıdi, *Meğazi*, I, 135-136.

⁴²⁴ Vakıdi, *Meğazi*, I, 142.

⁴²⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 584.

⁴²⁶ Kandehlevi, *Hayatü's-Sahabe*, I, 445.

⁴²⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 550.

⁴²⁸ Şibli, *Asr-ı Saadet*, I, 236.

⁴²⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 473-474.

⁴³⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, çev: Mehmet Vehbi Şahinalp ve Hikmet Akdemir, V, 22.

⁴³¹ Kandehlevi, *Hayatü's-Sahabe*, II, 348.

⁴³² İbn-i Hişam, *Siret*, II, 371.

⁴³³ Taberi, *Tarih*, IV, 304.

⁴³⁴ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 372; Taberi, *Tarih*, IV, 305.

görünce; Mu'az'ın kolunu kesmiş ve kolu derisine ilişmiş bir vaziyette o, savaşa devam etmiştir. Çok acı vermeye başlayınca ayağıyla basarak elini kopartmış yere atmıştır.⁴³⁵

Savaşın sonunda Hz. Peygamber, Ebu Cehil'in cesedinin bulunmasını istedi.⁴³⁶ Ebu Cehil'i bulduklarında ayağı kopmuş bir haldeydi.⁴³⁷ İbn Mesud, Ebu Cehil'i can verirken görünce omzuna ayağıyla basıp⁴³⁸ sakalını çekti⁴³⁹ sonra da başını son darbeyi indirdi.⁴⁴⁰ Üzerindeki ve yanındaki eşyalarını da aldı.⁴⁴¹ İbn Mesud, Ebu Cehil'in başını taşıyamadığı için kulağını deldikten sonra ip geçirdi ve onu sürükledi.⁴⁴² Kafasını getirip Hz. Peygamber'in önüne attı.⁴⁴³

Savaş sonucunda Hz. Peygamber, Mekkelilerin cesetlerinin Kuleyb Kuyusuna atılmasını emretmiştir. Kuyunun içi kumla doldurulmuş ve Ümeyye b. Halef dışındaki bütün cesetler kuyuya atılmıştır. Ümeyye şişman birisi olduğu için⁴⁴⁴ cesedi, şişmiş ve zırhı etle dolmuştur.⁴⁴⁵ Kuyuya atmak için onu zırhından çıkarmak isteseler de cesedi parçalanarak⁴⁴⁶ etleri dökülmüştür.⁴⁴⁷ Bundan dolayı cesedin üzerine toprak ve taş atıp kapatmışlardır.⁴⁴⁸

Hz. Peygamber, savaş sonunda esir alınan Ukbe b. Ebi Muayt, Nadr b. Haris, Mut'im b. Adi'nin öldürülmesini emrettiği şeklinde aktarımlar vardır.⁴⁴⁹ Ukbe b. Ebi Muayt idam edilerek öldürüldü. İslam tarihinde ilk defa asılarak öldürülen Ukbe'dir.⁴⁵⁰ Hz. Ömer, esirler arasında yer alan Süheyl b. Amr'ın dişlerini sökülmesini istedi fakat bu duruma Hz. Peygamber şöyle cevap verdi: "Ben ona eziyet edemem; ben peygamber

⁴³⁵ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 372; Vakıdi, *Meğazi*, I, 136-137; Taberi, *Tarih*, IV, 304.

⁴³⁶ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 372; Vakıdi, *Meğazi*, I, 139; Belazuri, *Ensab*, I, 522; Taberi, *Tarih*, IV, 304.

⁴³⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 23.

⁴³⁸ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 372; Vakıdi, *Meğazi*, I, 139; Taberi, *Tarih*, IV, 305; İbn Hibban, *Siret*, 132.

⁴³⁹ İbn Kesir, *Bidaye*, III, 445.

⁴⁴⁰ Vakıdi, *Meğazi*, I, 140; Belazuri, *Ensab*, I, 523; Taberi, *Tarih*, IV, 305; İbn Hibban, *Siret*, 132.

⁴⁴¹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 140; Belazuri, *Ensab*, I, 523.

⁴⁴² Es'ad, *İslam Tarihi*, 600.

⁴⁴³ Taberi, *Tarih*, IV, 306; İbn Hibban, *Siret*, 132.

⁴⁴⁴ Vakıdi, *Meğazi*, I, 162.

⁴⁴⁵ Taberi, *Tarih*, IV, 306.

⁴⁴⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 127.

⁴⁴⁷ Vakıdi, *Meğazi*, I, 162.

⁴⁴⁸ Taberi, *Tarih*, IV, 306.

⁴⁴⁹ Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, *Kitabü'l-Emval*, çev: Cemaleddin Saylık (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 149; Hz. Peygamber, Taiften ümidini kesinde Mut'im b. Adi'nin himayesine girdi ve o da Hz. Peygamber'i korudu. Mut'im b. Adi'nin Bedir savaşında öldürülmediği kesin bir ifadeyle söylenir, bu konuda bk. Ebu Ubeyd, *Kitabü'l-Emval*, 149, 10. Dipnot

⁴⁵⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 519.

olduğum halde Allah da bana eziyet eder. Umarım bir gün hoşlanacağın bir duruma gelir.”⁴⁵¹

Bedir savaşının sonucunda, Müslümanlardan on dört kişi şehit olmuştur. Mekkelilerden yetmiş kişi ölmüş, yetmiş kişi de esir alınmıştır.⁴⁵² Bu konuda Vakıdi; “Bedir günü kaç kesik el ve karın bölgesine isabet edip de yarası kanamayan kaç darbe gördüğümü bilmiyorum.”⁴⁵³ şeklinde yorumlamıştır.

Ebu Süfyan b. Haris ve Ebu Leheb savaş sonucunda anlaşmazlığa düşerek birbirleriyle tartışmış ve Ebu Süfyan’ın sözlerine kızan Ebu Leheb ona tokat atmıştır. Abbas da bu olaya müdahale ederek Ebu Leheb’in başına değnek vurmış ve aldığı hasardan dolayı Ebu Leheb yedi gün boyunca şiddetli baş ağrısı çekmiş adese⁴⁵⁴ hastalığından ölmüştür.⁴⁵⁵

2.2 ESMA BT. MERVAN’I ÖLDÜRME SERİYYESİ

Esmâ bt. Mervan, Hz. Peygamber’e baskı yapmış ve İslam dinini hicveden şiirler söylemiştir. Bu yüzden Umeyr b. Adi bu kadını öldürmeyi çok istemiştir.⁴⁵⁶ Umeyr, gizlice kadının evine girmiş; kadının kucağındaki çocuğu almış sonra da kılıcını kadının göğsüne saplayıp sırtından çıkarana kadar bütün gücüyle bastırmıştır.⁴⁵⁷

2.3 SALİM B. UMEYR SERİYYESİ

Ebu Afek, 120 yaşında Yahudi olup⁴⁵⁸ İslam dinine karşı düşmanca tavırları olan bir kişiydi. Müslümanlar Bedir savaşını kazanınca Hz. Peygamber’i kıskanmaya başladı,⁴⁵⁹ ayrıca insanları da Hz. Peygamber’e karşı sürekli kışkırtıcı hareketlerde bulundu.⁴⁶⁰ Her fırsatta Hz. Peygamber’in düşmanlarını teşvik edici şiirler okudu. Salim b. Umeyr, Ebu Afek’in davranışlarından dolayı onu ya öldüreceğini ya da bu uğurda kendisinin öleceğini söyledi. Bir fırsatını bulan Salim, kılıcını avluda uyuyan Ebu

⁴⁵¹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 157.

⁴⁵² İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 15.

⁴⁵³ Vakıdi, *Meğazi*, I, 128.

⁴⁵⁴ Adese hastalığı, mercimek büyüklüğünde deride oluşan kırmızılıklardır. Genellikle ölümcül bir hastalık olmakla beraber Veba’ya da benzerdir, Belazuri, *Ensab*, I, 236. 146. dipnot

⁴⁵⁵ Kastalani, *Hiz. Muhammed*, I, 100.

⁴⁵⁶ Vakıdi, *Meğazi*, I, 225-226; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 25.

⁴⁵⁷ Vakıdi, *Meğazi*, I, 226; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 26.

⁴⁵⁸ Vakıdi, *Meğazi*, I, 227; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 26.

⁴⁵⁹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 227.

⁴⁶⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 637.

Afek'in ciğerine sapladı. Kılıcı yataktan çıkana kadar da tüm gücüyle bastırdı.⁴⁶¹ Ebu Afek'i öldüren kişinin Hz. Ali olduğu da söylenir.⁴⁶²

2.4 İBNÜ'L-EŞREF'İN ÖLDÜRÜLMESİ

Şair olan Ka'b b. Eşref, Hz. Peygamber'i ve Müslümanları hicveden şiirler söylemiştir.⁴⁶³ Ayrıca Müslümanlara karşı müşriklerle birlikte hareket etmiştir.⁴⁶⁴ Hz. Peygamber'i öldürmek için plan kurmuş fakat başarılı olamamıştır.⁴⁶⁵ Ka'b b. Eşref, yaptıklarından dolayı uyarılsa da o uyarıları dikkate almamış, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı davranışlarından vazgeçmemiştir.⁴⁶⁶ Ka'b b. Eşref, Bedir savaşından sonra Mekke'ye gelmiş ve Kureyş'in ölümlerine ağıtlar yakarak şiirler söylemiş bu durum Mekkelilerin Müslümanlara karşı daha da kinlenmesine neden olmuştur.⁴⁶⁷

Bütün bu sebeplerden dolayı Hz. Peygamber, Ka'b b. Eşref'in öldürülmesini istedi.⁴⁶⁸ Hz. Peygamber'in isteği üzerine Muhammed b. Mesleme, Silkan b. Selame (Ebu Naile), Haris b. Evs bir olup Ka'b b. Eşref'i öldürmek için plan kurdular.⁴⁶⁹ Kurdukları planı bir an önce hayata geçirmek için harekete geçtiler. Muhammed b. Mesleme, Ka'b b. Eşref'in saçlarını koklama bahanesiyle yanına yaklaştı⁴⁷⁰ ve saçlarından tattuktan sonra arkadaşlarıyla beraber ona kılıçla saldırdılar.⁴⁷¹ Muhammed b. Mesleme, kılıcını İbnü'l-Eşref'in kasığı ile göbeği arasına denk getirip iyice bastırdı.⁴⁷² Onu öldürdükten sonra başını kesti⁴⁷³ ve bir yem torbasının içinde Medine'ye getirip⁴⁷⁴ Hz. Peygamber'in önüne attı.⁴⁷⁵ Bir diğer rivayette ise şöyle geçmektedir: Ebu Naile, İbnü'l-Eşref'in sütkardeşidir. Onun yanına yaklaşır:

⁴⁶¹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 228; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 26.

⁴⁶² Belazuri, *Ensab*, I, 637.

⁴⁶³ İbn İshak, *Siyer*, 422; Vakıdi, *Meğazi*, I, 237.

⁴⁶⁴ İbn İshak, *Siyer*, 422; İbn Hişam, *Siret*, III, 75.

⁴⁶⁵ Asım Köksal, *Hz. Muhammed (As) ve İslamiyet (Medine Devri)* (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1981), III, 7.

⁴⁶⁶ Vakıdi, *Meğazi*, I, 237.

⁴⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 30.

⁴⁶⁸ İbn İshak, *Siyer*, 423; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 30; İbn Hibban, *Siret*, 158.

⁴⁶⁹ İbn İshak, *Siyer*, 423.

⁴⁷⁰ İbn-i Hişam, *Siret*, III, 78; İbn Hibban, *Siret*, 159; Fakat bu isim Muhammed b. Mesleme değil de Ebu Naile olduğu yazmaktadır, bk. İbn İshak, *Siyer*, 425.

⁴⁷¹ İbn İshak, *Siyer*, 425; İbn Hişam, *Siret*, III, 78; Vakıdi, *Meğazi*, I, 242; İbn Hibban, *Siret*, 159.

⁴⁷² İbn-i Hişam, *Siret*, III, 78.

⁴⁷³ Vakıdi, *Meğazi*, I, 242; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 31.

⁴⁷⁴ Buhari, *Meğazi*, 15, 95. Dipnot

Ben Ebu Naile'yim! Sana bu adamın (Peygamber) bize gelişinin bir bela, Arapların bizimle harp açışını ve topyekûn bizi oka tuttıklarını söylemeye geldim. Ondan ayrılmak istiyoruz. Benimle gelen ve aynı düşüncede ve kanaatte olan akrabalarım var. Senden yiyecek ve hurma satın almak ve kabul edeceğin rehinelere vermek için onları senin yanına getirdim. dedi.⁴⁷⁶

İbnü'l-Eşref onun sözlerine inandı. Bu konuşma sonucunda Ebu Naile arkadaşlarının yanına geri döndü. Hemen İbnü'l-Eşref ile buluşmaya karar verdiler ve onun kalesine gelince Ebu Naile ona seslendi. Bunun üzerine İbnü'l-Eşref onun yanına geldi. İbnü'l-Eşref'e konuşmalarıyla güven verdikten sonra Ebu Naile ellerini onun saçlarından daldırıp başını hızlıca geriye çekti. Daha sonra arkadaşlarına seslenerek onun öldürülmesini istedi. Hep birlikte kılıçlarla ona vurdular.⁴⁷⁷

2.5 UHUD SAVAŞI

Mekkeliler Bedir savaşında kuyuya atılan yakınlarının intikamını almak için savaş hazırlıklarına başladılar.⁴⁷⁸ Ancak savaşı kaybettikleri için diğer müşriklerle birlikte hareket ettiler.⁴⁷⁹ Müslümanları hicveden şiirler söyleyerek insanları onlara kaşı kıskırttılar.⁴⁸⁰ Ayrıca Mekkeli kadınlar çalgılar çalıp kavimlerini tahrik ederek savaş için adam topladılar. Mekkelilerin gözleri intikamdan başka bir şey görmedi. Ebva'dan geçerken Hz. Peygamber'in annesi Amine'nin mezarını kazıp kemiklerini çıkartma girişiminde dahi bulundular, fakat Araplar arasında bu çirkin işin yayılmasından korktukları için bu işe girişemediler.⁴⁸¹

Uhud savaşını başlatan ilk kişi Ebu Amir el-Fasık olmuştur.⁴⁸² Ebu Amir, Müslümanların yüzlerine doğru ok atmıştır. Kendisi Mekkelilerin yanında savaşırken oğlu Hanzala da Müslümanların yanında savaşmıştır. Hanzala, babası ile karşılıklı savaşmak istemiş fakat Hz. Peygamber buna izin vermemiştir.⁴⁸³

Ebu Süfyan b. Harb'in yere yuvarlanması için Hanzala b. Ebi Amir onun atına vurmak istedi. Fakat Ebu Süfyan'ın bağırması üzerine Esved b. Şe'ub geldi. Hanzala'ya art arda attığı mızraklardan dolayı onun vücudu delik deşik oldu. Ebu Süfyan olay

⁴⁷⁵ Vakıdi, *Meğazi*, I, 243; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 31.

⁴⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 30.

⁴⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 30-31.

⁴⁷⁸ Taberi, *Tarih*, IV, 371.

⁴⁷⁹ İbn Hişam, *Siret*, III, 75.

⁴⁸⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 30.

⁴⁸¹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 258-259.

⁴⁸² İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 39.

⁴⁸³ Köksal, *İslam Tarihi*, III, 112.

yerinden total bir şekilde ayrıldı.⁴⁸⁴ Ebu Amir'in isteği üzerine oğlu Hanzala'nın vücuduna müslle yapılmadı.⁴⁸⁵

Mekkelilerin sancaktarlık görevini yapan Talha b. Ebi Talha Hz. Ali'ye hamle de bulunsa da başarılı olamadı ve Hz. Ali, onun kafasına bir darbe vurup başını yardı. Talha'yı tam öldüreceği vakit kendisinden af istedi; Hz. Ali de onu affetti. Bir diğer aktarım da ise; Talha, Hz. Ali'ye karşı hamle yapmak istedi fakat başarılı olamadı. Hz. Ali onun ayaklarını kesti. Talha af istedi; Hz. Ali de onu öldürmedi; fakat öldürdüğünü söyleyenler de vardır.⁴⁸⁶

Talha'dan sonra sancağı Osman b. Ebi Talha almıştır. Hz. Hamza hızlı hareket ederek kılıcını Osman b. Ebi Talha'nın sırtına saplamış ve elini, omzunu kesmiştir. Aldığı darbeden dolayı ciğerleri gözükmüştür.⁴⁸⁷

Müşriklerin sancağını daha sonra Ebu Sa'd b. Ebi Talha almıştır.⁴⁸⁸ Sa'd b. Ebi Vakkas'ın attığı ok onun boğazına saplanmış, dili köpek dili gibi dışarıya çıkmıştır.⁴⁸⁹ Ebu Sa'd b. Ebi Talha'nın önce sağ eli kesilmiş fakat sancağı sol eliyle taşımış, sol eli kesilince bu sefer sancağı iki koluyla tutup göğsüne bastırıp taşımıştır. Ebu Sa'd yere düşmüş ve Sa'd b. Ebi Vakkas ona ölene kadar kılıcıyla vurmuştur.⁴⁹⁰

Mekkeli sancaktarların tek tek ölmesiyle sancağı Müsafî b. Talha aldı. Asım b. Sabit'in attığı ok Müsafî b. Talha'nın ölmesine neden oldu.⁴⁹¹ Müsafî b. Talha öldükten sonra sancağı Kilab b. Talha alsa da Zübeyr b. Avvam onu öldürdü. Sırasıyla sancağı Cülas b. Talha aldı, onu da Talha b. Ubeydullah öldürdü. Sonra sancağı alan Ertat b. Şurahbil, Hz. Ali onu öldürdü. Şureyh b. Karız sancağı aldı ama kimin öldürdüğü bilinmemektedir.⁴⁹² Ebu Sa'id de ölünce sancak yere düştü sonra da sancağı Suab denilen biri kaldırdı. Kuzman ona hamle yaparak onun sağ elini kesti o sancağı sol eline alınca bu kez sol elini kesti. Sancağı bırakmayan Suab, göğsüne bastırıp sancağı taşıdı. Suab yere düşünce Kuzman onu öldürdü. Fakat Suab'ı öldüren kişinin Sad b. Ebi Vakkas ya da Hz. Ali olduğunu söyleyenler de vardır.⁴⁹³

⁴⁸⁴ Vakıdi, *Meğazi*, I, 323; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 340.

⁴⁸⁵ Vakıdi, *Meğazi*, I, 324; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 341.

⁴⁸⁶ Vakıdi, *Meğazi*, I, 278.

⁴⁸⁷ Vakıdi, *Meğazi*, I, 277-278.

⁴⁸⁸ Vakıdi, *Meğazi*, I, 278; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 40; İbn Hibban, *Siret*, 167.

⁴⁸⁹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 278; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 40.

⁴⁹⁰ Vakıdi, *Meğazi*, I, 278.

⁴⁹¹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 279.

⁴⁹² Vakıdi, *Meğazi*, I, 279; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 40.

⁴⁹³ Bu görüş ile ilgili bk. Vakıdi, *Meğazi*, I, 279; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 40; İbn Hibban, *Siret*, 167.

Mekkelilerin sancaktarlığını yapan kişilerin tek tek Müslümanlar tarafından öldürülmesi Kureyşlileri korkutmuş ve savaştan kaçmalarına neden olmuştur.⁴⁹⁴ Mekke kadınlar başlarına gelen bu olaylardan dolayı feryat ederek ağlamıştır.⁴⁹⁵

Hz. Peygamber, Ayneyn tepesine elli okçu yerleştirdi ve başlarına da Abdullah b. Cübeyr'i tayin etti.⁴⁹⁶ Hz. Peygamber onlara: "Buradaki saflarınızda kalın ve sırtınızı koruyun. Ganimet topladığımızı dahi görseniz bize katılmayın. Öldürüldüğümüzü bile görseniz bize yardım etmeyin." dedi.⁴⁹⁷ Müslümanlar, Kureyşlileri öldürüp karargâhtan uzak tutmaya çalıştılar. Karargâhta bulunan askerler Mekkelilerin mallarını yağmalamaya başladı.⁴⁹⁸ Ayneyn tepesinde bulunan okçular kendi aralarında tartışmaya başlayıp fikir ayrılığına düştüler. En sonunda Müslümanlar yerlerini terk edip ganimet peşinden koştular.⁴⁹⁹

Müslümanların dağıldığını gören İkrime b. Ebi Cehil ve Halid b. Velid bu fırsatı kaçırmadı, okçulara saldırıp⁵⁰⁰ onları ok yağmuruna tuttu. Abdullah b. Cübeyr, tüm gücüyle kılıcı kırılana kadar mücadele etti sonra da şehit oldu.⁵⁰¹ Abdullah'ın karnına saplanan mızrak göbeğini, belini, kasıklarını yırttı ve bağırsakları da dışarı çıktı.⁵⁰² Abdullah'ı öldürdükten sonra onu önce soydular sonra da vücuduna müsl yaptılar. Havvat b. Cübeyr ve arkadaşı Ebu Hanne,⁵⁰³ Abdullah b. Cübeyr'in cesedini taşıırken iç organları yere düştü.⁵⁰⁴

İbn Kaime, Mus'ab b. Umeyr'in sağ kolunu kesmiş fakat Mus'ab sancağı sol eliyle taşımış, sol elini kesince bu kez sancağı göğsünden destek alarak taşımıştır. İbn Kaime son bir hamlede bulunarak onu öldürmüştü⁵⁰⁵ böylece sancak yere düşmüştür. Sancağı Suveybit b. Harmele ve Ebü'r-Rum kaldırdığına dair rivayetler olmakla beraber⁵⁰⁶ sancağı alan kişinin Hz. Ali olduğu bilgisi de vardır.⁵⁰⁷

⁴⁹⁴ Vakıdi, *Meğazi*, I, 280.

⁴⁹⁵ Vakıdi, *Meğazi*, I, 280; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 41.

⁴⁹⁶ Vakıdi, *Meğazi*, I, 271.

⁴⁹⁷ Vakıdi, *Meğazi*, I, 280.

⁴⁹⁸ Vakıdi, *Meğazi*, I, 280-281; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 41.

⁴⁹⁹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 280-281; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 41.

⁵⁰⁰ Vakıdi, *Meğazi*, I, 333.

⁵⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 548; Abdullah b. Cübeyr'i öldüren kişi İkrime b. Ebi Cehil'dir, bu konuda bk. İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 549.

⁵⁰² Vakıdi, *Meğazi*, I, 333; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 548.

⁵⁰³ Vakıdi, *Meğazi*, I, 334.

⁵⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 548.

⁵⁰⁵ Vakıdi, *Meğazi*, I, 290; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 132.

⁵⁰⁶ Vakıdi, *Meğazi*, I, 290.

⁵⁰⁷ Bu görüş ile ilgili bk. Köksal, *İslam Tarihi*, III, 135.

Bir kayanın arkasına gizlenen Malik b. Züheyr ve Hibban b. Arika attıkları oklardan dolayı çok sayıda Müslümanın ölümüne neden olmuştur.⁵⁰⁸ Malik b. Züheyr, Hz. Peygamber'e ok atmış fakat Talha b. Ubeydullah eli ile Hz. Peygamber'in yüzünü kapatmıştır. Ok Talha b. Ubeydullah'ın parmağına geldiği için sakat kalmıştır.⁵⁰⁹

Sa'd b. Ebi Vakkas, gizlice Müslümanlara ok atan Malik b. Züheyr'in gözüne ok saplayıp kafasından çıkarmıştır. Hibban b. Arika'nın attığı ok yaralılara su dağıtan Ümmü Eymen'in eteğine denk gelince Hibban gülmeye başlamıştır. Bunun üzerine Sa'd b. Ebi Vakkas da eline aldığı oku Hibban'ın boğazına saplanmıştır. Hibban sırt üstü yere düşmüş ve avret yeri açılmıştır. Böylece Ümmü Eymen'in intikamı alınmış oldu.⁵¹⁰

Ebu Üseyre, müşrik biri ile mücadele ettikten sonra adamı yere yatırıp koyun boğazlar gibi boğazını kesmiştir. Halid b. Velid ise Müslüman olan Ebu Üseyre'ye mızrak atıp onun göğsünden çıkarmıştır. Ebu Üseyre aldığı yaradan dolayı yüz üstü yere düştüğünden mızrak altında kırılmıştır.⁵¹¹

Ruşeyd el-Farisi, müşrik bir adamla karşılaşmıştır. Adam demir zırha bürünmüş bir halde meydan okumuştur. Hatıb'ın azatlı kölesi Sad, onun karşısına çıkmış ve tek darbeye onu ikiye bölmüştür. Adamın kardeşi de Ruşeyd'e doğru hareket etmiş fakat Ruşeyd onun da kafasını yarmıştır.⁵¹²

Übey b. Halef, Bedir savaşında esir alınmış fidye karşılığında da Hz. Peygamber onu serbest bırakmıştır.⁵¹³ Fakat Übey'in Hz. Peygamber'e karşı düşmanlığı sona ermemiş ve bir an önce onu öldürmek istemiştir.⁵¹⁴ Hz. Peygamber de Übey'i öldürmek istediğini söyleyince kendisi endişelenmiştir.⁵¹⁵ Übey, Uhud savaşında Hz. Peygamber'i öldürmek için fırsat kollamaya başlamıştır. Fakat Hz. Peygamber ondan daha hızlı hareket ederek mızrağını onun köprücük kemiğine atmış,⁵¹⁶ yaralanan Übey öküz gibi böğürmeye başlamıştır.⁵¹⁷

⁵⁰⁸ Vakıdi, *Meğazi*, I, 292.

⁵⁰⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 245.

⁵¹⁰ Vakıdi, *Meğazi*, I, 292.

⁵¹¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 370.

⁵¹² Vakıdi, *Meğazi*, I, 311.

⁵¹³ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 45.

⁵¹⁴ Zühri, *Meğazi*, 58; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 45.

⁵¹⁵ Zühri, *Meğazi*, 58.

⁵¹⁶ Zühri, *Meğazi*, 59; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 46.

⁵¹⁷ Zühri, *Meğazi*, 59; Vakıdi, *Meğazi*, I, 301.

Mekkeliler bir araya gelip Hz. Peygamber'i öldürmek üzere anlaşma yaptılar.⁵¹⁸ Uhud günü Hz. Peygamber, oku tükenip, yayının ucu kırılıp; kirişi kopana kadar çok şiddetli bir şekilde Mekkelilerle mücadele etti.⁵¹⁹

Hz. Peygamber savaşta büyük zorluklarla karşılaşmıştır.⁵²⁰ İbn Kaime kılıcıyla Hz. Peygamber'in sağ tarafına vurduğu için onun dudağı,⁵²¹ yanağı ve alını yaralanmış ve yüzü kanla dolmuştur.⁵²² Aldığı darbeden dolayı ağrıyı uzun süre hissetmiştir.⁵²³ Utbe b. Ebi Vakkas taş attığı için Hz. Peygamber'in azı dişini kırmış⁵²⁴ aynı zamanda onun çukura düşmesine neden olmuştur. Çukura düştüğü için dizlerinden fena halde yaralanmıştır.⁵²⁵

Hz. Peygamber'in yüzü yetmiş kılıç darbesine maruz kalmıştır.⁵²⁶ Miğferin iki halkası da Hz. Peygamber'in yanağına batmıştır.⁵²⁷ Ebu Ubeyde b. Cerrah ise Hz. Peygamber'in yüzüne batan demirleri dişleriyle çıkarmıştır.⁵²⁸ Hatta Ebu Ubeyde'nin bu olaydan dolayı ön dişi de düşmüştür.⁵²⁹ Hz. Ali, Hz. Peygamber'in akan kanını durdurabilmek için bir parça hasırı yakıp külünü de yaraya bastırıp kanı dindirmiştir.⁵³⁰ Hz. Peygamber'in kanını durdurmak için hasır yakan kişinin kızı Hz. Fatıma olduğu da söylenir.⁵³¹ Aldığı yaralardan dolayı Hz. Peygamber uzun süre sargılarla abdest almak zorunda kalmıştır.⁵³²

Hz. Peygamber başına gelen bu işkenceler neticesinde: "Peygamberlerine bunu yapan bir kavim nasıl iflah olur?" dedi.⁵³³ Bunun üzerine: "Allah'ın onların tövbelerini kabul veya onlara azap etmesi işiyle senin bir ilgin yoktur"⁵³⁴ ayetini indirdi.

Uhud savaşında çoğu Müslüman Hz. Peygamber'i bırakıp savaş alanından kaçsa da bazı Müslümanlar Hz. Peygamber'in yanından ayrılmamıştır.⁵³⁵ Mus'ab b. Umeyr

⁵¹⁸ Vakıdi, *Meğazi*, I, 294.

⁵¹⁹ Belazuri, *Ensab*, I, 559.

⁵²⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 149.

⁵²¹ İbn-i Hişam, *Siret*, III, 108.

⁵²² Taberi, *Tarih*, IV, 392.

⁵²³ Vakıdi, *Meğazi*, I, 300.

⁵²⁴ Vakıdi, *Meğazi*, I, 294; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 45.

⁵²⁵ İbn-i Hişam, *Siret*, III, 108; Vakıdi, *Meğazi*, I, 294.

⁵²⁶ Zühri, *Meğazi*, 68; Bu rakamın abartılı olduğu söylenir, bk. Zühri, *Meğazi*, 68. 104. Dipnot.

⁵²⁷ İbn-i Hişam, *Siret*, III, 108; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 414.

⁵²⁸ Vakıdi, *Meğazi*, I, 297; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 478.

⁵²⁹ İbn-i Hişam, *Siret*, III, 108; Vakıdi, *Meğazi*, I, 297.

⁵³⁰ Vakıdi, *Meğazi*, I, 300.

⁵³¹ Bu görüş ile ilgili bk. İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 48; Belazuri, *Ensab*, I, 560.

⁵³² Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 59.

⁵³³ Vakıdi, *Meğazi*, I, 295.

⁵³⁴ Al-i İmran 3/128.

ölünceye kadar savaşmıştır. Ebu Dücan, Hz. Peygamber'i korumak için gelen okların önüne kendini siper etmiştir.⁵³⁶ Katade b. Numan, Hz. Peygamber'e karşı atılan okları yüzü ile karşılamış⁵³⁷ ve atılan oklardan biri gözüne isabet ederek göz bebeğinin avcuna düşmesine neden olmuştur.⁵³⁸ Harice b. Zeyd, on üç yerinden yaralanmıştır.⁵³⁹ Safvan b. Ümeyye, Bedir savaşında babasının intikamını almak için Harice b. Zeyd'e müslle yapmıştır.⁵⁴⁰

Enes b. Nadr, ölene kadar müşriklerle mücadele etmiştir.⁵⁴¹ Mekkeliler, Enes'e müslle yaparak onu tanınmaz hale getirmişlerdir.⁵⁴² Enes, vücuduna yetmiş yara almış; aldığı darbelerden dolayı vücudu tanınmaz bir halde gelmiştir. Öyle ki kız kardeşi onu parmaklarından tanımıştır.⁵⁴³

Nuseybe bt. Ka'b, eşinin öldürülmesi üzerine bir kılıç alıp müşriklerle savaşmış, vücudunun on üç ayrı yerinden yaralanmıştır.⁵⁴⁴ Ebu Rühm el-Gıfari'nin boğazına ok saplanmıştır.⁵⁴⁵ Vehb b. Kâbus el-Müzeni'nin vücuduna yirmi öldürücü mızrak yarası almış, öldükten sonra vücuduna vahşice müslle yapılmıştır.⁵⁴⁶ Abdullah b. Cahş'ın da burnu ve kulakları kesildikten sonra ipe asılmıştır.⁵⁴⁷ Talha b. Ubeydullah da yirmi dört yerinden yaralanmıştır.⁵⁴⁸ Ayrıca bacağına damarı kesilmiş, parmağı da sakat kalmıştır.⁵⁴⁹ Dırar b. Hattab, Talha'nın başına birkaç defa darbe indirmiştir.⁵⁵⁰

Abdurrahman b. Avf'ın ağzına ok isabet etmesiyle dişi kırılmış ve vücuduna yirmiden fazla yara almıştır. Ayağından yaralandığı için de topal kalmıştır.⁵⁵¹ Umare b. Ziyad, savaşta on dört yara almış ve bu yaralardan dolayı şehit olmuştur.⁵⁵² Hıraş b.

⁵³⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 477.

⁵³⁶ İbn İshak, *Siyer*, 437.

⁵³⁷ Kandehlevi, *Hayatü's-Sahabe*, II, 20.

⁵³⁸ İbn İshak, *Siyer*, 437; Vakıdi, *Meğazi*, I, 293; İbn-i Hişam, *Siret*, III, 111.

⁵³⁹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 329; Gövdesinde on dokuz mızrak yarası olduğu da söylenir, Bu görüş ile ilgili bk. Köksal, *İslam Tarihi*, III, 154.

⁵⁴⁰ Vakıdi, *Meğazi*, I, 308; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 597.

⁵⁴¹ İbn İshak, *Siyer*, 439.

⁵⁴² İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 379.

⁵⁴³ İbn İshak, *Siyer*, 439; Vücuduna seksen küsur yara aldığı söylenir, Bk. İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 59.

⁵⁴⁴ Vakıdi, *Meğazi*, I, 318.

⁵⁴⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 277.

⁵⁴⁶ Vakıdi, *Meğazi*, I, 325; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 280.

⁵⁴⁷ Muhammed bin Salih ed-Dimaşki, *Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem Külliyyatı*, çev: Halil İbrahim Kaçar ve Hüseyin Kara (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2006), IV, 256.

⁵⁴⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 245.

⁵⁴⁹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 304-305; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 245.

⁵⁵⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 552.

⁵⁵¹ İbn-i Hişam, *Siret*, III, 112.

⁵⁵² Vakıdi, *Meğazi*, I, 292.

Simme, vücuduna on bir yara almıştır.⁵⁵³ Kays b. Muharris, aldığı kılıç darbelerinden dolayı ölmüş ve Mekkeliler tarafından vücudu parça parça edilmiştir.⁵⁵⁴

Rafi b. Hadic'in köprücük kemiğine ok isabet etmiştir.⁵⁵⁵ Ok vücudundan çıkarılsa da demir içinde kaldığı için ölmüştür.⁵⁵⁶ Abbas b. Ubade müşrik olan Süfyan b. Abdüşems tarafından öldürülmüş fakat Abbas müşrik adamı ağır bir şekilde yaralamış, adam bir yıl boyunca da yaralı kalmıştır.⁵⁵⁷ Zekvan b. Abdükays, uyluğunun yarısına kadar kesilmiş sonra ölmüştür.⁵⁵⁸ Halid b. Velid'in attığı mızrak Sabit b. Dahdaha'nın⁵⁵⁹ vücudunu delmiştir.⁵⁶⁰ Kays b. Haris'in vücudunda on dört mızrak ve on kılıç yarası tespit edilmiştir.⁵⁶¹

Hind bt. Utbe, Bedir'de ölen babasının intikamını almak için Hz. Hamza'nın ciğerini yiyeceğine dair yemin etmiştir.⁵⁶² Vahşi isimli köle savaşta Hz. Hamza'yı gözetlemiş bir fırsatını bulduğu anda mızrağını Hz. Hamza'ya denk getirip fırlatmıştır. Mızrak, Hz. Hamza'nın vücuduna denk gelip ayaklarının arasından çıkmıştır.⁵⁶³ Hz. Hamza yaraladıktan sonra Vahşi'nin üzerine yürümek istemiş fakat başarılı olamayıp yere yuvarlanmıştır.⁵⁶⁴ Vahşi, Hz. Hamza'nın karnını yarıp ciğerini çıkartmış sonra da Hind'e götürmüştür.⁵⁶⁵ Hind, Hz. Hamza'nın ciğerini çiğnemek istese de yutamamıştır.⁵⁶⁶ Bazı kaynaklar; Hind'in Hz. Hamza'nın ciğerinin bir parçasını yuttuğunu söyler.⁵⁶⁷ Hind sonra Hz. Hamza'nın ölüsünü görmek için yanına gittiğinde onun tenasül organını, burnunu, kulakların keserek bu organlardan iki kolluk, iki bilezik ve iki tanede halhal yapmış⁵⁶⁸ bu yaptıklarını da Hz. Hamza'nın katili Vahşi'ye hediye etmiştir.⁵⁶⁹ Ayrıca Hz. Hamza'yı öldürdüğü için Vahşi'ye elbise ve ziynet eşyalarını da

⁵⁵³ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 634.

⁵⁵⁴ Vakıdi, *Meğazi*, I, 308.

⁵⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 321.

⁵⁵⁶ Köksal, *İslam Tarihi*, III, 166.

⁵⁵⁷ Vakıdi, *Meğazi*, I, 308.

⁵⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 661.

⁵⁵⁹ Köksal, *İslam Tarihi*, III, 173.

⁵⁶⁰ Vakıdi, *Meğazi*, I, 331.

⁵⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 332.

⁵⁶² İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 10.

⁵⁶³ İbn İshak, *Siyer*, 438; İbn-i Hişam, *Siret*, III, 95.

⁵⁶⁴ Taberi, *Tarih*, IV, 395.

⁵⁶⁵ Vakıdi, *Meğazi*, I, 335.

⁵⁶⁶ İbn İshak, *Siyer*, 443; Vakıdi, *Meğazi*, I, 335.

⁵⁶⁷ Martin Lings, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber'in Hayatı*, çev: Nazife Şişman (İstanbul: İz Yayıncılık, 1998), 319.

⁵⁶⁸ İbn İshak, *Siyer*, 443; Vakıdi, *Meğazi*, I, 335; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 7.

⁵⁶⁹ İbn İshak, *Siyer*, 443.

hediyeye etmiştir.⁵⁷⁰ Hind sonra bir kayanın üzerine çıkmış,⁵⁷¹ Hz. Hamza'nın vücudunu nasıl parçaladığını şarkı söyleyerek anlatmıştır.⁵⁷² Hz. Hamza'nın ciğerini alıp Mekke'ye getirmiştir.⁵⁷³

Hind bt. Utbe Müslümanların cesetlerine müsle⁵⁷⁴ yapan ilk kişi idi.⁵⁷⁵ Hind yanında bulunan müşrik kadınlara da Müslümanların cesetlerine müsle yapılmasını istedi.⁵⁷⁶ Böylece Mekkeliler Müslümanların organlarını keserek onlara müsle yaptılar.⁵⁷⁷ Mekkeliler, Hanzala dışındaki bütün şehit edilen Müslümanlara müsle yaptılar.⁵⁷⁸

Hiz. Hamza'nın cesedinin başına gelen Ebu Süfyan, Hiz. Hamza'nın avurduna dürterek⁵⁷⁹ şöyle diyordu: "Al sana vefasız." Bunu gören el-Huleys:⁵⁸⁰ "Ey Kinaneoğulları bu Kureyş'in efendisi olacak adam amcasının oğluna işte gördüğünüz muameleyi yapıyor." deyince Ebu Süfyan: "Bunu gizle, zayıf bulundum ve yanıldım." dedi.⁵⁸¹

Hiz. Peygamber, amcası Hiz. Hamza'yı vadinin ortasında karnı yarılmış, ciğeri çıkarılmış,⁵⁸² azaları tek tek kopartılmış,⁵⁸³ burnu ve kulağı kesilmiş bir halde bulmuştur. Bunun üzerine Hiz. Peygamber:

Safıyye mahzun olmasaydı ya da benden sonra sünnet olmasaydı, onu gizlemezdim, onu bırakırdım. Ta ki o, yırtıcı hayvanların karınlarında ve kuşların kursaklarında olsun. Şayet beni Allah bir yerde üstün kılsa onlardan otuz adama müsle (burun ve kulak kesme cezası) uygulayacağım.⁵⁸⁴

Bunun üzerine şu ayet nazil oldu: "Eğer bir ceza ile mukabele edecek olursanız ancak size yapılan azap ve cezanın misli ile yapın (daha fazla ileriye gitmeyin)

⁵⁷⁰ Vakıdı, *Meğazi*, I, 336.

⁵⁷¹ İbn İshak, *Siyer*, 443; İbn-i Hişam, *Siret*, III, 122.

⁵⁷² Taberi, *Tarih*, IV, 407.

⁵⁷³ Vakıdı, *Meğazi*, I, 335; İbn Sa'd, *Tabakat*, çev: Hikmet Akdemir vd., III, 7.

⁵⁷⁴ Müsle; ölü ya da diri bir kişinin organlarının kesilmesidir. Belazuri, *Ensab*, I, 557, 412. Dipnot

⁵⁷⁵ Vakıdı, *Meğazi*, I, 324; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 341.

⁵⁷⁶ Vakıdı, *Meğazi*, I, 324.

⁵⁷⁷ Vakıdı, *Meğazi*, I, 310.

⁵⁷⁸ Vakıdı, *Meğazi*, I, 324.

⁵⁷⁹ Taberi, *Tarih*, IV, 410.

⁵⁸⁰ Huleys b. Zebban, Ehabişlerin lideridir, İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 151.

⁵⁸¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 151.

⁵⁸² İbn İshak, *Siyer*, 443.

⁵⁸³ Taberi, *Tarih*, IV, 411.

⁵⁸⁴ İbn İshak, *Siyer*, 446.

sabrederseniz ant olsun ki bu, tahammül edenler için daha hayırlıdır.”⁵⁸⁵ Bu ayet üzerine Hz. Peygamber af diledi ve müsleyi yasakladı.⁵⁸⁶

Ebu Azze, Bedir savaşında esir alındı ve Hz. Peygamber onu serbest bıraktı.⁵⁸⁷ O, serbest bırakıldığında Müslümanlara karşı herhangi bir davranışta bulunmayacağına dair söz verdi.⁵⁸⁸ Fakat Uhud savaşında Müslümanları hicveden şiirler söylemeye devam etti.⁵⁸⁹ Bunun üzerine savaşta kimse esir alınmazken Ebu Azze esir alındı. O, Hz. Peygamber’den kendisi için bir iyilik yapmasını istese de Hz. Peygamber: “Mümin bir delikten iki kez ısırılmaz. Mekke’ye dönüp de yanaklarını sıvazlayarak ‘Ben Muhammed’i iki kez kandırdım’ diyemeyeceksin.” dedi. Asım b. Sabit de onun boynunu vurdu.⁵⁹⁰

2.6 AMR B. ÜMEYYE ED-DAMRİ SERİYESİ

Hz. Peygamber, Ebu Süfyan b. Harb’in öldürülmesi için Amr b. Ümeyye’yi görevlendirmiştir.⁵⁹¹ Emir üzerine yola çıkan Amr b. Ümeyye, Mekke’ye geldiğinde adamın biri onu tanımış ve bağırmağa başlamıştır. Bunun üzerine Amr oradan uzaklaşmıştır.⁵⁹² Daha sonra Amr, Beni Bekir’den bir adamın gözüne yayını saplayıp tüm gücüyle bastırmıştır. O kadar şiddetli bastırmış ki yay onun kemiklerine kadar ulaşmıştır.⁵⁹³ Amr, adamı feci bir şekilde öldürmüş ve hiç kimseyi de böyle öldürmediğini itiraf etmiştir.⁵⁹⁴

2.7 Bİ’RU MAUNE

Hz. Peygamber’in yanına gelen Amir b. Malik, kabilesinin İslam dinini öğrenmek istediğini söyledi. Bu istek üzerine Hz. Peygamber yetmiş kişilik bir grup gönderdi.⁵⁹⁵ Bi’ru Maune denilen yere geldiklerinde Haram b. Milhan, davet mektubunu

⁵⁸⁵ Nahl 16/126.

⁵⁸⁶ İbn İshak, *Siyer*, 446.

⁵⁸⁷ İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 23.

⁵⁸⁸ İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 42-43.

⁵⁸⁹ İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 23.

⁵⁹⁰ Vakıdi, *Meğazi*, I, 357.

⁵⁹¹ Belazuri, *Ensab*, I, 649; Ebu Süfyan’ı öldürmek istemesinin nedeni; Hz. Peygamber’i öldürmek için birini tutmuştur, Belazuri, *Ensab*, I, 649.

⁵⁹² İbnü’l-Esir, *Kamil*, II, 158-159.

⁵⁹³ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 384.

⁵⁹⁴ İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 123.

⁵⁹⁵ Vakıdi, *Meğazi*, I, 400.

Amir b. Tufeyl'e verdi.⁵⁹⁶ Amir b. Tufeyl mektubu getiren kişiye saldırdı⁵⁹⁷ ve onun öldürülmesini emretti.⁵⁹⁸ Bu emir üzerine Haram b. Milhan'a atılan mızrak onun göğsünden çıktı. Amir b. Tufeyl, diğer davetçilerin de öldürülmesini emretti.⁵⁹⁹ Hz. Peygamber, Müslümanları katleden bu kabileye bir ay boyunca sabah namazından sonra beddua etti.⁶⁰⁰

2.8 RACİ OLAYI

Uhud savaşında Asım b. Sabit; Talha b. Ebi Talha'nın çocukları olan Haris ve Müsafi'yi öldürmüştür. Sülafe bt. Sa'd ise oğullarını öldüren⁶⁰¹ Asım b. Sabit'in kafatasından şarap içeceğine dair yemin etmiştir.⁶⁰² Ayrıca Asım b. Sabit'in kafasını kim getirirse kendisine yüz deve vereceğini de söylemiştir. Bu durumdan haberdar olan Lihyanoğullarından bir heyet Hz. Peygamber'in yanına gelerek kendilerine İslam'ın kaidelerini anlatacak ve Kur'an'ı öğretecek kişiler göndermesini istemiştir. Hz. Peygamber bu istek karşısında Asım b. Sabit'in de içinde bulunduğu bir grup göndermiştir. Grup Lihyanoğullarının bulunduğu yere yaklaşıncaya Müslümanlara: "Teslim olun maksadımız sizi öldürmek değil sadece sizi Mekke'ye götürerek sizin vasıtanızla bir miktar para kazanmaktır." dedi. Asım b. Sabit de bu sözlere karşılık: "Ben artık müşriklerle komşu olmamaya ant içmişim."⁶⁰³ diyerek mücadeleye başlamıştır.⁶⁰⁴ Grup, Asım b. Sabit'i öldürene kadar mızrak atmışlardır.⁶⁰⁵

Müşrikler; Hubeyb b. Adi, Abdullah b. Tarık ve Zeyd b. Desinne'yi yaylarla bağladı. Abdullah b. Tarık, ellerini çözmeyi başarınca kılıcıyla müşriklerle mücadele etse de başarılı olamadı ve taşlanarak öldürüldü.⁶⁰⁶ Zeyd ve Hubeyb'i Mekke'ye getirdiler.⁶⁰⁷ Zeyd, demirden bir pranga ile hapsedildi.⁶⁰⁸ Sonra da onu darağacına

⁵⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 52.

⁵⁹⁷ İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 126.

⁵⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 52.

⁵⁹⁹ Muhammed Gazali, *Fıkhü's-Sire -Resulullah'ın Hayatı*, çev: Resul Tosun (İstanbul: Risale Yayınları, 2010), 272.

⁶⁰⁰ İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 123; 15 gün boyunca Hz. Peygamber'in beddua ettiğini de söylenir, Vakıdi, *Meğazi*, I, 400.

⁶⁰¹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 410; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 534.

⁶⁰² İbn-i Hişam, *Siret*, III, 100; Vakıdi, *Meğazi*, I, 410.

⁶⁰³ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 534.

⁶⁰⁴ Vakıdi, *Meğazi*, I, 410.

⁶⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 535.

⁶⁰⁶ Vakıdi, *Meğazi*, I, 411; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 526.

⁶⁰⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 56.

⁶⁰⁸ Vakıdi, *Meğazi*, I, 416.

astılar. İslam dininden vazgeçmesi için üzerine ok attılar.⁶⁰⁹ Eğer İslam dininden vazgeçerse onu serbest bırakacaklarını söylediler fakat Zeyd onların dediklerini yapmadı. Ukbe b. Haris, babasının intikamı almak için Hubeyb b. Adi'yi satın aldı sonra onun ayağını demir pranga ile bağladı.⁶¹⁰ Hubeyb'i sonra darağacına çıkartıp⁶¹¹ İslam dininden dönmesi şartıyla onu serbest bırakacağını söyledi. Fakat Hubeyb, dininden vazgeçmedi⁶¹² ve ölmeden önce iki rekât namaz kılmak istedi.⁶¹³ Ölmeden önce namaz kılma Hubeyb'e ait bir sünnettir.⁶¹⁴ Namazdan sonra Ebu Serve'a mızrağını Hubeyb'in sırtına sapladı.⁶¹⁵ Onun cesedi, kılıç darbeleriyle paramparça oldu.⁶¹⁶ Öldürüldükten sonra gelen geçenlerin görmesi için Hubeyb'in cesedi darağacında asılı bırakıldı.⁶¹⁷

2.9 BENİ-NADİR SAVAŞI

Yahudiler, Hz. Peygamber'e karşı suikast girişiminde bulunmaya karar verdi. Hz. Peygamber, bu suikasttan daha önce haberdar olduğu için Yahudiler başarısız oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Muhammed b. Mesleme'yi çağırıp ona şunları söyledi: "Beni en-Nadir Yahudilerine git ve onlara söyle; Deki: Resulullah, ülkesinden çıkmaz için beni size gönderdi." Muhammed b. Mesleme bu emir ile Yahudilerin yanına gitti ve: "Ayrıca Resulullah (sav) 'benim ülkemden çıkın. Size on gün süre veriyorum. On gün sonra burada görülenin boynu vurulur.' diyor." dedi. Hz. Peygamber'in sözlerinden sonra onlar göç etmek için hazırlandılar. Yahudiler bu durumdayken Abdullah b. Ubey'in iki elçisi onların yanına gelerek:

Abdullah b. Ubey diyor ki: yurtlarınızdan ve mallarınızın üzerinden çıkmayın. Kalelerinizde durun. Benimle birlikte, kavminden 2.000 kişi ve diğer Araplar da vardır. Onlar sizinle beraber kalelerinize girerler; ölüm size ulaşmadan önce onlar ölürler. Ayrıca Kurayza Yahudileri de size yardım ederler. Onlar sizi yalnız bırakmazlar. Diğer taraftan Gatafanlı mütteliklerimiz de size yardım eder. dedi.⁶¹⁸

Bunun üzerine Yahudiler, Abdullah b. Ubey'in sözlerine inanarak Hz. Peygamber'e kalelerinden ayrılmayacaklarını söylediler. Hz. Peygamber de bu haber

⁶⁰⁹ İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 115.

⁶¹⁰ Vakıdi, *Meğazi*, I, 411-412.

⁶¹¹ Vakıdi, *Meğazi*, I, 412; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 359.

⁶¹² Vakıdi, *Meğazi*, I, 414.

⁶¹³ Vakıdi, *Meğazi*, I, 413; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 56.

⁶¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 359.

⁶¹⁵ Vakıdi, *Meğazi*, I, 415.

⁶¹⁶ Bilal Erdem ve Mustafa Nuhoglu, *İslami Hareketin Problemleri* (İstanbul: Ravza Yayınları, t.y.), 43.

⁶¹⁷ İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 122.

⁶¹⁸ Vakıdi, *Meğazi*, II, 9-12.

üzerine hemen savaş hazırlıklarına başladı. Yahudiler on beş gün boyunca muhasara altına alındı ve sonra da sürgün edildi.⁶¹⁹ Hz. Peygamber, bazı kişilerin başlarının vurulmasını istedi. Başlar Beni Hateme'nin kuyularına atıldı.⁶²⁰ Bu olay münafıkları çok üzdü.⁶²¹

2.10 ZATÜ'R-RİKA GAZVESİ⁶²²

Beni Nadir gazvesinden sonra Müslümanlar Nahl'a kadar yürüdükleri için onların ayakları yarılmış⁶²³ derileri delinerek tırnakları dökülmüştür.⁶²⁴ Bunun üzerine ayaklarını koruyabilmek için bez parçası sarmışlardır. Bu olaya Zatü'r-Rika (yamalılar) gazvesi ismi verilmiştir.⁶²⁵

2.11 HENDEK SAVAŞI

Medine'de yaşayan Beni Nadir Yahudileri sürgün edildikten sonra Hayber'e yerleştiler. Yahudilerden bazı kişiler, Ebu Süfyan ve diğer Mekkelilerle görüştü. Bu görüşmede Hz. Peygamber'e karşı birlikte hareket etmeyi teklif ettiler. Mekkeliler, sevinerek teklifi kabul ettiler. Yahudiler, Mekkelilerle görüşükten sonra Gatafan kabilesi ve Süleym b. Mansuroğullarına da aynı teklifte bulundu. Onlar da teklifi kabul etti. Böylece Yahudiler, Arap kabileleri ile bir olup Hz. Peygamber'e karşı hareket edeceklerdi. Bunun üzerine Müslümanlar haberi alır almaz savaş hazırlıklarına başladılar.⁶²⁶

Hendek savaşında Hz. Ali, Hz. Peygamber'in kılıcıyla Amr b. Abdvüdd'ün karşısına çıktı. Hz. Ali düşmanı ile şiddetli bir şekilde mücadele ederken⁶²⁷ arkasından oğlunun geldiğini söyledi. Amr b. Abdvüdd arkasına baktığı esnada Hz. Ali vakit kaybetmeden düşmanın ayakları kesti. Düşmanı Hz. Ali'nin hile yaptığını söylese de

⁶¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 58.

⁶²⁰ Vakıdi, *Meğazi*, II, 17.

⁶²¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 58.

⁶²² Zatü'r-Rika isminde bir ağaç olduğu için bu isim verilmiştir. Bu görüş ile ilgili bk. İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 145.

⁶²³ İbn Hazm, *Cevami'u's-Sire (Siyerin Özü)*, çev: M. Salih Arı (İstanbul: y.e.y., 2004), 179; Gazvenin gerçekleştiği yerde dağda yamalar gibi kırmızı, beyaz, siyah renkler olduğu için bu isim verildiği de söylenmektedir. Bu görüş ile ilgili bk. Belazuri, *Ensab*, I, 585.

⁶²⁴ Buhari, *Meğazi*, 33.

⁶²⁵ İbn Hazm, *Siyerin Özü*, 179.

⁶²⁶ Belazuri, *Ensab*, I, 589-590.

⁶²⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 69.

o: “Harp bir hiledir.” dedi. Amr b. Abdvüdd ise kesik bacağına kopartıp Hz. Ali’ye fırlattı.⁶²⁸

Nevfel b. Abdullah’ın atı kendisini hendeğe düşürdü ve hendeğin içinde⁶²⁹ şu sözleri söyledi: “Ey Araplar bundan daha iyi bir ölümle bari beni öldürünüz. Hiç olmazsa demirle öldürün.” dedi.⁶³⁰ Nevfel b. Abdullah; taşlanarak öldürüldü.⁶³¹ Bir diğer rivayete göre; Zübeyr b. Avvam, Nevfel’in üzerine saldırdı ve onu ikiye böldü. Ona o kadar şiddetli vurdu ki, atının omuzlarına kadar kesildiği söylenir.⁶³²

Hibban b. Arika’nın attığı ok Sa’d b. Mu’az’ın kolundaki damara denk gelmiştir.⁶³³ Hz. Peygamber, Sa’d’ın kolunu ateşle yakmış, bunun üzerine kolu şişmiştir. Bu işlemi birkaç defa tekrarlamıştır.⁶³⁴

Amr b. Avf, Hz. Ali’ye hamlede bulunarak onun kalkanını paramparça etmiş ayrıca alnından da yaralamıştır.⁶³⁵ Bu duruma öfkelenen Hz. Ali tekrar hamle yaparak kılıcını Amr b. Avf’in kürek kemiğine saplayıp göğsünden çıkartmış ve düşmanı hendeğe düşmüştür.⁶³⁶

Hendeği geçemeyen müşrikler Müslümanları taşlamıştır.⁶³⁷ Müslümanlar on gün boyunca bir yere hareket edememiş, hatta namaz bile kılamamışlardır.⁶³⁸ Hendek savaşı Müslümanların açlığa, soğuğa ve korkuya maruz kaldıkları zor bir savaş olmuştur.⁶³⁹ Açlıktan dolayı karınlarına taş bağlamışlardır.⁶⁴⁰ Müslümanların savaşta çektiği sıkıntılar Ahzap Suresinde şöyle anlatılmaktadır:

Ey iman edenler! Allah’ın üzerinizdeki nimetini anın. Hani size ordular gelmişti de üzerlerine bir rüzgâr ve sizin göndermediğiniz ordular salıvermiştik. Allah ne yaptığımızı görüyordu. O zaman onlar hem üstünüzden gelmişlerdi, hem aşağı tarafınızdan ve o vakit gözler kaymış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı. Siz Allah’a türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz. İşte burada müminler imtihan edilmiş ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı. O vakit münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar: “Allah ve Resülü bize bir aldandıktan başka bir şey vaat yapmamış.” diyorlardı. O vakit bunlardan bir grup: “Ey Medine halkı! Sizin için duracak yer

⁶²⁸ Dermenghem, *Hz. Muhammed*, 280.

⁶²⁹ Vakıdi, *Meğazi*, II, 118.

⁶³⁰ Dermenghem, *Hz. Muhammed*, 281.

⁶³¹ Vakıdi, *Meğazi*, II, 118.

⁶³² Vakıdi, *Meğazi*, II, 118-119; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 69.

⁶³³ İbn-i Hişam, *Siret*, III, 314; Vakıdi, *Meğazi*, II, 115; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 490. Bazılarına göre Sa’d’a ok atan kişi Ebu Üsâme Cüşemi’dir, Vakıdi, *Meğazi*, II, 116; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 69.

⁶³⁴ Vakıdi, *Meğazi*, II, 175; Ebu Ubeyd, *Kitabü’l-Emval*, 150; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 498.

⁶³⁵ Şibli, *Asr-ı Saadet*, I, 293.

⁶³⁶ İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 184-185.

⁶³⁷ Şibli, *Asr-ı Saadet*, I, 292.

⁶³⁸ İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 69.

⁶³⁹ Vakıdi, *Meğazi*, II, 137.

⁶⁴⁰ Şibli, *Asr-ı Saadet*, I, 291.

yok, hemen dönün.” diyorlardı. Yine onlardan bir kısmı da Peygamberden izin istiyor, evlerimiz gerçekten (düşmana) açıktır.” diyorlar, hâlbuki açık değildi, sadece kaçmak istiyorlardı.⁶⁴¹

Hendek savaşının sonucunda Müslümanlardan altı kişi şehit olmuş; müşriklerden ise üç kişi ölmüştür.⁶⁴²

2.12 BENİ KURAYZA KUŞATMASI

Hz. Peygamber, Beni Kurayza Yahudilerinin üzerine hareket ederek onları kuşatma atına aldı.⁶⁴³ Hz. Peygamber, Yahudilerin akıbetine karar vermesi için Sa'd b. Mu'az'ı görevlendirdi.⁶⁴⁴ O da: “Beni Kurayza hakkında (etek) tıraşı olan erkeklerin (buluğ çağına erenlerin) öldürülmesine, kadınların ve çocukların esir edilmesine ve malların da taksim edilmesine hükmettim.” dedi.⁶⁴⁵

Hz. Peygamber Sad b. Mu'az'ın verdiği hükmü kabul etmiştir.⁶⁴⁶ Yahudilerin elleri bağlanmış, yüzükoyun yatırılmıştır. Onlar bu şekilde üç gün boyunca kalmıştır.⁶⁴⁷ Hz. Peygamber'in emriyle çukurlar kazılmış ve grup grup Yahudiler getirilerek boyunları kesilmiştir. Hz. Ali ve Zübeyr b. Avvam Yahudilerin boyunlarını kesmiştir.⁶⁴⁸

Kuşatma sırasında Bünane⁶⁴⁹ ya da Nübate isimindeki kadın⁶⁵⁰ değirmen taşı atması sonucunda Hallad b. Süveyd ezildi⁶⁵¹ ya da başı yarıldı.⁶⁵² Bu yaptığı hareketten dolayı Hz. Peygamber bu kadının öldürülmesini emretti.⁶⁵³ Sa'd b. Mu'az'ın Hendek savaşında aldığı yara tekrar açıldı⁶⁵⁴ ve o, kolundaki damarın patlamasıyla şehit oldu.⁶⁵⁵ Sad'ın kanı Hz. Peygamber'in yüzüne ve sakalına sıçradı.⁶⁵⁶

⁶⁴¹ Ahzap 33/9-13.

⁶⁴² Taberi, *Tarih*, V, 507.

⁶⁴³ Belazuri, *Ensab*, I, 595.

⁶⁴⁴ Vakıdi, *Meğazi*, II, 159; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 77.

⁶⁴⁵ Vakıdi, *Meğazi*, II, 161.

⁶⁴⁶ Vakıdi, *Meğazi*, II, 161; Belazuri, *Ensab*, I, 595.

⁶⁴⁷ Dermenghem, *Hiz. Muhammed*, 284.

⁶⁴⁸ Vakıdi, *Meğazi*, II, 162.

⁶⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 602.

⁶⁵⁰ Vakıdi, *Meğazi*, II, 180.

⁶⁵¹ İbn-i Hişam, *Siret*, III, 350.

⁶⁵² Vakıdi, *Meğazi*, II, 166; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 602.

⁶⁵³ Vakıdi, *Meğazi*, II, 180; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 603.

⁶⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 491.

⁶⁵⁵ İbn-i Hişam, *Siret*, III, 346.

⁶⁵⁶ Vakıdi, *Meğazi*, II, 176.

2.13 ABDULLAH B. ÜNEYS SERİYYESİ

Hız. Peygamber, Süfyan b. Halid ve kavminin kendisine karşı ordu topladığı haberini alınca Abdullah b. Üneys'i yanına çağırıp, Süfyan b. Halid'i öldürmek için ona emir verdi. Abdullah b. Üneys onu her yerde aramaya başladı, onu bulunca da boyunun vurdu⁶⁵⁷ ve kellesini Hz. Peygamber'e getirdi.⁶⁵⁸

2.14 GÂBE SAVAŞI

Hız. Peygamber'e ait develer Gâbe denilen yerde yayılırdı.⁶⁵⁹ Uyeyne b. Hınıs kırk kişilik bir grupla sürüye saldırdı, Ebu Zer'in oğlunu öldürüp develeri de çaldılar.⁶⁶⁰ Hız. Peygamber bunun üzerine Mikdad b. Amr veya Sa'd b. Zeyd ile beraber birkaç Müslümanı onların üzerine gönderdi.⁶⁶¹

Mühriz b. Nadle müşriklerle mücadele ederken Mes'ade isimli biri ona mızrak atıp sırtından çıkardı.⁶⁶² Sa'd b. Zeyd müşriklerden olan Hubeyb b. Uyeyne'nin sol omzunu kesti ve onu öldürdü.⁶⁶³

Seleme b. Ekva, Zü Karad denilen yerde Hız. Peygamber'in on devesini kurtarmış fakat diğer develer saldırganlar tarafından kaçırılmıştır.⁶⁶⁴ Müslümanlar bu yerde korku namazı kılmıştır.⁶⁶⁵

2.15 HAYBER'İN FETHİ

Müslümanlarla Yahudiler arasında gerçekleşen savaşta⁶⁶⁶ Merhab el-Yahudi ile Amir b. Ekva birbirleri ile mücadele etmiş ve Merhab, onun ayağını kesmiştir.⁶⁶⁷ Ağrılara dayanamayan Amir kolundaki damarı keserek kendisini öldürmüştür.⁶⁶⁸

⁶⁵⁷ Vakıdi, *Meğazi*, II, 182-183.

⁶⁵⁸ İbn Hibban, *Siret*, 202.

⁶⁵⁹ Vakıdi, *Meğazi*, II, 189.

⁶⁶⁰ Vakıdi, *Meğazi*, II, 190; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 82.

⁶⁶¹ Belazuri, *Ensab*, I, 597.

⁶⁶² Vakıdi, *Meğazi*, II, 193.

⁶⁶³ Vakıdi, *Meğazi*, II, 197.

⁶⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 83.

⁶⁶⁵ Vakıdi, *Meğazi*, II, 197.

⁶⁶⁶ Belazuri, *Ensab*, I, 602.

⁶⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 114.

⁶⁶⁸ İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 320.

Mahmud b. Mesleme, Müslümanlarla beraber Yahudilere karşı mücadele etmiş fakat Merhab, onun başına değirmen taşı yuvarlamıştır. Attığı taş Mahmud'un başını yarmış alındaki deri yüzüne düşmüştür.⁶⁶⁹ Acılar içinde kalan Mahmud üç gün sonra vefat etmiştir.⁶⁷⁰

Muhammed b. Mesleme de kardeşi Mahmud'un intikamı almak için Merhab ile mücadele etmek istedi.⁶⁷¹ Muhammed b. Mesleme bu isteğini Hz. Peygamber'e söyledi. Hz. Peygamber de ona olumlu cevap verdi. Bunun üzerine Muhammed, Merhab'la karşı karşıya geldi.⁶⁷² Merhab, Muhammed b. Mesleme'ye hamlelerde bulunsa da pek başarılı olamadı.⁶⁷³ Muhammed b. Mesleme, onun ayaklarını kesti. Merhab, bunun üzerine kendisini öldürmesini istedi fakat o kardeşinin intikamını almak için Merhab'ı can çekişirken bıraktı. Daha sonra Hz. Ali, Merhab'ın başını ikiye ayırdı⁶⁷⁴ ya da boynunu vurdu ve Merhab'ın eşyalarına da el koydu.⁶⁷⁵

Bir rivayete göre, Kinane b. Ebi'l-Hukayk hazineyi sakladığı için Hz. Peygamber onun öldürülmesini emretti. Bu emir üzerine Zübeyr b. Avvam, onun göğsünü ateşle dağlayıp sonra da dövdü,⁶⁷⁶ Muhammed b. Mesleme tarafından da öldürüldü. Bişr b. Bera'ya karşılık İbn Hukayk'ın bir oğluna da işkence yapılarak öldürüldü.⁶⁷⁷ Bunun nedeni Zeynep bt. Haris, Hz. Peygamber'i öldürmek için yemek daveti vermesi yemekte Bişr b. Bera'nın yediği etten dolayı zehirlenerek ölmesidir.⁶⁷⁸ Bir diğer rivayete göre; Ebi'l-Hukayk, Ka'b b. Eşref'e destek verenler arasındaydı. Hz. Peygamber'den izin alarak Abdullah b. Atik, Mes'ud b. Sinan, Abdullah b. Uneys, Ebu Katede; Ebi'l-Hukayk'ı öldürmek için birlikte hareket ettiler. Ebi'l-Hukayk'ın odasına girip ona her biri kılıcıyla darbe indirdi. Abdullah b. Uneys kılıcını onun karnına saplayıp sırtından çıkardı.⁶⁷⁹

Yahudi bir adam, Ebu Sayyah'ın kafasına kılıç vurup onu öldürdü. Adi b. Mürre de Yahudi bir adam tarafından mızrakla göğsünden vuruldu. Yine Haris b. Hatıb'ın da

⁶⁶⁹ Vakıdi, *Meğazi*, II, 300.

⁶⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 294.

⁶⁷¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 204

⁶⁷² Vakıdi, *Meğazi*, II, 311.

⁶⁷³ Vakıdi, *Meğazi*, II, 312.

⁶⁷⁴ Kandehlevi, *Hayatü's-Sahabe*, II, 9.

⁶⁷⁵ Vakıdi, *Meğazi*, II, 312.

⁶⁷⁶ İbn-i Hişam, *Siret*, III, 464.

⁶⁷⁷ Vakıdi, *Meğazi*, II, 329.

⁶⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 110.

⁶⁷⁹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 140.

Yahudi bir adam tarafından başına taş atılması sonucunda beyni parçalandı.⁶⁸⁰ Gazzal ismindeki Yahudi ile Hubab b. Münzir karşılıklı mücadele ettikten sonra Hubab, onun sağ elinin ortasından kesti. Gazzal, oradan ayrıldıktan sonra Hubab onu takip etti ve onun ayak bileğini kesti. Bir başka Yahudi ile mücadele eden Ebu Düçane ona saldırıp onun ayaklarını kesti.⁶⁸¹ Ebu Dayyah, aldığı kılıç darbelerinden dolayı kafatası çatlaması sonucunda öldü.⁶⁸²

Hayber savaşında Müslümanlar açlıktan dolayı eşekleri kesip etlerini pişirdiler. Hz. Peygamber ehli eşek etinin yenmemesini ve pişen etlerin dökülmesini emretti ve at etinin yenmesine izin verdi.⁶⁸³

2.16 KÜRZ B. CABİR KOMUTASINDAKİ SERİYYE

Ureyne kabilesinden sekiz kişilik grup İslam dinine girdi. Bu grup daha sonra Humma hastalığına yakalandı.⁶⁸⁴ Medine'nin havasının iyi gelmediği gerekçesiyle⁶⁸⁵ Zülcedr yani zekât develerinin olduğu yere gittiler.⁶⁸⁶ Adamlar develerden faydalanarak sağlıklarına kavuştular⁶⁸⁷ ve develeri otlatan Yesar'a⁶⁸⁸ saldırıp⁶⁸⁹ onun el ve ayaklarını kestiler.⁶⁹⁰ Ölene kadar da Yesar'a işkence yapıp; boğazını sıktılar, gözlerine⁶⁹¹ çivi çaktılar,⁶⁹² diline diken batırdılar⁶⁹³ sonra da develeri çalıp oradan uzaklaştılar.⁶⁹⁴ Yesar'ın başına gelen talihsiz olaydan haberdar olan⁶⁹⁵ Hz. Peygamber, Kürz b. Cabir'i bu işle görevlendirdi.⁶⁹⁶ Hz. Peygamber, Yesar'a işkence yapanlara kısas uygulanmasını, el ve ayaklarının kesilmesini, gözlerinin oyulmasını sonra asılmasını

⁶⁸⁰ Vakıdi, *Meğazi*, II, 319-320.

⁶⁸¹ Vakıdi, *Meğazi*, II, 323-324.

⁶⁸² İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 551.

⁶⁸³ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 116.

⁶⁸⁴ Vakıdi, *Meğazi*, II, 220.

⁶⁸⁵ Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz Peygamber Devri Kronolojisi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2008), 467.

⁶⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 95.

⁶⁸⁷ Belazuri, *Ensab*, I, 646.

⁶⁸⁸ Hz. Peygamber'in mevlasıdır, İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 95.

⁶⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 118.

⁶⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 95.

⁶⁹¹ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 392.

⁶⁹² Kastalani, *Hz. Muhammed*, I, 145.

⁶⁹³ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 392.

⁶⁹⁴ Vakıdi, *Meğazi*, II, 221; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 95.

⁶⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 118.

⁶⁹⁶ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 392.

emretti.⁶⁹⁷ Kürz, onların hepsini esir aldı ve Medine'ye kadar onları bağlı bir halde⁶⁹⁸ Hz. Peygamber'in yanına getirdi. Hz. Peygamber'in emriyle onların el ve ayakları kesildi, gözleri çıkarıldı.⁶⁹⁹ Sonra da onları Harre'de kendi hallerine bıraktılar.⁷⁰⁰ Bunun üzerine: "Allah ve Resulü'ne karşı savaşanların ve yeryüzünde düzeni bozmaya çalışanların cezaları, ancak ya acımadan öldürülmeleri, ya asılmaları yahut el ve ayakları çaprazlama kesilmesi yahut da buldukları yerden sürülmesidir."⁷⁰¹ ayeti nazil oldu. Bu ayetin inmesinden sonra bir daha göz çıkarılmadı. Bazı rivayetlere göre; Hz. Peygamber, hiçbir zaman dil kesilmesini, gözün oyulmasını, el ve ayak kesilmesini emretmemiştir.⁷⁰²

2.17 HABAT SERİYYESİ

Hz. Peygamber, Müslümanlardan oluşan 300 kişilik ordunun başında Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı geçirdi. Ebu Ubeyde ile birliği Cüheyne yerleşkesindeki deniz sahiline doğru ilerledi.⁷⁰³ Ebu Ubeyde, ordusunu doyurabilmek için onlara hurma dağıttı. İçi hurma dolu olan torbayı kaybedince⁷⁰⁴ Müslümanlar açlık sıkıntısı ile karşı karşıya kaldılar. Ellerindeki hurmayı bölüşerek karınlarını doyurmaya çalıştı. Açlıktan dolayı ağaç yaprakları yiyen Müslümanların dudakları diken ısırın devenin dudakları gibi oldu.⁷⁰⁵ Bu yüzden bu orduya "Yaprak Askerleri" anlamına gelen "Ceyşü'l-Habat" denildi. Ordu daha sonra sahile doğru geldiklerinde⁷⁰⁶ balina balığını gördüler onunla on iki gün boyunca karınlarını doyurdular.⁷⁰⁷

2.18 HUDEYBİYE

Ebu Cendel b. Süheyl, ayaklarında pranga ile kaçıp Mekke'ye gelmiştir. Süheyl b. Amr, o esnada Hz. Peygamber ile anlaşma imzalıyordu. Bir anda Süheyl, oğlu Ebu

⁶⁹⁷ Vakıdi, *Meğazi*, II, 221; İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 118.

⁶⁹⁸ Vakıdi, *Meğazi*, II, 221.

⁶⁹⁹ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 392; Gözleri çıkarıldıktan sonra asılarak öldürüldü, Vakıdi, *Meğazi*, II, 222.

⁷⁰⁰ Buhari, *Meğazi*, 38.

⁷⁰¹ Maide 5/33.

⁷⁰² Vakıdi, *Meğazi*, II, 222.

⁷⁰³ Vakıdi, *Meğazi*, III, 7; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 135; İbn Hibban, *Siret*, 243.

⁷⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 478.

⁷⁰⁵ Vakıdi, *Meğazi*, III, 7; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 135; İbn Hibban, *Siret*, 243.

⁷⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 478-479.

⁷⁰⁷ Vakıdi, *Meğazi*, III, 9; Müslümanlar, on beş ya da yirmi gün boyunca balıkla karınlarını doyurmuşlardır, bk. İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 479.

Cendel'i karşısında görünce eline aldığı çalı ile oğlunun yüzüne vurmuş ve onu boynundan yakalamıştır. Ebu Cendel: "Ey Müslüman topluluğu! Müşriklerin yanına götürülüyorum; beni dinimden döndürecekler!" dedi.⁷⁰⁸ Ebu Cendel, Müslümanlara sırtını açarak kendisine yapılan işkenceleri göstermiştir.⁷⁰⁹

2.19 MEKKE'NİN FETHİ

Hız. Peygamber, Mekkelilerle Hudeybiye anlaşması yapmıştır. Kinane kabilesinden adamın biri Hız. Peygamber'i hicvettiği için Huza'a kabilesinden bir adamın saldırısına uğramış ve kafası yarılmıştır. Bu olaydan dolayı Huza'a ve Kinane kabileleri arasında savaş yaşanmış bu savaşta Mekkeliler de Kinane kabilesine yardım etmiştir. Böylece Mekkeliler Müslümanlarla yaptıkları anlaşmayı bozmuş ve Hız. Peygamber, onlarla savaş yapmak için hazırlıklara başlamıştır.⁷¹⁰

Hız. Peygamber, Mekke'nin feth edildiğinde dört kişi hariç herkese eman verdi. Bu dört kişi Abdullah b. Hatal, Abdullah b. Sad b. Ebi Serh, Sare ve Mikyas b. Subabe'dir.⁷¹¹ İbn Sa'd'a göre ise Fertena, İbn Zeba'ra, İbn Hatal ve Abdullah b. Sad b. Ebi Serh'dir.⁷¹² Bazı rivayetlere göre; Mekke'nin fethinden sonra Hız. Peygamber, sekiz erkek ve dört kadın öldürülmesini istediği bilgisi de vardır.⁷¹³

Belazuri 'ye göre Mekke feth edildiğinde ölüm emri verilen kişiler İkrime b. Ebi Cehil, Hebbar b. Esved, Abdullah b. Sad, Mikyas b. Subabe, Huveyris b. Nukayd, İbn Hatal, Hind bt. Ukbe, Sare, Fertena ve Enbeh ya da Kurebe'dir.⁷¹⁴

Mekke'nin feth edildiği gün ölüm emri verilen müşriklerin durumunu şöyledir; İslam dinine girdikten sonra zekât ve sadaka toplama görevi Abdullah b. Hatal'a verilmiştir. Bunun üzerine zekât mallarını toplamak için bir Müslümanla birlikte yola çıkmıştır. İbn Hatal, yanında götürdüğü Müslüman adama oldukça sert davranmış bu da yetmezmiş gibi onu döve döve öldürmüştür. İbn Hatal, adamı öldürdükten sonra "Vallahi, eğer Medine'ye gidersem Muhammed bu adam sebebiyle beni öldürür" demiş ve İslam dininden dönüp, topladığı zekât mallarını da yanına alıp Mekke'ye gitmiş,

⁷⁰⁸ Vakıdi, *Meğazi*, II, 260.

⁷⁰⁹ Mevlana Muhammed Ali, *Peygamberimizin Hayatı*, 233.

⁷¹⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 605.

⁷¹¹ Ebu Ubeyd, *Kitabü'l-Emval*, 126.

⁷¹² İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 144.

⁷¹³ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 231.

⁷¹⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 610.

müşriklerle birlikte hareket etmiştir. Mekke'nin feth edildiği gün de Hz. Peygamber, İbn Hatal'ın öldürülmesini emretmiştir.⁷¹⁵ İbn Hatal kendisini korumak için Kâbe'nin örtüsüne sarılmış olsa da⁷¹⁶ Ebu Berza tarafından karnı deşilerek öldürülmüştür.⁷¹⁷ İbn Hatal'ın iki cariyesi de Hz. Peygamber'e hicveden şiirler söylediği için birisi öldürülmüştür.⁷¹⁸ Fertena isimli cariyesi de Müslüman olmuş ve kaburgası kırılmış bir şekilde Hz. Osman'ın halifeliğine kadar yaşamıştır.⁷¹⁹

İkrime b. Ebi Cehil, Hz. Peygamber'e karşı eziyet edenler arasındaydı.⁷²⁰ İkrime, Mekke'nin feth edildiği gün ölüm korkusundan dolayı Yemen'e kaçtı fakat Hz. Peygamber tarafından eman verildi sonrada Müslüman oldu.⁷²¹

Safvan b. Ümeyye, Hz. Peygamber'e eziyet edenler arasındaydı. Mekke'nin feth edildiği gün Hz. Peygamber onun ölmesini emretti.⁷²² Safvan b. Ümeyye kaçtı fakat Hz. Peygamber ona eman verdi.⁷²³

Mekke'nin feth edildiği gün öldürülmesi emredilen bir diğer isim ise Abdullah b. Sad idi.⁷²⁴ Abdullah, vahiy kâtipleri arasındaydı ve zamanla maksadını aşan işler yaptığı için fitne çıkarttı. Abdullah: "Muhammed ne dediğini bilmiyor ben ona istediğimi yazıyorum. İşte benim yazdığım; Muhammed'e vahiy geldiği gibi bana da geliyor." dedi. Sonra da İslam dininden döndü ve Mekke'ye kaçtı. Bu davranışlarından dolayı Hz. Peygamber, Mekke'nin feth edildiği gün onun öldürülmesini emretti.⁷²⁵ Abdullah b. Sad'ın sütkardeşi Hz. Osman'ın araya girmesi sonucunda Hz. Peygamber ona eman verdi.⁷²⁶

Mekke'nin feth edildiğinde öldürülmesi emredilenlerin arasında Hz. Peygamber'e karşı düşmanlık besleyen ve eziyet veren Huveyris b. Nukayd da vardı.⁷²⁷

⁷¹⁵ Vakıdi, *Meğazi*, III, 95; İbn Hişam, *Siret*, IV, 70.

⁷¹⁶ Vakıdi, *Meğazi*, III, 94; İbn Hibban, *Siret*, 252.

⁷¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 145.

⁷¹⁸ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 70; Vakıdi, *Meğazi*, III, 95; Belazuri, *Fütuhu'l Büldan (Ülkelerin Fethileri)*, çev: Mustafa Fayda (İstanbul: Siyer Yayınları, 2013), 45.

⁷¹⁹ Vakıdi, *Meğazi*, III, 96; Belazuri, *Fütuh*, 45.

⁷²⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 230.

⁷²¹ Vakıdi, *Meğazi*, III, 86-87.

⁷²² İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 231.

⁷²³ Vakıdi, *Meğazi*, III, 88.

⁷²⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 610.

⁷²⁵ Vakıdi, *Meğazi*, III, 90-91.

⁷²⁶ Vakıdi, *Meğazi*, III, 91; İbn Hibban, *Siret*, 252.

⁷²⁷ Vakıdi, *Meğazi*, III, 92.

O, Hz. Peygamber hakkında ağır sözler söyleyip onu hicvederdi.⁷²⁸ Hz. Peygamber onun öldürülmesini emretti. O evine kaçsa da Hz. Ali tarafından öldürüldü.⁷²⁹

Hz. Peygamber Mikyas b. Subabe'nin öldürülmesi emretmiştir.⁷³⁰ Mikyas, fetih günü içki içerek sarhoş olmuştur. Nümeyle onu öldürene kadar kılıcını saplamıştır.⁷³¹

Hz. Peygamber tarafından öldürülmesi istenen bir diğer isim ise; Abdullah b. Zeba'ra'dır. Hz. Peygamber'i hicvederek onunla alay etmiştir. O, İslam'a girmesiyle Hz. Peygamber'den özür dilemiştir.⁷³²

Mekke'nin feth edildiği gün ölüm emri verilen diğer bir isim Hz. Hamza'yı öldüren Vahşi'dir. Fakat feth günü Taif'e kaçarak ölümden kurtuldu sonra İslam dinine girdi.⁷³³

Hz. Peygamber tarafından öldürülmesi emredilen kadınların başında Hind vardı. Hind, Hz. Peygamber'e karşı oldukça eziyet verici hareketlerde bulunsa da⁷³⁴ sonra Müslüman oldu.⁷³⁵ Sare de Hz. Peygamber hakkında hicveden şarkılar söylerdi.⁷³⁶ O da ölüm emri verilenler arasındaydı.⁷³⁷ Hz. Ali ya da başka biri tarafından öldürüldü.⁷³⁸

Hebbar b. Esved bir gece vakti Hz. Peygamber'in kızı Zeynep'i mızrakla vurdu. Bu olaydan dolayı hamile olan Zeynep bebeğini düşürdü.⁷³⁹ Hz. Peygamber, kızının başına gelen bu üzücü olaydan dolayı her seriyyede Hebbar b. Esved'in yakalandığında yakılmasını emretti.⁷⁴⁰ Daha sonra Hz. Peygamber: "Hayır, ancak ateşin Rabbi ateşle tazip eder. Onu yakalarsanız ellerini ve ayaklarını kesin; sonrada onu öldürün?" dedi.⁷⁴¹ Daha sonra Hebbar, Müslüman olduğunu söylese de Hz. Peygamber onu görmek istemedi.⁷⁴²

⁷²⁸ Belazuri, *Ensab*, I, 614.

⁷²⁹ Vakıdi, *Meğazi*, III, 92.

⁷³⁰ Vakıdi, *Meğazi*, III, 97.

⁷³¹ Vakıdi, *Meğazi*, III, 96.

⁷³² İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 232.

⁷³³ Vakıdi, *Meğazi*, III, 98.

⁷³⁴ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 233.

⁷³⁵ Vakıdi, *Meğazi*, III, 85.

⁷³⁶ Vakıdi, *Meğazi*, III, 95; Belazuri, *Ensab*, I, 607.

⁷³⁷ Vakıdi, *Meğazi*, III, 95.

⁷³⁸ Belazuri, *Ensab*, I, 616.

⁷³⁹ Vakıdi, *Meğazi*, III, 92.

⁷⁴⁰ İbn-i Hişam, *Siret*, II, 399.

⁷⁴¹ Vakıdi, *Meğazi*, III, 92.

⁷⁴² Belazuri, *Ensab*, I, 612.

2.20 MU'TE SAVAŞI

Hız. Peygamber, Haris b. Umeyr'den Mısır kralına mektup göndermiştir. Şürahbil b. Amr el-Gassani elçiyi önce bağlamış sonra da boynunun kesilmesini emrederek⁷⁴³ onu öldürmüştür.⁷⁴⁴

Hız. Peygamber, Zeyd b. Harise ve Cafer b. Ebi Talip elçinin öldürülmesine çok üzülmüştür. Bu olaydan dolayı Müslümanlar, Bizanslılara karşı savaş hazırlığına başlamıştır.⁷⁴⁵ Savaş hazırlıkları devam ederken, Abdullah b. Revaha şu sözleri söyledi:

Ama ben Rahman olan Allah'tan mağfiret istiyorum. Kan fışkırtan geniş bir kılıç yarası yahut kana susamış birinin eliyle bağırsaklarımı ve ciğerlerimi parçalayacak bir süngü sokulmasını diliyorum. Ki halk kabrimin yanından geçerken: Allah bu gaziye rahmet etsin, doğru yolda idi desinler!⁷⁴⁶

Hız. Peygamber, Zeyd b. Harise'yi ordunun başına geçirdi ve Zeyd savaşta öldürülürse sırasıyla Cafer b. Ebi Talip sonra Abdullah b. Revaha'nın ordunun başına geçmesini emretti.⁷⁴⁷ Zeyd b. Harise savaşta aldığı darbelerle vücudunu delik deşik olana kadar mücadele etti. Zeyd'in ölmesiyle sancağı Cafer b. Ebi Talip aldı. Cafer savaşın şiddetlenmesiyle beraber atını kesti ve İslam tarihinde ilk defa atını kesen kişi oldu.⁷⁴⁸ Savaşta at kesme mantığı ise; Cafer, ya başarıya ulaşacaktı ya da şehit olana kadar mücadele edecekti. Yani o atını keserek savaştan kaçma ihtimalini ortadan kaldırdı.⁷⁴⁹ Cafer sancağı sağ eliyle tuttu fakat sağ eli kesilince sancağı sol eliyle tuttu, sol eli de kesilince bu sefer sancağı göğsüne bastırarak taşıdı.⁷⁵⁰ Bizanslı bir adam Cafer'in vücudu ikiye böldü;⁷⁵¹ vücudun yarısı bir bağın içine düştü. Vücudunun yarısında otuzdan fazla yara bulunduğu söylenmektedir.⁷⁵² Cafer'in ölmesiyle sancağı Abdullah b. Revaha aldı ve şehit olana kadar da mücadele etti.⁷⁵³ Abdullah b. Revaha, şehit edildikten sonra Müslümanların komutanı Halid b. Velid oldu. Müşrikler, gördükleri yerde Müslümanları öldürdü. Bunun üzerine onlar savaştan kaçmaya

⁷⁴³ Nedvi, *Hız. Muhammed*, 289.

⁷⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 131.

⁷⁴⁵ Vakıdi, *Meğazi*, III, 367.

⁷⁴⁶ Kandehlevi, *Hayatü's-Sahabe*, I, 463.

⁷⁴⁷ İbn Hişam, *Siret*, IV, 27; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 131.

⁷⁴⁸ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 27.

⁷⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 132, Dipnot 111.

⁷⁵⁰ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 28.

⁷⁵¹ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 28; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 132.

⁷⁵² Vakıdi, *Meğazi*, II, 420; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 39.

⁷⁵³ Belazuri, *Ensab*, I, 650; İbn Hibban, *Siret*, 241.

başladı.⁷⁵⁴ Dağılan İslam ordusu Halid sayesinde tekrar toplandı. Halid'in bu başarısı Müslümanların yok olmaktan kurtardı.⁷⁵⁵ Halid'in savaşta elinde dokuz kılıç kırıldı.⁷⁵⁶

2.21 BENİ CEZİME GAZVESİ

Hız. Peygamber, 350 kişilik bir ordunun başında Halid b. Velid'i, Cezime'ye gitmesi için görevlendirdi. Cezimeliler, Halid b. Velid'i görünce: "Bu Halid b. Velid'dir ve yanında Müslümanlar vardır" dediler. Cezimeliler: "Bizde Müslümanız. Namaz kılıyor ve Muhammed'i tasdik ediyoruz. Mescitlerimiz var ve orada namaz kılıyoruz." dediler. Halid onlara: "İslam'a girin" dedi. Adamlar ise: "Biz Müslümanız" dediler. Halid: "O zaman silahın ne işi var üzerinizde" dedi. Adamlar: "Bizle bir Arap kavmi arasında düşmanlık vardır. Sizin onlar olduğunuzdan korktuk. Bu yüzden İslam dinine muhalif olanlara karşı kendimizi savunmak için silahlarımızı kuşandık." dediler. Halid: "Silahları indirin" dedi. Bu emirle silahlarını da bıraktılar. Halid, askerlerine: "Bunları esir alın" dedi ve esirlerin bazılarının ellerini boyunlarına bağlanması için emir verdi. Tüm gece esirler elleri boyunlarına bağlı bir şekilde geçirdi.⁷⁵⁷ Halid b. Velid: "Kimin yanında esir varsa çabuk kılıçla işini bitirsin" diye emir verince esirlerin hepsi elleri boyunlarına bağlı bir şekilde öldürüldü.⁷⁵⁸

Halid'in esirlere karşı bu davranışı Müslümanların dikkatini çekmiş, Abdurrahman b. Avf tarafından da eleştirilmesine neden olmuştur. Halid, Hız. Peygamber tarafından emir aldığı için bu şekilde davrandığını söylemiştir. Abdurrahman, Halid'in bu cevabına inanmamıştır. Bir rivayete göre; Abdurrahman b. Avf ile Halid'in bu olaydan dolayı arası bozulmuştur. Ammar b. Yasir, Halid'e kızsada sesini çıkarmamıştır. Fakat Ammar, esirlerin namaz kıldıkları halde Halid'in hepsini öldürdüğünü Hız. Peygamber'e anlatmıştır. Bunun üzerine Hız. Peygamber, Halid'in bu davranışlarının karşılığını ödemek için harekete geçmiş ve Hız. Ali, Cezimelilerin diyetini ödemiştir.⁷⁵⁹

⁷⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 132.

⁷⁵⁵ Şulul, Hız. Peygamber, 529.

⁷⁵⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 30; Taberi, *Tarih*, (1955); III, 295. İbn Kesir, *Bidaye*, IV, 433.

⁷⁵⁷ Vakıdi, *Meğazi*, III, 109-110.

⁷⁵⁸ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 97; Vakıdi, *Meğazi*, III, 110.

⁷⁵⁹ Vakıdi, *Meğazi*, III, 114-116.

Hz. Peygamber, ellerini semaya kaldırarak şöyle diyordu: “Allah’ım! Halid’in yaptıklarından sana sığınıyorum.”⁷⁶⁰ Hz. Peygamber’in, bu olaydan dolayı Halid’e kızdığı ve ondan yüz çevirdiği söylenir.⁷⁶¹ Hz. Peygamber’in Halid’i kınamadığını rivayet eden kaynaklar da vardır. Çünkü Cezimelilerin Müslümanlara karşı silahlandıktan sonra Müslüman olduğu söylenir.⁷⁶²

2.22 HUNEYN GAZVESİ

Mekkelilerden sonra Müslümanlara düşman olan ikinci büyük güç Hevazinlilerdir. Onlar, İslamiyet’i tamamen ortadan kaldırmak için Mekkelilerin yapmadıklarını yapmak istediler.⁷⁶³ Hevazın b. Mansur ve kabilenin önde gelenleri toplandılar. Bu toplantı da Müslümanlara karşı savaş yapmaya karar verdiler. Onların savaş hazırlığında olduğu duyan Hz. Peygamber, 12 bin kişilik orduyla Hevazın’a doğru ilerledi. Müslümanlar Huneyn’de şiddetli bir şekilde savaştı.⁷⁶⁴ Hevazinliler, Müslümanları sıkıştırarak ok yağmuruna tuttu ve onlara kılıçla saldırdılar.⁷⁶⁵ Müslümanlar bu manzara karşısında kaçmaya başladı.⁷⁶⁶ Fakat daha sonra dağılan Müslüman ordu tekrar toparlanıp saldırıya geçti ve başarıya ulaştı. Kaçan müşriklerin peşinden giden Müslümanlar, yakaladıklarını ya esir aldı ya da öldürdü.⁷⁶⁷

Hevazinli bir adam çok sayıda Müslümanı öldürdüğü için Hz. Ali ve Ebu Dücane o adama saldırdı. Adamın bir elini Hz. Ali, diğer elini de Ebu Dücane kopardı ve kılıçlarıyla sürekli ona darbe indirdiler.⁷⁶⁸

Başka bir rivayete göre de; Hz. Ali, Hevazinli bir adamla mücadele ederken adamın devesine kılıçla vurunca deve düştü. Hz. Ali, adamın üzerine hamle yapıp ayağından baldırının yarısına kadar kesti.⁷⁶⁹ Ebu Katade, müşrik bir adamın⁷⁷⁰ elini kılıçla koparttı.⁷⁷¹

⁷⁶⁰ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 97; Vakıdi, *Meğazi*, III, 116; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 151.

⁷⁶¹ Vakıdi, *Meğazi*, III, 114-115.

⁷⁶² Vakıdi, *Meğazi*, III, 118; İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 36.

⁷⁶³ Nedvi, *Hz. Peygamber*, 315.

⁷⁶⁴ Belazuri, *Ensab*, I, 622- 623.

⁷⁶⁵ Nedvi, *Hz. Peygamber*, 317.

⁷⁶⁶ İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 158.

⁷⁶⁷ Belazuri, *Ensab*, I, 623.

⁷⁶⁸ Vakıdi, *Meğazi*, III, 136.

⁷⁶⁹ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 119.

⁷⁷⁰ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 122.

⁷⁷¹ İbn Hibban, *Siret*, 261.

Hevazinliler, yenilgiye uğradıktan sonra Müslümanlar onları tek tek öldürmüştür. Bicad isimli adamı da bulmak istemişlerdir çünkü o Müslüman olan bir adamın organlarını tek tek ayırarak ateşte yakmıştır. O suçunu bildiğinden dolayı kaçmıştır. Adam yakalanınca Hz. Peygamber'in sütkardeşi Şeyma bt. Haris ile birlikte bağlamışlardır. Hz. Peygamber'in yanına getirilen Şeyma kendisinin sütkardeşi olduğunu söylemiştir. Ayrıca Bicad'ın da affedilmesini istediği için onu da affetmiştir.⁷⁷²

2.23 TAİF GAZVESİ

Hız. Peygamber, Huneyn savaşından sonra yönünü Taif'e çevirmiş ve ordunun başına da Halid b. Velid'i geçirmiştir. Savaşta Taiflilerin attıkları ok pek çok Müslümanın yaralanmasına neden olmuştur.⁷⁷³ Abdullah b. Ebi Bekir atılan oklar sonucunda yaralanmış ve mikrop kapıldığı için yarası patlamış ve ölmüştür.⁷⁷⁴ Müslümanlar Taif'i on beş gün kuşatma altında tutmuştur. Müşrikler debbabe ile kızgın demir parçaları attıkları için askerlerin yaralanmasına neden olmuştur.⁷⁷⁵

2.24 TEBÜK GAZVESİ

Bizans kralı, Lahm, Cüzam, Amile ve onları destekleyen diğer kabileler Müslümanlara savaş açmak istediler. Fakat Hız. Peygamber onlara doğru hareket edince bu kez Müslümanlara karşı birleşen kabileler savaş yapmaktan çekindiler.⁷⁷⁶

Tebük gazvesi için yola çıkan Müslümanlar havanın sıcak olmasından dolayı büyük sıkıntılara maruz kalmışlardır.⁷⁷⁷ Sıcaklığın had safhada olduğu vakit Müslümanlar dudaklarını ıslatabilmek için bir damla su bile bulamamışlardır.⁷⁷⁸ Ordu susuzluklarını giderebilmek için develerini kesip işkembelerinden çıkan su ile susuzluklarını gidermeye çalışmışlardır.⁷⁷⁹ Müslümanlar su sıkıntısının yanında giyim

⁷⁷² Vakıdi, *Meğazi*, III, 147-148.

⁷⁷³ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 161; Taberi, *Tarih*, (1955), III, 66-67. Okların sıklığı çekirge sürüsüne benzetilmektedir, Vakıdi, *Meğazi*, III, 160.

⁷⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 161; Taberi, *Tarih*, (1955), III, 66-67.

⁷⁷⁵ Belazuri, *Ensab*, I, 625.

⁷⁷⁶ Belazuri, *Ensab*, I, 627-628.

⁷⁷⁷ Vakıdi, *Meğazi*, III, 280; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 169.

⁷⁷⁸ Vakıdi, *Meğazi*, III, 280.

⁷⁷⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 169.

sıkıntısı da çekmişlerdir.⁷⁸⁰ Bu orduya sıkıntı çektikleri için *Ceyşü'l-Usre* yani zorluk ordusu anlamına gelen isim verilmiştir.⁷⁸¹

⁷⁸⁰ Gazali, *Fıkhü's-Sire*, 402.

⁷⁸¹ Belazuri, *Ensab*, I, 628.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DÖRT HALİFE DÖNEMİ

3.1 HZ. EBU BEKİR DÖNEMİ

3.1.1 Ridde Olayları

Hız. Peygamber vefat ettikten sonra bazı Arap kabileleri, İslam'ın emirlerinden olan namaz kılmayı kabul ederken diğere bir emri olan zekât vermeyi kabul etmediler. Hız. Ebu Bekir bu durum karşısında: “Eğer onlar, deve ve koyunların yıllık zekâtlarını bana vermezlerse, kendileriyle elbette savaşıcağım.” dedi.⁷⁸² Bu bağlamda isyan edenlere savaş açtı.⁷⁸³

3.1.2 Esvedü'l-Ansi

Esvedü'l-Ansi, İslam dininden dönüp⁷⁸⁴ peygamberlik iddiasında bulunmuştur.⁷⁸⁵ Yakaladığı bir Müslümanı parça parça ederek⁷⁸⁶ ona acımasızca işkence etmiştir.⁷⁸⁷ Bölge yöneticisi Şerh b. Bazan'ı öldürüp⁷⁸⁸ sonra da onun karısıyla evlenmiştir.⁷⁸⁹ Kendi kavmine acımasızca eziyet etmiş, kadınların namuslarına göz koymuştur. Bu sebeplerden dolayı Müslümanlar onu bir an önce öldürmek için harekete geçmiştir.⁷⁹⁰

Esved'in eşi kocasından nefret ettiği için Müslümanlara yardım etmiş ve gizlice onları konağa almıştır. Başka bir rivayete göre de Müslümanlar, Esved'in evinin duvarına delik açıp onu gözetlemiştir. Kays b. Hübeyre, fırsatını bulduğu anda sarhoş halde uyuyan Esved'in boğazını sıkınca, öküz gibi böğürmeye başlamıştır. Esved'in adamları gelen seslerden endişenmiş bunun üzerine Esved'in eşi ona vahiy geldiğini söylemiştir. Kays sonra da Esved'in başını kesip adamlarının önüne atmıştır.⁷⁹¹

⁷⁸² Belazuri, *Fütuh*, 111.

⁷⁸³ Şehbenderzade Ahmed Hilmi, *İslam Tarihi*, çev: Ömer Öztop (İstanbul: yy 1997), II, 294.

⁷⁸⁴ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 222.

⁷⁸⁵ Belazuri, *Fütuh*, 124.

⁷⁸⁶ Köksal, *İslam Tarihi*, X, 337.

⁷⁸⁷ Hüseyin Algül, “Esved el- Ansi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 21 (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 441.

⁷⁸⁸ Belazuri, *Fütuh*, 125; Taberi, *Tarih*, (1955), III, 45.

⁷⁸⁹ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 46.

⁷⁹⁰ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 50.

⁷⁹¹ Belazuri, *Fütuh*, 125-126.

Bir diğere rivayete göre de, Esved'i öldüren kişi Firuz b. Deylemi'dir.⁷⁹² Firuz ismindeki Müslüman, uyuyan Esved'in odasına gizlice girip onun boynunu ve belini kırmıştır. Sonra da iki kişi Esved'in üzerine oturmuştur. Esved'in eşi de onun saçlarını yolmuştur. Firuz tarafından Esved'in boynu kesilmiştir. Sesleri duyan muhafızlar odaya doğru geldiklerinde karısı onlara peygambere vahiy geldiğini söylemiştir. Adamları Esved'in öldürüldüğünü anlayınca; çocukları kaçıırıp, şehri yağmalamışlardır. Kaçırılan çocuk sayısı yedi yüze yakın olduğu söylenir. Sonra çocukları serbest bırakıp şehri terk etmişlerdir.⁷⁹³

3.1.3 Tuleyha

Tuleyha b. Huveylid, İslam dinden döndü⁷⁹⁴ ve peygamberlik iddiasında bulunarak⁷⁹⁵ etrafına insanlar topladı. Gatafanlılar, onun peygamber olduğuna inandılar. Hevazinliler ise Tuleyha konusunda tereddüt içinde kaldı fakat zekât vermeyi kabul etmediler.⁷⁹⁶

Hız. Ebu Bekir, peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha b. Huveylid'e karşı Halid b. Velid'i görevlendirmiştir.⁷⁹⁷ Halid, Buzaha denilen yerde onlarla karşılaşmış⁷⁹⁸ ve ezan sesini duymadığı yerde saldırıya geçmiştir. Tuleyha ve onun taraftarları hakkında bilgi toplamak için Halid b. Velid, Ukkaşe b. Mihsan'ı ve Sabit b. Akrem'i görevlendirmiştir. Halid ve arkadaşları atların üzerinde ilerlerken öldürülen Sabit b. Akrem'in daha sonra da Ukkaşe b. Mihsan'ın cesedini yanlışlıkla çiğneyeceklerdi. Onların ölümüne Müslümanlar çok üzölmüştür.⁷⁹⁹

Müslümanlar savaş alanında mürtedlerle şiddetli bir şekilde mücadele etmişlerdir.⁸⁰⁰ Savaşın sonunda Tuleyha, Şam'a kaçmış daha sonra da tekrar Müslüman olmuştur.⁸⁰¹ Halid b. Velid'in kahramanlıkları şu sözlerle ifade edilmiştir:

Savaş esnasında Tuleyha'nın kırmızı bayrağını taşıyan birisini herkes görüyordu; Halid onu öldürdü; bayrak yere düştü ve askerler, at ve develer onu çiğnedi. Bizzat savaşa katılan Halid; çok gayret gösterdi; arkadaşları bundan dolayı kendisini

⁷⁹² Belazuri, *Fütuh*, 126.

⁷⁹³ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 54-56.

⁷⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 157.

⁷⁹⁵ Belazuri, *Fütuh*, 112.

⁷⁹⁶ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 69.

⁷⁹⁷ Belazuri, *Fütuh*, 112; Taberi, *Tarih*, (1955), III, 90.

⁷⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 157.

⁷⁹⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 101; Taberi, *Tarih*, (1955), III, 90-91.

⁸⁰⁰ Belazuri, *Fütuh*, 113.

⁸⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 157.

tenkit bile ettiler. Ben onu Yemame savaşında daha şiddetli savaşırken de gördüm.⁸⁰²

3.1.4 Fucae'nin Yakılması

Fucae'nin asıl adı Büceyr b. İyas idi. O, mürtedlerle mücadele etmek için Hz. Ebu Bekir'den silah ve binek istedi. Hz. Ebu Bekir, onun istediklerini verdi. Fakat Fucae, halifeye söylediği gibi hareket etmeyerek hem Müslümanları hem de dinden dönenleri öldürdü.⁸⁰³ Fucae, Nüce b. Ebi Meysa'yı Müslümanların üzerine gönderdi. Hz. Ebu Bekir, Tureyfe b. Haciz'i mürtedlerle mücadele etmesi için görevlendirdi.⁸⁰⁴ Savaş sonucunda Tureyfe, Fucae'yi esir alıp onu halifenin yanına gönderdi.⁸⁰⁵ Hz. Ebu Bekir'in emriyle önce Medine namazgâhında elleri ve ayakları bağlandı⁸⁰⁶ sonra da ateşte yakıldı.⁸⁰⁷ Hz. Ebu Bekir daha sonra Fucae'yi yakarak öldürdüğü için pişman olduğunu söylemiştir.⁸⁰⁸

Hz. Ebu Bekir'in Fucae'yi yakma emri verdiği gibi Halid b. Velid'in de İslam dininden dönenleri yakarak cezalandırdığı aktarılır.⁸⁰⁹ Halid b. Velid, Süleymoğullarından bazı kişileri yakaladıktan sonra da ahırlara atıp yaktığı söylenir.⁸¹⁰ Hz. Ebu Bekir şu sözlerle orduya emir verdi:

Bir yere indiğinizde ezan okuyunuz. Orada durunuz, eğer ahali ezan okur ve yerlerinden ayrılmazlarsa onlara dokunmayınız, siz ezan okuduktan sonra onlar ezan okumazlarsa üzerlerine yürümekten başka bir iş kalmaz. Üzerlerine yürüdükten sonra ateşte yakmak suretiyle ve başka çeşit işkencelerle onları öldürünüz. Sizin İslamiyet'e çağrınızı kabul ederlerse onlara sualler sorarsınız. Zekât vereceklerini söylerlerse bunu kabul eder, yoksa baskı da bulunur ve başka hiçbir sözü kabul etmezsiniz.⁸¹¹

Halid b. Velid'in yakarak öldürdüğü bilgisi Hz. Ebu Bekir'e gelmesine rağmen halife onu görevden almadı ve şöyle dedi: "Allah'ın kâfirler karşı kınından çıkardığı kılıcı, kınına sokmak istemem."⁸¹² Hz. Ömer, Halid b. Velid'in yaptıklarını eleştirmekten geri kalmadı. Fakat halife bunlara kulak asmadı.⁸¹³

⁸⁰² Fayda, *Halid bin Velid*, 262.

⁸⁰³ Belazuri, *Fütuh*, 115; Taberi, *Tarih*, (1955), III, 110.

⁸⁰⁴ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 110.

⁸⁰⁵ Belazuri, *Fütuh*, 115.

⁸⁰⁶ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 111; İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 323.

⁸⁰⁷ Belazuri, *Fütuh*, 115; Taberi, *Tarih*, (1955), III, 111.

⁸⁰⁸ Belazuri, *Fütuh*, 122.

⁸⁰⁹ Belazuri, *Fütuh*, 115.

⁸¹⁰ Mehmet Azimli, *Dört Halifeyi Farklı Okumak-1 Hz. Ebu Bekir* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 104.

⁸¹¹ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 133.

⁸¹² Belazuri, *Fütuh*, 115.

⁸¹³ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 343.

3.1.5 Şarkıcı Kadın

Şarkıcı iki kadından biri Hz. Peygamber'e küfredip şarkı söylemiştir. Muhacir bir adam, cariyeyi cezalandırmak için elini kesmiş, ön dişlerini sökmüştür. Hz. Ebu Bekir bu olayı duyduğunda mektup yazdı:

Tanrı elçisine küfredip ney çalarak şarkı söyleyen kadına olan muameleni işittim. Sen benim bu mektubumu almadan önce onu cezaya çarptırmamış olsaydın sana onu öldürmeni emretmiş olurum. Çünkü Tanrı elçisine olan saygısızlıktan dolayı verilen cezalar başkaları hakkında verilen cezalara benzemez. Bunlara hürmetsizlikte bulunan, fakat yine de kendisini Müslüman gösteren bir kimse ise dinden dönmüştür. Böyle biri Müslümanlarla sözleşmişse, o ahdini bozarak Müslümanlarla savaş halinde bulunuyor demektir. Ebu Bekir, Muhacir'e Müslümanlarla alay edip şarkı söyleyen kadın hakkında yazdığı mektupta şöyle diyordu: Hamd ve senadan sonra, senin, Müslümanlarla alay edip şarkı söyleyen kadının elini keserek ön dişini çıkartmış olduğunu işittim. Böyle bir suç Müslümanlık iddiasında bulunan biri tarafından yapılırsa, azaları yolunmadan ve koparılıp çıkarılmadan ancak terbiye edilir. Şarkı çağıran kadın Müslüman bir devletin himayesinde olan gayrimüslim ise, onun, Tanrıya ortak katmakla işlediği suçunu affetmen bundan daha büyük bir şeydir. Eğer bundan önce böyle bir hadise olup da suçlu hakkında çirkin sayılan muamelede bulunmuşsan, bundan sonra yumuşak davran, azaları koparıp çıkartmaktan sakın. Çünkü azaları çıkartmak ve kopartmak kısıstan başka hallerde günahdır ve nefret verir.⁸¹⁴

Bir rivayete göre; Hz. Ebu Bekir, Hz. Peygamber'in ölümüne sevinen kadınların ellerinin ve ayaklarının kesilmesini emretti. Bu kişiler Es-Sebca el-Hadramiyye ve Yahudi Hind idi.⁸¹⁵

3.1.6 Malik b. Nüveyre Olayı

Malik b. Nüveyre'nin bir sözünden dolayı mürted olduğunu düşünülmüştür.⁸¹⁶ O: "Allah'a yemin ederim ki ben, dinden dönmedim." diyerek kendisini savunmuştur. Ayrıca; Ebu Katade el-Ensari, Malik ve arkadaşlarının ezan okuduklarına şahit olduğunu söylemiştir.⁸¹⁷ Buna rağmen Halid'in emriyle Dırar b. Ezver tarafından boynu vurulmuştur.⁸¹⁸ Halid'in, savaşlarda düşmanını öldürmeye çok meraklı bir yapısı olduğu kaynaklara yansımıştır.⁸¹⁹

Taberi'nin Malik b. Nüveyre olayında iki farklı rivayeti vardır. İlk rivayete göre; Malik b. Nüveyre mürted suçlamasıyla yakalanıp adamlarıyla beraber Halid'in yanına getirildi. Halid, ona sorular sorması üzerine aldığı cevaplar karşılığında ikileme düştü.

⁸¹⁴ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 249-450.

⁸¹⁵ Belazuri, *Fütuh*, 120.

⁸¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 166.

⁸¹⁷ Belazuri, *Fütuh*, 116.

⁸¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 166.

⁸¹⁹ Azimli, *Hz. Ebu Bekir*, 113.

Bunun üzerine Halid, Malik ve adamlarının hapsedilmesini emretti. Gece havalar soğuduğu için esirlerin ısıtılmasını istedi. Fakat Kinanelilerin diline göre öldürmek anlamına gelen kelimeyi kullandı. Başka bir şiveye göre ise öldürmek farklı bir kelime idi. Bu yanlış anlaşılardan dolayı esirlerin hepsi öldürüldü. Halid ise çadırından çıktığında her şey için çok geçti.

Taberi'nin ikinci rivayetine göre; Halid b. Velid esirlerin namaz kılp kılmadıklarını kontrol etmek amacıyla bir birlik göndermiştir. Birlik esirlerin bir kısmının namaz kıldıklarına bir kısmının da kılmadıklarına şahit olmuştur. Birlik, onları öldürmüştür.⁸²⁰ Halid'in emriyle Malik b. Nüveyre'nin kafası kesilmiş ve askerler tarafından onun başı ocak taşı olarak kullanılmıştır. Malik'in saçları gür olduğu için ateşte yanana kadar duman çıkmıştır.⁸²¹

Halid b. Velid'in Malik b. Nüveyre olayında haklı olduğunu savunan görüşler de vardır. Bu konu da Halid b. Velid'in eleştirilmesi doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamber tarafından görevlendirilen Malik, Secah'a iltihak edip onunla birlikte hareket etmiştir. Böyle bir olayın en ağır şekilde ceza ile karşılık görmesi her zaman mümkündür.⁸²² Ayrıca askerlerin yaptığı bazı davranışlardan dolayı Halid'i suçlamak da doğru değildir.⁸²³

Halid b. Velid, Malik b. Nüveyre'nin ölümünden sonra karısı Ümmü Temim ile evlendi.⁸²⁴ Bazı rivayetler de; Halid b. Velid, Malik'in karısına göz koyduğu için onu bilerek öldürdüğü zikredilir. Bazı müellifler, bu gibi anlatımların Halid'i kötölemek amacıyla aktarıldığını zikrederler.⁸²⁵

Hz. Ömer, esirlerin başına gelen talihsiz olaydan dolayı Hz. Ebu Bekir'e şu sözlerle tepkisini göstermiştir: "Sen Müslümanları öldüren ateşle azap eden bir adam gönderdin."⁸²⁶ Hz. Ömer, Halid b. Velid'in kısasen öldürülmesini istese de Hz. Ebu Bekir onu cezalandırmamıştır.⁸²⁷ Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir'e: "Halid'in kılıcının yüzünde kötülük ve şer izleri vardır, onun bu suçu sabit ise onu cezalandırmak senin

⁸²⁰ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 134-135.

⁸²¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 166.

⁸²² Bu görüş ile ilgili bk. Şibli, *Asr-ı Saadet*, IV, 61-62.

⁸²³ Azimli, *Hz. Ebu Bekir*, 115.

⁸²⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 166.

⁸²⁵ Mehmet Efendioğlu, "Halid b. Velid'e Yönelik Tenkitlerin Mahiyeti Üzerine", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 2, sy. 1 (2004): 63.

⁸²⁶ Belazuri, *Fütuh*, 116.

⁸²⁷ Şibli, *Asr-ı Saadet*, V, 181.

vazifendir.” dedi. Hz. Ebu Bekir: “Ey Ömer, o hükümleri tevîl ederken, yani yorumlarken yanılmıştır, sen Halid’e dil uzatmaktan sakın” diye karşılık vermiştir.⁸²⁸

Hz. Ebu Bekir, Halid b. Velid’in yanına gelmesini emretti. Halid b. Velid, Medine’de Hz. Ömer ile karşılaşınca sarığına bulunan okları alıp parçaladı. Hz. Ömer: “Bu gösteriş ne? Sen bir Müslüman öldürdün ve sonra da onun eşinin üzerine sıçradın, Tanrı adına ant içerek seni kendi taşlarıyla vururum.” dedi. Halid b. Velid, Hz. Ömer’den işittiği bu sözler karşılığında sessiz kaldı. Halid b. Velid olup biten her şeyi halifeye anlattı. Halife de Halid’in dediklerini kabullendi.⁸²⁹

3.1.7 Müseylime

Müseylime, peygamberlik iddiasıyla ortaya çıktı. O, Hubeyb b. Zeyd ve Abdullah b. Vehb’den kendisine inanmalarını istedi.⁸³⁰ Fakat Hubeyb b. Zeyd, onun peygamberliğini reddettiği için⁸³¹ elleri ve ayakları Müseylime tarafından kesildi.⁸³² Abdullah b. Vehb ise Hubeyb b. Zeyd’e yapılanların kendi başına gelmesinden korktuğu için mecburen Müseylime’nin dediklerini tasdik etmek zorunda kaldı fakat her ne kadar onu onaylasa da hapsedilmekten kurtulamadı.⁸³³

Müseylime’nin peygamberlik iddiasına karşı Halid b. Velid harekete geçmiş,⁸³⁴ Bera b. Malik⁸³⁵ ile Yemame halkı üzerine yürümüştür. Fakat düşman ordusu geçitleri tutarak Müslümanlara saldırmıştır. Bera, bu saldırılardan dolayı yaralansa da karşısına çıkan düşman ordusundan bir adamın bacağına kesmiş ve elindeki demir kalkan kırılana kadar ona vurmuştur.⁸³⁶ Bera, savaşta vücuduna seksen küsur yara almıştır.⁸³⁷

⁸²⁸ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 135-136.

⁸²⁹ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 138.

⁸³⁰ İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 232.

⁸³¹ Hubeyb b. Zeyd’e İslam ile ilgili soru sorduğunda aldığı cevap karşılığında o, bir organı kesilerek işkence görmüş ve ölene kadar da bu şekilde devam etmiştir. Müseylime en sonunda onu ateşte yakmıştır, İhsan Süreyya Sırma, *İslami Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1995), 40.

⁸³² Belazuri, *Fütuh*, 104.

⁸³³ İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 233.

⁸³⁴ Belazuri, *Fütuh*, 104.

⁸³⁵ Bera b. Malik, Hz. Peygamber döneminde Müslüman olmuş ve savaşlarda da başarılarla imza atmıştır. Hz. Ömer, Bera b. Malik’in savaşlardaki tutumu hakkında: “Dikkatli olun ve Bera b. Malik’i İslam ordularının başına tayin etmeyin. Savaşlarda kendini tehlikelere saldırdığı için Müslümanları da tehlikeye atar.” dedi, İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 380.

⁸³⁶ İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 380-381.

⁸³⁷ Kandehlevi, *Hayatü’s-Sahabe*, I, 445.

Savaş şiddetlendiğinde Abdurrahman b. Ebi Bekir'in attığı ok Muhakkim b. Tufaly'nın boğazına saplanması sonucu o öldü.⁸³⁸ Dırar b. Ezver, Müslüman bir savaşçıydı ve bütün gücüyle mücadele etti. Dırar, bacakları koptuğu halde sürünerek savaştı ve en sonunda atların altında çiğnenerek feci bir şekilde öldü.⁸³⁹

Nuseybe bt. Ka'b savaşlarda bazen su taşır bazen de savaşa katılıp kılıç kullanırdı. Müseylime'yi öldürmek isteyen Nuseybe'nin savaşta eli koptu.⁸⁴⁰ Ümmü Umare isimdeki kadının da elleri kesildi.⁸⁴¹ Ammar b. Yasir'in de kulağı kesildi.⁸⁴²

Savaşın sonunda Halid b. Velid, Yemame halkından Müccaa b. Mürare⁸⁴³ ve Sariye b. Amir dışındakilerin hepsini öldürmüştür. Halid, Sariye'nin boynunu vurmuş Müccaa'yı da demir zincirle bağlamıştır.⁸⁴⁴ Savaşta Müseylime de öldürülmüştür.⁸⁴⁵ Yemame savaşına Ebu Dücane de katılmış ve Müseylime'yi öldüren kişileri arasında yer almıştır.⁸⁴⁶ Müseylime'yi öldüren kişinin Vahşi olduğu söylenmekle beraber farklı isimler de zikredilmektedir.⁸⁴⁷

3.1.8 Eş'as b. Kays'ın İrtidatı

Ziyad b. Lebid, zekât mallarını toplarken Kindeli bir adamın devesine zekât damgası vurmuştur. Bunun üzerine Kindeli adam devesini istemiş, Ziyad da adama başka bir deve teklifinde bulunmuştur. Fakat adam bu teklif kabul etmemiştir.⁸⁴⁸ Bu yüzden Ziyad, adamın zekât ödemek istemediğinden teklifini kabul etmediğini düşünmüştür. Ebu Sümayt bu olayda araya girerek adamın devesinin geri verilmesini istemiş, fakat Ziyad adama yine başka bir deve teklifinde bulunmuştur. Bunun üzerine adam devesinin yanına giderek deveyi çözmüştür. Adamın davranışından dolayı Ziyad, adamın çiğnenmesini, Ebu Sümayt ile orada bulunanların da ellerinin boyunlarına bağlanmasını emretmiştir.⁸⁴⁹ Bu olaylar sonucunda Kindeliler, Ziyad'a karşı ayaklanmışlardır. Ziyad ise yanında bulunan Müslümanlarla beraber Kindelilerin

⁸³⁸ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 157.

⁸³⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, çev: Abdurrahman Yıldız vd., VI, 159-160.

⁸⁴⁰ Belazuri, *Ensab*, I, 562.

⁸⁴¹ Fayda, *Halid bin Velid*, 284.

⁸⁴² İbn Sa'd, *Tabakat*, çev: Mehmet Dilek, Ali Bakkal, VII, 21.

⁸⁴³ Müccaa, kavminin lideridir. Bu konuda bk. İbn Sa'd, *Tabakat*, VIII, 95.

⁸⁴⁴ Belazuri, *Fütuh*, 103; İbn Hibban, *Siret*, 347.

⁸⁴⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 546; İbn Hibban, *Siret*, 349.

⁸⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 627.

⁸⁴⁷ Belazuri, *Fütuh*, 104; Taberi, *Tarih*, (1955), III, 153.

⁸⁴⁸ Belazuri, *Fütuh*, 120.

⁸⁴⁹ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 232-233.

üzerine gece baskını yapmıştır. Çok sayıda kadın ve çocuğu esir almıştır. Esir alınan kadın ve çocukların çığlıklarından etkilenen Kindelilerin önderi Eş'as b. Kays ise Müslümanların üzerine harekete geçerek onları öldürüştür. Ziyad bu durum karşısında halifeden yardım istemiş, gelen yardım üzerine Müslümanlar tekrar güç kazanmıştır. Kindelilerin arka arkaya ölmesinden dolayı Eş'as ve yanında bulunanlar eman istemiştir.⁸⁵⁰ Eş'as, elleri boynuna zincirlenmiş bir halde⁸⁵¹ halifenin yanına getirilmiş⁸⁵² ve halifeye: “Ey Allah Resulü'nün halifesi! Müslüman olduktan sonra kâfir olmadım; ancak malım konusunda cimri davrandım.” dedi.⁸⁵³ Yaptıklarından dolayı da pişman olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine halife onu affedip kız kardeşi Ümmü Ferve bt. Ebi Kuhafe ile evlendirmiştir.⁸⁵⁴

3.1.9 Hevazin, Esed ve Gatafanlıların İrtidatı

İslam dininden dönerek mürted olan Esed, Gatafan, Hevazınliler Müslümanlara karşı vahşice davrandılar. Yakaladıkları Müslümanları yaktılar, çeşitli işkenceler uygulayarak onları öldürdüler.⁸⁵⁵

Hz. Ebu Bekir, yemin ederek Müslümanları öldürenlerin şiddetli bir şekilde öldürüleceğini söyledi⁸⁵⁶ ve mürtedlerin ibret olacak bir halde cezalandırılmasını emretti. Halifenin emri ile Halid b. Velid, Müslümanları öldüren mürtedlerin teslim olmasını söyledi. Bunun üzerine işkence uygulayan kişiler teslim oldular. Kurre b. Hubeyre'nin de dâhil olduğu birkaç kişinin elleri bağlandı. Müslümanlara işkence ederek öldüren mürtedler; ateşte yakıldı, taşlandı, dağ başlarından yuvarlandı, kuyulara atılarak cezalandırıldı.⁸⁵⁷

İslam dininden dönen Ümmü Kırfe, Hz. Ebu Bekir⁸⁵⁸ ya da Kays b. Muhassi tarafından işkence edilerek öldürüldü.⁸⁵⁹ Ümmü Kırfe'nin ayakları iki ayrı deveye bağlandı⁸⁶⁰ sonra develer zıt yöne koşturulunca onun vücudu ikiye parçalandı.⁸⁶¹ Fakat

⁸⁵⁰ Belazuri, *Fütuh*, 119-120.

⁸⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 230.

⁸⁵² Belazuri, *Fütuh*, 120.

⁸⁵³ İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 230.

⁸⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 231; Belazuri, *Fütuh*, 120.

⁸⁵⁵ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 106; İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 322.

⁸⁵⁶ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 75.

⁸⁵⁷ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 107-108; İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 322.

⁸⁵⁸ Ebu Ubeyd, *Kitabü'l-Emval*, 198.

⁸⁵⁹ İbn Hişam, *Siret*, IV, 362.

⁸⁶⁰ Vakıdi, *Meğazi*, II, 217.

⁸⁶¹ Taberi, *Tarih*, V, 577.

müsle yapılarak öldürülen kadının Ümmü Kırfe değil de başka biri olduğu da rivayet edilmektedir. Ümmü Kırfe'nin Hz. Peygamber döneminde öldürüldüğü söylenmektedir.⁸⁶²

3.1.10 Bahreynlilerin İrtidatı

Hz. Peygamber vefat ettikten sonra Kays b. Sa'lebe ve oğlu Hutam bir olup İslam dininden dönmüştür.⁸⁶³ Abdülkayslılar, Hz. Peygamber gerçek bir peygamber olsaydı ölmezdi diyerek dinden çıkmıştır.⁸⁶⁴ Bahreyn'de bulunan diğer kabileler de irtidat edip Müslümanlarla şiddetli bir şekilde mücadele etmiştir. Müslümanlar onlara karşı başarılı olamayınca kaleye sığınmak zorunda kalmıştır. Sonra da gece baskını yapmışlardır.⁸⁶⁵ Afif b. Münzir, Hutam'ın ayağını kestikten sonra acı içinde bırakmıştır.⁸⁶⁶ Kays b. Sa'lebe'nin oğlu Hutam böylece ölmüştür.⁸⁶⁷

3.1.11 Ulleys'in Fethi

Halid b. Velid ve askerleri, savaşlarda mürtedlere karşı mücadele etmiştir. Halid, düşman ordusundan bir kişiyi bile sağ bırakmayacağını ve onların kanlarından bir ırmak akıtacağına dair yemin etmiştir. Savaş Müslümanların zaferiyle sonuçlanmıştır. Esirlerin hepsinin kellesi kesilmiştir. Halid'e: "Sen yeryüzündeki insanları öldürsen dahi kandan ırmak akmayacaktır." demişler ve ona sözünü yerine getirebilmesi için kanların üzerine su dökmesi konusunda tavsiyede bulunmuşlardır.⁸⁶⁸

3.1.12 Anbar'ın Fethi

Halid b. Velid, Anbar'ın fethi için harekete geçmiştir.⁸⁶⁹ Anbar'ın etrafını kuşattıktan sonra Halid, askerlerine düşmanların gözlerine ok atmalarını istemiştir. Atılan oklarla pek çok göz çıkarılmıştır. Bu yüzden bu olaya Zatu'l-Uyun yani "Gözler çıkarılan" adı verilmiştir.⁸⁷⁰ Anbar halkı kalelere sığınmış⁸⁷¹ ve halk kalenin çevresine

⁸⁶² Ebu Ubeyd, *Kitabü'l-Emval*, 198; Ümmü Kırfe, insanları Hz. Peygamber'e karşı kışkırtıyordu. Bunun üzerine Zeyd bu kadını ve oğullarını da öldürmüştür, Belazuri, *Ensab*, I, 645-646.

⁸⁶³ Belazuri, *Fütuh*, 98.

⁸⁶⁴ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 179.

⁸⁶⁵ Belazuri, *Fütuh*, 98.

⁸⁶⁶ Taberi, *Tarih*, (1955), 1955, III, 191.

⁸⁶⁷ Belazuri, *Fütuh*, 98.

⁸⁶⁸ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 276.

⁸⁶⁹ Belazuri, *Fütuh*, 281.

⁸⁷⁰ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 309.

hendekler kazmıştır.⁸⁷² Halid, askerlerin zayıf olan binek hayvanlarını kesip hendeğe atmış böylece köprü yaparak kaleye ulaşmıştır.⁸⁷³ Halid, Anbar halkını kuşatıp şehrin etrafını da ateşe vermiştir.⁸⁷⁴ Anbar'ın komutanı olan Şirzad'ın⁸⁷⁵ isteğiyle barış anlaşması yapılmıştır.⁸⁷⁶

3.1.13 Ecnadin veya Ecnadeyn Savaşı

Halid b. Velid, bu savaşta büyük başarılar göstererek Bizanslıları hezimete uğrattı. Tuleyb b. Umeyr karşı taraftan biri ile girdiği çarpışmada aldığı kılıç darbesinden dolayı sağ elini kaybetti.⁸⁷⁷

Hişam b. As, Gassanoğullarından bir adamın ciğerini yarıdı, aynı kabileye mensup başka biri olaya şahit olması üzerine Hişam'a kılıçla saldırıp onu öldürdü. Hişam'ın cesedi atlar tarafından çiğnendi. Onun yere dağılan et, kemik ve organlarını Amr b. As toplayıp defnetti.⁸⁷⁸

3.1.14 Yermük Olayı⁸⁷⁹

Yermük savaşında Müslümanlar ve Bizanslılar karşı karşıya gelmiştir. Müslümanların sayısı 24 bin, Bizans ordusunun sayısı da 100 bin kişiydi.⁸⁸⁰ Daha sonra Müslüman ordusunun sayısı 36 bine ulaşmıştır.⁸⁸¹

Yermük savaşında Hubaş b. Kays kesilen bacağına savaş meydanında ararken şehit olmuştur.⁸⁸² Savaşta çok sayıda Müslüman yaralanmıştır. Ebu Süfyan b. Harb, Eş'as b. Kays, Kays b. Mekşuh gözlerinden birini kaybetmişlerdir.⁸⁸³ Müslüman ordu, Bizans askerlerinin kaçmalarına engel olmak için onları zincirlemiştir.⁸⁸⁴ 30 bin⁸⁸⁵ ya da

⁸⁷¹ Belazuri, *Fütuh*, 281.

⁸⁷² Taberi, *Tarih*, (1955), III, 308.

⁸⁷³ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 309.

⁸⁷⁴ Belazuri, *Fütuh*, 281.

⁸⁷⁵ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 308.

⁸⁷⁶ Belazuri, *Fütuh*, 281.

⁸⁷⁷ Belazuri, *Fütuh*, 134.

⁸⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 219.

⁸⁷⁹ Genellikle bu savaş Hz. Ömer dönemine anlatılmaktadır. Fakat Taberi ve İbnü'l-Esir gibi müellifler bu savaş Hz. Ebu Bekir döneminde anlatır, bu görüş ile ilgili bk. Azimli, *Hz. Ebu Bekir*, 177.

⁸⁸⁰ İbn Hibban, *Siret*, 371; Başka rivayetlere göre bu sayı değişmektedir, bu konuda bk. İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 376.

⁸⁸¹ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 348.

⁸⁸² Belazuri, *Fütuh*, 160.

⁸⁸³ Belazuri, *Fütuh*, 158; Ebu Hanife ed-Dineveri, *el-Ahbaru't-Tıval*, çev: Zekeriya Akman ve Hüseyin Siyabend Aytemür (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 181.

⁸⁸⁴ Belazuri, *Fütuh*, 158.

80 bin Bizanslı zincirlenmiş,⁸⁸⁶ 120 bin kişi de vakusa çukuruna yuvarlanmıştı.⁸⁸⁷ Yermük savaşı oldukça çetin bir mücadele olup kadınlar bile savaş meydanında yer almıştı.⁸⁸⁸ Bu savaş Müslümanların zaferiyle sonuçlanmıştı.⁸⁸⁹

3.2 HZ. ÖMER DÖNEMİ

Hiz. Ömer, halk ile yönetimde yer alan kişiler arasında fark gözetmezdi. Adaleti devam ettirebilmek için sert bir yönetim anlayışı vardı. Gerektiğinde valilerine, komutanlarına da aynı tutumu sergilerdi. Toplumun bütün kesimlerine karşı adaletsiz bir durumla karşılaştığında ceza verirdi.⁸⁹⁰ Medine’de gece asasıyla dolaşip insanları uyaran ilk kişi Hiz. Ömer’dir. “Ömer’in asası sizin kılıcınızdan daha korkunçtur.” sözü meşhurdur.⁸⁹¹

Hiz. Ömer, valilerini sıkı bir şekilde denetlerdi. Valinin halk üzerinde baskı kurmaya çalışmasına fırsat vermezdi; eğer böyle bir durumla karşılaşırsa valiyi ya azlederdi ya da cezalandırırdı.⁸⁹² Örneğin bir gün Hiz. Ömer, Sa’d b. Vakkas’ın, konağının kapısını gereksiz yere yaptırdığı için kapıyla beraber evin yakılmasını emretmiştir.⁸⁹³ Yine bir gün Hiz. Ömer, Şam’da valinin yanına gittiğinde evindeki eşyanın fazla olması gerekçesiyle valisini kırbaçlamıştır.⁸⁹⁴ Halid b. Velid, Hiz. Peygamber öldükten sonra Medine’ye geldiğinde ipekten yapılmış bir cübbe giymiştir. Hiz. Ömer, onu gördüğünde yanında bulunanlara onun cübbesini parçalamalarını emretmiştir. Orada bulunanlar da cübbeyi parçalamıştır.⁸⁹⁵ Ebu Ubeyde ve Yezid b. Süfyan ipek giysi giydikleri için halife onlara öfkelenmiş ve onları taşlamıştır.⁸⁹⁶

Kaynaklarda, İyaz b. Ğanm, Şam’da cizyesini ödeyemeyenlerin başlarına zeytinyağı döküp, güneşin altında ayakta beklettiği aktarılmıştır. Bu olaya şahit olan Hiz. Ömer: “İnsanlara azap etmeyiniz. Zira dünyada insanlara azap edenlere muhakkak

⁸⁸⁵ İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 16.

⁸⁸⁶ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 348.

⁸⁸⁷ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 360.

⁸⁸⁸ Belazuri, *Fütuh*, 158; Taberi, *Tarih*, (1955), III, 362; İbn Hibban, *Siret*, 371.

⁸⁸⁹ Belazuri, *Fütuh*, 158; İbn Hibban, *Siret*, 372.

⁸⁹⁰ Mehmet Akbaş, “Hz. Ömer’in Kırbaacı”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15, sy.1 (2010): 63.

⁸⁹¹ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 325.

⁸⁹² Mehmet Azimli, *Dört Halifeyi Farklı Okumak-2, Hiz. Ömer* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 58.

⁸⁹³ Belazuri, *Fütuh*, 316.

⁸⁹⁴ Akbaş, “Hz. Ömer’in Kırbaacı”, 63.

⁸⁹⁵ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 335.

⁸⁹⁶ Şehbenderzade, *İslam Tarihi*, II, 303.

Allah ahirette azap eder.” sözünü hatırlatmış ve burada işkence gören kişileri serbest bırakmıştır.⁸⁹⁷

Hz. Ömer, içkinin helal olduğunu savunanların öldürülmesini⁸⁹⁸ ve içki içenlere ceza olarak seksen değnek vurulmasını emreden ilk kişidir. Halife içki dükkânı olarak kullanılan Ruveyşid es-Sakafi'nin evini yaktırdı. Ayrıca içkici olan Rebia b. Ümeyye⁸⁹⁹ ve Ebu Mihcen'i de sürgün ile cezalandırdı.⁹⁰⁰ Hz. Ömer, oğlu Ubeydullah'a içki içtiği için had cezası uyguladığı aktarılır.⁹⁰¹

Hz. Ömer, kocasına karşı kötü davranan bir kadını cezalandırmak için üç gün boyunca içi çöp dolu bir eve hapsetmiştir.⁹⁰² Haksız yere insanlardan şüphelenen ve onları suçlayan kişilere karşı da sert davranmıştır.⁹⁰³ Halife hicvedici sözler söyleyen Zibirkan b. Bedr'i Hutay kuyusuna atmıştır. Kuyunun aslında derin bir kuyu olmamakla beraber tünel veya mahzen olduğu bilinmektedir.⁹⁰⁴

3.2.1 Cisir Savaşı

Hz. Ömer, askerlerine Fars topraklarına gitmelerini emretti fakat ordu bu isteğe sıcak bakmadı. Ebu Ubeyde b. Mesud görevi gerçekleştirmek isteyen ilk kişi oldu ve ordu komutanı olarak harekete geçti. Farslıların komutanı Rüstem'di. Her fırsatta Fırat'ı geçmek isteyen⁹⁰⁵ Ebu Ubeyd, nehrin üzerine köprü yapılmasını emretti.⁹⁰⁶ Selit b. Kays'ın uyarılarına rağmen Ebu Ubeyd onu dikkate almadı.⁹⁰⁷

Farslılar ile Müslümanlar karşı karşıya geldi. Müslümanların atları daha önce hiç görmedikleri filleri karşılarında görünce korktular. Farslılar, süngülerle savaştıkları için Müslümanların atları ürküp daha fazla ilerleyemedi. Bu yüzden Müslümanlar savaşa yaya olarak devam etti. Filler de yaya olarak savaşan Müslümanların üzerine yürüdü ve orduyu dağıttı.⁹⁰⁸ Bunun üzerine Ebu Ubeyd, fillerin hortumunu keserek düşmanı

⁸⁹⁷ İmam Ebu Yusuf, *Kitabu'l-haraç*, çev: Ali Özek (İstanbul: Özek Yayınları, 1973), 204.

⁸⁹⁸ Taberi, *Tarih*, (1958), IV, 155.

⁸⁹⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 325.

⁹⁰⁰ Belazuri, *Fütuh*, 294.

⁹⁰¹ İbn Hibban, *Siret*, 370.

⁹⁰² Köse, *Dört Halife Dönemi*, 82.

⁹⁰³ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 325.

⁹⁰⁴ Köse, *Dört Halife Dönemi*, 82.

⁹⁰⁵ İbn Hibban, *Siret*, 367-368.

⁹⁰⁶ Belazuri, *Fütuh*, 287; Dineveri, *Ahbaru't-Tıval*, 173.

⁹⁰⁷ Belazuri, *Fütuh*, 287.

⁹⁰⁸ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 467-468.

durdurabileceğini düşündü.⁹⁰⁹ Bu düşüncesini gerçekleştirmek isterken filin altında feci şekilde ezildi.⁹¹⁰ Ebu Ubeyd'in ölümüyle Müslüman ordu bir anda zayıfladı.⁹¹¹ Sancağı Ebu Ubeyd'in kardeşi daha sonra oğlu alsa da başarılı olamayıp Farşlılar tarafından öldürüldü. Sancağı alan Müsenna b. Harise askerleri bir yere çekse de⁹¹² birçoğu onu bırakıp kaçmayı tercih etti.⁹¹³ Bunun üzerine Farşlılar hızlı hareket ederek tekrar Müslümanlara karşı hamlede bulundular. Sakifli bir adam Müslümanların geri çekilmesini engellemek için köprüyü kesti. Farşlılar köprüye kadar gelen Müslümanları kılıçtan geçirdi. İki arada kalan Müslümanlar kurtulmak için ırmağa atladı ve birçoğu boğuldu. Suda boğulan ve savaşta ölen Müslüman sayısı 4 bin kişidir.⁹¹⁴

3.2.2 Büveyb Savaşı

Büveyb savaşı, Müslümanlar ile Farşlılar arasında yapılmıştır.⁹¹⁵ Müslümanların komutanı Müsenna olmuş ve ordusunu Büveyb'de toplamıştır.⁹¹⁶ İki ordu savaştıktan sonra Müsenna, yenilen Farşlıların kaçmalarını engellemek için onlardan önce hareket ederek köprüyü kapatmış, böylece Farşlıların gidebileceği bir yer kalmamıştı. Kaçan Farşlılar Müslümanlar tarafından⁹¹⁷ yakalanıp öldürülmüştür. Savaş sonucunda her taraf kemiklerle dolmuştur.⁹¹⁸ Kemikler uzun süre ulu orta yerde kalmış⁹¹⁹ ve zamanla evlerin altında kaybolmuştur.⁹²⁰ Meydanlarda bu kadar ceset bırakan bir savaş daha görülmemiştir.⁹²¹

3.2.3 Kadisiye Savaşı

Hz. Ömer, Farşlılarla yapacağı savaşta Sa'd b. Ebi Vakkas'ı görevlendirdi.⁹²² Farşlıların komutanı Rüstem, Sa'd'ın karşısına ordugâh kurup askerlerini yerleştirdi ve

⁹⁰⁹ İbn Hibban, *Siret*, 368.

⁹¹⁰ Belazuri, *Fütuh*, 287.

⁹¹¹ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 463.

⁹¹² Belazuri, *Fütuh*, 287; Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 173; Ebu Ubeyd'in ölümünden sonra Cerir başa geçti ve Mihran ile mücadele etti. Bu mücadelenin sonunda Cerir, düşmanının kellesini kesip, mızrağa taktı ve ibret olması için dikti, Ebu Yusuf, *Kitabu'l-haraç*, 64.

⁹¹³ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 464.

⁹¹⁴ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 463-464.

⁹¹⁵ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 404.

⁹¹⁶ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 477.

⁹¹⁷ Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 175.

⁹¹⁸ Belazuri, *Fütuh*, 290.

⁹¹⁹ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 498.

⁹²⁰ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 493.

⁹²¹ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 490.

⁹²² İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 413.

kendisi de otuz üç fille savaş meydanına geldi.⁹²³ Fillerin Müslümanların üzerine saldırmaları ve saflar arasına dalması atların ürkmesine neden oldu.⁹²⁴ Müslümanlar savaşta fillerden dolayı büyük sıkıntılar yaşadı. Onlar fillerin üzerindeki askerleri öldürüp gözlerini çıkardılar.⁹²⁵ Müslümanlar, Rüstem'i öldürmek için harekete geçtiler. Rüstem dinlenirken, Hilal b. Alkame ona saldırdı ve onun omurunu kırdı. Hilal, tekrar hamlede bulununca o da kendisini suyun içine attı. Bunun üzerine Hilal de suya atlayıp onu ayaklarından yakalayıp çıkardı ve ölene kadar Rüstem'in alınına kılıcıyla vurdu.⁹²⁶

Bir rivayete göre de; Rüstem elindeki oku Hilal b. Alkame'nin ayağına attı ve ayağı üzenlikle beraber eyeye saplandı. Hilal yaralı olmasına rağmen Rüstem'e hamle yaparak onun kafasını kopardı.⁹²⁷ Rüstem'in cesedi kılıç ve mızrak izleriyle doluydu.⁹²⁸

Yezdcerd, Farşlılara yardım etmesi için Nuharican'ı görevlendirdi. Böylelikle Farşlılar Müslümanlarla tekrar savaşmak için karşı karşıya geldiler. Nuharican'ın karşısına Züheyr b. Süleym çıktı. Nuharican onu yere devirdi ve göğsüne oturdu. Boğazını kesmek istedi fakat Züheyr, onun parmağını ısırınca gücünü kaybetti.⁹²⁹ Züheyr, hançerle onun karnını yardı.⁹³⁰

Savaş sonucunda zincirlerle birbirlerine bağlanmış olan Farşlılar paniğe kapıldıkları için köprüyü geçemeyip yuvarlanmışlardır. Müslümanlar, Farşlıları yakalayıp bir kişiyi bile sağ bırakmamıştır.⁹³¹ Hiçbir savaşta bu kadar şiddetli mücadele edilmemiştir.⁹³² 30 bin savaşa katılan Farşlılardan 10 bin kişi öldürülmüş, Müslümanlardan da 2500 kişi şehit olmuştur.⁹³³

3.2.4 Medain'in Fethi

Kadisiye savaşının başarı ile sonuçlanması üzerine Müslümanlar, Farşlıları takip ederek Medain'e geldi.⁹³⁴ İki ordu Dicle'de karşı karşıya geldi.⁹³⁵ Asım b. Amr,

⁹²³ Taberi, *Tarih*, (1955), III, 591-592.

⁹²⁴ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 432-433.

⁹²⁵ İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 75.

⁹²⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 442.

⁹²⁷ İbn Hibban, *Siret*, 375; Rüstem'i öldüren kişinin kim olduğu bilinmemekle beraber, onun Kadisiye Nehri'ne düşüp boğularak öldüğünü aktaranlar da vardır, bk. Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 184.

⁹²⁸ Belazuri, *Fütuh*, 295; Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 184.

⁹²⁹ Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 184.

⁹³⁰ Belazuri, *Fütuh*, 299.

⁹³¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 442.

⁹³² Taberi, *Tarih*, (1958), IV, 39.

⁹³³ İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 75.

⁹³⁴ Taberi, *Tarih*, (1958), IV, 6.

⁹³⁵ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 469.

askerlerine Farşlıları gördükleri yerde onların gözlerine süngü saplamalarını emretti. Farşlılar, Müslümanlardan kaçmak istediler fakat başarılı olamadılar. Kaçmayı başaranlar da gözlerini kaybettiler.⁹³⁶ Batı Medain'in kuşatılması esnasında Müslümanlar büyük sıkıntılar karşılaştılar⁹³⁷ hatta kedi ve köpek eti yemek zorunda kaldılar.⁹³⁸

3.2.5 Mercu's-Suffer Savaşı

Bizanslılar ile Müslümanlar Mercu's-Suffer denilen yerde karşı karşıya geldi. Bu savaş öyle şiddetli geçti ki kanlar sulara karıştı.⁹³⁹

3.2.6 Celula Savaşı

Sa'd b. Ebi Vakkas, 12 bin kişilik ordunun başında Celula'ya hareket etti. Farşlıların başında da Rüstem'in kardeşi Hürezad vardı. Ok ve mızraklar paramparça olana kadar iki ordu şiddetli bir şekilde savaştı.⁹⁴⁰ Müslümanlar savaşın şiddetinden dolayı namazlarını işaretlerle kılmak zorunda kaldı.⁹⁴¹

Farşlılar, Müslümanları yok etmek için hendekler kazıp⁹⁴² hendeğin çevresine de demir diken döşediler. Fakat Farşlılar, hazırladıkları demir dikenlere kendileri saplanmaları sonucunda öldüler öyle ki atların ayak damarları bile kesildi. Sonuç olarak Farşlılardan 100 bin kişi öldü. Savaş meydanı cesetlerle dolduğu için bu olaya Celula el-Vakı'a denilmektedir.⁹⁴³

3.2.7 Nihavend Savaşı

Sa'd b. Ebi Vakkas, Fars hükümdarının Nihavend'e geldiğini Hz. Ömer'e bildirdi.⁹⁴⁴ Bunun üzerine halife de Ebu Musa Eş'ari'ye mektup yazarak Nihavend'e

⁹³⁶ Taberi, *Tarih*, (1958), IV, 10-11.

⁹³⁷ İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 468.

⁹³⁸ Taberi, *Tarih*, IV, 8. (1958); İbnü'l-Esir, *Kamil*, II, 468.

⁹³⁹ Belazuri, *Fütuh*, 140.

⁹⁴⁰ Belazuri, *Fütuh*, 301.

⁹⁴¹ Taberi, *Tarih*, (1958), IV, 41.

⁹⁴² Belazuri, *Fütuh*, 301.

⁹⁴³ Taberi, *Tarih*, (1958), IV, 39.

⁹⁴⁴ Taberi, *Tarih*, (1958), IV, 190.

doğru ilerlemesini emretti.⁹⁴⁵ Nihavend de Müslümanlar ile Farşlılar karşı karşıya geldi.⁹⁴⁶

Farşlılardan çok sayıda insan öldürüldü. Savaş meydanı cesetlerle doldu. Akan kanlardan dolayı insanların ve hayvanların ayakları kaydı. Ayakları kaydığı için ölen Müslümanlar bile vardı.⁹⁴⁷ Farşlılar, kendi askerlerinin kaçmasını engellemek için beşer ya da onar kişilik gruplar halinde birbirine zincirledi.⁹⁴⁸ Savaşta ölen ve yaralanan Müslümanların sayısı oldukça fazladır. Yaralanan Müslümanlar gece boyunca acıdan dolayı inledi.⁹⁴⁹

3.2.8 Hemedan'ın Fethi

Farşlılar, Nihavend savaşında başarılı olamayınca Hemedan'a doğru kaçmışlardır.⁹⁵⁰ Kufe valisi olan Muğire b. Şu'be, Cerir b. Abdullah'ı Hemedan'a göndermiştir. Hemedan halkı da Cerir b. Abdullah'ın gözüne ok atıp onu şehrin dışına çıkartmıştır. Fakat daha sonra Cerir, burayı fethetmiştir.⁹⁵¹

3.2.9 Yezdcerd b. Şehriyar'ın Öldürülmesi

Istahr halkı ve hükümdarları Yezdcerd ile birlikte isyan etti. Osman b. Ebi'l-As ile Abdullah b. Amir isyanı bastırmak için Istahr'a doğru hareket etti. İki taraf arasında çıkan savaş Müslümanların zaferiyle sonuçlanınca Yezdcerd, Merv'e kaçıp bir değirmene saklandı. Değirmenin içinde bulunan değirmencinin kendisinden para istemesi üzerine Yezdcerd kılıcını ve kemerini ona verdi. Yezdcerd'in uyumasını fırsat bilen değirmenci⁹⁵² değirmen taşını ona yuvarladı.⁹⁵³ Ya da değirmen kazmasıyla⁹⁵⁴

⁹⁴⁵ Taberi, *Tarih*, (1958), IV, 185.

⁹⁴⁶ İbn Hibban, *Siret*, 390.

⁹⁴⁷ Taberi, *Tarih*, (1958), IV, 209.

⁹⁴⁸ Belazuri, *Fütuh*, 345; Taberi, *Tarih*, (1958), IV, 216-217.

⁹⁴⁹ İbn Hibban, *Siret*, 390.

⁹⁵⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 22.

⁹⁵¹ Belazuri, *Fütuh*, 352.

⁹⁵² Dineveri, *Ahbaru't-Tıval*, 202.

⁹⁵³ Belazuri, *Fütuh*, 360; Yezdcerd'in başını taşla ezdi sonra da kafasını kesip askerlere vermiştir, İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 261.

⁹⁵⁴ Dineveri, *Ahbaru't-Tıval*, 202.

öldürdü ve onun tacını alıp cesedini de suya attı.⁹⁵⁵ Sonra bu durum öğrenilince değirmenci ve ailesi de öldürüldü.⁹⁵⁶

Başka bir rivayette göre; değirmenci Yezdcerd'i yedirip içirdi bunun karşılığında o da, ona kemerini hediye etti. Yezdcerd uykuya daldığında onu balta ile öldürdü, onun karnını yardıktan sonra içine ağır maddeler koyup suya attığı söylenir.⁹⁵⁷

3.2.10 Nube'nin Fethi

Müslümanlar, Nube'ye doğru hareket etti. Nubeliler, ok atmada oldukça marifetliydi ve Müslümanlara attıkları oklardan dolayı onlar gözlerinin karasını kaybetti. Bu yüzden Nubelilere gözlerin karasını vuranlar ismi verildi.⁹⁵⁸

3.2.11 Hz. Ömer'in Şehit Edilmesi

Muğire b. Şube'nin kölesi olan Ebu Lü'lü'e, Hz. Ömer'i gördü. Ona Muğire'ye ödediği verginin yüksek olduğunu söyledi ve ödediği ücretin düşürülmesini halifeden istedi.⁹⁵⁹ Ayrıca Ebu Lü'lü'e'nin marangoz, demirci ve nakkaş olduğunu öğrenen halife onun ödediği ücreti çok bulmadığını söyledi. Ondan kendisi için bir değirmen yapmasını istedi. Bunun üzerine Ebu Lü'lü'e; "İnsanların ondan bahsettikleri bir (el) değirmeni yapacağım." dedi.⁹⁶⁰

Ebu Lü'lü'e bu görüşmeden üç gün sonra⁹⁶¹ mescid de Hz. Ömer'i öldürmek için fırsat kollandı. Hz. Ömer namaz kılmak için tekbir aldığı anda Ebu Lü'lü'e onu şah damarından üç defa hançerledi.⁹⁶² Hançerin bir darbesi de Hz. Ömer'in göbeğinin altına geldi⁹⁶³ ve midelerini parçaladı. Bu darbeden dolayı halife öldü.⁹⁶⁴ Ayrıca Ebu Lü'lü'e mescitte bulunan on iki kişiyi daha yaraladı, bu yaraladıklarından altı kişinin de

⁹⁵⁵ Belazuri, *Fütuh*, 360; Bir rivayete göre de, Yezdcerd kendisinin öldürülmemesini ve Arap hükümdarının yanına götürülmesini istedi fakat adamlar onu yay kirişi ile boğup, elbisesini çıkarıp, cesedini denize attılar, bu görüş ile ilgili bk. Belazuri, *Fütuh*, 361.

⁹⁵⁶ Belazuri, *Fütuh*, 360.

⁹⁵⁷ Bu görüş ile ilgili bk. İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 128.

⁹⁵⁸ Taberi, *Tarih*, (1958), IV, 177.

⁹⁵⁹ İbn Hibban, *Siret*, 397.

⁹⁶⁰ Zühri, *Meğazi*, 161.

⁹⁶¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 55.

⁹⁶² İbn Kuteybe, *el-İmame ve's-Siyase (Hilafet ve Siyaset)*, çev: Cemalettin Saylık (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 48; İbn Hibban, *Siret*, 397; Ebu Lü'lü'e, Hz. Ömer'i altı defa hançerlenmiştir, İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 56.

⁹⁶³ Zühri, *Meğazi*, 161.

⁹⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 406.

ölümüne neden oldu. En son hançeri kendisine saplayarak intihar etti.⁹⁶⁵ Hz. Ömer, yaralandıktan sonra süt istedi, içtiğinde yarasından dışarıya doğru aktı.⁹⁶⁶

3.3 HZ. OSMAN DÖNEMİ

Hz. Osman; sakin, yumuşak bir insan olması sebebiyle kendinden önce halife olan ve daha sert uygulamaları ile meşhur Hz. Ömer'e göre halka daha sevimli gelmiştir. Ancak onun bu karakteri halk tarafından pek fazla umursanmamasına da sebep olmuştur. Hz. Osman'ın halifelığının son yıllarında kendi akrabalarına devlet yönetiminde görevler vermesi, Mısır'ın beşte birini Mervan'a hediye etmesi, akrabalarına mal dağıtması halk nezdinde eleştirilmesine neden olmuştur.⁹⁶⁷ Bu bölümde onun katledilmesi sürecine götüren olayları sebepleri ile birlikte incelemek istiyoruz:

3.3.1 Yönetim

Hz. Osman'a karşı yapılan başlıca eleştirilerden biri; suçsuz yere azlettiği valilerin yerine kendi akrabalarını göreve getirmesidir. Bu atamaları yaparken kişilerin liyakat ve tecrübelerine dahası Hz. Peygamber'in sünnetine tabi olup olmadığına bakılmamıştır. Halifenin bu icraatı toplum nezdinde doğru bulunmamıştır.⁹⁶⁸

Şibli'ye göre; bu düşünce yanlıştır. Zira Hz. Osman'ın devlet yönetimine getirdiği kişiler tecrübesiz değildir ve o, bu tür kişilere görev vermemiştir. Örneğin; Velid b. Ukbe, Said b. As, Abdullah b. Sad b. Ebi Serh, Abdullah b. Amir Hz. Osman tarafından devlet yönetimine yerleştirilen kişilerdir. Hz. Ömer'in atadığı kişiler kadar takva sahibi değillerdir, fakat onların devlet yönetiminde tecrübesiz olduklarını söylemek pek doğru değildir. Örneğin; Abdullah b. Sad, Trablusgarp ile Kıbrıs'ı ele geçirmiş, Abdullah b. Amir Kabil, Herat, Sicistan ve Nişabur fethinde bulunarak başarılı bir yönetim sergilemişlerdir.⁹⁶⁹

Hz. Osman dönemi yönetim problemleri bağlamında şunları söyleyebiliriz; Ebu Musa Eş'ari, Basra valiliğinden azledilerek yerine halifenin dayısının oğlu Abdullah b.

⁹⁶⁵ Zühri, *Meğazi*, 161.

⁹⁶⁶ Zühri, *Meğazi*, 162; İbn Hibban, *Siret*, 400.

⁹⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 68.

⁹⁶⁸ Bu konuda bk. İbn Zekvan, *Sire*, 61.

⁹⁶⁹ Bu görüş ile ilgili bk. Şibli, *İslam Tarihi*, V, 28.

Amir görevlendirilmiştir.⁹⁷⁰ Şam eyaletinin bir bölgesindeki Umeyr, görevinden azledilerek bölgesi Muaviye'ye devredilmiştir.⁹⁷¹ Kufe valisi Sa'd b. Ebi Vakkas hazineden aldığı parayı ödememesi sonucunda hazine görevlisi olan Abdullah b. Mesud ile aralarında meydana gelen tartışma sonucu⁹⁷² görevinden azledilmiş ve yerine Hz. Osman'ın akrabası olan Velid b. Ukbe tayin edilmiştir.⁹⁷³ Hz. Osman kendi akrabalarını azletmede oldukça direnirken diğer kabile mensuplarını azletme konusunda hızlı hareket etmesi de oldukça ilginçtir.⁹⁷⁴

Sa'd b. Ebi Vakkas ile İbn Mesud arasında yaşanan tartışmanın benzeri Velid b. Ukbe ile İbn Mesud arasında da yaşanmıştır. Velid b. Ukbe hazineden borç para almış, İbn Mesud da parayı ödemesini istemiştir. Olay, halifeye ulaştınca daha önce Sa'd b. Ebi Vakkas'ı azletmede hızlı davranan halife, bu sefer tam tersine hazine görevlisi İbn Mesud'u sorguya çekmiştir. İbn Mesud da tepki olarak görevinden istifa etmiştir.⁹⁷⁵

Hz. Osman, Velid b. Ukbe'nin içki içtiğine dair şikâyetler almış olmasına rağmen akrabası olduğu için ceza vermemiştir.⁹⁷⁶ Halifenin herhangi bir ceza vermemesi sonucunda halk olayı Hz. Ali'ye bildirmiştir. Hz. Ali ise valinin cezalandırılmasını istemiş bu yüzden halife valisine had cezası vermek zorunda kalmıştır.⁹⁷⁷

Hz. Osman, Velid b. Ukbe'yi görevden aldıktan sonra yerine yine akrabasından çok genç ve tecrübesiz Said b. As 'ı tayin etti.⁹⁷⁸ Said'in Kufe eşrafına söylediği: "Irak bölgesi Kureyş'in çiftliğidir" sözü halk tarafından kendisinin sevilmemesine ve şikâyet

⁹⁷⁰ Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 201.

⁹⁷¹ Zühri, *Meğazi*, 143.

⁹⁷² İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 87; İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 248.

⁹⁷³ Zühri, *Meğazi*, 143.

⁹⁷⁴ Bk. Mehmet Azimli, *Dört Halifeyi Farklı Okumak-3 Hz. Osman* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013), 93.

⁹⁷⁵ Azimli, *Hz. Osman*, 94.

⁹⁷⁶ Zühri, *Meğazi*, 144; Zekvan, *Sire*, 60; Velid'in içki içtiğine dair şahitlerin güvenilir olmaması sebebiyle ceza verilmemiş, fakat suçu kesin olarak ortaya çıktığında Velid cezalandırılmıştır, bk. Şibli, *Asr-ı Saadet*, V, 31.

⁹⁷⁷ Zühri, *Meğazi*, 144; Hz. Osman, valisi Velid b. Ukbe hakkında şikâyetler gelmiş olmasına rağmen kulak arkası etmiştir. Halk bunun üzerine Hz. Aişe'nin yanına gidip olayları anlattıklarında Hz. Aişe: "Osman hadleri iptal, şahitleri de tehdit etti." diyerek bağırıştır. Bu olay üzerine mescitte toplanan halk ikiye bölünmüş bazıları Hz. Aişe'yi desteklerken bazıları ise Hz. Aişe'nin olaya karışmamasını istemişlerdir. Mescitte iki taraf birbirlerine ayakkabı fırlatmıştır. Bu olay sonucunda Hz. Osman valisini azletmek zorunda kalmıştır, Harun Reşid Demirel," Hz. Aişe ve Siyaset (Hadis, Haber ve Tarihi Bilgiler Işığında)", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 3 (2000): 133.

⁹⁷⁸ Zühri, *Meğazi*, 144.

edilmesine neden oldu. Dahası Sa'd b. Ebi Vakkas'ın torunu olan Hişam b. Utbe, Said ile girdiği bir tartışma sonucu Said tarafından dövüldü ve evi yakıldı.⁹⁷⁹

Olaylar bu şekilde ilerlerken muhalefet de Said taraftarlarına karşı mücadele içine girmiştir; Nitekim vali Said taraftarı Abdurrahman b. Hubeyş, valiye karşı iyi niyetlerini beyan ederken muhalefet lideri Eşter onu duymuş ve Cüdebe, İbn Zî'l-Heneke Sa'sa'a, İbn el-Kevve', Kumeyl, Umeyr İbn Dabi'i Abdurrahman ve oğlunu savunan babasını bayılana kadar dövmüşlerdir.⁹⁸⁰

Hz. Osman, Mısır'da ordu komutanlığı görevini Amr b. As'dan almış sütkardeşi Abdullah b. Sad b. Ebi Serh'e vermiştir.⁹⁸¹ Müslüman olup hicret eden Abdullah daha sonra İslam dininden dönmüştü.⁹⁸² Mekke'nin feth edildiği gün de Hz. Peygamber onun öldürülmesini emretmiş fakat Hz. Osman'ın araya girmesi sonucunda affedilmişti. Mısır da Muhammed b. Ebi Bekir ve Muhammed b. Huzeyfe birlikte hareket edip halkı Hz. Osman'ın valisine karşı kıskırtmışlardır. Mısır halkı kıskırtmalardan etkilenecek valiyi Hz. Osman'a şikâyet edince vali, şikâyetinde bulunan adamı döve döve öldürmüştür.⁹⁸³

Sonuç olarak Hz. Osman, valileri önemsiz sebeplerle azletmiş ve yerine de akrabalarını tayin etmiştir.⁹⁸⁴ Azledilen mağdur valilerden Amr b. As halkı halifeye karşı kıskırtınca insanlar öfke ile gruplar halinde toplanarak yönetime karşı Mısır'dan Medine'ye doğru hareket etmişlerdir.⁹⁸⁵

Hz. Osman'ın eleştirildiği bir diğer konu da; hazineden borç para almış olmasına rağmen geri ödememesidir. Hazine görevlisi Abdullah b. Erkam, halifeden aldığı parayı ödemesini istemiş, ancak Hz. Osman, bunu yapmayarak sürekli oyalamıştır. Abdullah b. Erkam, borcu tekrar hatırlatsa da halife ondan ya bu ısrarını bırakıp görevine devam etmesini ya da hazinenin anahtarını teslim etmesini istemiştir. Bunun üzerine hazine görevlisi istifa etmiştir.⁹⁸⁶

Benzer bir şekilde Hz. Osman devlet hazinesinden para alarak akrabalarına yardım etti, halife yaptığı bu davranışın sıla-i rahim olduğunu söyledi. Hz. Osman bu

⁹⁷⁹ Mustafa Fayda, *Hülafa-yı Raşidin Dönemi (Dört Halife Dönemi)* (İstanbul: y.e.y., 2014), 354.

⁹⁸⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 143.

⁹⁸¹ Zühri, *Meğazi*, 143; Dineveri, *Ahbaru't-Tıval*, 201; Amr b. As', İskenderiye isyanında zimmilere karşı sert davranmış ayrıca çocukları da köle olarak alınmasını emretmiştir, Şibli, *Asr-ı Saadet*, V, 289.

⁹⁸² Belazuri, *Fütuh*, 318.

⁹⁸³ Adem Apak, *Hz. Osman Dönemi Devlet Siyaseti* (İstanbul: y.e.y., 2003), 167.

⁹⁸⁴ Ünal Kılıç, "Kufelilerin Hz. Osman'a Muhalefet Etmelerinin Sebepleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6, sy. 2 (2002): 242.

⁹⁸⁵ Apak, *Hz. Osman*, 167.

⁹⁸⁶ Zekvan, *Sire*, 58-59.

davranışını şu sözlerle: “Ebu Bekir ve Ömer, hazineden kendi hakları olanı (kullanmayıp) bıraktılar. Ben ise hakkımı aldım ve akrabalarımaya dağıttım.” savundu.⁹⁸⁷ Fakat halifenin bu davranışı halk tarafından eleştirilmesine neden oldu.⁹⁸⁸ Ancak Şibli gibi müellifler bu anlatıların halifeye atılmış bir iftira olduğunu belirtirler.⁹⁸⁹

Hz. Osman’ın eleştirildiği konulardan bir diğeri de; Mısır ganimetinin beşte birini akrabası Mervan’a vermesidir.⁹⁹⁰ Şibli, bu bilginin doğru olmadığını savunmaktadır.⁹⁹¹ Kaynaklarda Hz. Osman’ın, Mervan’a vermiş olduğu ganimetlerin mübalağa olduğu söylenmekle beraber Abdullah b. Sad için vaat edilen ganimeti de vermemiştir.⁹⁹²

Halk, Hz. Osman’ın uygulamalarını eleştirmeye başladı. Bunun üzerine halife kendisi hakkında eleştiride bulunan kişileri tespit etmek için casus tuttu. Kendisini eleştiren kişileri öğrenince de onları kırbaçlattı, ganimetten mahrum bıraktı, ta’zir uygulayarak cezalandırdı.⁹⁹³

3.3.2 Sahabeye Karşı Tutumu

Hz. Osman, herkesle iyi geçinen, insanlarla bir problemi olmayan biri iken halifelik yıllarında sahabe toplumu ile arası bozulmuştur.⁹⁹⁴ Nedeni ise, valilerin uygulamalarından rahatsız olan toplumun halifeye şikâyette bulunmalarına rağmen sonuç alınamamasıdır. Dahası Hz. Osman, şikâyete gelenlere bazen hakaret etmiş bazen dövdürmüştür. Ayrıca onun bazı kişileri de haksız yere sürgünle cezalandırdığı vakidir. Hz. Osman tarafından sürgün cezası verilen kişilerin isimleri şöyledir: Ebu Zer, Amir b. Abdullah, Abdullah b. Mesud, Huzeyfe b. Yeman, Zeyd b. Suhan.⁹⁹⁵ Yine Ebu Zeynep, Ebu’l-Verra ve Malik b. Haris adlı kişiler de Şam’a sürgün edilmiştir. Şam’a gelen bu kişiler, yönetime karşı durmaya devam edince halife onları Hims Valisi Abdurrahman b.

⁹⁸⁷ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 68.

⁹⁸⁸ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 68.

⁹⁸⁹ Bk. Şibli, *Asr-ı Saadet*, V, 28-29.

⁹⁹⁰ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 68.

⁹⁹¹ Şibli, *Asr-ı Saadet*, V, 29.

⁹⁹² Ünlü, *İslam Tarihi*, I, 138.

⁹⁹³ Zekvan, *Sire*, 62.

⁹⁹⁴ Azimli, *Hz. Osman*, 108.

⁹⁹⁵ Zekvan, *Sire*, 62.

Halid'in yanına göndermiştir. Vali ise onları her gittiği yere yaya götürmüş ve onlara karşı oldukça sert davranmıştır.⁹⁹⁶

Şimdi de Hz. Osman'ın baskısına maruz kalan üç sahabiye anlatmak istiyoruz:

3.3.2.a Abdullah b. Mesud

Hz. Osman döneminde malın dağıtımı önemli bir problem idi. Ümeyyeoğulları, Medine'de devlet hazinesini kendi istekleri doğrultusunda kullanmak istediler. Fakat hazineden sorumlu olan Abdullah b. Erkam bu duruma rıza göstermedi. Mervan'ın kardeşi hazineden para almak istedi fakat Abdullah b. Erkam buna izin vermedi. Durumdan haberdar olan Hz. Osman'ın hazine görevlisi Abdullah b. Erkam'a kızması sonucu İbn Erkam görevinden istifa etti. Kufe'de de benzer bir hadise yaşanmış,⁹⁹⁷ olay şu şekilde cereyan etmiştir; Vali Velid b. Ukbe hazineden borç para almış ve hazine görevlisi İbn Mesud da parayı ödemesini isteyince problem çıkmıştır. Olay, halifeye ulaşınca daha önce Sa'd b. Ebi Vakkas'ı azletmede hızlı davranan halife, bu sefer tam tersine hazine görevlisi İbn Mesud'u sorguya çekmiştir. İbn Mesud da tepki olarak görevinden istifa etmiştir.⁹⁹⁸ Bunun üzerine İbn Mesud'un öğrencileri ve çevresindekiler Velid'i eleştirmeye başlamıştır. Eleştiriler, Velid'i rahatsız edecek seviyeye gelince halifeye, İbn Mesud'un fitne çıkardığını söylemiş, halife de valisinin sözlerine inanarak İbn Mesud'un Kufe'den uzaklaştırılmasını emretmiştir. Medine'ye gelen İbn Mesud mescide girdiğinde Hz. Osman ona: "Bakın bakın kustumuk ve pislik üzerinde dolaşan bir böcek geldi" diyerek aşağılamıştır. İbn Mesud, halifeye Hz. Peygamber'in arkadaşı olduğunu hatırlatsa da⁹⁹⁹ mescitten zorla dışarı atılmış ve halifenin adamları¹⁰⁰⁰ onu dövmüş¹⁰⁰¹ onun kaburga kemiklerini kırmıştır. Ayrıca Medine'de göz hapsine alınmış ve maası da kesilmiştir. Bütün bu olaylardan dolayı İbn Mesud, cenaze namazını Hz. Osman tarafından kıldırılmamasını vasiyette bulunmuştur.¹⁰⁰²

⁹⁹⁶ Adem Apak, "Hz. Osman ve Halifelik Dönemi(644-656)", *İslam Tarihi*, Ed. Eyüp Baş (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 279.

⁹⁹⁷ Azimli, *Hz. Osman*, 109.

⁹⁹⁸ Azimli, *Hz. Osman*, 94.

⁹⁹⁹ Azimli, *Hz. Osman*, 110; Hz. Aişe bu olaydan dolayı Hz. Osman'ı azarlamış ve onun aleyhinde konuşmaya başlamıştır, Demirel," Hz. Aişe ve Siyaset", 133.

¹⁰⁰⁰ Azimli, *Hz. Osman*, 111.

¹⁰⁰¹ Mehmet Nadir Özdemir, "İslam Tarihi'nde İlk İhtilafların Odağında Bir İsim: Ammar b. Yasir", *Toplum Bilimleri Dergisi* 47, sy. 14 (2013): 315.

¹⁰⁰² Azimli, *Hz. Osman*, 111.

3.3.2.b Ebu Zer

Ebu Zer, Hz. Peygamber'in vefatından sonra inzivaya çekilmiş, Hz. Ebu Bekir'in de vefatıyla Medine'den ayrılıp Şam'a yerleşmiştir.¹⁰⁰³ Fakat Muaviye ile Ebu Zer'in arasında problemler yaşanmıştır. Bu problem şöyledir; Ebu Zer, ganimete *Allah'ın malı* diyen Muaviye'yi uyarılmış, ganimetin *Müslümanların malı* olduğunu söylemiştir.¹⁰⁰⁴ Muaviye bunu ganimeti istediği gibi harcayabilmek için söylemiştir.¹⁰⁰⁵

Ebu Zer, mal biriktirmeye karşı olduğu için çarşı ve pazarlar da insanlara şöyle seslendi: "Ey zenginler ve ey günahkâr fakirler! O altın ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda sarf etmeyenlerin cehennem ateşiyle yanıp kavrulacaklarına dair haberler vardır. Onların yüzleri, önleri ve sırtları bu ateşten demirlerle dağlanacaktır."¹⁰⁰⁶ Ebu Zer'in bu tarz konuşmalarından dolayı fakirler zenginlere karşı cephe almıştır. Fakirler Ebu Zer'in yanında yer alırken, zenginler de bu durumu Muaviye'ye bildirmiştir. Bundan rahatsız olan Muaviye, halifeye mektup yazarak Ebu Zer'i şikâyet etmiştir.¹⁰⁰⁷ Bu süreçte Ebu Zer, ölüm tehditleri almış¹⁰⁰⁸ ve konuşması da yasaklanmıştır.¹⁰⁰⁹ Halife, valisinin dediklerine inanıp Ebu Zer'in Medine'ye gönderilmesini istemiştir. Ebu Zer, palansız azgın bir hayvanın üzerine sırf işkence olsun diye bindirilmiş ve Medine'ye o vaziyette getirilmiştir. Bu yolculukta Ebu Zer'in bacaklarının yara bere içinde kaldığı ve etleri döküldüğü rivayet edilmiştir.¹⁰¹⁰ Bu rivayetin abartılı bir aktarım olduğu söylenmektedir.¹⁰¹¹

Hz. Osman'ın, Medine'ye gelen Ebu Zer ile konuşması aynen şöyledir:

Bu Şamlılar senin dilinin uzunluğundan söz edip duruyorlar, sebebi nedir? diye sorar. Bunun üzere Ebu Zer de olup bitenleri anlatır. Ancak Hz. Osman şöyle karşılık verir: "Ey Ebu Zer! Ben ancak bana düşenleri yerine getirebilirim. Müslümanları da gayret sarf etmeye ve iktisatlı davranmaya davet edebilirim. Zühd ve takvaya bağlanmaları konusunda onları mecbur edemem."¹⁰¹²

¹⁰⁰³ Nedvi ve Ansari, *Ashabı Kiram*, III, 187.

¹⁰⁰⁴ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 119.

¹⁰⁰⁵ Azimli, *Hz. Osman*, 113.

¹⁰⁰⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 119.

¹⁰⁰⁷ Azimli, *Hz. Osman*, 114.

¹⁰⁰⁸ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 118.

¹⁰⁰⁹ Abdullah Aydın, "Ebu Zer el-Gıfari", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 10 (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 267.

¹⁰¹⁰ Azimli, *Hz. Osman*, 114.

¹⁰¹¹ Şibli, *Asr-ı Saadet*, V, 298.

¹⁰¹² İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 120.

Ebu Zer, halifenin Tuleka denilen kişilerle birlikte hareket ettiğini, halka ait olan arazilere el koyduğunu söylemiştir.¹⁰¹³ Halife, kendinden önceki halifelerin, Hz. Peygamber'in sürgün ettiği Hakem'i¹⁰¹⁴ Medine'de en iyi şekilde ağırlarken, Mekke döneminde dini uğruna her türlü işkenceye maruz kalan Ebu Zer'i¹⁰¹⁵ “*Fitneyi seven adam*”¹⁰¹⁶ diyerek Rebeze'ye sürgün etmiştir. Ebu Zer'in gittiği yerde karısı ve kölesi dışında hiç kimsesi yoktu.¹⁰¹⁷ Ebu Zer zorla kabilesinden ayrı bir yere gönderilip burada tutulduğu için şikâyet etmiştir.¹⁰¹⁸ Bazı müellifler, Ebu Zer'in Rebeze'ye kendi isteğiyle gittiğini söylemektedir.¹⁰¹⁹ İbnü'l-Esir'in şu sözleri itiraf niteliğindedir:

Bu yıl içinde Ebu Zer el-Gıfari Şam'dan Medine'ye gönderilmiş ve bu hususta birçok sebepler ileri sürülmüştü. Bu sebepler arasında Muaviye'nin Ebu Zer'e küfretmesi, onu ölümle tehdidi gibi şeyler nakledilir ve Şam'dan Medine'ye gönderilmesi ve Medine'den sürgün edilmesi gibi acı olayların anlatılması pek doğru olmaz. Bu doğru olsa bile Hz. Osman'a bu konuda hak vermek gerekir, çünkü devlet başkanının emri altında bulunanları te'dip etmeye hakkı vardır. Bu ve bu gibi konularda devlet başkanı yetkilidir. Bunun için de Hz. Osman'ın kınanması mümkün değildir. Fakat bütün bunlara rağmen ben bunları anlatmaktan hiç hoşlanmıyorum.¹⁰²⁰

Ebu Zer'in tavrını kabul etmeyen müellifler ise; Müctehid¹⁰²¹ ve kendi fikirlerini kabul ettirmek için baskı yanlısı olan Ebu Zer'in, mal-mülk biriktiren kişilerin kâfir olduğunu söyleyerek onlarla tartıştığını belirterek, halifenin sürgün kararının yerinde olduğunu savunurlar.¹⁰²²

Benzer şekilde Ahmet Cevdet de halifeyi şu sözlerle savunur:

Şimdi insaf ile düşünürsek Hazret-i Osman'ın bunda ne suçu vardır. Ebu Zer, herkesin bir lokma ve bir hırkaya kanaat etmesini istiyor. Müslüman malının fazlasını Allah uğruna sarf etsin diye ısrar ediyor. Çok güzel bir arzu, vaizler halkı böyle fedakârlık yapmaya teşvik edebilirler. Fakat hükümet bu hususta halkı zorlayabilir mi? Malının zekâtını veren adamı malının fazlasını da ihtiyaç sahiplerine ver, diye zorlayabilir mi? Hazret-i Osman ne yapsın.¹⁰²³

Ancak bu görüşlerin de tenkidi yapılmıştır;

¹⁰¹³ Azimli, *Hz. Osman*, 115.

¹⁰¹⁴ Hakem b. As, Hz. Peygamber'e eziyet eden Mekkelilerden birisidir. Hz. Peygamber'in yürüyüşüyle dalga geçmiş ve hanımlarından birisinin odasındayken onu gizlice izlemiştir. Hz. Peygamber de Hakem'i ve soyunu lanetleyip Medine'den sürmüştür, Belazuri, *Ensab*, I, 281.

¹⁰¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 253.

¹⁰¹⁶ Azimli, *Hz. Osman*, 115.

¹⁰¹⁷ İbn-i Hişam, *Siret*, IV, 226.

¹⁰¹⁸ Azimli, *Hz. Osman*, 116.

¹⁰¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 256.

¹⁰²⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 118.

¹⁰²¹ Bir konuda elden gelen çabayı sarf etmek, bir şeyi elde edebilmek için olanca gücü harcamak anlamına gelir, H. Yunus Apaydın, “İctihad”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 21 (İstanbul: TDV Yayınları 2000), 432.

¹⁰²² Şibli, *Asr-ı Saadet*, V, 298.

¹⁰²³ Ahmed Cevdet, *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hülafa*, haz: Mahir İz (y.y.: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985), II, 304.

Olaya devlet adamı mantığı içinde bakan Ahmet Cevdet Paşa tabii ki böyle diyecektir. Ancak bu anlayışın toplumları isyana yönelttiği, fakirlerin zenginlere karşı düşmanlıkları çoğalttığı, sonuçta toplumları yıkılışa sürüklediğini göremeyecek kadar öngörüsüz olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰²⁴

Bu noktada; Ebu Zer'in mi yoksa halife ve Emevilerin mi haklı olduğu konusunda cevap vermek gerekiyor. Soru şu: Hz. Ebu Bekir ve özellikle de fetihler sonucu ganimetlerin aktığı Hz. Ömer döneminde hiç sorun çıkarmayan Ebu Zer'e ne oldu da Hz. Osman'ın döneminde "ıflah olmaz bir mal düşmanı" kesildi (veya öyle gösterildi)? Bu sorunun cevabı verilebilirse sorun çözülebilir.¹⁰²⁵

Ebu Zer'in mal biriktirmeye karşı olmadığı, onun kenz yani mal yığmaya karşı bir kişi olduğunu söylemektedir. Gerek Hz. Peygamber döneminde gerekse Hz. Osman'dan önceki halifeler döneminde de zenginler vardı ama Ebu Zer, bunların hiçbirine laf etmemiştir.¹⁰²⁶ Şeklinde görüş beyan edenler de bulunmaktadır.

3.3.2.c Ammar b. Yasir

Hz. Osman'ın eleştirilmesinin nedenlerinden biri de Ammar b. Yasir'in dövülme hadisesidir.¹⁰²⁷ Bu konu ile ilgili farklı rivayetler vardır. Rivayetlerden ilki şöyledir; Hz. Osman'ın, hazineden para alarak akrabalarına yardım etmesi halk tarafından onun eleştirilmesine neden olmuştur. Bunun üzerine Hz. Osman: "Ebu Bekir ve Ömer, hazineden kendi hakları olanı (kullanmayıp) bıraktılar. Ben ise hakkımı aldım ve akrabalarıma dağıttım." diyerek kendini savunmuştur.¹⁰²⁸ Ammar b. Yasir, halifenin bu sözlerine cevap verince halife ona: "Ey idrarını tutamayan Sümeyye'nin oğlu! Sen hangi cüretle bana karşı konuşuyorsun" dedi. Halife, aslında bu sözlerle Ammar'ın hem bir köle olarak konuşma hakkının olmadığını hem de annesinin adı ile hitap ederek babasının belirsizliğini ima etmiştir. Hz. Osman'ın emriyle mescitten çıkarılan Ammar bayılana kadar dayak yemiştir.¹⁰²⁹

Başka bir rivayette ise, Hz. Osman'ın uygulamalarından şikâyetçi olan sahabe bir araya gelip Hz. Osman'a mektup yazdı. Mektupta; kendisinden önceki halifelerin uygulamalarını terk ettiği, Mervan'a haksız yere mal hibe ettiği, devlet yönetiminde akrabalarına iltimas tanıdığı ve liyakat sahibi olmayan kişilere görev verdiği, Kufe valisi olan Velid b. Ukbe'nin sarhoş bir halde namaz kılmasına rağmen herhangi bir

¹⁰²⁴ Azimli, *Hz. Osman*, 117.

¹⁰²⁵ Azimli, *Hz. Osman*, 117-118.

¹⁰²⁶ Bk. Azimli, *Hz. Osman*, 118-119.

¹⁰²⁷ Sıddık Korkmaz, *Hz. Ali'nin Vasiliği Düşüncesi ve Oluşum Süreci* (Konya: y.e.y., 2008), 58.

¹⁰²⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 68.

¹⁰²⁹ Azimli, *Hz. Osman*, 121.

yaptırım uygulanmadığı, cezalarda yumuşak sopa yerine kırbaç kullandığı gibi konular yer almaktaydı. Ammar b. Yasir, mektubu Hz. Osman'a iletince halife yazıyı kimin yazdığını sorsa da Ammar cevap vermedi. Bunun üzerine söze atılan Mervan: “Bu siyah köle, insanları sana karşı kıskırttı. Eğer onu öldürürsen arkasındakileri cezalandırmış olacaksın.” dedi. Hz. Osman, bunun üzerine Ammar'ın dövülmesini emretti ayrıca kendisinin de ona vurduğu aktarılır.¹⁰³⁰ Ammar b. Yasir, bağırsakları patlayana kadar dayak yedi¹⁰³¹ hatta bağırsaklarının bir kısmı gözükür halde¹⁰³² bahçeye kadar sürüklendi.¹⁰³³ Olay üzerine Ammar, “Allah'a hamdolsun ki bu Allah yolunda çektiğimiz ilk eziyet değildir.” diyerek Mekke dönemindeki işkenceleri hatırlatmıştır. Bir diğer rivayette ise, Hz. Osman, Ebu Zer'in ölüm haberini alınca: “*Allah rahmet etsin*” dedi. Bunun üzerine Ammar b. Yasir, Hz. Osman'a: “Allah nefislerimizin şerrinden bize merhamet etsin” dedi. Hz. Osman bu söze öfkeleniği için¹⁰³⁴ onu hapsedip¹⁰³⁵ sürgün etmekle tehdit etmiştir. Ammar bu olaydan dolayı Hz. Osman'ın kâfir olduğunu¹⁰³⁶ ve halifenin öldürülmesi gerektiğini söylemiştir.¹⁰³⁷

Bazı müellifler, Ammar b. Yasir'in Hz. Osman tarafından şiddet gördüğüne dair sağlam deliller olmadığını, bu tarz anlatımlarla Hz. Osman'a iftira atıldığını belirtmektedir.¹⁰³⁸

Şibli, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde de benzer olayların yaşanmış olmasından dolayı Hz. Osman'ın sahabiye karşı sert tutumunun kayda değer olmadığını belirtir. Buna; İyaz b. Ğanm'ın valilikten azledip çobanlık yapmasını, Sa'd b. Ebi Vakkas'ı ve Ubeyy b. Kab'ı da kırbaçla cezalandırmasını örnek gösterir.¹⁰³⁹

¹⁰³⁰ İbn Kuteybe, *el-İmame ve's-Siyase (Hilafet ve Siyaset)*, çev: Cemalettin Saylık (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 62-63.

¹⁰³¹ Zekvan, *Sire*, 62.

¹⁰³² Belazuri, *Ensab*, I, 321; Ammar'ı döven kişi Ukbe b. Amir olduğu da söylenir, bu görüş ile ilgili bk. Belazuri, *Ensab*, I, 321.

¹⁰³³ İbn Kuteybe, *İmame*, 62-63.

¹⁰³⁴ Azimli, *Hz. Osman*, 120-121.

¹⁰³⁵ Özdemir, “Ammar b. Yasir”, 319.

¹⁰³⁶ Ahmet Akbulut, *Sahabe Devri Siyasi Hadiselerin Kelami Problemlere Etkileri* (İstanbul: y.e.y., 1992), 175.

¹⁰³⁷ Azimli, *Hz. Osman*, 121.

¹⁰³⁸ Bu görüş ile ilgili bk. Nuri Ünlü, *İslam Tarihi, (Başlangıçtan Osmanlılara Kadar)* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1992), I, 137.

¹⁰³⁹ Bu görüş ile ilgili bk. Şibli, *Asr-ı Saadet*, V, 30.

3.3.3 Hz. Osman'ın Şehit Edilişi

Hz. Osman'ın yönetiminde bazı problemlere tekrar değinirsek; Halife yönetimde akrabalarını ön planda tutmuş, sahabiye karşı sert davranarak onları dövmüş, maaşlarını kesmiş ve sürgün etmiştir. Ayrıca ganimetten Müslümanlara pay vermemiş, sadakayı adaletli dağıtmamış,¹⁰⁴⁰ valilerin yapmış olduğu haksızlıklara göz yummuş, Mervan'a Afrika'dan gelen ganimetten hisse vermiştir.¹⁰⁴¹ Bütün bu nedenlerden dolayı Müslümanlar, Hz. Osman'ın uygulamalarından rahatsız olmuşlar, yönetime karşı hareket etmişlerdir.¹⁰⁴² Toplumun, Hz. Osman'a karşı bu muhalefetinden dolayı halife minbere çıkmış ve şöyle konuşmuştur:

Her şeyin bir afeti, her nimetin bir illeti vardır. Bu ümmetin illeti ve bu dinin afeti ayıplayan ve kötüleyen insanlardır. Bunlar sizin yüzünüze hoşunuza gidecek şekilde görünür, arkanızdan ise hoşlanmadığınız şekilde davranırlar. Ey Muhacir ve Ensarlar! Allah'a yemin ederim ki öyle şeylerle beni ayıplayıp kötülediniz ki Ömer döneminde bunları hoş gördünüz. Ancak o, sizi kahretti ve haddinizi aşmanıza izin vermedi. Sizden hiç kimse gözünü açamadı ve ona yan bakamadı. Allah'a yemin ederim ki yakınlarım sayıca daha fazladır. İnsanlara daha çok yardım eden biriyim ve ondan daha çok liyakat sahibiyim. Ayrıca onlara “Haklarınızdan bir şey kaybediyor musunuz?” diye sordu. “Ben neden iyilik, fazl ve keremde istediğimi gerçekleştirmeyeyim? Allah'a yemin olsun ki bana eleştiri yönelttiğiniz ve beni ayıpladığınız bir iş yoktur ki ben o işi bilerek yapmış ve ortaya koyduğum şeyi bilerek ortaya koymuş olmayayım.”¹⁰⁴³

Bazı Müellifler, Hz. Osman'ın bu konuşmasını doğru bulmamaktadır. Halife sürekli kendisini Hz. Ömer ile karşılaştırılmasından da bir hayli rahatsızdır ve Hz. Ömer'in halkı ezdiğini söylese de asıl ezilmenin Hz. Osman döneminde yaşandığı kanaatindedirler.¹⁰⁴⁴ Hz. Osman, Medine'de olumsuz olaylar yaşandığı için valiler toplantısı yapmaya karar verdi. Aslında bu toplantının sorunları çözmeye yönelik değil halkı nasıl sindiririm düşüncesiyle yapılan bir görüşme olduğu söylenir.¹⁰⁴⁵

Muaviye valiler toplantısından sonra Hz. Ali, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Ammar b. Yasir'in yanına geldi ve onlara: “Ey sahabe topluluğu! Bu yaşlı zat hakkında size hayır tavsiye ediyorum. Allah'a yemin ederim ki sizin aranızda öldürülecek olursa Medine'yi atlar ve savaşçılarla dolduracağım.” diyerek onları tehdit etti.¹⁰⁴⁶ Daha sonra Muaviye; Hz. Ali, Talha ve Zübeyr'i öldürmek

¹⁰⁴⁰ Zekvan, *Sire*, 61-63.

¹⁰⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 68.

¹⁰⁴² Zekvan, *Sire*, 63.

¹⁰⁴³ İbn Kuteybe, *İmame*, 57.

¹⁰⁴⁴ Bu görüş ile ilgili bk. Azimli, *Hz. Osman*, 142.

¹⁰⁴⁵ Bu görüş ile ilgili bk. Azimli, *Hz. Osman*, 145.

¹⁰⁴⁶ İbn Kuteybe, *İmame*, 57-58.

için Hz. Osman'dan izin istedi. Fakat halife buna izin vermedi. Bunun üzerine Muaviye halifeye: "Eğer sen onları öldürmezsen onlar seni öldürecek." dedi.¹⁰⁴⁷

Eyaletlerdeki Muhalifler, valiler toplantısından bir sonuç çıkmayacağını anlayınca sahabilerle iletişime geçtiler. Sahabe grubu yönetimde yer almamalarına rağmen büyük bir nüfuza sahiptiler.¹⁰⁴⁸ Hz. Aişe ve Hafsa halifeye karşı: "Allah'ın emirlerini terk ettin ve onun Resulüne muhalefet ettin" dediler. Hz. Aişe'nin bu sözü Hz. Osman'ın karşısında olduğunu göstermektedir.¹⁰⁴⁹ Bu sözlere öfkelenen Hz. Osman, onların fitneci olduklarını söyledi. Orada bulunan Sa'd b. Ebi Vakkas, halifenin bu sözlerini eleştirince halife, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın üzerine yürüse de o mescidi terk etti.¹⁰⁵⁰

Hz. Osman aleyhinde konuşan Cebele b. Amr, elindeki demiri bir gün halifenin boyuna geçireceğini söyleyerek onu tehdit etmiştir. Cebele b. Amr'ın yanında bulunanlar bu sözlerden cesaret alarak halifeye karşı laflarını esirgememişlerdir.¹⁰⁵¹

Bir gün Hz. Osman, Hz. Peygamber döneminden kalan asayı eline almış ve hutbe okurken de ona dayanmıştı. Cehcah el-Gıfari, halifenin elindeki asayı almış ve dizlerinde kırıp atmıştır. Bu olay halifeye fiili saldırılar da bulunulduğunu göstermektedir.¹⁰⁵²

Aslında bu olaylar Medine'de halifeye karşı muhaliflerin arttığını da göstermektedir. Sahabiler, Medine dışındaki muhalif güçlerle de sürekli iletişim halindeydiler. Medineliler, kendi aralarında halifenin öldürülmesini konuşuyordu. Bu durum Medine dışındaki muhalifleri de harekete geçirdi.¹⁰⁵³ Hz. Osman'a karşı olan Muhammed b. Ebi Bekir ve Muhammed b. Huzeyfe Mısır halkını kışkırttı. Bunun üzerine halk, Hz. Osman'ı muhasara altına almak için yola çıktılar ve niyetlerinin umre yapmak olduğunu söylediler.¹⁰⁵⁴

Hz. Osman kendisi için ayaklanan gruplara karşı:

¹⁰⁴⁷ İbn Kuteybe, *İmame*, 61.

¹⁰⁴⁸ Azimli, *Hz. Osman*, 146-145.

¹⁰⁴⁹ Akbulut, *Sahabe Devri*, 185.

¹⁰⁵⁰ Demirel, "Hz. Aişe ve Siyaset", 134.

¹⁰⁵¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 174; Cebele b. Amr'ın Hz. Osman'a karşı öfkelenmesinin sebebi Haris b. Hakem keyfi uygulamalar neticesinde halktan vergi toplamıştır. Bu durum halifeye söylenmiş olmasına rağmen Hz. Osman şikâyeti önemsemedi. Halifenin bu umursamaz tavrı halkın halifeye karşı propaganda yapmasına neden olmuştur, Kenan Ayar, *Sahabe Dönemi Siyasi Olaylarında Kur'an'ın Rolü* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014), 164.

¹⁰⁵² İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 174.

¹⁰⁵³ Azimli, *Hz. Osman*, 148.

¹⁰⁵⁴ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 167-168.

Ben minberden indikten sonra sizin ileri gelenleriniz bana gelsinler ve görüşlerini beyan etsinler. Vallahi eğer aranızda bir köle dahi beni hakka iletcek olursa onun dediğini yerine getirir, bir köle gibi boyun eğer ve Allah'a giden yolun dışında hiçbir yolun olmadığını beyan ederim. Vallahi sizin arzu ettiğiniz gibi razı edeceğim ve Mervan'ı ve yakınlarını sizden ve kendimden uzaklaştıracağım, onları sizinde aramızda perde edinmeyeceğim. dedi.¹⁰⁵⁵

Müslümanlar halifenin bu hutbesinden dolayı duygulanmışlardır.¹⁰⁵⁶ Görüşmeler neticesinde Medine'ye gelen muhalifler geri dönmüşlerdir.¹⁰⁵⁷ Muhalif güçlerin geri dönmelerini İbn Sa'd şu şekil de aktarmaktadır.

Mısırlılar, Osman'ı (hilafetten indirmeye) niyetlendiklerinde Mısır'dan çıkıp Zu Huşub denilen yerde konakladıkları zaman Osman, Muhammed b. Mesleme'yi çağırdı ve ona, "Onlara git. Onları benden vazgeçir, tarziye ver. Talep ettikleri şeyleri yapacağım; hakkında konuştuklarını şu şu işlerden vazgeçeceğimi onlara bildir." dedi. Muhammed b. Mesleme onlara (ulaşmak için) Zu Huşub'a doğru (yola çıkmak üzere bir bineğe) bindi. Cabir şöyle dedi: Osman, benim de içinde bulunduğum Ensar'dan elli süvariye onunla beraber gönderdi. Bunların reisleri dört kişiydi; Abdurrahman b. Udeys el-Belevi, Sudan b. Humran, İbn el-Beyya ve Amr b. El-Hamık. Bu sonuncunun ismi öne çıktı. Hatta (o süvarilere) Amr b. El-Hamık'ın ordusu deniliyordu. Muhammed b. Mesleme onlara geldi ve "Müminlerin Emiri şöyle şöyle diyor." diyerek onun sözlerini onlara aktardı. Onlar dönünceye kadar onların yanından ayrılmadı.¹⁰⁵⁸

Muhaliflerin geri dönmesi üzerine Mervan b. Hakem halifenin yanına giderek: "Senin Mısırlıların geri döndüğünü, onların senden herhangi bir kötülüğün gelmediğini anladıklarını ve böylece çekip gittiklerini Müslümanlara bildirmen gerekir. Yoksa diğer şehirlerden birçok kimse toplanır gelir ve sen onları geri çevirmeye güç yetiremezsin." dedi. Mervan'ın bu sözlerinden etkilenen Hz. Osman mescitte hutbe okuyarak onun kendisine söylediklerini Müslümanlara aktardı. Mescitte, Amr b. As halifenin sözlerine karşılık olarak: "Allah'tan kork ey Osman! Sen bir sürü günah yüklendin, biz de seninle birlikte o günahlara katıldık. Allah'a tövbe et ve Allah'a dön." diye seslenince Hz. Osman: "Demek sen buradasın ha ey Nabiga'nın oğlu! Seni görevden aldığım günden beri kaşınıp duruyorsun. Senin cübben bitlerle doludur" diyerek hakaret etti. Bu olaydan sonra mescitte sesler yükselmeye başladı.¹⁰⁵⁹ Hz. Osman'a hakaret edip, taşladılar.¹⁰⁶⁰

¹⁰⁵⁵ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 170.

¹⁰⁵⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 170.

¹⁰⁵⁷ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 169; Muhalif güçler Zi Huşub denilen yere geldiler. Hz. Osman, Muhammed b. Mesleme'yi görevlendirerek muhaliflerle görüşmesini istedi. Bu emirle Muhammed b. Mesleme onlarla görüştü ve onların istekleri halife tarafından gerçekleştirileceğini söyledi. Bu konuşmadan sonra Mısırlılar bu işten vazgeçip geri dönmek için yola çıktılar, bk. İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 69.

¹⁰⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 69.

¹⁰⁵⁹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 169.

¹⁰⁶⁰ İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 290.

Halife baya hırpalandığı için minberin üzerinde bayıldı sonra da onu evine götürdüler.¹⁰⁶¹

Bu olaydan sonra Medineliler Hz. Osman'ın evini kuşatma altına aldılar. Halife eğer hatalarından vazgeçmezse onu öldüreceklerdi.¹⁰⁶² Mervan kapıda bekleyenlerle konuşmak için Hz. Osman'dan izin alarak şunları söyledi:

Ne oluyor size! Bir talan yapmak üzere gelen adamlar gibi toplanmış duruyorsunuz? Hey yüzleri çirkin insanlar, ne istiyorsunuz? Siz bizim hükümdarlığımızı elimizden almak niyetiyle mi geldiniz? Çıkınız gidiniz buradan. Allah'a yemin ederim, bize saldırıp kastedecek olursanız, bizden hoşlanmayacağınız şeyler görürsünüz. Başınıza geleceklerden de memnun olmayacaksınız, çekin evlerinize gidin. Vallahi, biz şu anda elimizde bulundurduğumuz yönetim işini kimseye kaptırmaz ve bunda mağlup olmayız.¹⁰⁶³

Hz. Osman'ın tavırlarında herhangi bir değişikliğin olamaması üzerine Ensar'dan olan Amr b. Hazm, Mısırlılara durumu anlatmıştır. Böylece muhalif güçler tekrar Medine'ye gelmişlerdir.¹⁰⁶⁴

3.3.3.a Mektup Hadisesi

Medine'ye gelen Mısırlı muhalifler, görüşmeler sonucunda Mısır'a geri dönerken Büveyb denilen yerde bir köleyle karşılaştılar.¹⁰⁶⁵ Kölenin üzeri arandığında halife tarafından¹⁰⁶⁶ Mısır valisi Abdullah b. Sad b. Ebi Serh'e yazılan¹⁰⁶⁷ Abdurrahman b. Udeys, Amr b. Mamit ve Urve b. Beya'nın kırbaçlanmasını, hapsedilmesini ve saç-sakallarının kesilmesini, bir kısmının idam edilmesini,¹⁰⁶⁸ bir kısmının da el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesini emreden bir mektup buldular.¹⁰⁶⁹ Mektubu okuyan Mısırlılar Hz. Osman'a karşı isyan için Medine'ye geri döndüler.¹⁰⁷⁰ Bu olaydan dolayı Mısırlılar, Kufe ve Basralıların da Medine'ye tekrar geri dönmeleri için haber gönderdiler.¹⁰⁷¹ Ensar'dan Amr b. Hazm da Mısırlı muhalifleri Medine'ye geri çağırıldı.¹⁰⁷² Mısır halkından 600, Kufe'den 200, Basra'dan 100 kişi Medine'ye geldi.¹⁰⁷³

¹⁰⁶¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 167.

¹⁰⁶² Azimli, *Hz. Osman*, 151.

¹⁰⁶³ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 171.

¹⁰⁶⁴ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 178.

¹⁰⁶⁵ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 175.

¹⁰⁶⁶ Zekvan, *Sire*, 63.

¹⁰⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 70; İbn Kuteybe, *İmame*, 70.

¹⁰⁶⁸ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 175.

¹⁰⁶⁹ Zekvan, *Sire*, 63.

¹⁰⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 70.

¹⁰⁷¹ Azimli, *Hz. Osman*, 155.

¹⁰⁷² İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 178.

¹⁰⁷³ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 77.

Medine'ye ulaşan muhalifleri karşılarında gören Hz. Ali, Muhammed b. Mesleme, Talha ve Zübeyr onların etrafında toplanınca¹⁰⁷⁴ mektup olayını anlattılar.¹⁰⁷⁵

Mektup hadisesini Salim b. Zekvan'dan alıntı ile anlatmak istiyoruz:

Mektupla birlikte hemen Osman'a döndüler ve ona "Tövbe edeceğini söylememiş miydin?" dediler. "Evet" dedi. "Bu mektup ne?" dediler. "Bilmiyorum." dedi. "O halde eğer suçsuzsan, kâtibine niçin bunu yazdığını sor, zira biz onun yazısını tanıyoruz, ayrıca bu yazının üzerine vurulan mührünü de kime verdiğini hatırlamaya çalış. Eğer mührünün üzerinde oynanmış ve kâtibimin yazısına benzetilmiş dersen bu durumda bu ulağa kendisini kimin gönderdiğini, bu mesajı götürmesi emrini kimin verdiğini, ayrıca üzerindeki hırkayı kimin verdiğini sor. Eğer bize bu durumu olduğu gibi izah edersen doğruyu söylemiş olursun." dediler. Artık hadiseler Osman'ı bunaltıp ona ağır gelmeye başladı. Ve "Bu konuda hiçbir bilgim yok" dedi. Osman bu olayda suçsuz olsa bile bu işin sorumlusunu buluncaya kadar onun bu işi bir başkasına bırakması, Allah'ın dininde edebi olarak doğru değildir.

İnanan insanlar için meselenin sorumlusunun kendisi olduğunu Osman'ın da bunu kabule yaklaşmadığı anlaşıldığında "eğer hadleri uygular, haksız uygulamaları bırakır ve başımıza suçlamayacağımız ve hayatımız için endişe etmeyeceğimiz birini atarsan bundan vazgeçeriz." dediler. Osman onlara karşı çıktı.¹⁰⁷⁶

Benzer bir rivayete göre mektup olayının doğruluğunu öğrenmek için Hz. Ali ile bazı sahabiler Hz. Osman'ın evine gitti¹⁰⁷⁷ ve ona mektup olayının gerçek olup olmadığını sordular. Hz. Osman da kölenin kendisine ait olduğunu fakat mektubu kendisinin yazmadığını söyledi.¹⁰⁷⁸ Hz. Osman'ın bu işi yapmadığına kanaat getirdiler ve Mervan'ın kendilerine teslim edilmesini,¹⁰⁷⁹ valilerini değiştirerek yapılan zulme mani olmasını istediler. Hz. Osman, bu isteklerin hiçbirine olumlu cevap vermedi.¹⁰⁸⁰ Mısırlılar ya Hz. Osman'ı görevinden azledecekler ya da öldüreceklerdi. Bu ikisinden biri olmadığı sürece geri adım atamayacaklardı. Fakat Hz. Osman görevinden vazgeçmeyince¹⁰⁸¹ Mısırlılar Hz. Osman'ın evini kuşattılar.¹⁰⁸² Kuşatma süresince Hz. Osman evinin balkonun çıkıp zaman zaman isyancılarla konuşuyordu. Bu konuşmalardan biri şöyledir:

Sakin beni öldürmeye kalkışmayınız; çünkü bir Müslümanın kanı ancak üç şeyden dolayı akıttılır: evli olan bir zinakar, imandan sonra küfre giren bir mürted veya haksız yere adam öldüren kimsenin kanı helaldir. Siz beni öldürecek olursanız

¹⁰⁷⁴ İbn Kuteybe, *İmame*, 70; İbn Hibban, *Siret*, 412.

¹⁰⁷⁵ İbn Kuteybe, *İmame*, 70; İbn Hibban, *Siret*, 413.

¹⁰⁷⁶ Zekvan, *Sire*, 64.

¹⁰⁷⁷ İbn Hibban, *Siret*, 413.

¹⁰⁷⁸ İbn Kuteybe, *İmame*, 73; İbn Hibban, *Siret*, 413.

¹⁰⁷⁹ İbn Hibban, *Siret*, 413.

¹⁰⁸⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 178.

¹⁰⁸¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 177.

¹⁰⁸² İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 70; İbn Kuteybe, *İmame*, 70.

kendi başlarınız üzerine kılıçları koydunuz demektir ve ayrıca bu fitne ve ihtilaf ebediyen aramızdan kaldırılmayacak bir fitne olarak kalacaktır.¹⁰⁸³

İsyancıların cevabı ise:

.....ancak Cenab-ı Allah bu kullarını seninle imtihan etmiştir. Senin Resulullah (s) ile birlikte bulunman ve bu konuda ilk olanlardan olmandan söz etmeye gelince gerçekten sen bu iş için son derece ehil bir kimse idin. Fakat bilmediğin bir sürü işler yaptın. Biz de hakkı yerine oturtmadıkça seni bırakmayız. Çünkü her gün fitnenin daha da büyümesinden korkuyoruz. Bir Müslümanın kanı üç şekilde ancak akıtılabilir demene gelince; biz Allah'ın kitabında başka kimselerin kanının da akıtılabileceğini ifade edildiğini görüyoruz. Kur'an-ı Kerim'de yeryüzde fesat çıkarıcıları, Müslümanlara karşı isyan edenlerin veya azgınlık edenlerin öldürülebileceği zikredilmektedir. Hakkı men edip haktan başka bir şey için savaşıyor kimselerde aynı şekilde öldürülür. Sen de gerçekten azıttın. Hayrı engelledin ve hayrın dışında başka şeylerle uğraştın. Ayrıca haksızlık yapan kimseleri de kendinden uzak tutmak için çalışmadın. Buna karşı sen emirliğin bize karşı bir koz olarak kullandın. Bu makamı bize karşı kullanmadığını söylüyorsan senin dışında bize karşı bunu kullanan adamlar ve bizimle bu konuda çarpışmak isteyenler vardır. Bu da senin bu göreve yapışıp durmandan ileri geliyor. Eğer sen bu görevden ayrılacak olursan onlarda bizimle çarpışmaktan vazgeçerler. Bu karşılıklı konuşmalardan sonra Hz. Osman susup içeri girmiştir.¹⁰⁸⁴

Talha b. Ubeydullah, Hz. Osman'a karşı Kufe ve Mısır halkını kıskırtmıştır.

Talha: "Kuşatmanız Osman'ın umurunda değildir. Nasıl olsa yiyecek ve su almaktadır. Ona su götürülmesini engelleyin." dedi. Hz. Osman susuz kaldığı için Hz. Ali'den yardım istemiştir.¹⁰⁸⁵ Hz. Ali, halifeye yardım etmek istese de suyu götüren köleler isyancılar tarafından yaralanmıştır.¹⁰⁸⁶ Hz. Peygamber'in hanımı Ümmü Habibe de Hz. Osman'a yardım etmek için gelmiş fakat isyancılar onun katırının kollarını kılıçla kestikleri için sarsılmıştır.¹⁰⁸⁷

Bazı rivayetlere göre Hz. Osman'a yardım etmeyen sahabiler işin bu boyuta ulaşacağını düşünememişler hatta sessiz kaldıkları için sonra pişman olmuşlardır. Eğer onlar isyancı gruba karşı gelselerdi bunda başarılı olurlardı.¹⁰⁸⁸ Ama Medine'deki sahabiler bile gelen muhalif güçlere karşı seslerini çıkarmamış aksine halifeye karşı onları destekleyerek kuşatmaya katılmışlardır.¹⁰⁸⁹ Medine'de Hz. Osman'a karşı kin ve öfke duymayan kimse kalmamış,¹⁰⁹⁰ sahabiler de halifenin yaptıklarından dolayı onun yanında yer almamıştır.¹⁰⁹¹

¹⁰⁸³ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 179.

¹⁰⁸⁴ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 179-180.

¹⁰⁸⁵ İbn Kuteybe, *İmame*, 71.

¹⁰⁸⁶ Sallabi, *Hz. Ali*, VI, 222.

¹⁰⁸⁷ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 180.

¹⁰⁸⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 77.

¹⁰⁸⁹ Azimli, *Hz. Osman*, 156.

¹⁰⁹⁰ İbn Kuteybe, *İmame*, 70; İbn Hibban, *Siret*, 413.

¹⁰⁹¹ İbn Hibban, *Siret*, 413.

Halife, isyancılardan üç günlük zaman istemiş; bu süreçte kendisi de boş durmayıp silah ve asker temin etmek için hazırlıklara başlamıştır.¹⁰⁹² Ayrıca Hz. Osman, Muaviye'ye ve Şam halkına da mektup yazmıştır:

Ben bir topluluk içinde bulunuyorum. Onlar arasında uzun zamandır ikamet ediyorum. Onlar hakkımda bir an önce kaderin hükmünü icra etmesini istiyorlar. Oysaki iktidar sahibi doğru da yapar yanlış da. İmdat imdat. Sizin benden başka emriniz yoktur. Ya Muaviye, acele acele, yetiş çabuk yetiş! Korkarım yetişemeyeceksin.¹⁰⁹³

Ancak mektup Muaviye'nin eline ulaşınca: "Ey Misver! Açık söylemek gerekirse Osman ilk başladığı zaman Allah'ın rızasına uygun işler yapıyordu. Sonra farklı davranmaya başlayınca Allah da işlerini zora soktu. Benim için Allah'ın yaptığını reddetmek mümkün mü?" dedi.¹⁰⁹⁴ Hz. Osman durumun acil olduğunu söylemesine ve kendisine bir an önce yardım etmesini istemesine rağmen Muaviye kayıtsız kaldı. Ayrıca mektubu götüren kişiyi de dövdürdü.¹⁰⁹⁵

İsyancılar başlarda Hz. Osman'ın namaz kıldırmasına karışmazken bir süre sonra bu duruma karşı çıktılar. Hz. Osman'ın evi kırk gün boyunca kuşatma altındaydı.¹⁰⁹⁶

3.3.3.b Katledilişi

İsyancılardan olan Niyar b. İyad adındaki bir Müslümanın Hz. Osman'ın taraftarlarından birinin attığı ok sonucu ölmesi¹⁰⁹⁷ olayları daha da alevlendirdi.¹⁰⁹⁸ İsyancılar, öldürülen adamın katilini istediler fakat halife onların isteklerine olumlu cevap vermeyince¹⁰⁹⁹ Hz. Osman'ın kapısına hücum ettiler.¹¹⁰⁰ Ancak içeri giremedikleri için kapıyı yaktılar.¹¹⁰¹ Bunun üzerine ev halkı korkuya kapıldı.¹¹⁰²

¹⁰⁹² İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 178.

¹⁰⁹³ İbn Kuteybe, *İmame*, 68.

¹⁰⁹⁴ İbn Kuteybe, *İmame*, 68, Dipnot 40.

¹⁰⁹⁵ İbn Kuteybe, *İmame*, 69; Hz. Osman, mektupta Muaviye'nin kendisine acil yardım etmesi gerektiğini söylemiş ancak Muaviye Allah'ın takdirini değiştiremeyeceğini savunmakla beraber Hz. Osman'ın öldürüldüğünü düşünerek mektuba cevap vermemiştir. Hz. Osman daha sonra Yezid b. Esed'e ve Şam halkına haber göndererek onlardan yardım istemiştir. Bu haber üzerine Yezid ve çok sayıda insan ona destek için yola çıkmıştır, İbn Kuteybe, *İmame*, 72, Dipnot 43.

¹⁰⁹⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 166-167.

¹⁰⁹⁷ Zekvan, *Sire*, 65.

¹⁰⁹⁸ Azimli, *Hz. Osman*, 167.

¹⁰⁹⁹ Zekvan, *Sire*, 65.

¹¹⁰⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 183.

¹¹⁰¹ İbn Kuteybe, *İmame*, 72.

¹¹⁰² İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 183.

Abdullah b. Sellam, isyancılarla konuşmak istese de başarılı olamadı. İsyancılar tarafından atılan taş ve oklar onun başını yaradı.¹¹⁰³ Mervan, Hz. Osman'ın kapısında şiirler söyleyerek İsyancıları hicvetmeye başladı. Onun bu sözleri üzerine Benu Leys kabilesinden biri ona saldırıp,¹¹⁰⁴ ok attı.¹¹⁰⁵ Ayrıca Mervan'ın kafasına vurdu ve boynundaki damarı kesince yere düştü.¹¹⁰⁶

İsyancılar bir an önce Hz. Osman'ı öldürmek istiyorlardı. Çünkü Hacc için gelecek olan Müslümanların kendilerine mani olacaklarını düşünüyorlardı.¹¹⁰⁷ Bu yüzden isyancıardan Muhammed b. Ebi Bekir on üç adamıyla birlikte¹¹⁰⁸ Amr b. Hazm'ın evinden geçerek halifenin evine girdiler.¹¹⁰⁹ Muhammed b. Ebi Bekir, Hz. Osman'ın sakalını çekip: “Allah seni rezil etti, ey sırtlan (veya ahmak ihtiyar)!”¹¹¹⁰ dedi. Hz. Osman ise: “Ben sırtlan (veya ahmak ihtiyar) değilim, Allah'ın kulu ve Müminlerin Emiriyim.” dedi. Muhammed ise: “Sana Muaviye'nin, falanın filanın faydası dokunmadı.” dedi. Bu sözlere karşılık Hz. Osman: “Ey kardeşimin oğlu! Bırak sakalımı! Senin tuttuğun şeyi baban asla tutmazdı.” dedi. Muhammed: “Senden istediğim şey, sakalını tutmamdan çok daha şiddetli bir şeydir.” dedi. Bu konuşmalardan sonra Muhammed b. Ebi Bekir elindeki kargıya benzer bir okla halifenin alınına vurup,¹¹¹¹ göğsüne oturdu.¹¹¹² Başka bir rivayete göre; Muhammed b. Ebi Bekir elindeki sopayla Hz. Osman'ı dürte dürte dışarı çıkarttı fakat İbnü'l-Esir bu rivayeti pek güvenilir bulmamaktadır.¹¹¹³

Kufeli bir asi içeri girdi ve elindeki demir harbeyi Hz. Osman'ın köprücük kemiğinin yanına sapladı. Başka bir asi halifeyi tekmeledi ve bayıltana kadar kılıcın kabzasıyla ona vurdu. Olaylara şahit olan Hz. Osman'ın hanımları bağırıldılar. Mısırlı bir asi Hz. Osman'ın sakalını o kadar güçlü çekti ki sakal elinde kaldı. Sonra da kılıcını çıkarıp ona vurmaya başladı. Hz. Osman bu kılıç darbesinden korumak isterken eli kesildi. Bunun üzerine Hz. Osman: “Vallahi bu el Kur'an ayetlerinin arasını çizen ve

¹¹⁰³ İbn Kuteybe, *İmame*, 77.

¹¹⁰⁴ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 183.

¹¹⁰⁵ İbn Kuteybe, *İmame*, 77.

¹¹⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, VII, 38.

¹¹⁰⁷ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 182.

¹¹⁰⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 79.

¹¹⁰⁹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 184.

¹¹¹⁰ İsyancılar Hz. Osman'a ahmak, ihtiyar, erkek sırtlan anlamına gelen nase kelimesini kullanmışlardır, İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 80.

¹¹¹¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 79-80.

¹¹¹² İbn Kuteybe, *İmame*, 78.

¹¹¹³ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 185.

Kur'an'ı yazan ilk eldir," dedi. Başka bir asi halifenin kafasına demirle vurdu ve yüzü kan içinde kaldı. Mısırlı asi, Hz. Osman'ın burnunu kesmek istedi fakat Hz. Osman'ın eşi onun üzerine kapandı. Kılıç eşinin küpe ile omzu arasına denk geldi.¹¹¹⁴ Sevdan b. Himran kılıcını,¹¹¹⁵ Hz. Osman'ın karnına saplamak istedi fakat halifenin eşi Naile, kılıcı tutunca parmakları kesildi. Sevdan b. Himran, tekrar hamlede bulunarak Hz. Osman'ın karnına kılıcını saplayarak öldürdü.¹¹¹⁶ Hatta o Naile'nin kaba etlerine bakarak: "Bir hayli yaşlanmış" dedi. Sevdan, evdeki hizmetçilere de kılıçla saldırdı. Ancak hizmetçiler onu öldürdü.¹¹¹⁷

Başka bir rivayete göre; Kinane b. Bişr, elindeki okları halifenin kulak dibine sapladı. Halifenin boğazına ok sapladı. En sonunda da kılıçla halifeyi öldürdü. Bir rivayete göre; Kinane b. Bişr, elindeki demir çubukla halifenin alınına ve başına vurdu. Hz. Osman bu darbelerden kendisini korumak için yere kapanınca Sevdan b. Humran onu öldürdü. Amr b. Hamık, can çekişen halifenin üzerine atlayıp dokuz yerinden yaraladı.¹¹¹⁸ İsyancılar, Hz. Osman'a işkence ederken neşe içindeydiler. Şiirler söyleyerek bir şeyler yediler.¹¹¹⁹

İsyancılar, Hz. Osman'ın başını kesmeye teşebbüs etseler de halifenin eşi Naile ve diğer hanımı, Hz. Osman'ın üzerine kapanarak bu duruma mani olamaya çalıştılar. İsyancılar, onları tokatlayıp bir köşeye fırlattı.¹¹²⁰ Hz. Osman eğer asilere teslim edilmiş olsaydı, sabaha kadar organları kesilerek işkence yapılacağı rivayet edilmektedir.¹¹²¹ İsyancılar, evi talan edip değerli eşyaları da aldılar; öldürdükleri üç kişiyi de evin içine kilitleyip oradan ayrıldılar. Hz. Osman'ın cenazesi hemen defn edilmediği için¹¹²² cesedi bozulmaya başladı. İsyancılar, halifenin Müslüman olmadığını savunarak Müslümanların mezarlığına defnedilmesine karşı çıktılar. Hz. Osman'ın na'sının çöplüğe atıldığı da söylenmektedir.¹¹²³ Hz. Osman'ın cenazesi bir gece yarısı gizlice kapı kanadı üzerinde hızlı adımlarla taşındı. Bedeni hızla götürüldüğü için kafası kapıya

¹¹¹⁴ İbn Kuteybe, *İmame*, 78-79.

¹¹¹⁵ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 186.

¹¹¹⁶ İbn Kuteybe, *İmame*, 79.

¹¹¹⁷ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 186.

¹¹¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 80.

¹¹¹⁹ Azimli, *Hz. Osman*, 170.

¹¹²⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 187.

¹¹²¹ İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 324.

¹¹²² İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 186-187.

¹¹²³ Azimli, *Hz. Osman*, 176.

çarpıyordu.¹¹²⁴ Ensar'dan bazı kimseler halifenin cenaze namazını kaldırmayacaklarına dair yemin ettiler¹¹²⁵ fakat buna mani olamadılar. İsyancılar, Hz. Osman'ın cenazesini taşlamak,¹¹²⁶ ona saldırmak ve tabuttan aşağı atmak istediler.¹¹²⁷

Umeyr b. Dabi'i, tekme attığı için halifenin kaburga kemiklerini kırmıştır.¹¹²⁸ Adamın birisi de Hz. Osman'ın yüzündeki örtüyü kaldırıp tokat atmıştır.¹¹²⁹ Cenazesini on dört kişi kaldırdığı bilgisi vardır fakat dört kişi kaldırdığı bilgisi daha doğru olduğu rivayet edilmektedir.¹¹³⁰ Yahudi Mezarlığı olan¹¹³¹ Huşşü Kevkeb'e¹¹³² (Kevkeb'in Bostanı) halifeyi defnedip mezarını da gizlemişlerdir.¹¹³³ Hz. Osman ile birlikte öldürülen iki cariyenin cesetleri taşların üzerine atılarak köpekler tarafından yenilmiştir.¹¹³⁴

Konuyu bir aktarım ile bitirelim; Amr b. As, Hz. Osman'ın nasıl öldürüldüğünü ve bunun sorumlularının kim olduğunu Sa'd b. Ebi Vakkas'a sorduğunda şöyle demiştir:

Sana haber vereyim ki Osman, Aişe tarafından bilenen, Talha tarafından parlatılan, Ali b. Ebu Talip tarafından zehirlenen bir kılıçla öldürülmüştür. Zübeyr susmuştur. Biz de bir şey yapmaktan kaçındık. İsteseydik onu savunabilirdik. Ancak, Osman'da süregelen yolu değiştirdi ve değişti. İyi şeylerde yaptı kötü şeyler de. Eğer iyi yaptıysak mesele yoktur. Kötü yaptıysak Allah bizi affetsin. Yine sana haber vereyim, Zübeyr akrabalarının etkisinde ve günahının farkındadır. Talha ise emirlik arzusu gerekiyorsa kendi karnını bile yarmaktan çekinmez.¹¹³⁵

3.4 HZ. ALİ DÖNEMİ

Hz. Osman'ın şehit edildiğinin ertesi günü Hz. Ali'ye; Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam, Sa'd b. Ebi Vakkas, Said b. Zeyd, Ammar b. Yasir, Üsame b. Zeyd, Sehl b. Huneyf, Ebu Eyyüp, Muhammed b. Mesleme, Zeyd b. Sabit, Huzeyme b. Sabit

¹¹²⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 86.

¹¹²⁵ İbn Kuteybe, *İmame*, 80.

¹¹²⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 187.

¹¹²⁷ İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 312.

¹¹²⁸ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 187; İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 312.

¹¹²⁹ İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 313.

¹¹³⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 85, 86.

¹¹³¹ Azimli, *Hz. Osman*, 177.

¹¹³² Burası Kaza-ı Hacet içinde kullanılan bir yerdir, bu konuda bk. Azimli, *Hz. Osman*, (2015), 226, Dipnot 176.

¹¹³³ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 86.

¹¹³⁴ İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 313.

¹¹³⁵ İbn Kuteybe, *İmame*, 84.

ve diğer sahabiler bey'at ettiler.¹¹³⁶ İlk bey'at eden kişiler Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvam olduğu kaynaklarda yazmaktadır.¹¹³⁷

Talha ve Zübeyr'in bey'atları hakkında farklı rivayetler vardır. Bazı rivayetlere göre, Talha ve Zübeyr'in Hz. Ali'ye bey'atları kerhendir. Zübeyr'in boynunda kılıç ile Hz. Ali'ye bey'at etmek¹¹³⁸ zorunda kaldığı aktarılır.¹¹³⁹ Başka bir rivayette ise; Hz. Ali'ye bey'at etmezse Malik b. Eşter kılıcını Talha b. Ubeydullah'ın iki gözünün ortasına saplayacağını söylemiş,¹¹⁴⁰ bu yüzden Talha bey'at etmek zorunda kalmıştır. Bir diğer rivayette ise; Malik b. Eşter, bir grup ile beraber Talha'nın yanına gidip onun Hz. Ali'ye bey'at etmesini istemiştir. Talha bey'at etmek istememiş fakat onu dürte dürte bey'at etmek zorunda bırakmıştır.¹¹⁴¹ Talha ve Zübeyr ikilisinin Hz. Ali'ye bey'at etmesini Zühri'den aldığımız alıntı ile anlatalım:

Ali; Talha ve Zübeyr'e elçi gönderdi ve: "Dilerseniz siz bana biat edin, dilerseniz ben sizden birinize biat edeyim," dedi. "Biz sana biat ederiz," dediler, ardından da gizlice Mekke'ye doğru yola çıktılar. Mekke'de Hz. Peygamber'in eşi Aişe vardı. Aişe onlarla ikisinin dile getirdiği şey hakkında konuştu ve ikisinin görüşlerini desteklemek üzere onlarla işbirliği yaptı. Kureyş'in çoğu onlara itaat etti ve Affan'ın oğlunun kanını (katillerini) isteyerek Basra tarafına doğru yola çıktılar. Onlarla beraber Abdurrahman b. Ebi Bekir de yola çıktı. Aynı şekilde Kureyşten olan kimseler arasında Abdurrahman b. Attabb b. Esid, Abdullah b. Haris b. Hişam, Abdullah b. Zübeyr ve Mervan b. Hakem de onlarla beraber yola çıktı. Basra ahaliyle konuştular; onlara Osman'ın mazlum olarak öldürüldüğünü ve kendilerinin de Osman meselesinde aşırı gitmelerinden dolayı tövbe etmiş olarak geldiklerini anlattılar.¹¹⁴²

Sa'd b. Ebi Vakkas da Hz. Ali'ye bey'at etmeyenler arasındaydı. Hz. Ali, onun bey'atını önemsemedi. İbn Amir, bey'at etmediği için Eşter onun başını kesmek istese de Hz. Ali ona izin vermedi.¹¹⁴³ Hz. Ali, bu gibi sahabilerin bey'atlarını önemsemedi fakat Talha ve Zübeyr'in halife olabilme ihtimalinden dolayı onların bey'atlarını önemsemi.¹¹⁴⁴

Hz. Ali'ye bey'at etmeyenlerin sayısı azdı. Ona bey'at etmeyenlerin aslında Hz. Osman'ın kanını savunan kişiler olduğu belirtilmektedir.¹¹⁴⁵ Hz. Ali, bu problemi

¹¹³⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 32.

¹¹³⁷ İbn Kuteybe, *İmame*, 83.

¹¹³⁸ İbn Kuteybe, *İmame*, 101.

¹¹³⁹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 195.

¹¹⁴⁰ Zehra Çakır, "Dört Halife Döneminde Talha b. Ubeydullah", *İSTEM*, sy. 7 (2006): 186.

¹¹⁴¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 198.

¹¹⁴² Zühri, *Meğazi*, 144.

¹¹⁴³ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 196.

¹¹⁴⁴ Bk. Mehmet Azimli, *Dört Halifeyi Farklı Okumak-4 Hz. Ali* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014), 50.

¹¹⁴⁵ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 196.

çözümüne kavuşturmadan önce Hz. Osman'ın katilleri meselesi ile ilgilenmek zorunda kaldı.¹¹⁴⁶

3.4.1 Cemel Olayı

Hz. Aişe, Hz. Ali'ye bey'at edildiğini işittiğinde: “Göğün yer üzerine çökmesi umurumda değildi. Ne var ki Osman mazlum olarak öldürüldü. Ben onun kanının davacısıyım.” dedi. Ubeyd, Hz. Aişe'nin bu sözlerine karşılık ona: “Onu ilk eleştiren ve insanları ona karşı tahrik eden sensin. ‘Naseli öldürün o sapıtmıştır.’ diyordun.” Hz. Aişe: “Vallahi ben de söyledim, insanlar da söylediler. Ancak son sözüm ilk sözümden daha iyidir.” diye karşılık verdi.¹¹⁴⁷

Talha ve Zübeyr ikilisi Hz. Ali'ye zorla bey'at ettikleri gerekçesiyle¹¹⁴⁸ gizlice Mekke'ye gelip Hz. Aişe ile görüştiler. Burada Hz. Osman'ın kanını talep etmek üzere anlaşıp Basra'ya doğru hareket ettiler. Aslında Hz. Osman öldürülünceye kadar ona en çok muhalif olan ve halifenin öldürülmesini isteyenler Talha ve Zübeyr ikilisi idi.¹¹⁴⁹ Hz. Osman'ın suyunu kesip susuz kalmasına neden olan kişi Talha b. Ubeydullah idi.¹¹⁵⁰ Daha sonra da Medine'de Mervan b. Hakem, Abdurrahman b. Attab, Abdullah b. Haris, Abdullah b. Zübeyr ile birlikte oluşan grup aynı taleple onların yanına gittiler. Kendilerinin de Hz. Osman konusunda tövbe ettiklerini söylediler. Bu giden gruba Basralılar destek verdi.¹¹⁵¹

Hz. Peygamber'in hanımları da Hz. Aişe'ye destek vermişlerdir. Fakat Hz. Aişe'nin Basra'ya doğru hareket etmesiyle Hz. Peygamber'in hanımları bu işten vazgeçmişlerdir. Hz. Hafsa, Hz. Aişe'ye destek olmak istemiş fakat kardeşi Abdullah b. Ömer ona izin vermemiştir. Hz. Peygamber'in hanımları Hz. Aişe ile beraber Zat İrk'a kadar gelmişler; Hz. Aişe'den ayrıldıkları için o güne “*Ağlama Günü*” adı verilmiştir.¹¹⁵²

Hz. Ali, Şam'a gitmek için hazırlıklar yaparken Hz. Aişe, Talha ve Zübeyr'in kendisine karşı mücadele edeceğini öğrenince Medinelilerin desteğini alarak¹¹⁵³ Irak'a

¹¹⁴⁶ Bk. Azimli, *Hz. Ali*, 54.

¹¹⁴⁷ İbn Kuteybe, *İmame*, 90.

¹¹⁴⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 32-33.

¹¹⁴⁹ Zekvan, *Sire*, 66.

¹¹⁵⁰ İbn Kuteybe, *İmame*, 71.

¹¹⁵¹ Zühri, *Meğazi*, 144.

¹¹⁵² İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 212- 213.

¹¹⁵³ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 226.

yönelmiştir.¹¹⁵⁴ Hz. Aişe, Basra valisi olan Osman b. Huneyf'e kendilerinden başkasının halifeliğe layık olmadığını¹¹⁵⁵ ve Basra'nın yönetimini de bırakmasını¹¹⁵⁶ söylemiştir. Bunun üzerine Osman b. Huneyf, Hz. Aişe'nin dediklerini Hz. Ali'ye bildirmiştir.¹¹⁵⁷ Ancak olumsuz tavır üzerine aralarında bir antlaşma yapılsa da bir gece Osman b. Huneyf; Talha, Zübeyr ve Mervan tarafından saldırıya uğramış bu hadise sonucunda kırk kişi ölmüştür.¹¹⁵⁸

Başka bir rivayette ise; Hz. Aişe vali Osman b. Huneyf'in öldürülmesini istemiş fakat kadının biri Hz. Aişe'yi bu kararından vazgeçirmiştir. Bunun üzerine Hz. Aişe, valinin hapsedilmesini emretmiştir. Mücaşi b. Mesud da Osman b. Huneyf'in saç, sakal, kirpiklerinin yolunmasını sonra hapsedilmesini emretmiştir. Bu emir üzerine kırk sopa vurulmuş; kaşları, kirpikleri ve sakalları yolunduktan sonra hapsedilmiştir. Sonra da Osman b. Huneyf'i serbest bırakmışlardır.¹¹⁵⁹ Sallabi'ye göre bu rivayet doğru değildir. Çünkü ashabın böyle davranışta bulunmayacağını savunur.¹¹⁶⁰

Hz. Ali ve Cemel grubu karşı karşıya geldiklerinde Hz. Ali onlarla konuşmak istemiş fakat Cemel grubu onlarla savaşmak istemiştir. Bu sefer Hz. Ali, onlara Kur'an'ı taşıyan bir hakem göndermiştir. Ancak hakemi de feci bir şekilde öldürüp ellerini kesmişlerdir. Böylece savaşı başlatan taraf Cemel grubu olmuştur.¹¹⁶¹

Cariye b. Kudame, Hz. Aişe'ye şunlar söyledi:

Ey müminlerin annesi! Osman'ın öldürülmesi bana evinden çıkıp bu melun deve üzerinde buralara gelmeden daha hafif geldi. Allah sana bir saygınlık ve korunaklı bir konum vermişti. Sen korunaklı konumunu bozdun ve saygınlığımı zedeledin. Ey müminlerin annesi! Bize gönül rızasıyla geldiysen kendi evine dön. Eğer zorla geldiysen Allah'tan mağfiret dile.¹¹⁶²

Cemel savaşında Talha b. Ubeydullah: "Biz Osman'ın (şehit edilmesi) konusunda gevşek ve ikiyüzlü davrandık. Bugün onun uğrunda kanlarımızı dökmekten daha faziletli hiçbir şey bulamayız. Ey Allah'ım! Sen razı oluncaya kadar bugün benden Osman için (her şeyimi) al." dedi.¹¹⁶³ Savaşta Talha b. Ubeydullah yaralandığı için

¹¹⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 32-33.

¹¹⁵⁵ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 221.

¹¹⁵⁶ Mustafa Çiçek, "Hz. Peygamber ve Hulefa-i Raşidin Döneminde Zübeyr b. Avvam", *İSTEM*, sy. 7 (2006): 154.

¹¹⁵⁷ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 220.

¹¹⁵⁸ İbn Kuteybe, *İmame*, 112.

¹¹⁵⁹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 220; Mervan, Osman b. Huneyf'in saç-sakal ve kaşlarını yolarak işkence etmiştir, İbn Kuteybe, *İmame*, 112.

¹¹⁶⁰ Sallabi, *Hz. Ali*, 528.

¹¹⁶¹ Azimli, *Hz. Ali*, 88-89.

¹¹⁶² İbn Kuteybe, *İmame*, 111.

¹¹⁶³ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 252.

harabe bir yerde ölmüştür. Talha'yı öldüren kişinin Mervan b. Hakem olduğu söylene de farklı isimler de zikredilmektedir.¹¹⁶⁴ İbn Hibban; Mervan b. Hakem'in Talha'nın sırtına¹¹⁶⁵ ya da bacağına ok atmasıyla ayakkabısının kanla dolduğunu¹¹⁶⁶ bunun sonucunda kan kaybından öldüğünü rivayet etmektedir.¹¹⁶⁷

İbn Sa'd; Zübeyr b. Avvam'ı takip eden iki kişiden biri onu yaraladı diğeri de öldürüp başını kesti. Adeta kedinin fareyle oynadığı gibi birbirlerine kesilen kelleyi attılar. Sonra da kellesini Hz. Ali'ye getirdikleri rivayet edilmektedir.¹¹⁶⁸

Zübeyr b. Avvam, namaz kılariken Amr b. Cürmüz'ün onu arkadan vurup öldürdüğü aktarılır. Amr b. Cürmüz, Zübeyr'i öldürdükten sonra¹¹⁶⁹ kafasıyla beraber eşyalarını da alıp kabilesinin yanına geldi.¹¹⁷⁰

Savaşta Müslümanlar Hz. Aişe'nin devesinin etrafında birbirleriyle mücadele ediyordu.¹¹⁷¹ Savaş gittikçe daha kötü bir hal almaya başladı. Hz. Aişe'nin devesi öldürülünce savaşın sona ereceğini biliyorlardı.¹¹⁷² Hz. Ali, Yemen ve Rabia kabilelerinden yardım istedi. Savaş o kadar kızıştı ki Kufeliler, Hz. Aişe'nin öldürülmesini istiyorlardı.¹¹⁷³ Deve atılan oklardan dolayı kirpi gibi oldu.¹¹⁷⁴

Mervan, Hz. Aişe'yi korumaya çalışmıştır. Deveye yaklaşan kişilerin kılıçla ellerini kesmiştir. Medine, Kufe ve Hicazlı yaklaşık yirmi kişinin¹¹⁷⁵ başka bir rivayete göre yetmiş¹¹⁷⁶ kişinin elini kesmiştir. Savaşta Mervan arkasından darbe almış ve yere düşmüştür. Devenin etrafındaki insanlar kaçışmaya başlamıştır.¹¹⁷⁷

Savaşta; İbn Yesribi, Ammar b. Yasir'e vurmuştur. Ammar bunun üzerine onun ayaklarını kesmiştir.¹¹⁷⁸ Adiy b. Hatim'in gözü çıkmıştır.¹¹⁷⁹ Abdurrahman b. Attab'ın da ölmeden önce eli kesilmiştir.¹¹⁸⁰ Savaşın sonucunda Mervan, Amr b. Osman, Musa

¹¹⁶⁴ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 251.

¹¹⁶⁵ İbn Hibban, *Siret*, 434.

¹¹⁶⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 251.

¹¹⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 253.

¹¹⁶⁸ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 122.

¹¹⁶⁹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 251.

¹¹⁷⁰ İbn Kuteybe, *İmame*, 118.

¹¹⁷¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 250.

¹¹⁷² Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 214.

¹¹⁷³ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 253.

¹¹⁷⁴ Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 213.

¹¹⁷⁵ İbn Kuteybe, *İmame*, 121.

¹¹⁷⁶ İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 392.

¹¹⁷⁷ İbn Kuteybe, *İmame*, 121.

¹¹⁷⁸ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 255.

¹¹⁷⁹ Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 214.

¹¹⁸⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 254.

b. Talha, Amr b. Said esir alınmıştır.¹¹⁸¹ Hz. Ali savaşta Hz. Aişe'ye hakaret eden iki kişi için de yüz kırbaç vurulmasını emretmiştir.¹¹⁸² Talha ve Zübeyr ile beraber 13. 000 Müslüman ölmüştür.¹¹⁸³ İbnü'l-Esir'in Cemel savaşı hakkında görüşünü bir alıntı vererek konuyu bitirmek istiyoruz.

Gerçekten bu olay büyük bir olaydır. Bu çarpışmalardan daha büyüğü ne Cemel vakiasından önce, ne de sonra görülmüş değildir. Bu çarpışmalarda kesilen kolların, kopan ayakların haddi hesabı yoktu. Bu arada Abdurrahman b. Attab'ın da şehit edilmeden önce eli kesilmiştir.¹¹⁸⁴

3.4.2 Sıffin Savaşı

Hz. Osman katledildiğinde eşi Naile bt. Ferafisa, Muaviye'ye mektup yazmış, halifenin gömleğini ve sakalından yolunmuş bir tutam kılı mektupla ona göndermiştir.¹¹⁸⁵ Bunun üzerine Muaviye, Amr b. As ile görüşükten sonra Hz. Osman'ın kanlı gömleğini halkın görebileceği şekilde Şam mescidinin minberine asmaya karar vermiştir. Bunu gören halk Hz. Ali'ye karşı kin ve öfke duymaya başlamış hatta onu öldürmek istemiştir.¹¹⁸⁶ Dahası Muaviye bu fırsatı kaçırmayarak Hz. Osman'ın başına gelen dramatik olayı hüznü bir konuşma yaparak halka anlatmıştır. Muaviye'nin anlattıklarını duyan halk Hz. Osman'ın kanını talep etmiş, Muaviye'yi de emir olarak kabul etmişlerdir.¹¹⁸⁷ Muaviye'nin bu şekilde davranmasının nedeni; Hz. Ali'ye karşı halkı kıskırtıp kin ve nefret duymalarını sağlamaktır.¹¹⁸⁸ Muaviye'nin asıl amacı ise halifeliği ele geçirmektir. Hz. Osman'ın kanını talep etmek istemesi onun bir bahanesiydi. Çünkü kendisinin de onun öldürülmesine sessiz kalan kişiler arasında olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.¹¹⁸⁹

Muaviye, Hz. Ali'ye mektup yazarak Hz. Osman'ın katili olduğunu, Hz. Aişe'yi evinden çıkarıp onunla mücadele ettiğini, Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvam'ı öldüren kişinin kendisi olduğunu söyleyerek onu suçlamıştır.¹¹⁹⁰

Bütün bu olumsuz gelişmeler sonucunda Hz. Ali ve Muaviye'nin ordusu savaş için karşı karşıya gelmişlerdir.¹¹⁹¹ Velid b. Ukbe: "Osman'ı sudan men ettikleri gibi sen

¹¹⁸¹ İbn Kuteybe, *İmame*, 121.

¹¹⁸² İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 398.

¹¹⁸³ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 33.

¹¹⁸⁴ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 254.

¹¹⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 390; İbn Kuteybe, *İmame*, 79-80.

¹¹⁸⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 284.

¹¹⁸⁷ İbn Kuteybe, *İmame*, 125.

¹¹⁸⁸ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 284.

¹¹⁸⁹ Azimli, *Hz. Ali*, 105.

¹¹⁹⁰ İbn Kuteybe, *İmame*, 126.

de onları menet. Osman'ı kırk gün muhasara altında bırakarak suyun serinliğinden ve yemeğin tadından mahrum bıraktılar. Susuzlukla onları öldür. Allah onları kahretsin!" dedi.¹¹⁹² Hz. Ali, Muaviye'nin ordusu tarafından susuz bırakılmıştır.¹¹⁹³ Bunun üzerine Hz. Ali'nin ordusu Şamlılara saldırıda bulunarak onların su menfezlerini almış ve Şamlılara bir yudum su vermek istememiş fakat Hz. Ali bu duruma izin vermemiştir.¹¹⁹⁴

Ammar b. Yasir savaşta sancağıyla beraber hücumla geçti.¹¹⁹⁵ Ammar b. Yasir'in karşısına Amr b. Asvard çıktı. Bu mücadelede adeta birbirlerini doğradılar.¹¹⁹⁶ Bir rivayete göre, Ammar, yere düştü sonra da kılıç darbelerine maruz kalarak öldürüldü. Ammar'ı öldüren kişinin Ebü'l-Gadiye olduğu söylenmekle beraber¹¹⁹⁷ farklı rivayetler vardır.¹¹⁹⁸ Rivayetlere göre onun; Adiye el-Amili, İbn Cevn Sekseki,¹¹⁹⁹ Ukbe b. Amir, Ömer b. el-Haris el-Havlani,¹²⁰⁰ Huzeyfe b. Sabit, Ebu Mazin,¹²⁰¹ Umeyr b. Haris ve Huvey b. Mati tarafından öldürüldüğü de söylenmektedir.¹²⁰²

Bir rivayete göre, İbn Cevn es-Sekuni ve Ebu'l-Adiye birlikte Ammar b. Yasir'e saldırdılar. Ebu'l-Adiye kılıçla Ammar'a vurdu; İbn Cevn onun başını kesti.¹²⁰³ Ammar'ın başını kesip Muaviye'ye götürmek için aralarında çekiştirip durdular.¹²⁰⁴

Amr b. As ile Hz. Ali karşılıklı savaşmıştır. Hz. Ali'nin hamlesiyle yere düşen Amr b. As'ın avret yerinin açılmasıyla Hz. Ali onu bırakmıştır.¹²⁰⁵ Bir rivayete göre de yere düşen Amr, Hz. Ali'nin kendisine yapacaklarından kurtulmak için avret yerini göstermiş ve Hz. Ali de onu öylece bırakmıştır.¹²⁰⁶ Bazı müellifler, bu rivayetin Hz. Ali'yi övmek amacıyla uydurulmuş olduğunu savunmaktadır.¹²⁰⁷ Yine Büsr b. Ertat, Hz. Ali ile mücadele etmiştir. Hz. Ali'nin hamlesiyle Büsr yere düşmüş ve avret yerini

¹¹⁹¹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 290.

¹¹⁹² Minkari, *Sıffin*, 142.

¹¹⁹³ İbn Kuteybe, *İmame*, 155.

¹¹⁹⁴ Minkari, *Sıffin*, 143.

¹¹⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 299.

¹¹⁹⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 299.

¹¹⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 299.

¹¹⁹⁸ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 314.

¹¹⁹⁹ İbn Kuteybe, *İmame*, 179, Dipnot 120.

¹²⁰⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 297.

¹²⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 33.

¹²⁰² Bu görüş ile ilgili bk. Belazuri, *Ensab*, I, 321.

¹²⁰³ Minkari, *Sıffin*, 291.

¹²⁰⁴ İbn Kuteybe, *İmame*, 180.

¹²⁰⁵ Minkari, *Sıffin*, 356.

¹²⁰⁶ İbn Kuteybe, *İmame*, 157.

¹²⁰⁷ Bu görüş ile ilgili bk. Azimli, *Hz. Ali*, 120.

Hz. Ali'ye göstererek ölümden kurtulmuştur. Fakat Eşter, Büsr b. Ertat'a hamle yapıp onun belini kırmıştır.¹²⁰⁸

Hz. Ali'nin ordusunun içinde yer alan¹²⁰⁹ Abdullah b. Büdeyl elindeki kılıçla önüne geleni kesti.¹²¹⁰ Muaviye de askerlerine "Silahı kullanmakta zorluk çekseniz taşlarla saldırın." diye emir verdi. Muaviye'nin bu emriyle ordu Abdullah b. Büdeyl'i taşlayarak öldürdü.¹²¹¹ Hz. Ali, Şam askerlerinden birliğe şöyle konuştu:

Bu adamların, karınları deşilmeden, kemikleri etlerinden ayrılmadan, omuzları ve kolları vücutlarından koparılmadan ve başlarına vurulup da demir çubuklar haline getirilmeden pek de ayrılmaya niyetleri yoktur. Ey Allah'a yardım etmek isteyen ve savaşa sabredip de ecir isteyenler neredesiniz?¹²¹²

Kufelilerin başında Eşter, Şam halkının başında Habib b. Mesleme vardı.¹²¹³ İki ordu kırk gün Sıffin de kaldı.¹²¹⁴ Sadece üç gün çok çetin bir mücadele yaşandı.¹²¹⁵ Şamlılar ve Iraklılar¹²¹⁶ kılıçlar eğilip, mızraklar kırılıncaya kadar birbirleri ile mücadeleye devam ettiler. Sonra da yüzlerine toprak, taş ve kaya parçası attılar bununla da yetinmeyerek birbirlerini ısırmağa başladılar.¹²¹⁷ Bu olaydan dolayı boşa geçen gece anlamında *Herir gecesi* ismi verildi.¹²¹⁸ Bu gece Müslümanlar namaz bile kılamadılar. Herir gecesinde yapılan şiddetli savaştan sonra 70 bin kişi öldü.¹²¹⁹ Gece boyu devam eden savaş sabah da tüm hızıyla devam etti ve keller kesildi.¹²²⁰

Ka'b b. Ebi Ka'b'ın savaşta gözü çıktı.¹²²¹ Iraklı biri Şamlı bir adamın ayağını ve elini kesti.¹²²² Hindif adında bir adam, Zü'l-Kila'ya kılıç ile hamlede bulundu, zırhını ve boynunu kestikten sonra cesedi yere düştü.¹²²³

Savaş sonucunda iki taraf arasında anlaşma yapıldı.¹²²⁴ Hz. Ali, Şibamiyeyn denilen mevkie vardığında bağışmalar duydu. Orada bir müddet bekledikten sonra yanına gelen Harb b. Şurahbil olayın vahametini şu şekilde anlattı: "Eğer bir ev veya iki

¹²⁰⁸ Minkari, *Sıffin*, 388-389.

¹²⁰⁹ Minkari, *Sıffin*, 210.

¹²¹⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 306.

¹²¹¹ Minkari, *Sıffin*, 211.

¹²¹² İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 318.

¹²¹³ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 299.

¹²¹⁴ İbn Kuteybe, *İmame*, 156.

¹²¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 299; İbn Kuteybe, *İmame*, 156.

¹²¹⁶ Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 254.

¹²¹⁷ Minkari, *Sıffin*, 255.

¹²¹⁸ Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 254.

¹²¹⁹ Minkari, *Sıffin*, 402.

¹²²⁰ İbn Kuteybe, *İmame*, 167, 110. Dipnot

¹²²¹ Minkari, *Sıffin*, 220.

¹²²² Minkari, *Sıffin*, 329.

¹²²³ Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 245.

¹²²⁴ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 327.

ev olsaydı onları susturabilirdik fakat şu mahalleden yüz seksen ölü vardır ve bunların içinde ağlayıp sızlamaların olmadığı bir tek ev de mevcut değildir.”¹²²⁵ Sıffin savaşında 45 bin Şamlı, 25 bin Irak halkından toplam 70 bin kişinin öldüğü söylenir.¹²²⁶ Başka bir rivayete göre iki taraftan 36 binden fazla kişi öldüğü aktarılır.¹²²⁷ Ancak bu savaşa katılan kişi sayısı net olmamakla beraber ölen kişi sayısı da abartılı olduğu düşünülmektedir.¹²²⁸

3.4.3 Hariciler

Hariciler, Basra’dan ayrılarak Nehrevan’a doğru hareket ettiler. Yolda Habbab b. Eret’in oğlu Abdullah ve karısıyla karşılaştılar. Haricilerin sordukları sorular karşılığında Abdullah onların istedikleri cevapları vermediği için onu ölümlle tehdit ettiler.¹²²⁹ Bunun üzerine Abdullah’ı önce bağlayıp¹²³⁰ sonra hamile karısıyla birlikte yanlarına götürdüler. Abdullah’ı önce yere yatırdılar sonra da boğazını kesip¹²³¹ öldürdüler.¹²³² Abdullah’ın kanı dereye karıştı.¹²³³ Bir rivayete göre Abdullah’ı ve hamile karısını nehrin yanına götürdüler domuzun üzerine yatırarak öldürdüler. Sonra da hamile karısının karnını deştiler, yanlarında bulunan üç kişiyi de öldürdüler.¹²³⁴ Fakat bu rivayetler Hariciler tarafından kabul edilmemektedir. Çünkü onlar bu şahsı içlerinden attıklarını söylemektedirler.¹²³⁵

3.4.4 Muhammed b. Ebi Bekir’in Öldürülmesi

Sıffin savaşından sonra Muaviye, Şam’da daha da güçlendi ve bey’at aldı. Hz. Ali tarafında ise işler tam tersine dönerek kendi aralarında ayrılıklar yaşanmaya başlandı.¹²³⁶ Ayrıca, Cemel savaşında Basra ve Kufe halkından çok fazla insanın ölmesi Hz. Ali’ye karşı kin ve öfke duymalarının yolunu açtı.¹²³⁷

¹²²⁵ İbnü’l-Esir, *Kamil*, III, 331.

¹²²⁶ Bk. İbn Hibban, *Siret*, 441.

¹²²⁷ Bk. İbn Kuteybe, *İmame*, 167, 110. Dipnot

¹²²⁸ Bk. Azimli, *Hz. Ali*, 123.

¹²²⁹ İbnü’l-Esir, *Kamil*, III, 349.

¹²³⁰ İbn Kuteybe, *İmame*, 203.

¹²³¹ İbnü’l-Esir, *Kamil*, III, 350.

¹²³² İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 33.

¹²³³ İbnü’l-Esir, *Kamil*, III, 350.

¹²³⁴ İbn Kuteybe, *İmame*, 203.

¹²³⁵ Bu görüş ile ilgili bk. Azimli, *Hz. Ali*, 143.

¹²³⁶ İbnü’l-Esir, *Kamil*, III, 364.

¹²³⁷ İbnü’l-Esir, *Kamil*, III, 286.

Muaviye Mısır'ın yönetimini kimseye kaptırmak istemiyordu.¹²³⁸ Eşter, Mısır'a vali olarak tayin edildiği için Muaviye endişelendi ve onun aleyhinde hareket ederek halkından Eşter'e karşı beddua etmelerini istedi. Halk da Muaviye'nin dediğini yaptı. En sonunda Muaviye Eşter'i zehirleyerek öldürdü.¹²³⁹

Amr b. As, Hz. Osman'ın kanını talep edenleri kendi etrafında topladı. Amr, Muhammed b. Ebi Bekir'e kendisinden uzak durmasını eğer uzak durmazsa da onu öldüreceğini söyleyen bir mektup yazdı. Ayrıca mektupta Muhammed b. Ebi Bekir'i Hz. Osman'ın taraftarlarıyla da tehdit etti. Muhammed b. Ebi Bekir mektubu okuduktan sonra Hz. Ali'yi de haberdar etti. Hz. Ali, Muhammed b. Ebi Bekir'e düşman ordusuna karşı sabırlı olmasını tavsiye etti. Muhammed b. Ebi Bekir, Müslümanlardan yardım isteyerek Kinane b. Bişr'in önderliğinde iki bin kişilik bir ordu hazırladı. Başlangıçta Kinane'nin ordusu başarılı oldu. Fakat Amr b. As'ın Muaviye'den yardım istemesi üzerine ek ordu geldi. Kinane şehit olana kadar kılıcını bırakmadan savaşımaya devam etti. Kinane öldükten sonra Muhammed b. Ebi Bekir kaçarak harabe bir yere saklandı. Muaviye b. Hudeyc ise Muhammed b. Ebi Bekir'i bulmak için harekete geçti. Nihayet adamın biri Muhammed b. Ebi Bekir'in harabe bir yerde gizlendiğini söyledi. Muhammed harabe yerde gizlenirken susuz kaldı. Muaviye b. Hudeyc, Hz. Osman'a bir damla su verilmediği için Muhammed b. Ebu Bekir'e de bir damla su bile vermeyeceğini söyledi.¹²⁴⁰ Muaviye b. Hudeyc, Muhammed b. Ebu Bekir'i öldürüp eşek derisi içinde yaktı.¹²⁴¹ Bir rivayete göre de merkebin derisine atılıp diri diri yakıldı.¹²⁴²

Hz. Aişe kardeşinin başına gelen bu üzücü olaydan dolayı her namazının arkasından Muaviye b. Hudeyc'e ve Amr b. As'a beddua etmiştir. Ayrıca Hz. Aişe ölene kadar da kızartılmış et yememiştir.¹²⁴³

3.4.5 Abdullah b. Hadrami

Muaviye, Abdullah b. Hadrami'yi Basra'ya göndermişti. Muaviye'nin buradaki amacı Basralıları kendi yanına çekmektir. Basra valisi Abdullah b. Abbas, o dönemde

¹²³⁸ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 364.

¹²³⁹ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 362.

¹²⁴⁰ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 365-367.

¹²⁴¹ Belazuri, *Fütuh*, 260; Muhammed b. Ebi Bekir ölü eşeğin içine konulup yakıldığı da rivayetler arasında geçmektedir, bu görüş ile ilgili bk. İbn Hibban, *Siret*, 446.

¹²⁴² Şibli, *Asr-ı Saadet*, V, 105.

¹²⁴³ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 367.

Hız. Ali'nin yanına gitmiştir. Basra'ya gelen İbn Hadrami, Basralılara karşı: "Sizin imamınız, hidayetin imamı Hız. Osman mazlum olarak öldürülmüştür. Onu öldüren Ali'dir. Eğer onun kanını isteyecek olursanız Yüce Allah sizi hayırla mükâfatlandırır." dedi. Bu konuşmadan sonra İbn Hadrami'ye karşı sesler yükselmiştir. İbn Hadrami, Muaviye'den haber getirdiğini söyleyerek mektubu halka okumuştur. Mektupta Muaviye, Basra halkına Hız. Osman'ın kanını alınması, halifenin nasıl öldürüldüğünü ve halifenin kanının alınmasını istemiştir. Bunun üzerine ortalık iyice kızışmış ve durum Kufe'deki Hız. Ali'ye bildirilmiştir. Hız. Ali de İbn Hadrami'ye tabi olanlarla mücadele edilmesini isteyen bir mektup göndermiştir. İbn Hadrami'nin kuvvetlerinin başında Abdullah b. Hazim isimli bir komutan vardır. Hız. Ali'nin kuvvetleriyle yapılan çatışmada yenilince İbn Hazim ve İbn Hadrami bir köşke sığınmıştır. Ancak İbn Hazim'in annesi oğlunu tehdit ederek köşkten indirmiş ve köşk Hız. Ali'nin ordusu tarafından ateşe verilip İbn Hadrami ve yanında bulunan 70 kişi ile birlikte diri diri yakılmıştır.¹²⁴⁴

3.4.6 Hız. Ali'nin Şehit Edilişi

Nehrevan savaşında öldürülen akrabalarının intikamını almak için Abdurrahman b. Mülcem; Hız. Ali'yi, Berk b. Abdullah; Muaviye'yi, Amr b. Bekr'de Amr b. As'ı öldürmek üzere bir araya gelip sözleştiler.¹²⁴⁵ Kılıçlarını zehirledikten sonra sözlerini tutabilmek için hemen harekete geçtiler.¹²⁴⁶

Abdurrahman b. Mülcem, Hız. Ali'yi öldürmek için Şebib b. Becere¹²⁴⁷ ve Verdân'dan¹²⁴⁸ yardım istedi. İbn Mülcem ile Şebib kılıçlarını alıp Hız. Ali'yi öldürmek için beklemeye başladılar.¹²⁴⁹ Hız. Ali, namaz için insanları çağırırken İbn Mülcem bir fırsatını bulur bulmaz kılıcını Hız. Ali'nin alnından beynine kadar sapladı.¹²⁵⁰ İbn Mülcem: "Kılıcımı şöyle şöyle biledim, onu böyle böyle zehirledim ve Ali'ye öyle bir vurdum ki bu şehir halkının işini bitirebilecek bir vuruştur." şeklinde konuştu. Şebib de Hız. Ali'ye kılıcını kaldırsa da kılıç kapıya denk geldiği için başarısız oldu ve hemen

¹²⁴⁴ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 370-374.

¹²⁴⁵ Dineveri, *Ahbaru't-Tıval*, 281; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 36-37; İbn Kuteybe, *İmame*, 219.

¹²⁴⁶ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 398; İbn Mülcem bir ay boyunca kılıca zehir içirmişti, İbn Hibban, *Siret*, 449.

¹²⁴⁷ İbn Sad, *Tabakat*, III, 38; İbn Kuteybe, *İmame*, 219; Dineveri, *Ahbaru't-Tıval*, 282; İbn Hibban, *Siret*, 449.

¹²⁴⁸ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 400.

¹²⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 37.

¹²⁵⁰ İbn Sad, *Tabakat*, III, 38; İbn Kuteybe, *İmame*, 219; Dineveri, *Ahbaru't-Tıval*, 282; İbn Hibban, *Siret*, 449.

ortalıktan kayboldu.¹²⁵¹ Hz. Ali'nin yaralanmasından sonra Verdân oradan hemen uzaklaşarak evine saklandı. Ancak Verdân Hz. Ali'nin taraftarlarının kılıç darbelerine maruz kalarak feci bir şekilde öldürüldü.¹²⁵²

İbn Mülcem olaydan sonra yere yuvarlandı. Kılıcının düşmesiyle orada bulunan topluluk onun üzerine çullandı.¹²⁵³ Hemen yakalanarak¹²⁵⁴ eli kolu bağlı¹²⁵⁵ bir vaziyete Hz. Ali'nin huzuruna çıkarıldı.¹²⁵⁶ Hz. Ali, İbn Mülcem'e iyi davranılmasını istedi. Eğer ölmezse onun cezasını kendisinin vereceğini eğer ölürse onun da öldürülmesini¹²⁵⁷ ancak eziyet ya da müslle yapılmamasını istedi. Ayrıca: "Sakın müslle yapmayınız, karşınızdaki canlı, uyuz bir köpek dahi olsa" sözlerini hatırlattı. Hz. Ali bu sözleri dillendirirken İbn Mülcem bağlı bir vaziyette onu dinliyordu.¹²⁵⁸

Hz. Ali'nin ölmesiyle Hz. Hasan, İbn Mülcem'i hapisten çıkartıp yakıcı bir madde, hasır ve ateşle beraber yakılmasını istedi.¹²⁵⁹ Hz. Ali'nin damadı Abdullah b. Cafer, İbn Mülcem'in ellerini, ayaklarını,¹²⁶⁰ kulaklarını ve burnunu kesti.¹²⁶¹ İbn Mülcem sessiz kaldı. Kızgın mismar yani gözlerine kızdırılmış sürme ile mil çektiler¹²⁶² İbn Mülcem şunları söyledi: "Gerçekten sen amcanın gözlerine keskin ve acı veren sürme çekme aleti ile mil çekiyorsun sonra da " Yaratan Rabbinin adı ile oku. O, insanı alaktan (rahim duvarına tutulan dölleniş yumurtadan) yarattı."¹²⁶³ Bu ayeti gözleri aka aka okudu. Sonra da sıra diline geldi ve dilinin çıkartılmasını istediler bu sefer sızlanmaya başladı. Bunun üzerine ona sızlanmasının sebebini sordular. Bunun üzerine "Sızlanmam bundan dolayı değil. Sadece Allah'ı zikretmeden dünyadan ayrılmayı çirkin gördüğüm dendir." dedi.¹²⁶⁴ Abdullah b. Cafer, onun çene kemiğini kırdı¹²⁶⁵ sonra

¹²⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 38.

¹²⁵² İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 400.

¹²⁵³ Dineveri, *Ahbaru't-Tıval*, 282.

¹²⁵⁴ İbn Kuteybe, *İmame*, 219.

¹²⁵⁵ İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 513.

¹²⁵⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 38.

¹²⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 38; İbn Kuteybe, *İmame*, 220; İbn Hibban, *Siret*, 450.

¹²⁵⁸ İbnü'l-Esir, *Kamil*, III, 400-401.

¹²⁵⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 41.

¹²⁶⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 4; İbn Hibban, *Siret*, 450.

¹²⁶¹ İbn Kuteybe, *İmame*, 220.

¹²⁶² İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 41; İbn Hibban, *Siret*, 450.

¹²⁶³ Alak 96/7-2.

¹²⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 41.

¹²⁶⁵ İbn Ebi'd-Dünya Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ebi'd-Dünya el-Kuraşi el-Bağdadi, *Rivayetlerde: Hz. Ali'nin Şehit Edilmesi*, çev: Abdusselam Yaşar Güngör (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2007), 67.

da onun dilini kestiler.¹²⁶⁶ İşkence bittikten sonra da İbn Mülcem'i hurma sepetine koyup yaktılar.¹²⁶⁷ Sonuçta Hz. Ali'nin vasiyeti kulak arkası yapıp Kur'an'ın hükmünü de çiğneyerek İbn Mülcem işkence yapılarak öldürüldü.¹²⁶⁸

Berk b. Abdullah sözleştikleri gibi harekete geçti ve Muaviye'nin kaba etlerini hançerleyerek¹²⁶⁹ onu yaraladı. Berk bu olaydan sonra yakalandı ve öldürüldü.¹²⁷⁰ Muaviye'nin emri üzerine elleri ve ayağı kesilip dili de koparıldıktan sonra can verdi.¹²⁷¹ Diğer bir aktarım da Berk'ın el ve ayağını kestikten sonra onu bırakıldığı şeklindedir.¹²⁷²

Amr b. Bekr de Amr b. As'ı öldürmek için plan kurdu fakat Amr o gün hasta olduğundan namaza gitmedi böylece bir zarar görmedi. Ancak Amr b. Bekr, Amr b. As zannederek Harice b. Ebi Habibe'ye saldırdı ve onu öldürdü. Bu saldırıdan sonra Amr b. Bekr, yakalandı ve Amr b. As'ın yanına götürüldü, sonra da öldürüldü.¹²⁷³

Hz. Ali, Kufe'de İmaret Kasrı'nda defnedilmiştir. Haricilerin mezarı kazma olasılığından dolayı başlarda Hz. Ali'nin kabri saklanmıştır.¹²⁷⁴ Bir diğer rivayette göre de Emeviler, Hz. Ali'yi mezardan çıkartıp yakmak istemiş ama daha sonra bu fikirden vazgeçmiştir.¹²⁷⁵ Hz. Hasan ile Muaviye barış anlaşması yapınca Hz. Ali'nin naaşı Medine'ye nakledildiği aktarılır.¹²⁷⁶

¹²⁶⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 41; İbn Kuteybe, *İmame*, 220; Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 283.

¹²⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 41.

¹²⁶⁸ Azimli, *Hz. Ali*, 172.

¹²⁶⁹ İbn Kuteybe, *İmame*, 221; Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 283.

¹²⁷⁰ İbn Kuteybe, *İmame*, 221.

¹²⁷¹ Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 283.

¹²⁷² İbn Kuteybe, *İmame*, 221, 151. Dipnot

¹²⁷³ İbn Kuteybe, *İmame*, 121; Dineveri, *Ahbaru't-Tival*, 284.

¹²⁷⁴ İbn Kuteybe, *İmame*, 220.

¹²⁷⁵ İbn Kesir, *Bidaye*, VII, 517-518.

¹²⁷⁶ İbn Kuteybe, *İmame*, 220.

SONUÇ

Hız. Peygamber, üç yıl boyunca İslam dinini gizli bir şekilde yaydıktan sonra İslam dininin aleni hale gelmesiyle Mekkelilerin tepkisine neden oldu. Mekkeliler başlarda Müslümanlarla alay ve hakaret ettiler fakat Müslümanların sayısının gün geçtikçe artmasından endişelenerek onları yıldırma için işkenceye maruz bıraktılar. Böylece Müslümanlar işkencelerden kurtulabilmek için Habeşistan'a göç ettiler. Habeşistan'da Müslümanlara iyi muamele edilmesi Mekkelilerin hoşuna gitmedi. Bu sefer Mekkelilerin önde gelenleri toplanarak Abdülmuttaliboğullarına ve Haşimoğullarına toplumsal ve ekonomik ambargo uygulamaya karar verdiler. Onlar üç yıl boyunca büyük sıkıntılara maruz kaldılar. Hatta açıklıktan ölen insanlar bile vardı. Ebu Talip'in vefat etmesiyle Hız. Peygamber İslam dinini anlatmak ve kendisini himaye etmeleri için Taif'e gitti. Fakat onlar Hız. Peygamber'i dinlemedikleri gibi hakaret edip, küfredip, dövdüler. Hız. Peygamber, umduğunu bulamayıp Mekke'ye tekrar döndü. Mekke'de en çok eziyet verenler; Ebu Leheb, Ebu Cehil, Velid b. Muğire'dir. İşkenceye maruz kalan Müslümanlarda dinlerinden vazgeçemediler. Müslümanlar bu kez yeni bir mekân olan Medine'ye hicret ettiler. Mekkeliler; Hız. Peygamber'i ve İslam dinini tamamen ortadan kaldırmak için daha da saldırgan davrandılar. Mekke fethedildikten sonra müşrikler eman isteyip Müslüman oldular.

Hız. Peygamber'in vefat etmesiyle İslam devlet başkanlığı halifeler tarafından yürütüldü. İlk halife Hız. Ebu Bekir oldu. Döneminde sahte peygamberlerin etrafında toplanan gruplar ortaya çıktı. Hız. Ebu Bekir bu gruplarla mücadele etti.

Hız. Ebu Bekir öldükten sonra halife Hız. Ömer oldu. Döneminde Farşlılarla mücadele etti. Ebu Lü'lü'e tarafından öldürüldü. Hız. Osman ise İslam devletinin üçüncü başkanı oldu. İlk altı yılı problemsiz geçerken son altı yılı kargaşa içinde geçti. Hız. Osman'ın halk tarafından eleştirilmesinin nedenleri; valileri sebepsiz yere azledip yönetimde kendi akrabalarını ön planda tutmasıdır. Hız. Osman'ın eleştirildiği diğer bir konu da sahabiye karşı sert davranmasıdır. Bu sahabiler İslam'ın ilk yıllarında dinleri uğruna eziyet gören kimselerdi. Halk nazarında itibarlı bir yere sahiplerdi. Ammar b. Yasir'in bağırsakları patlayana kadar dayak yemesi, Ebu Zer'in sürgün edilmesi, Abdullah b. Mesud'un maaşına el konulması ve göz hapsinde tutulması Müslümanları bir hayli rahatsız etti. Bu yüzden Hız. Osman'ın yönetimine başkaldırıp isyan ettiler. Bu

yaşanan olaylar Hz. Osman'ın şehit edilmesine neden oldu. Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle İslam devletinin başkanı Hz. Ali oldu. Döneminde iç karışıklıklarla uğraştı. Özellikle Hz. Osman'ın kanını bahane eden gruplarla mücadelesinden dolayı çok sayıda Müslüman öldürüldü. Neticede İslam Tarihinde İşkenceye her dönem yer verildiğini görmekteyiz.

Bu araştırma boyunca günümüze ulaşmış kaynaklardan faydalanarak işkenceyi konu edinen rivayetlerin çoğuna yer vermeye çalıştık. İlk kaynaklar çerçevesinde konuyu analiz ettik. Çalışmada eksik olduğumuz ya da yanıldığımız yerlerin bulunabileceğini, tespiti dahilinde en kısa sürede giderileceğini belirtmek isteriz.

KAYNAKÇA

- Ağırman, Mustafa. “Hz. Peygamber’in Medine’yi İslamlaştırması ve Hicret Projesi”. *EKEV Akademi Dergisi* 1, sy. 2 (1998): 57-85.
- Ahmed Hilmi, şehbenderzade. *İslam Tarihi*, çev: Ömer Öztop. İstanbul: Doğan Güneş Yayınları, 1971.
- Akbaş, Mehmet. “Hz. Ömer’in Kırbaçı”. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15, sy. 1 (2010): 57-70.
- Akbulut, Ahmet. *Sahabe Devri Siyasi Hadiselerin Kelami Problemlere Etkileri*. İstanbul: y.e.y., 1992.
- Algül, Hüseyin. “Esved el-Ansi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11: 440-441. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Algül, Hüseyin. “Hz. Ebu Bekir’in İslam’ın İlk Yıllarındaki Faaliyetlerine Genel Bir Bakış”. *İSTEM*, sy. 1 (2003): 23-38.
- Apak, Adem. “ Hz. Osman ve Hilafetlik Dönemi (644-656)”. *İslam Tarihi*. Ed. Eyüp Baş, 267-285. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Apak, Adem. *Hiz. Osman Dönemi Devlet Siyaseti*. İstanbul: y.e.y., 2003.
- Apaydın, H. Yunus. “İctihad”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 21: 432-445. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Ayar, Kenan. *Sahabe Dönemi Siyasi Olaylarında Kur’an’ın Rolü*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014.
- Aydınlı, Abdullah. “Ebu Zer el-Gıfari”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10: 266-269. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2006.
- Azimli, Mehmet. “Mekke Dönemindeki Boykot Yılları Üzerine Bazı Mülahazalar”. *İSTEM*, sy. 7, (2006): 55-64.
- Azimli, Mehmet. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-1 Hz. Ebu Bekir*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.

- Azimli, Mehmet. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-2 Hz. Ömer*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Azimli, Mehmet. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-3 Hz. Osman*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013.
- Azimli, Mehmet. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-4 Hz. Ali*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014.
- Balcı, İsrail. “Kâbe’ye Asılan Boykot Sayfasının Tahrifiyle İlgili Rivayetlerin Tahlili”. *Din Bilimleri Akademi Araştırma Dergisi* 6, sy. 3 (2006): 41-57.
- Balıkçı, Şükrü. “Mekke Döneminde Müşriklerin Müslümanlara Uyguladığı Ambargo”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3, (1997): 366-381.
- Belazuri. *Ensabü'l-Eşraf-Hz. Peygamber'in (s.a.v) Hayatı ve Şahsiyeti, Siyasi ve Askeri Mücadeleleri*, çev: Hikmet Akdemir. İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 2018.
- Berki, Ali Himmet ve Keskiöğlü Osman. *Hatemü'l-Enbiya (Hz. Peygamber ve Hayatı)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1988.
- Buhari. *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, çev: Mehmed Sofuoğlu. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1987.
- Çakır, Zehra. “Dört Halife Döneminde Talha b. Ubeydullah”. *İSTEM*, sy. 7 (2006): 175-202.
- Çiçek, Mustafa. “Hz. Peygamber ve Hulefa-i Raşidin Döneminde Zübeyr b. Avvam”. *İSTEM*, sy. 7 (2006): 135-158.
- Dağcı, Şamil. “İşkence”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23: 429-433. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Demirel, Harun Reşid.” Hz. Aişe ve Siyaset (Hadis-Haber ve Tarihi Bilgiler Işığında)”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 3 (2000): 123-148.
- Dermenghem, Emile. *Hiz. Peygamber ve Risaleti*, çev: Ahmet Ağırakça. İstanbul: İnsan Yayınları, 1997.
- Ebu Davud. *Sünen-i Ebu Davud*, çev: Necati Yeniçel ve Hüseyin Kayapınar. İstanbul: Şamil Yayınları, ty.

- Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam. *Kitabü'l-Emval*, çev: Cemaleddin Saylık. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Ebu'l-Velid El-Ezraki. *Ahbaru Mekke (Mekke Tarihi)*, çev: Yunus Vehbi Yavuz. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- Efendioğlu, Mehmet. "Halid b. Velid'e Yönelik Tenkitlerin Mahiyeti Üzerine". *Hadis Tetkikleri Dergisi* 2, sy.1 (2004): 51-79.
- Efendioğlu, Mehmet. "Zübeyr b. Avvam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44: 522-524. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Ebu'l-Hasen en-Nedvi. *Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed*, çev: Abdülkerim Özaydın. İstanbul: İz Yayıncılık, 1992.
- Erdem, Bilal ve Nuhoğlu Mustafa. *İslami Hareketin Problemleri*. İstanbul: Ravza Yayınları, t.y.
- Es'ad, Mahmud. *İslam Tarihi – Tarih-i Din-i İslam- İslamiyet Öncesi Araplar Mekke Devri-Medine Devri*, sad: Ahmet Lütfi Kazancı ve Osman Kazancı. İstanbul: Marifet Yayınları, 1983.
- Fayda, Mustafa. "Ammar b. Yasir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3: 75-76. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Fayda, Mustafa. "As b. Vail". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3: 449. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- Fayda, Mustafa. *Allah'ın Kılıcı Halid bin Velid*. İstanbul: Çağ Yayınları, 1992.
- Fayda, Mustafa. *Hülafa-yı Raşidin Dönemi (Dört Halife Dönemi)*. İstanbul: y.y., 2014.
- Gazali, Muhammed. *Fıkhu's-Sire (Resulullah'ın Hayatı)*, çev: Resul Tosun. İstanbul: Risale Yayınları, 2010.
- Gür, Rıdvan. "Ebu Cehil ve İslam Karşıtı Faaliyetleri". *IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi -Bildiriler Kitabı 3* (2015): 255-265.
- Hamidullah, Muhammed. *Hz. Peygamber'in Savaşları*, çev: Nazire Erinç Yurter. İstanbul: İnkılab Yayınevi, t.y.

- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*, çev: Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.
- Hizmetli, Sabri. *İslam Tarihi (İlk Dönem)*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.
- İbn Ebi'd-Dünya Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ebi'd-Dünya el-Kuraşi el-Bağdadi. *Rivayetlerde: Hz. Ali'nin Şehit Edilmesi*, çev: Abdusselam Yaşar Güngör. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2007.
- İbn Hacer el-Askalani. *Sahabe-i Kiram Ansiklopedisi el-İsabe*, çev: Naim Erdoğan. İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.
- İbn Hazm. *Cevami' u's-Sire (Siyerin Özü)*, çev: M. Salih Arı. İstanbul: y.e.y., 2004.
- İbn Hibban. *es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hülafa*, çev: Harun Bekiroğlu, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- İbn İshak. *Hz. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri*, çev: Ali Bakkal. İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 2013.
- İbn Kesir. *el-Bidaye ve'n-Nihaye Büyük İslam Tarihi*, çev: Mehmet Keskin. İstanbul: Çağ Yayınları, 1994.
- İbn Kuteybe. *el-İmame ve's-Siyase (Hilafet ve Siyaset)*, çev: Cemalettin Saylık. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- İbn Sa'd. *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, çev: Musa Kazım Yılmaz. İstanbul: Siyer Yayınları, 2015.
- İbnü'l-Esir. *İslam Tarihi el-Kamil Fi't-Tarih Tercemesi*, çev: M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: Bahar Yayınları, 1991.
- İmam-ı Kastalani. *İlahi Rahmet Hz. Muhammed (sav) Mevahibü Leddünniye*, çev: Şair Abdülbaki. Sad. İ. Turgut Ulusoy. İstanbul: Hisar Yayınevi, t.y.
- İmam Ebu Yusuf. *Kitabu'l-haraç*, çev: Ali Özek İstanbul: Özek Yayınları, 1973.
- Kanar, Mehmet. *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları, 2013.
- Kandehlevi, Şeyh Muhammed Yusuf. *Hayatü's-Sahabe (Peygamberimiz ve İlk Müslümanlar)*, çev: Sıtkı Güllü. İstanbul: Akit Yayınları, 1996.

- Kapar, M. Ali. *Hz Muhammed'in (sav) Müşriklerle Münasebetleri*. İstanbul: Esra Yayınları, 1993.
- Kapar, Mehmet Ali. "Ebu Cehil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10: 117-118. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Kara, Cahid. "Klasik Kaynaklarda İslam Muhalifleri Hakkındaki Rivayetlerin Değerlendirilmesi: Ebu Cehil (Ebu'l-Hakem Amr b. Hişam) Örneği". *İSTEM*, sy. 21 (2013): 125-147.
- Kılıç, Ünal. "Ebu Süfyan b. Harb'in Hayatı". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2, sy. 1 (1998): 461-484.
- Kılıç, Ünal. "Kufelilerin Hz. Osman'a Muhalefet Etmelerinin Sebepleri". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6, sy. 2 (2002): 239-260.
- Korkmaz, Sıddık. *Hz. Ali'nin Vasiliği Düşüncesi ve Oluşum Süreci*. Konya: y.y., 2008.
- Köksal, Asım. *Hz. Muhammed (As) ve İslamiyet (Medine Devri)*. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1981.
- Köksal, Asım. *İslam Tarihi Hz. Muhammed (as) ve İslamiyet (Mekke Devri)*. İstanbul: Er-Tu Matbaası, 1981.
- Köse, Feyza Betül. *Medine'de Sosyal Hayat (Dört Halife Dönemi)*. Mersin: Mana Yayınları, 2016.
- Kur'an-ı Kerim*.
- Lings, Martin. *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber'in Hayatı*, çev: Nazife Şişman. İstanbul: İz Yayıncılık, 1998.
- Mevdudi. *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, çev: Ahmed Asrar. İstanbul: Pınar Yayınları, 1992.
- Mevlana Muhammed Ali. *Peygamberimizin Hayatı Siret'ün Nebi*, çev: Ali Genceli. Ankara: Nur Yayınları, t.y.
- Muhammed bin Salih ed-Dimaşki. *Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem Külliyyatı*, çev: Halil İbrahim Kaçar ve Hüseyin Kara. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2006.

- Nasr b. Müzahim el-Minkari. *Vak'atu Siffin*, çev: Cemalettin Saylık. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- Nedvi, Seyyid Süleyman. *Büyük İslam Tarihi- Asrı Saadet Peygamberimizin Tebliğat ve Talimatı*, çev: Ali Genceli. İstanbul: Sinan Matbaası, 1967.
- Nedvi, Şah Muinüddin Ahmet ve Ansari Said Sahib. *Büyük İslam Tarihi, Asrı Saadet Ashabı Kiram*, çev: Ali Genceli. İstanbul: Sebilürreşad Neşriyatı, 1964.
- Özdemir, Mehmet Nadir. "İslam Tarihi'nde İlk İhtilafların Odağında Bir İsim: Ammar b. Yasir". *Toplum Bilimleri Dergisi* 47, sy. 14 (2013): 311-334.
- Sabuncu, Ömer. "Suheyb er-Rumi Hayatı, Kişiliği ve Faaliyetleri". *İSTEM*, sy. 7 (2006): 159-173.
- Salim b. Zekvan. *es-Sire*, çev: Harun Yılmaz. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Sallabi, Ali Muhammed. *Mü'minlerin Emiri Hz. Ali Hayatı, Şahsiyeti ve Yaşadığı Çağ*, çev: Şerafettin Şenaslan. İstanbul: Ravza Yayınları, 2008.
- Savaş, Hamdi. *İslam Tarihi-Hz. Muhammed ve Dört Halife Devri*. Kayseri: y.e.y., 1993.
- Sezikli, H. Ahmet. *H. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- Sırma, İhsan Süreyya. *İslami Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2013.
- Sırma, İhsan Süreyya. *İslami Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1995.
- Sırma, İhsan Süreyya. *Müslümanların Tarihi*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2014.
- Söylemez, Mehmet Mahfuz. *Kufe'nin Siyasi Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Şibli, Mevlana. *Büyük İslam Tarihi- Asrı Saadet*, çev: Ömer Rıza Doğrul. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Şulul, Kasım. *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2008.

- Taberi. *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, çev: Zakir Kadiri Ugan ve Ahmet Temir. Ankara: Maarif Basımevi, 1955.
- Taberi. *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, çev: Zakir Kadiri Ugan ve Ahmet Temir. İstanbul: Maarif Basımevi, 1958.
- Taberi. *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, çev: Zakir Kadiri Ugan ve Ahmet Temir. İstanbul: MEB Yayınları, 1992.
- Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988.
- Ünlü, Nuri. *İslam Tarihi, (Başlangıçtan Osmanlılara Kadar)*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1992.
- Vakıdi. *Hz. Peygamber'in (s.a.v) Savaşları (Kitâbü'l-Mağazi)*, çev: Musa K. Yılmaz. İstanbul: İlk harf Yayınevi, 2014.
- Vatandaş, Celalettin. *Hz. Muhammed'in (s.a.v) Hayatı ve İslam Daveti (Mekke Dönemi)*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2016.
- Watt, W. Montgomery. *Hz. Muhammed Mekke'de*, çev: Süleyman Kalkan. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016.
- Zühri. *el-Meğazi İlk Dönem İslam Tarihinde Savaşlar*, çev: Mehmet Nur Akdoğan. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.

